

Валерія Чорней

ЯБЛУКО В ТАЙСТРІ

роман-феєрія

Видавництво Старого Лева
Львів – 2016

УДК 84(4УКР)
ББК 821.161.2-3
Ч75

Валерія Чорней

Ч75 Яблуко в тайстрі [Текст] : роман-феєрія / Валерія Чорней. — Львів :
Видавництво Старого Лева, 2016. — 432 с.

ISBN 978-617-679-268-0

Чого тільки не сховаєш до гуцульської тайстри! Скажімо, яблуко – чарівне яблуко пізнання найважливіших для людини цінностей. Або маленьку жінку з трепетним серцем, настільки ж природну, як гірська яблунька, відкриту до світу, вдячну своєму народу, уважну до найменших дрібниць, адже довкола нас стільки знаків, які треба вміти відчитати. Вона шукатиме свою справжню любов, вона рятуватиме митця від сліпоти душі. Бо так, це насамперед роман про людську душу – яка доти жива, доки людина вміє бачити істинну красу.

УДК 84(4УКР)
ББК 821.161.2-3

Валерія Чорней © текст, 2016
Оксана Йориш, Назар Гайдучик
© обкладинка, 2016
Видавництво Старого Лева © 2016

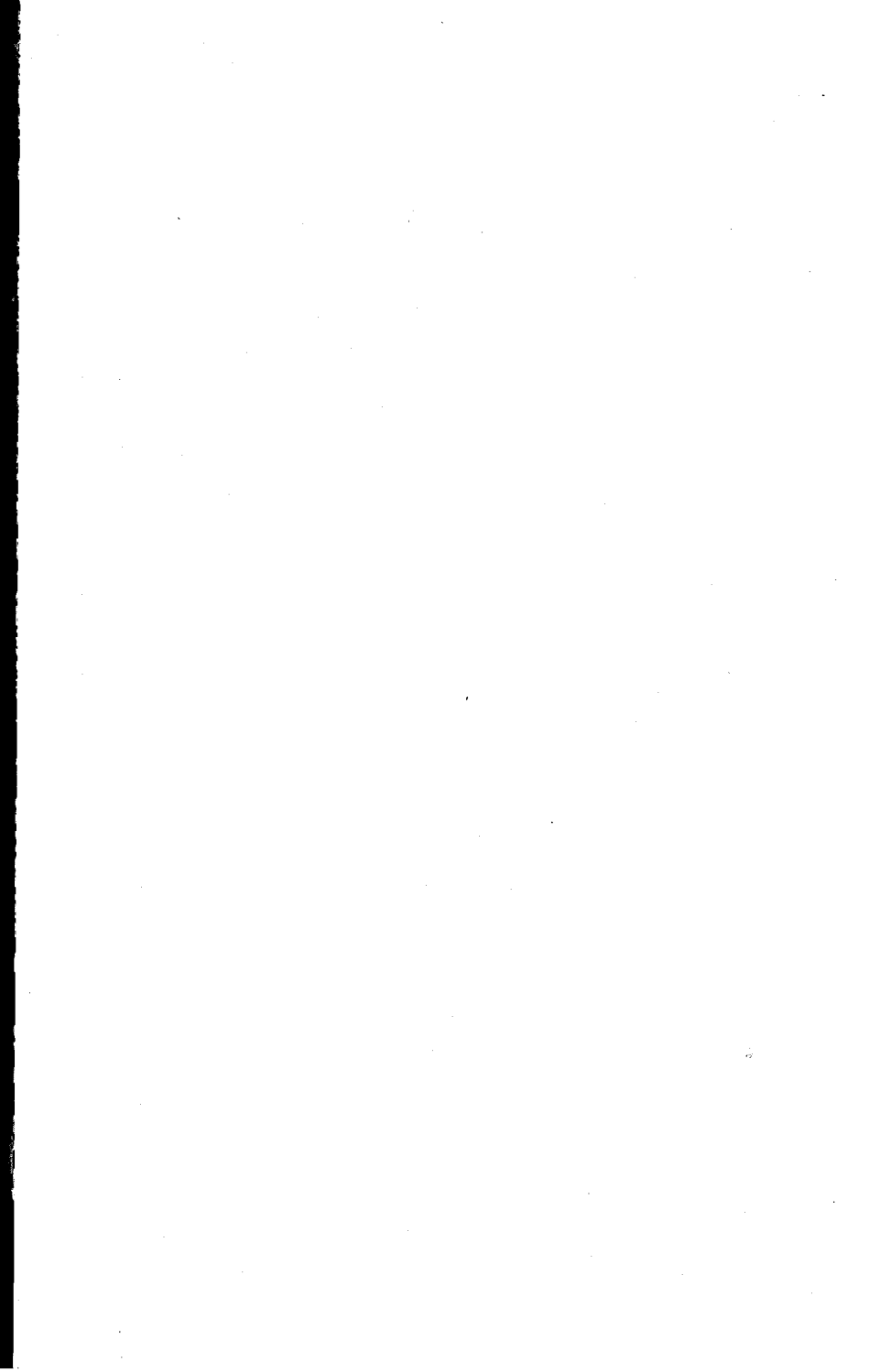
ISBN 978-617-679-268-0

Усі права застережено

Якби Всесвіт навчив мої нервові руки малювати,
я творила б картини у стилі примітивізму. Світ драж-
нить щодня барвистою уявою — і я творю не фарба-
ми, а словами. Надумала виткати свою легенду за до-
помогою літер.

Ласкаво прошу до моєї країни. Тієї, що завжди поза
часом. Бо вона — в серці. У народній пам'яті.

Люблю. Дякую.

*Пам'яті мого батька, карпатського різьбярa.
Його легендарність полягає в єдиному –
він усе життя творив на рідній гуцульській землі.*

- Ви бачили колись Сонячних Левів і Сонячних Зайців?**
- Ніколи не бачили.**

- Ви знаходили колись чарівне червоне яблуко?**
- Ніколи не знаходили.**

- Ви відчуваєте свої крила та коріння?**
- Ніколи не відчували.**

Тори.

Біля старовинного дзвона танцює гуцулка, голе тіло якої вкрите сукнею з чорної тканини. Поверх тканини розсипалося довге аж до землі чорне-чорне волосся, а в ньому заплуталися білі квіти. У повітрі навколо жінки гоїдається мотузка, прив'язана до дзвона. Гуцулка смикає мотузку й одразу після першого удару відпускає її. Мотузка викручується в повітрі, жінка починає від неї ухилятися. Гнучке тіло звивається – і народжується танець.

Дзвін колись почепили на давньому дубі поважні гуцули. Цим старим інструментом можна слати у світ свої власні ноти. Усередині музичної груші є два ударники. «Одним ударником б'є твоє серце, другим світ відповідає», – кажуть старожили гір.

Позаду жінки, яка танцює біля дзвона, – маленьке скручене деревце. Дика яблунька. Танець гуцулки біля покрученої яблуні на тлі гір – мов незбагненна сповідь тоненької голянки. Хочеться пізнати її таїнство і...

Клацання. Перемотується плівка.

Фотохудожник, який стоїть неподалік, фотографує загадкову голянку. Жінка всміхається й уважно дивиться митцеві в очі. Для них обох це – не просто картина нагої у своєму танці гуцулки. Це кадр від двох щирих сердець: жінка

відкрилася чоловікові, щоби він побачив у ній історію любові всього її народу. Через кілька днів за право купити оригінал фотографії будуть змагатися колекціонери з усього світу. Однак ці двоє творять, бо хочуть залишити своє мистецтво у спадок наступним поколінням. Свою історію, своє найсвятіше вони зберігають у творчості, щоби до народу завжди поверталася пам'ять про те, що люди інколи забувають.

Після фотографування жінка і чоловік сідають біля дзвона. Вони мовчки запалюють люльки і дивляться на гірський краєвид.

У сріблястому тумані...

НАРОДНЕ

У

сріблястому тумані босоніж чорною землею йде семилітня гуцулка Клеверик. Вона вдягнена в народну сукню, на одязі білим по білому вишито квіти. Аж до талії біло-сніжна сукня вкрита чорним-чорним волоссям. Дівчинка несе калину і коробочку, в якій є фотографії та яблуко. Гуцулка розтирає ягідки калини на губах і від цієї забави голосно сміється. Від кожної смішинки суворим людям у великих містах стає млосно, немов їхні життя прикрасилися клубками лоскiтливих хмарок.

— У мене є червоний колір, — каже Клеверик, показуючи своїй бабусі Пелагії калину. Цієї миті всенький світ — туман, мрії, дощик, капелюхи й будинки — усе стає кольору калини. — А ще в мене є малюнки людей.

— У тобі є любов і мистецтво, — відповідає Пелагія, і туман розсіюється. Бабуся підводить дівчинку до дзеркала, що висить надворі. Біля дзеркала танцюють великі Сонячні Зайці та Сонячні Леви.

— Я хочу намалювати квіти на сукні, — дівчинка вдивляється в свої очі й навмання малює на білій сукенці калиною квітку біля серця. Темно-червона рослина оживає: мала гуцулочка відчуває у своїх грудях квіткове дихання.

— Пора тобі, дівко, вибрати сукню з твоїми власними барвами! — сплескує в долоні стара знахарка. — Яку ти хочеш сукеночку?

— Чорну, а на ній — квіти з травичкою, — трохи подумавши, зізнається дівчинка і сідає бабусі на коліна. — Як чорна земля, трави та ружі. Отака буде моя сукеночка!

— Справжня гуцулка! Таким буде твій одяг на все життя. А коли в твоєму серденьку розквітне любов, ти вберешся в сонячну гуцульську сорочку, — радіє Пелагія. Її гучні слова розносяться горами і розчиняються в духмяному смерековому небі.

КЛЕВЕРИК

«Клекотати» і «вертатися» — такі два важливі слова заховали гуцули в імені дівчинки Клеверик. Її великі карі очі дивляться на світ із захватом і ледь помітним страхом. Від тонкого сприйняття світу Клеверик, яку часто називають просто Клевер, нервово перебирає пальчиками. Жести магнетизують. Спершу люди задивляються на неспокійні руки дівчинки, потім губляться в її очах, зачаровуються й починають уважно роздивлятися всю гуцулку.

— Ви знаходили чарівне червоне яблуко? — запитує всіх дівчинка. Щодня вона шукає особливе яблучко, бо на п'ятий день народження Пелагія подарувала внучці... загадку. Стара знахарка сказала, що дівчинка повинна протягом життя розшукати чарівне червоне яблуко, котре робить людину щасливою на рідній землі та відкриває таємницю, як залишити своєму народові у спадок скарби.

Відтак з п'ятирічного віку тендітна гуцулка невисокого зросту губиться в горах і шукає чарівне червоне яблуко. Зустрівши Клевер, люди милуються: її бліде тіло вкрите родимками, а обличчя в ластовинні. Каро-зеленкаві очі та бліде веснянкувате личко контрастують з довгими чорними косами. Нервові пальчики гуцулки часто плутаються у волоссі.

Прізвище Клевер — Афинка (так гуцули називають чорниці). Дівчина справді схожа на лісову ягідку: темне волосся, з-за пасем якого виблискують очі. А кожна її усмішка — немов сік, що витікає з гірського серця.

Клеверик любить гребінець з дерева дикої груші. Дівчинка завжди розчісується, стоячи перед вікном.

Біля віконної рами на стіні висить невелике чотирикутне дзеркало, в якому видно лише очі. За вікном — гори. Гуцулочка розчісує волосся і дивиться то в свої очі, то на гори. Думає лиш про одне: де це Бог заховав чарівне червоне яблуко. Коли дівчинка повільно веде гребінцем по волоссю або розплутує його пальчиками, її голова гордо піднята — Клеверик знає, що вона мусить бути гідною гуцулкою, яка росте на землі своїх батьків.

— Тоненька і міцна, як виноградна лоза! — любить казати про свою внучку Пелагія.

Велика пристрасть Клевер — це мистецтво фотографії. Відверті світлини, на яких показано оголену жінку в єднанні з природою, Клевер називає святими картинами.

Говорить Клеверик голосно. Мова її або швидка й поетична, або повільна й меланхолійна. Улюблений вислів дівчинки: «Хто до мене — я до нього. Хто від мене — я ще дальш». Гуцулочка любить вигукувати на людях гострі непристойні слова — вона знає, що це є найлегший спосіб сказати правду.

Ще одна правда про Клевер: її настрої міняється дуже швидко, але завжди головне для дівчинки — знайти чарівне червоне яблуко.

СІМ'Я ТА ЇЇ ВСЕСВІТ

— Клевер! Клевер! — розноситься горами голос Пелагії.

— Наша мала ластівка знову танцює біля дзвона, — відповідає з усмішкою чоловік на ім'я Георгій і продовжує різьбити

дерево. Його волосся та скромний полотняний одяг — у тирсі. Старі гуцули люблять казати, що в моменти видатної різьбярської творчості на світ пухнастим дощиком падає золотиста тирса.

Міцні чоловічі пальці, почорнілі від щоденної праці, тримають маленький різець і торкаються ним серцевини липи. Чоловік вирізає за прожилками дерева обличчя людини. Це є унікальний дар гуцула: в лініях деревини розпізнавати лиця.

Георгій завжди різьбить на колінах. Ходить чоловік переважно босоніж: йому подобається відчувати під ногами холодний дотик, енергію гуцульської землі. Різьбяр працює натхненно і підіймає голову лишень тоді, коли з високої гори, десь зі сріблястого туману, чути дзвін. Він знає, то танцює його донька Клевер.

Хто вони, ці троє горян? Гуцулка Клеверик — дівчинка, яка живе з батьком Георгієм і бабусею Пелагією в гуцульському селищі Народне. Георгій — відомий на весь світ різьбяр. Пелагія — знахарка-старожилка, яка знається на травах. Клеверик щодня переймає бабусин досвід і вивчає рослини, а теплої світанкової години любить танцювати на гірській вершині та бити в дзвін. Сьогодні, жовтневого ранку, переповненого оранжевим світлом, дівчинка танцювала довше звичайного, тому бабуся мусить гукати її до сніданку. Поки Клевер біжить з гори, весела Пелагія виносить Георгієві горнятко цілющого чаю з фруктів і листочків кропиви. Чоловік дякує, швидкими ковтками випиває теплий напій і продовжує різьбити. Планету вкриває золотистий дощик з тирси, люди зупиняються і відчувають життя так, ніби вони — оголені нерви. Усе навколо огортає великий листок свіжої духмяної кропиви — світ приємно жалить кожного. Заради здоров'я і тонесенького відчуття миті.

За спиною різьбяра – великий яблуневий сад. Три тисячі яблук щосезону. Сад простягається вгору. Найвищі дерева – внизу, найнижчі – на висоті. Найстаріша яблунька росте на самому вершечку. Клеверик запевняє: якщо люди в країні є щасливими, яблунька любить співати.

Від старої яблуні починається дорога до давньої церкви, вкритої обпаленими драницями, та дзвіниці, викладеної зі старого каміння, з трьома церковними дзвонами. Дорога веде через цвинтар. Гуцульський цвинтар – це могили у старих травах, які ще пам'ятають співи прадавніх птахів, та хрести, вкриті сухими суцвіттями. Хрести нефарбовані, вони мають природний колір деревини і відшліфовані руками тих, хто шанує пам'ять про померлих. Коли йдеш стежиною через цвинтар, є лише тиша, суцвіття і гори обабіч. Цвинтар розташований на гірській вершині, а тому на нього часто падають старі хмари. Далеко за цвинтарем на найвищій точці гори – дужий дуб зі дзвоном.

Великий гучний дзвін... Щоранку донька різьбяра приходить сюди і бачить перед собою почеплений до дерева музичний інструмент. Він має вигляд груші. А всередині цієї груші є ударники. Горянці подобається, коли ударник називають серцем. Кожен охочий гуцул чи гість Народного може прийти до інструмента і змусити його звучати: людина смикає за мотузку, прикріплену до двох сердець, і серця гойдаються всередині музичної груші.

Дитинство Клеверик минає біля дзвона: вона слухає свою сповідь і сповіді інших людей... Дівчинка відчуває: первинно всі мелодії поєднує тема любові.

Танцювати біля дзвона Клевер навчила бабуся.

– Йди до дзвона і танцюй! Слухай гори і відкривай магію свого серця, – повчає Пелагія, завжди вдягнена в народні вишиті сукні. – Щоразу, коли ти смикаєш за мотузку і дзвін

починає гойдатися, танцюй! Показуй свою мелодію, показуй свою форму. Ти ж бо, дівко, є гуцулка! А гуцулки ніколи не гублять мелодії в своєму серці, навіть якщо вони на колінах! Танцюй і пізнавай історію своєї землі! Глянь, як скручене дерево тягнеться вгору! Так і ти вчися бути щирою гуцулкою...

ДИКЕ ДЕРЕВО

Що то за маленьке дерево росте біля дзвона? То є яблунька. Дика. Тонесенька. Дуже покручена. Надзвичайним у дерева є гілля: таке тонке і хвилясте, що нагадує заплутані нитки. На дереві є два вузлики. Здається, це очі.

Клевер буває біля яблуньки кожного досвітку – горяни прокидаються рано. Дівчинка торкається покрученого стовбура, водить рукою по вузликах. Тонкі вправні пальчики, здається, вже обмацали кожен квадратний сантиметр кори. Мала горянка часто думає про те, що її батько, як завжди, з п'ятої години ранку сидить на холодній землі та за прожилками старих повалених дерев творить лица людей чи лики святих. І коли Клевер веде рукою по маленькій скрученій яблуньці, вона розуміє, що це деревце таїть у собі портрет усього Всесвіту.

– Тату, скручена яблунька – то жінка, – сказала в дитинстві Клевер. Це зауваження не потребувало відповіді.

Маленька дівчинка і маленьке покручене деревце – до світок за досвітком можна бачити цю картину. Найбільше Клеверик любить притулятися обличчям до шершавої кори та просити яблуньку розказати, де заховане чарівне червоне яблуко. У відповідь яблунька обіймає дівчинку своїм тоненьким гіллям. А ще горянка любить вхопитися тендітними ручками за найміцнішу гілку і висіти вниз головою, доки до лица не прилине кров і не стане жарко. Зали-

шається єдине відчуття – гарячого магічного гуцульського Всесвіту.

Зустрівши світанок біля дзвона та яблуньки, Клеверик завжди виймає металеву коробочку з улюбленими фотографіями. На світлинах щирі митці поєднали красу нагої жінки з красою природи. Клевер роздивляється, затамувавши подих. А потім прибігає додому і пише свої враження на картонному аркушику. Усе написане ховає в народну тканинну торбинку – тайстру. З кожним роком записи стають усе пристраснішими – жіноча душа викручується...

СОНЯЧНІ ЗВІРІ

Інколи Клеверик не танцює біля дзвона, а просто сидить під його грушею (у ній так само чути звук гір, як у мушлі чути звук океану). Вслухаючись у гірський шепіт спокійного дзвона, Клеверик милується барвами природи. Вона часто спостерігає за тим, як сходить сонце і проміння освітлює гуцульський Всесвіт. Як усе стає медовим і народжуються Сонячні Зайці та Сонячні Леви. Це найбільш казкові миті в житті гуцулів: дивитися, як світом витанцьовують вишиті сонцем звірі.

«Коли любиш сидіти на рідній землі й дивитися за горизонт, Бог дарує тобі казку. Сонце вишиває в повітрі звірів, яких живими робить віддане своїй країні серденько. А якщо взяти й піти одразу за горизонт, не пізнавши рідної землі, ніякої казки ти вже ніколи не побачиш, жодного сонячного звіряти», – так повчає внучку Пелагія.

Клеверик помітила дещо важливе: влітку сонце сходить швидко, і кожна сукеночка миттю стає золотистою, а в ліній кишені біля серця народжуються Сонячні Зайці та Сонячні Леви. А от узимку сонце є блідим, і казкових звірят

не помітно — вони сплять у лівій кишені малої гуцулки. Зате при тьмяному освітленні темно-червоні та темно-зелені квіти на народній сукні Клеверик видаються дуже яскравими. «Найважчої чорної днини барвисті народні ружі стануть твоїм рятунком», — запевняє Пелагія.

ТАЄМНИЦЯ

На вершині біля дзвона Клеверик завжди розглядає грубезні дроти, які видніються високо поміж хмарами. Маленька горянка не знає, де вони беруть початок і за якими горизонтами губляться.

— Татусю, а що це за дроти? — запитує гуцулка, ховаючись в батькових обіймах. Обоє сидять під дзвоном і милуються гірським краєвидом. Ластівки дзьобиками постукують у дзвін.

— Рано ще тобі знати цю таємницю, — сумно відповідає Георгій, а одна з ластівок починає наспівувати щось тужливе. Несподівано світом проносяться громовиці.

— Я чула, як у селі говорили, що казку цих дротів похвалили по своїх будинках старенькі гуцули. І що коли в нашій країні зціляться серця людей, то буде в Народному небачене свято, — від слів Клевер громовиці вщухають. Люди планети чують тишу, яку починає наповнювати пташиний спів.

— Моя ластівочко, ти ростимеш, твої крила ставатимуть дужими, й одного щасливого дня ти зрозумієш цю таємницю, — Георгій цілує доньку в щічку та дарує їй різьблену ластівку. На спині в птахи сидить чоловік із жінкою.

— Я тебе люблю, татусю, — радісна Клеверик з трепетом бере до рук різьбярський дарунок батька. Серця людей калатають немов маленькі щирі дзвоники, що їх зачепили своїми крилами ластівки.

— І я тебе люблю, зайчику мій, — каже різьбяр, і швидкий гірський вітер розносить відлуння його слів по усій планеті.

ДВА СЛОВА

Коли Клевер виповнилося десять років, бабуся подарувала їй... два слова.

— Дівко, ану йди сюди! — гукає іменинницю Пелагія. Знахарка сидить на лавиці під стріхою та вишиває сукню, а навколо неї витанцьовують виткані гірським туманом ведмеді. — Я тобі на вушко прошепочу дарунок, і ти його пам'ятатимеш усе життя. Мій дарунок допоможе тобі шукати чарівне червоне яблуко.

Клеверик нахилиється до бабусі, стара гуцулка шепоче їй на вушко два слова, і дівчинка голосно сміється. Після короткої розмови іменинниця стрімголов вибігає на вершину саду.

— Так пробігла, мов гуцульська комета! — гукає дівчинці вслід сусідка Ганнуса.

На вершині саду Клевер вилазить на найстарішу яблуньку, сміється від насолоди і кричить на весь світ два слова:

— Сука! Сукеночка!

Ось які два слова бабця подарувала своїй внучці. Пелагія, маючи добрячий гумор, пояснила, що в цих словах ховається справжня пристрасна душа гуцульської жінки.

ГРУШІ

Раз на рік Георгій дарує Клевер дві зелені груші. Дівчинка кладе їх у дерев'яний таріль і день за днем спостерігає, як

вони досягають. Шкірка стає золотистою, аромат дужчає. А Георгій тим часом нагадує, що всередині гуцульської груші є душа жінки, яка за земного життя пізнала любов. Недалеко старі гуцульські садівники кажуть: якщо в маєтку не росте груша, то в тому маєтку немає душі.

нотатка в тайстрі

Жінка. Дві груші.

Хвилюються і зріють.

Жінка і дві груші досягають повільно:

настаюються все життя.

Бентежна форма.

Завжди терпке всередині.

РІДНА ЗЕМЛЯ

Восени Клевер щодня ходить босоніж зраною землею, яка показує свій глибокий чорний колір і в яку за кілька днів посадять плоди.

Ноги дівчинки грузнуть у землі, гуцулочка насолоджується її приємним прохолодним доторком. У такі хвилини Клеверик любить пити свіжу гірську воду і прислухатися до себе. У серці гуцулки приємно тривожаться сила та міфи рідної землі.

нотатка в тайстрі

Молоко.

Я п'ю гори.

Кров рослин — у серці моїм.

*Паросток.
Грузнуть в чорній землі ноги.
Гуцульщина — мій дім.*

*Батьків голос.
Наспівування світу.
Колиску гойдає горіх.
Намолює долю
покручене дерево.
Я повертаю сміх.*

*Шурхіт гілля.
Колір ландшафту.
Вода неба і плодів.
Я ковтаю. Наснажуюсь...
Я втамовую спрагу!*

*Молоко.
Сила моїх гір.*

ВОЛОССЯ

Коли Клеверик сідає на вершині саду біля найстарішої яблуньки, до неї прилітає древній гуцульський вітер і починає розвівати її довге чорне волосся. Разом з пасмами гойдаються високі старі трави й квіти. З'являються ластівки та радісно пурхають поміж плетивом чорного волосся, темно-червоних квітів і темно-зелених трав.

— Якщо відтяти довгу косу, країна не матиме пам'яті, — Пелагія часто нагадує про це Клевер. — Немов старі рослини-всезнавці, довге волосся вбирає в себе історію.

нотатка в тайстрі

*Гніздечко ластівки —
в моєму чорному волоссі.
Довгі пасма плутаються,
шумлять, мов колосся.
Я плету з них косу,
хочу звити країну.
Таку чисту, як росу,
міцну Батьківщину.*

ЧАС

Міцна серцевинка Клевер — це її батько Георгій. Гірський різьбяр: світ шукає його, а він шукає світ у рідних горах та у своїй донечці. Клеверик з кожним роком усе більше розуміє, наскільки любить старшого мудрого батька і дорожить ним.

— Я горда, бо мене виховує мій тато, — любить поважно казати Клевер, поправляючи свої довгі косички. Тієї ж миті ластівки всього світу поправляють свої крила. А старші люди згадують, як на них дивилися очі батьків. Це спогад про погляд, який вишив душу відчуттям любові й тепла.

Високий чоловік з великими добрими очима. Чоловік, вбраний у вишиванку та протерті на колінах штани. Чоловік, руки якого аж трясуться від творчої напруги та завжди тримають дерево. Таким Георгія поважає світ, таким його любить Клевер.

Найбільше малій гуцулці подобається спостерігати, як з року в рік батькові карі очі стають каламутними. «Очі щасливих людей є приємно втомлені, ніби вкриті покривом

побаченого й відчутого, покровом мудрості, покровом не даремно прожитого часу», — пояснює Пелагія.

У дорослому житті Клеверик уже більше ніколи не бачитиме цього: світом іде чоловік з безмежно добрими і водночас безмежно сумними очима, вклоняється кожному стрічному, даруючи різьблених птахів. Георгій шанобливо нахиляє голову, прикладає руку до серденька. «Дай Бог вам здоров'я!» — так різьбяр вітає людей. Він повсякчас говорить із лагідною щирою цікавістю: випитує, що в кого на думці, на серці, чи легко йдеться дорогою, які мрії нашптує світ. Здається, він знає все і про всіх: у кого яка радість та в кого який сум. Коли під час зустрічі на знак пошани Георгій прикладає руку до грудей, з його серця вилітають маленькі сонячні пташечки, які потім супроводжують співрозмовника різьбяра. Люди йдуть собі далі, але їм тепер так ніжно-ніжно. А в пам'яті залишаються великі добрі очі щирого чоловіка та дочорнілі від щоденної праці різьбярські руки. Це руки, що дарують різьблених ластівок, півників, солов'їв...

Кожну розмову з донькою чоловік починає словами «моя ластівочко». Вечорами батько багато розмовляє з Клевер, часто веселить її мудрими іронічними оповідками. Доки батько говорить, дівчинку магнетизує великий гуцульський годинник, який світиться в нього на руці. Відчуття, що в годиннику живе здоровенний світляк.

Цей дерев'яний годинник, корпус якого розмальований особливою фарбою, що мерехтить у темряві, залишиться для Клевер одним з найяскравіших спогадів дитинства.

— Гуцульський годинник не має циферблата, — про це Георгій нагадує доньці раз на рік, даруючи новий годинник, змайстрований власноруч. Дівчинка бере дарунок, роздивляється і ховає в кишеню гуцульської сукні. — Клеверіку, час за таким годинником уміють визначати лише гуцули:

нам цифр не потрібно — про все каже візерунок під стрілками.

— Дякую, татусю! — вигукує Клевер і притуляється до батька — найбільшого скарбу в своєму житті.

нотатка в тайстрі

*Земля дала мені батьків.
А батьки подарували землі мене.
Гуцульською сукнею вкрита, я — частина
безмежності: народного візерунка гір.*

*Яка це проста оповідка! Сюжетом — у годиннику
батька! Барвисті квіти — на корпусі з деревини.
Від ружі до ружі рухається стрілка: відлік
предків, яким розпочато Народне...
Земля, котра дала мені батьків.*

ПОЕЗІЯ

— Треба саджати дерева, а старі повалені перетворювати на поезію, — ніжним голосом пояснює Георгій своїй донечці. Клеверик, затамувавши подих, спостерігає за батьковою роботою, яка присвячена Пелагії. Чоловік різьбить портрет гуцулки, і це він називає поезією. — Донечко, поезія, що живе в дереві, має особливу, неповторну форму. Сьогодні в нас форма з вузликами — старенька груша. Буде портрет бабусі!

Творить Георгій щодня, крім неділі. Він дуже тонко відчуває дерево і коли розпилює його, довго вивчає прожилки. Якоїсь миті чоловік бачить у прожилках обличчя. Гуцул починає акуратно обробляти дерево різцями — зовсім трішки, щоби підказати людям побачені ним риси обличчя.

Не дивно, що творчість чоловіка знана в усьому світі. Для Георгія дерево — це святе. А зароблені гроші він жертвує на навчання юних різьбярів.

Коли батько працює, Клеверик завжди мовчить і уважно спостерігає. Перед початком роботи Георгій радісно вигукує: «Сьогодні буде яблунева поезія! Я знайшов повалену яблуньку!» — чи: «Донечко, знову буде липа! Хмільна липова поезія...» — або ж: «Творитиму черешневу поезію!».

Яке дерево — така і поезія.

нотатка в тайстрі

Дерева дуже поетичні.

Цупка поезія, вона формується роками.

Це яблуневе вино багаторічної витримки.

*Це березовий сік, який проситья назовні,
в посудину.*

І посудину цю мусять тримати руки чоловіка...

Дерева дуже поетичні.

СВІТАНОК, ПОВНИЙ КОШТОВНОСТЕЙ

Темної синьої густої ночі гірським хребтом на червоному велосипеді їде обдарований Всесвітом гуцульський різьбяр. До ровера Георгія прикріплено уквітчаний причіп, у якому поміж різьбленої деревини сидить Клеверик.

Навколо батька з донькою течуть срібні ріки сяйливих хмар. У хмари падають цілі старенькі сузір'я. І коли падає Велика Ведмедиця, то навколо гуцулів витанцьовують сріблясті ведмеді з лампадками-зірочками в лапах.

Цієї прекрасної ночі, насиченої лірикою та глибоким кольором, Георгій прямує до гуцульського ринку. Видатний

різьбяр гордо відмовляється ховати народні скарби в колекціях багатіїв. А тому раз на тиждень, у ніч з п'ятниці на суботу, він їде на ринок, куди приходять мандрівники з усієї планети — щирі люди, чії душі наснажує краса. Буває, Георгій віддає за символічну плату свій скарб котромусь прекрасному естету.

Дорогою на ринок Георгій і Клевер дотримуються красивої традиції. Щойно в темно-синій гірській ночі спалахують перші світанкові зорі, різьбяр зупиняє велосипед, а Клеверик вилазить з причепа. Обоє скидають солом'яні черевики та йдуть босоніж рідною землею. Тіло й душу пестить прохолодний дотик вмитого хмарами та росою гірського хребта, а ранкові зорі цілують повіки...

Ця суботня ніч насправду зачаровує малу Клеверик: в оксамитовому на дотик гірському просторі звідусіль мчать велосипедами талановиті люди. З першим світлом досвітку вони дістаються до ринку та показують планеті свою творчість: вишивку, ковальство, різьбярство, ткацтво, плетиво з намистин, частування з пасіки... Й обізнані подорожні повнять свої мандрівні серця святою красою.

СТРУМОЧОК

нотатка в тайстрі

*Гірська матерія. Гуцульська стихія.
Джерело Народного веде мене!*

*Шум води є голосним. Дуже. А надто голосніший
за будь-який пустий звук: навкруг мене чи в мені.*

*Вода падає в урвище, і водоспад починає бути!
Погляд — у білій піні. Розум стає вільним.*

Теплої днини Клеверик іде босоніж гірським струмочком. Аж до витоків глибоко в серці гір. Дрібне гостре каміння коле ступні, але гуцулам від цього не є боляче. Гострі доторки камінців і холодна вода наснажують енергією!

Струмочок біжить ущелиною між двома гірськими вершинами. Старі гуцули кажуть, що то гора розкололася, щоби дати людям воду та дорогу через своє серце. І коли Клеверик йде тим струмком, вона каже, що йде самісінькою серединою рідної землі.

Очі сльозяться від щастя: доторк гірського джерела та чорний колір високих гірських урвищ. Дихання свіжістю води й ароматом землі (пахне так, немов землю в цій ущелині щоднини оре хтось могутній і невидимий).

Йти по воді Клеверик найбільше любить восени: струмочок вкритий опалим листям різної форми. Золотиться! Як же золотиться листя на поверхні гірського струмка! Блимає і блимає, даруючи передчуття дивовижі! Від спалаху одного лиш променя над джерелом народжуються Сонячні Зайці та Сонячні Леви, а від їхніх кроків вода розходиться колами, немов у неї кинули камінець...

Так, теплої осінньої днини йде вона босоніж гірським струмком. Аж до витоків глибоко в серці гір.

нотатка в тайстрі

*Земля розкололася. Люди бачать
сердечну аорту — струмочок гірський.
Вени джерела — у садах, лісах тагородах.
Вени в кожній хаті села.*

*У садибі моїй — артерія гірського потоку, поміж
корінням яблуньок старих. Назовні!*

*Вода пробивається біля будинку.
Тоненький струмок тече з-під землі біля хатини:
на світанку тамую спрагу, а надвечір
лагоджу втомлені руки.*

*А що понад усім улюбленим?
Слухати... Вода все пам'ятає.*

КНИЖКА В ТКАНИНІ

Георгій навчив донечку: є світанки, що просять узяти до рук ширу книжку і читати її вголос світові. Такі книжки в Народному опрацюють у тканину. Гори слухають правдиву літературу, і гори хвилюються. Інколи навіть змінюється вмить погода чи пора року. Клеверик читає вголос про хліб — і понад гірськими силуетами Народного виростає високе, аж до неба, золоте колосся. Пелагія читає-наспівує сороміцькі та любовні вірші — і до її старенького голосу долучається спів древніх груш гуцульської землі.

Найбільше Клеверик любить бачити ці книжки в батькових руках: вкриті дрібними порізами пальці різьбяр торкаються тканинної палітурки... Прекрасно! Георгій читає про розквітлий прадавній сад — і навіть посеред зими бодай ненадовго з'являється весна з духмяними суцвіттями; читає про біль своєї нації — і Народним починають літати пелюстки темно-червоних маків; а коли розгортає книжку з любовними оповіданнями, то великі різнобарвні півонії виростають вище за будь-який з гірських будинків...

Так! Коли вголос читаються книжки в тканині, твориться магія! Щирі слова казковим відлунням губляться у світі. Найбільше Клеверик любить читати книжку, огорнуту чорною тканиною: гуцулка сидить у лісі поміж вкритими темно-зеленим

мохом столітніми деревами і зачитує світові спогади людей, котрі в різні роки писали про свою любов до рідної землі. Цієї миті в усьому світі людям вчувається голос матері.

Клеверик читає ці книжки повільно — не більше семи сторіночок на день. І дуже дівчинка любить на межі між прочитаною та ще невідомою сторіночкою залишати темно-червону стрічку, зашиту в книжку.

Книжки в тканинній палітурці є в кожній оселі Народного. Коли гуцул іде у світ, він бере з собою декілька таких книжок і ділиться своєю магією з тими, хто трапляється йому на шляху. Людина торкається тканини — і цей доторк до книжки дає приємне хвилювання. Якщо на тканині вибиті візерунки, хочеться заплющити очі, водити по тих візерунках пальцями і фантазувати. Ну а сторінки в таких книжках... Вони є ніжного молочного кольору та трішечки шершаві. Хочеться притуляти до них долоні й відчувати енергію серцевини дерева, з котрої народився папір! Дотик до книжки та її вигляд хвилює і спонукає читати вголос. А з кожним промовленим словом світ навколо наповнюється несподіваною прекрасною магією!

ГРІМ У НАРОДНОМУ

Кожного недільного ранку в Народному чути дуже гучний грім. Аж хати здригаються, а людей підкидає над землею. Гуркоче часто — немов б'ється дуже серце. Доки лунає грім, густі чорні хмари страшним вихором кружляють над гірськими вершинами. А старі гуцулки тим часом виспівують народне. Від співання цього темні хмари розсіюються й повертається тиша.

— У містах ластівочки б'ються в зачинені вікна збайдужілих людей, — каже Георгій. — Птахи стукають у міські вікна, а нам тут, у Народному, чути грім.

— І що, ластівкам не відчиняють? — запитує налякана Клеверик.

— Ні, доню, люди не чують птахів, — з очей різьбяра котяться сльози, і відчуття чогось забутого та втраченого коле серця людей у всій країні.

КОМЕТА

— Чарівне червоне яблуко мусить бути в моїй садибі, — переконує себе гуцульська дівчинка і, всупереч власним словам, дивиться за горизонт. Горянка не знаходить відповіді й притуляється до горіха. Товстий стовбур можуть охопити лише троє дорослих людей, узявшись за руки, а його розкішна крона квітне у вигляді кулі. Ту крону в селі називають гуцульською кометою.

До горіха прибите маленьке дзеркало, у якому видно тільки очі. Пелагія навчала онуку: «Жінки часто ходять попри великі дзеркала і губляться в них. А для щастя треба небагато — глянути в маленьке дзеркальце і побачити свої очі».

Клеверик любить обіймати горіх, відчувати його міць і дивитися то вгору, за ростом стовбура й гілок, то у дзеркало. У такі хвилини втрачається відчуття часу та простору, щастя міцно обіймає серце дівчинки, і вона вірить, що розгадає яблуневу загадку. А велика крона — гуцульська комета — від дитячих обіймів починає гойдатися і співати голосами предків.

ТОПІРЕЦЬ

нотатка в тайстрі

*Рубали чорну днину топіріці гуцульського чоловіка.
Гнали всіх, хто калічив долю: країни, легенд,
міцного коріння...*

У хатинах Народного є гуцульські топірці. По деревині вирізьблені та випалені візерунки. Глянеш на гостру форму та й відчуваєш, як люди рубали небезпеку на своєму шляху, як боронили своє світло.

Клеверик любить дивитися на гірських газд, які вбрані у святковий одяг і тримають топірці в руках чи за поясом. У їхніх очах – сильний погляд усіх шанованих предків. А коли починається танець, у якому кружляють чоловіки з топірцями, заворожує сила народного мистецтва (літопис, який долає час і випробування).

нотатка в тайстрі

*Із дерева дикого є оберіг для хатин
у світлу епоху.*

*Топірець у маєтках гірських витесує
пам'ять народну...*

БУДИНОК

Це є великий будинок на три поверхи з просторими балконами. Будинок дерев'яний. До нього ведуть довгі доріжки зі старого річкового каміння. Доріжки впираються у вхідні яблуневі сходи. Коли заходиш у будинок, відчуваєш під ногами підлогу, яка не є шліфованою. Йдеш шершавим покриттям, і тіло поколює енергія гірського дерева.

Зі сходів спершу потрапляєш у скляну веранду, підлога якої вкрита десятками світлин, що їх зробили щирі майстри фотографії. З веранди можна ввійти у центр будинку, де росте старенька яблунька. Це Георгій так надумав – звести будинок навколо дерева. Над яблунею немає покрівлі – чисте небо. Навколо деревця розміщені високі двері, що

дарують відчуття казки — обираєш собі двері й думаєш, що за ними...

За одними з дверей — кухня з великою пічкою, яка зветься шпаргатом, і чайна кімната. За іншими — гараж для велосипедів. Усі велосипеди червоні й прикрашені віночками зі сухих квітів. (Коли гуцули їдуть на своїх велосипедах, люди в усьому світі починають іти над землею, здійнявшись сантиметрів на двадцять.) А якщо відчинити найширші двері, побачиш перед собою великі різьблені сходи.

На другому поверсі є покої Пелагії, кімнати Георгія, а також кімнати для гостей. А весь третій поверх — це простір Клевер. У центрі стоїть гуцульська скриня. У ній вишиті сорочки та сукні, які передаються в роду з покоління в покоління. В інших скринях — одяг і взуття, які Клевер творить сама або роблять для неї старі гуцульські майстрині. Це десятки народних суконь, блуз, спідниць, пальт, кожухів, хустин, вишиванок різного фасону, черевичків... Однак увесь цей одяг має дещо спільне — три обрані Клевер кольори: чорний, темно-червоний і темно-зелений. Хіба що в хустинах є ще синій колір із золотистим. А блузи завжди неймовірно білосніжні. Такий самий чистий сяючий колір мають і кілька суконь простого фасону. Серед прикрас — лише дерев'яне намисто. Буває, коли Клеверик одягає білосніжну сукню, світ малює на ній фантазії закоханих людей.

Стіни кімнати Клевер розмальовані квітами. По усіх стінах забиті великі цвяхи, а на них почеплені дерев'яні різьблені вішаки з найулюбленішими блузами, сукнями та зеленими гуцульськими капелюхами. Коли Клевер скидає капелюхи, з них вистрибують Сонячні Зайці та Сонячні Леви і розсіюються на зображення того, що було найгарнішим у прожитому гуцулкою дні.

У кімнаті є велика книжкова шафа, у якій можна знайти тільки поезію, відверті фотографії та біноклі.

Вікно на поверсі Клевер — майже на всю стіну. Зліва біля нього є невелике чотирикутне дзеркальце. Вдень вікно повністю відчинене, ввечері його затуляє тканина оранжева фіранка з вогняними пташечками.

На балконах кожен із сім'ї облаштував свій маленький казковий куточок, де можна приймати гостей чи зустрічати сонячних звірів. Пелагія на своєму балконі любить слухати вінілові платівки та кокетувати зі старими гуцулами. Коли знахарка хоче зупинити платівку, вона сипле на неї сухе макове насіння. Голочка програвача плутається й видає завершальну магічну ноту.

На балконі Георгія стоять дві великі шафи зі збірками мудрих гуцульських оповідок. Між шафами — стіл, за яким Георгій проводить бесіди з гостями з усієї планети. Кожному гостеві чоловік дарує вирваний аркушик з гуцульською оповідкою.

Балкон третього поверху — це балкон Клевер. Тут є гойдалка, підвішена до стріхи, а ще стіл, на якому стоїть велика коробка з березовими олівцями, картоном і тайстрою. Уся стріха вкрита гніздами ластівок. Клеверик любить гойдатися, коли навколо кружляють і співають ластівоньки.

На просторому горищі також цікаво. Дах має великі круглі вікна, за формою подібні до яблук. Крізь ці вікна цікаво спостерігати небо. Лівобіч горища стоїть велика дубова ванна, а біля неї — техніка для вивчення зірок.

«Зіронецька є вранці, є вона і вночі. Зорями виткане наше життя. Якось я дізналася, що зірки — це душі наших предків», — такий надпис Клеверик випалила під дахом.

ВЕСЕЛКА

На дах Клевер з батьком, як і всі гуцули в Народному, вилазить лишень тоді, коли на небі з'являється веселка.

— Країна всміхається! — кричить Георгій, і гуцули йдуть дивитися на благословення рідної землі.

— Веселка є, доки люди хочуть милуватися, пишатися своєю країною, — каже Пелагія.

На дах Клеверик завжди вдягає сорочку з найбільшою кишенею — і тоді, коли веселка зникає, в кишені ховаються всі її кольори.

Сидіти на даху трішки страшно, тому мала гуцулочка любить триматися за димар. Ця хвилина повниться ароматом дощу та якихось невідомих квітів (Клевер ніяк не може розшукати їх). Запах веселкового дня надовго залишається в її чорному волоссі, завжди вогкому від гірського повітря. На даху біля димаря дівчинку зустрічає легенький вітерець, від якого волосся розлітається на всі боки. Чомусь завжди саме в цей момент з-під стріхи вилітають ластівки, і горянці здається, що вони вилітають з її волосся й летять до веселки.

— Я ніколи не можу доторкнутися до веселки! — часто приповідає Клеверик. — Та я не думаю, що веселка є далеко. Вона завжди близько, в мені! Моя веселкова країна... Я збираю всі її барви у своє серденько!

нотатка в тайстрі

*Люди орють землю своєю любов'ю.
Грудочки чорні парують від праці тяжкої.
І сміється веселкою моя країна!
Ці настояні в серці Народного барви...
Блимають, світяться завжди!
Понад чорною дниною
вчора чи завтра...*

КРИЛА І КОРИННЯ

Коли Клеверик сидить на гойдалці на балконі, вона часто думає про свої крила та коріння. На шершавій підлозі розсипана чорна земля й лежить коріння старого дуба, що його повалив час. Клевер ногами відштовхується від землі та коріння і вилітає на гойдалці аж за межі балкона.

— У мене є крила! — вигукує гуцулка, бачачи свою тінь на рідній землі. Цієї хвилини люди у великих містах зупиняються, бо бачать свої тіні з контурами крил.

— Коли будеш у світах, запитуй людей про крила та коріння, — сказала якось Пелагія.

нотатка в тайстрі

*Мить — і я над землею.
У молочному гуцульському тумані.
Мить — і я стрибаю на ґрунт.
Мої крила спокійно складені.*

*Холодна роса поколює ноги.
Древній вітер говорить голосом прадіда...
І я знаю, що є крилатою гуцулкою.
А коріння моє міцне.*

МАЛЮВАТИ НА ХАТІ

нотатка в тайстрі

*Сонячні Зайці та Сонячні Леви!
Вимальовую!
Легенди!
На стінах хатини своєї!*

Торкаються руки барвистої глини.

І світ золотиться...

Сонячні Зайці та Сонячні Леви!

Казка моєї землі!

— Клеверіку, маю для тебе одну розгадку. Розкрию тобі щасливу таємницю, — Пелагія тримає малу Клевер за руку й веде її через довге поле до берегів гірської річки. Їх супроводжують звуки й кольори квітів-дзвіночків.

— Яку розгадку? — гуцулочка стрибає від щастя серед трав.

— Малювати веселку на рідній хаті! — вигукує Пелагія і сміється так, що її сміх чути під кожнісінькою стріхою планети.

— Бабусю, це розгадка чи загадка? — дивується мала Клеверик, і квіти-дзвіночки підхоплюють її слова та разносять усім Народним.

— Це розгадка, — ніжно промовляє старенька знахарка. — А загадка до неї отака: як зберегти світло в рідній країні та підкреслити красу чорного кольору щасливої обробленої землі? Малювати веселку на рідній хаті! Зображати свою казку — народних звірів, слова любові, рідні дерева та легенди предків — вимальовувати все це на хатині! Колір до кольору, любов до любові, казка до казки — спалахує хатина за хатиною веселками, і люди бачать єдину країну, націю!

На гірських берегах Клеверик уперше торкається різнокольорової глини, а бабуся нашіптує прекрасні слова: «Барви глини вкриють стіни будинку і розкажуть про нашу любов до країни».

нотатка в тайстрі

Тату! Татусю!

Малюю пшеничним букетом!

Сонце випікає на стінах колосся.

Хата-зернятко.

Хліб, який дає силу країні.

А довокола...

Зораний простір.

Чорний колір землі!

Набравши кольорової глини, гуцулки йдуть у густий ліс.

— Шукаймо дерева, у котрі Бог кинув блискавицю, — пояснює Пелагія, і від її слів щось іскристе спалахує на мить у старих, вигорілих під сонцем травах. — Такі дерева не завжди згорають повністю. Буває, що частина стовбура залишається вкритою вугликами. Цими вугликами ми й будемо малювати на стінах чорні гірські очі, якими дивиться наше Народне.

— А довго живуть малюнки? — з великою цікавістю запитує Клеверик, ховаючи руки в іскристих травах.

— Дощик, вологий туман та рух гірського часу стирають малюнки й роблять наші хатини знову чистими, — усміхається Пелагія. — І це є прекрасно, бо матимемо полотно для нових малюнків — веселка з'являтиметься знову й знову!

— Дуже цікава таємниця, а ще цікавіша її розгадка, — каже Клеверик і показує сонячним звірам свої руки, вкриті барвистою глиною та чорним вугіллям...

нотатка в тайстрі

Люблю!

Малювати пальцями!

Чистий доторк до стін!

У слідах — спогад про колір і Всесвіт гуцулів.

У ТРАВАХ

Клеверик любить голою купатися в росі. Жовта серцевинка ромашки розсипається по тілу. Поле. Досвіток. Сотні духмяних трав. Клевер губиться в них. Тіло мокре, ароматне. А у волоссі є павутинки. Дихання дівчинки — глибоке, щасливе. Аж очі сльозяться. Сльози котяться по шиї і розчиняються на грудях. Любить голою купатися в росі. А потім загорнутися у велику народну хустину з яскравими квітами і їсти холодні духмяні яблука з покрученого деревця.

ПІВОНІІ. ТЕМНО-ЧЕРВОНІ ПІВОНІІ

Всесвіт такий живий-живий, повітря аж хрумке на доторк, коли в Народному квітнуть півонії (лише темно-червоні). Півонії в гуцульських маєтках виростають дуже високими — інколи навіть вищими за будинки та смерічки. Усе селище тоне в темно-зеленому листі. Над головами спершу гойдаються туті великі пуп'янки, а вже потім півонія розквітає темно-червоним ліхтариком.

У дні півоній Клеверик завжди вдягає білосніжну блузочку, поверх якої розпускає своє розкішне чорне волосся. Гуцулочка ходить між квітами і спостерігає, як півонії малюють на її білій блузі темно-червону і темно-зелену казку. Так було і буде завжди: горянка вбирає білу одежину — і Всесвіт малює на її полотні свою красу.

Малою Клеверик часто наспівує півоніям свій дитячий віршик:

*Коли я в білій блузочці,
Коли півоній час,
Малює Всесвіт квіточку
В моєму серденьку нараз!*

*Червоні темні пуп'янки
Хитаються над головами в нас.
І світ увесь фарбується
У колір ніжності щораз.*

...І від кожного слова люди всієї планети забувають важкість: слів, поглядів, почуттів.

ГУЦУЛЬСЬКА ВАТРА

На свята у Народному гуцульські ґазди запалюють ватру зі старих повалених дерев — древні колоди палахкотять і з тріском оповідають збережені у своїх серцевинах легенди. Великі жарини кружляють аж під небом!

Клеверик дуже любить, коли гуцули танцюють навколо ватри. Горяни Народного міцно тримають одне одного за руки, аж долоні печуть. У такі хвилини дівчинка згадує прочитане в книжці з тканинною палітуркою: легенди про людей, які важкими днями лагодили одне одному крила й могли літати.

Щасливе дитинство! Мала гуцулка танцює навколо вогню, її рученята — у дужих дорослих долонях, і в дитячому серденьку приємно тріпоче щось заповітне. Відчуття, що нічого боятися, доки люди однієї країни так міцно тримають одне одного!

А потім... Дорослі підіймають дівчинку за руки, й Клеверик кружляє понад землею, мов ті великі жарини гуцульської ватри!

ВИШИВАТИ

Безмежне біле полотно вкриває чорну-пречорну землю Народного. І день за днем на полотні постає історія та

казка — гуцульські вишивальниці творять візерунки, у котрих ховають таємниці.

Такими днями Народне — справжня дивовижа! Над темно-зеленими горами майорить біла тканина, яку тримають за краєчки жінки Народного, сидячи біля своїх розмальованих веселкою хат. У їхніх пальцях є голочки, і планету обплітають барвисті нитки, серед яких найбільш помітною та навіть гарячою на дотик є нитка темно-червоного кольору. Вона переплітається з іншими нитками, що огорнули країну, і щось прекрасне смикає та відкриває душі людей.

нотатка в тайстрі

Нитка темно-червоного кольору...

Тягнеться з гуцульського серця.

Моя любов вишиває планету.

БОЖІ КОРІВКИ

Люди Народного мають щастя дивитися на світ крізь сонячні вікна, що їх теплої днини прикрашають Божі Корівки. До горян з радісними вісточками прилітають посланниці неба.

Клеверик притуляється лобом до скла і годинами спостерігає, як на шибках мандрують Божі Корівки і темно-червоним кольором світяться їхні крила. Мала гуцулка рахує чорні плямки на крильцях, а Георгій каже: «На нашій планеті цього святого жучка ще називають Божою Овечкою, Сонечком чи Бедриком. Коли гуцули промовляють “Божа Корівка”, ці два слова завжди лунають радісно. Люди передчувають щасливий дарунок від Бога. Яке ж то є диво: прокидатися і бачити на вікні небесний знак, розуміти, що сам Господь вітається з тобою...».

нотатка в тайстрі

*Дивитися на світ. Крізь особливі вікна.
Шибки прикрашені чистим оранжевим світлом.
І доторк Божих Корівок до кожного скла!
Щастя...
Це розумієш у дні особистого горя та горя своєї
країни.*

ЩЕ ОДНА НЕБИЛИЦЯ

Є дні, яких Клеверик чекає із завмиранням серця. Дні, коли разом з вітром летить сяйливе сріблясте павутиння та маленькі реп'яхи. Як так? А це серпневої днини в Народному відспіву дітей народжується вітер, який наповнює сріблясте павутиння. Вітер зриває тисячі старих реп'яхів і несе їх світом. Пелагія любить оповідати небилицю про те, що реп'яшки — то душі, які мандрують світом і поколюють збайдужілих людей.

ЗВУКИ

Вишивальниці виграють на чорних і темно-червоних нитках, натягнутих до межі, — тривожать біль і любов у кожному серці країни. А ось і чути магічний шурхіт — то старенькі різьбярі ведуть долонями по древній корі дерева. Цей шурхіт дарує спокій. Але! Голосно вдаряє дзвін. Струмочок силою своєї води перевертає старе каміння, і воно б'ється одне об одне. Вітер проноситься крізь високу аж до неба траву — і світ дізнається, як уміє звучати темно-зелений колір. Під стріхою співає ластівка. І ще одна ластівка. І ще одна... Ай, сильні помахи лелечих крил розтинають простір, і повітряна хвиля несе спів ластівок до кожної хатини. «Це моя

вотчина», — десь у смерічках зачепилося відлуння хриплого і щасливого старого голосу. Цей голос розчиняється у звуках двох різних дриб — грають чоловік та жінка (зустрілися два подихи). Коли одночасно лунають дві дрибми, ти немов падаєш кудись униз, до центру землі, де стукає найбільше з усіх сердець. Бам! Дзвінкий удар повертає із забуття! То гуцул клепає косу, і падають зрізані трави, вигорілі під серпневим сонцем. Біжиш босоніж по стерні, а швидкі удари серця аж у вухах пульсують. Тук-тук-тук... І кожне відлуння гірського світу зберігають у собі копиці сіна. А потім заходиш до рідної хатини й у повній глибокій тиші дивишся в приречені батькові очі, вкриті поволокою болю та любові.

РАДІСНИЙ ДЕНЬ

Георгій уміє глибоко переживати і біль, і радість. Клеверик любить досвітки, які тато прикрашає своєю втіхою від життя. Мала гуцулка прокидається від того, що батько наспівує щасливі слова. Щойно горянка розплющує очі, Георгій промовляє: «Донечко, я скошив трави та напik хліба! Ходімо в сад дихати нашим щастям! Ти повинна знати, що жити треба з легкістю, бо страждань у буднях нашої країни завжди вистачає. І коли оце сонце світить до тебе, коли на столі є свіжоспечений хліб, а рідні щасливі очі лагодять твою душу, радій! Усім серденьком радій!».

Клеверик бере батька за руку, й вони вдвох біжать у сад. Частуються хлібом на гуцульській землі та й усміхаються радісному мирному дню. А після сніданку такими світлими втішними днями Георгій завжди майструє крила з тоненької довгої стружки.

Гуцульський батько та його дитина надівають крила, витесані з багаторічної деревини, і рушають на прогулянку На-

родним. Гірським селом ідуть двоє з крилами за спиною: старший щасливий різьбяр у скромному полотняному одязі та мала гуцулка в білосніжній сукні. Ідуть та ще й підстрибують від радості.

– Нехай Бог береже сьогоднішню радість у наших очах, – Георгій шанобливо вклоняється всім гуцулам, яких бачить цього світлого дня.

– Нехай Боженька оберігає сяйво нашої душі, – маленька Клеверик теж вклоняється людям Народного.

Кожному зустрічному Клеверик і Георгій разом з побажаннями дарують частинку свої крил – висмикують одну зі стружок. І на кожній стружці випалено три слова: «люблю», «дякую», «пам'ятаю».

БОЛІСНИЙ ДЕНЬ

Коли Георгій повертається з мандрівки країною, Народне вкриває незвичайний туман. Немов хтось засипав густе повітря вологим сірим піском. Цей туман породжений болем, який переповнює серце різьбяра.

Георгій іде гірським селом, огорнутий повним піску туманом, і люди бачать його сумні-сумні очі. Клеверик помічає, що після кожної мандрівки щось страшне і поки що невідоме для неї висікає навколо батькових очей глибокі зморшки. Старі гуцули кажуть, що найбільший біль завжди обрамляє зморшками очі, сповнені приреченості.

– Про що ваша приреченість? – запитують мудрі старі гуцули в Георгія, коли той після мандрівки йде Народним.

– Знову і знову повертається до нашого народу біда, – відповідає різьбяр, і сльози наповнюють його очі. Важкі вистраждані сльози, які весь час стоять в очах, але по щоках не скочуються.

— Татусю, в тебе болять очі? Ти бачив щось сумне? — завжди випитує мала Клеверик, і вперше у житті її серденько коле страшне передчуття. Дівчинка витирає батькові сльози, але вони знову наповнюють його очі.

— У мене болить душа, бо, мандруючи, я не побачив щасливої країни, — відповідає чоловік крізь сльози. — Але я вірю, що щаслива країна буде. І тому мерщій зі мною! Будемо різьбити пташині хатинки!

Так завжди: болісними днями Георгій опускається на коліна і зі старих черешень майструє пташині будинки, на стінах яких пише ті самі три слова: «люблю», «дякую», «пам'ятаю».

— Ці будинки — моя віра в щасливу країну, — весь час повторює Георгій. Більше він нічого не пояснює донечці. Клеверик тільки знає від старожилів, що змайстровані батьком пташині будинки гуцули чіпляють на дерева по всій країні та співають під ними народних співанок...

ЗНАННЯ

— Дівко, йди до бабусі! Маю до тебе останнє казання, — одного сумного ранку, котрий настав дуже несподівано, старенька Пелагія гукає внучку.

Клевер підходить до бабусі, яка сидить у великому кріслі під горіхом, і опускається на землю біля її ніг. На них обох починає падати сріблястий туман.

— Сьогодні вночі я піду в інші світи, — зітхає Пелагія. — Знахарки своє завжди добре відчують. Я стану зіркою, а поки що подарую тобі отакі слова...

— Які важливі слова ти маєш для мене? — запитує мала Клеверик і від страху стискає бабусину руку. Дівчинку дуть сльози — вона не хоче втрачати Пелагію. Клевер помічає

кожен перстеник на тонких старечих пальцях. Розгублена гуцулочка рахує перстеники, та її лічбу перебиває ніжний хриплий голос бабусі.

— Ти ніколи не будеш ходити до школи десь у світах! Не треба тобі тої поважної події, — сміється стара гуцулка і змовкає. Її рука тягнеться до грудей — болить серце. Тієї миті десь з-поза гірської вершини виринається пронизливий звук трембіти, він проноситься сердечними аортами людей усього світу та розчиняється у схвильованих грудях щемким почуттям. — Мій останній тобі дарунок — це слова «щира наука». Так-так, ти одну лиш знатимеш науку — від народу та його мистецтва. А якщо твоє дівоче серце не буде чогось знати, то ти дивися на барви своєї сукні — вони все тобі розкажуть. Ти любиш картини з голою жінкою, і ось що я тобі заповідаю: жінка, яка несе в собі любов, завжди є мистецтвом. І коли ти сама схочеш таке творити, то шукай щирого чоловіка, а лише потім шукай у ньому митця. Твоя школа — це твоя земля і народне мистецтво. Усе починається з любові, нехай буде в тебе тільки щира наука!

Пелагія мовчить. Клеверик теж. Гуцулок огортає таке рідкісне поєднання сріблястого туману та сонячного проміння. Дівчинка відчуває, що зараз дізнається щось неймовірне.

— Я не просто розповідаю тобі про мистецтво, про історію твого народу, — каже Пелагія і починає плакати. Клевер уперше бачить, як бабуся плаче. Їй здається, що з кожної сльозини, яка падає на чорну сукню, народжуються темно-червоні та темно-зелені квіти. — Клеверіку, має наш народ біду! Час від часу він втрачає велику святість — народну пам'ять. І настає час темного покоління сліпих серцем людей. Але навіть у такий чорний час завжди є щирі люди, які продовжують зберігати в собі історію країни. Вони мають покликання сіяти своє знання серед народу. Ти це зробиш через мистецтво. Коли не

стане не лише мене, а й батька, ти опинишся серед сліпих серцем людей. Ти повинна відкрити світові своє знання.

— Але як, бабусю? Як люди можуть стати такими? — Клевер страшно від того, що вона дізналася. Немов гори на хвилинку розійшлися і навколо запанувала пустеля.

— Знаєш, яка для народу сліпота є найгірша? — запитує Пелагія і сама відповідає: — Це напівсліпота. Коли люди живуть у рідній країні, важко відвойованій їхніми батьками та дідами, але перестають бути насторожі, починають забувати біду. Отак і приходиться сліпа епоха: людина ніби й знає свою історію, але не відчуває її серцем до болю.

— Але що я можу зробити? — дивується дівчинка й у відчаї бере за руку Сонячного Зайця, який ніжно її обіймає.

— Я тобі вже казала, — всміхається Пелагія і помічає, що сонячні звірі розкидають навколо квіти. — Не забувай, що ти повинна знайти чарівне червоне яблуко. І не забувай, що твоя школа — це твоя земля і народне мистецтво. А все в цьому житті починається з любові. Най буде в тебе тільки щира наука!

Пелагія виймає дерев'яний різьблений гребінь і розчісує внучці волосся. Потім цілує дівчинку, пригортає до грудей і на прощання дарує сережки з гірського кришталю та сукню, розшити внизу маленькими дзвониками.

Ввечері Пелагія вирушила в поле з гірськими квітами, які вона все життя дарувала людям у своїх цілющих напоях. Старенька знахарка полишила цей світ серед гір — серце закололо й зупинилося... Наступного дня планетою розносилися тужливі звуки трембіт, які проводжали душу мудрої гуцулки.

Останнє казання бабусі Клеверик запам'ятала на все життя. Вона навчається вдома у старих гуцулів. Також бере знання від батькових друзів — митців і науковців з усього світу, які щомісяця приїжджають спілкуватися зі славетним

різьбярем. Найбільше гуцулка любить проводити час з орнітологом на ім'я Громовик. Вони розмовляють про ластівок, про переліт птахів у вирій та їхнє повернення.

Та хоч які розмови й події переживає Клеверик, вона однаково весь час думає про чарівне червоне яблуко та сліпу епоху.

«Твоя школа — це твоя земля і народне мистецтво. Усе починається з любові, нехай буде в тебе тільки щира наука!» — Клеверик часто пригадує слова Пелагії, ідучи в сукні з дзвіночками. І світ наповнюється мелодійним тактом, у якому починають рухатися люди всієї країни, а в їхніх серцях тривожиться генетична пам'ять.

ЧЕСТИ ДИВО

Його долоні завжди гарячі на доторк. Дивишся йому в очі й відчуваєш: ці очі бачать твою суть. Коли він говорить, здається, весь світ лунає мудрістю та щирістю. О! Старенький гуцул, який пізнав на рідній землі любов і силу гір, зростив у собі магію... Мольфар!

Цей дідусь для Клевер є великим джерелом мудрості.

«Він уміє зцілювати людей», — кажуть про Мольфара.

«Зцілювати — це нести світові любов і доброту», — завжди відповідає дідусь, який ніколи не прагнув голосних розмов про себе.

Мольфар ходить у розшитому сяйливими нитками жупані, а на штанях у нього почеплено багато освячених булавок. На капелюсі в Мольфара співають дві ластівки. Ходить дідусь із закрученою палицею. Кажуть, нею він уміє плутати кроки тих, хто поспішає за чужий горизонт.

Вислухавши людину, Мольфар відповідає коротко: «Я порозумнішав від ваших щирих слів» — або: «Я не порозумнішав від ваших складних слів».

Коли люди з усього світу приходять до Мольфара, вони з надією прохають його розповісти про причину нещастя. Мольфар же у відповідь читає молитву і поновлює вогник дива й любові в серці людини.

Часто до Мольфара приходять люди з надуманими бідами. Вони не можуть повірити, що насправді в них немає ніякої біди. Хіба що дурна вдача. Таким людям Мольфар з добрячим гумором пропонує дивакуваті рецепти. Наприклад, ходити до церкви і молитися за душі священників... Але, попри гумор, коли людина йде від Мольфара, він з доброю дивиться своєму гостю вслід і міркує: «Бог створив тебе з любов'ю, то як ти можеш думати, що любові немає в тобі?».

Клеверик приносить Мольфарові цілющі трави, і він дарує їх гостям. Люди йдуть від дідуся з енергією рідної землі.

— Клеверіку, люди забувають, що ростуть на землі своїх батьків, — часто повторює Мольфар, вимальовуючи сонячним промінням візерунки на вікнах своєї оселі та вікнах усієї країни. — Люди читають оповідки про магію і придумують собі дурне замість щиро любити та радіти життю. Беруться люди до непотрібних роздумів і бідкаються, що їм пороблено. Клеверіку, люди навіть сонцю не радіють. День у день забувають про свої крила та коріння. У їхніх серцях замість щастя від веселки живе бажання розкоші, їх мучать фальшиві думки! Та й усе більше наші люди руйнують межу з чужим горизонтом. Скоро буде війна, а після неї... Слепа епоха.

ДАР

З думками про сліпу епоху Клеверик щодня вивчає трави. Часто шепоче собі під ніс: «От знайти б такий рецепт чаю, від якого серця людей будуть відкритими до рідної історії хоч у яку епоху, особливо в найбільш мирну та щасливу».

Горянка вже вмiє готувати чимало напоїв: Пелагія заповіла внучці книгу зі своїми рецептами та перстеники у вигляді скриньок. У тих малесеньких скриньках можна знайти записочки з трьома словами: «люблю», «дякую», «пам'ятаю» – виведено на тоненьких смужках паперу. Коли Клевер перечитує ці слова, то згадує повчання Пелагії.

Мудра Пелагія казала: «Якщо ти приходиш до трав з любов'ю і чистими думками, то вони дадуть тобі свою силу. Трави вмiють лікувати, слухати, жартувати, вмiють лоскотати й оповідати міфи. Трави в горах завжди несуть у собі знання предків, трави мають пам'ять. Коли людина щиро любить трави, вона здобуває це знання. А знання це є просте – потрібно любити землю, на якій ти виросла. Глянь, коли ти йдеш полем і трави лоскочуть тобі долоні, то вони читають тебе та зберігають знання про тебе. І ти будеш завжди на своїй землі. Гуцули не вмирають, їхні душі стають травами та зорями. Коли ти пізнаєш таїнство трав, щоби лікувати людей, тобі буде допомагати вся гуцульська земля – земля мудрих горян».

...До тринадцятирічної Клевер уже звідусіль приходять люди і замовляють трави від різних настастей. У кожного дівчинка питає про чарівне червоне яблуко, але відповіді не знаходить.

нотатка в тайстрі

*Темно-зелені рослини.
Найміцніші нитки мої.
Пам'ять трав,
спогад листя дуже старого.
Я пряду, вишиваю тобі!*

*Темно-зелений!
Зцілення серця сліпого!
Сік і пам'ять трави.
Я пряду!
Нам не треба чужого!*

*Оповідки від батька.
Міфи в кроні горіха.
Казка у скрині старій.
Я пряду, вишиваю легенди!
Міф барвистий —
людині своїй.*

ЧЕЛЕКА

Рання весна. Падає перший дощик, а одночасно й останній сніг. Холодна вода з великою силою летить з неба. Здається, що навколо утворилися сріблясті стіни. Клеверик і батько стоять поміж цих стін у гумачках: Георгій — у синіх, гуцулка — в жовтих. Різьбяр тримає над собою та донею гуцульську парасолку сонячного кольору, таку велику, що вони під нею — як дві мурахи, які притулилися одна до одної під листком старого, вигорілого під сонцем, аж рудого лопуха. Повсюди біля будинку на тоненьких металевих підпірках у скляних баночках палають свічки — гуцули люблять роздивлятися їхнє світло крізь дощові стіни.

Аж раптом серед сріблястого дощу, крізь водяну стіну, обоє помічають, як хтось розправив великі розкішні крила. Попри дощ чується, як птах вистукує дзьобом!

Великий світ навколо малої гуцулки — у цьому пташиному диві.

— Донечко, це Лелека прийшов до нас! Яке прекрасне благословення! — вигукує Георгій, і його радість ледь відчутним трепетом розчиняється в серцях зневірених людей.

— Татусю, я знаю, що ця пташечка німа, але вона стукає дзьобиком, ніби промовляє моє ім'я, ніби кличе мене, — каже зачарована Клеверик, і серденька нещасних людей усього світу з надією хапаються за ледь відчутний трепет, який тієї ж миті вривається в моторошну сірість їхньої зневіри.

— Ця пташечка вміє клекотати, а ще вміє вертатися, — усміхається різьбяр і міцно обіймає доньку. На його потрісканих від важкої творчості руках перекочуються сріблясті краплини дощу. — Люди часто називають цього птаха бузьком.

— Бузько? — перепитує Клеверик, її магнетизують великі крила, що проглядаються крізь дощ. — Бузько прилетів від Бозіньки!

Після цього щирого дитячого припущення дощ раптом перестає падати. Водяні стіни зникають: розбиваються об землю сріблястою вічністю-легкістю і... Клеверик бачить високого, вищого за неї саму, птаха. Білосніжний, лише краєчки крил розмальовані чорним кольором. А ось довгі тендітні ніжки — червоні, і такого ж червоного кольору довгий дзьоб. Краса!

Лелека уважно дивиться дівчинці в очі — і горянці здається, що вони з Лелекою залишаються самі-самісінькі десь на гуцувльській кометі. Цієї хвилини люди всього світу підіймають голови і помічають птахів: по-справжньому, глибоко, з дитячою радістю.

А потім настає зворушлива мить: Клеверик повільно простягає руку, і Лелека не тікає. Дівчинка торкається мокрих холодних крил і пір'я на грудях птаха та відчуває, як під холодним від дощу пір'ям сильно б'ється серце.

— Тату, мені в долоню б'ється сонечко, — шепоче Клеверик.

— Доню, то до тебе проситься казка нашої країни, — усміхається різьбяр. — Я відчуваю, це самотній Лелека, котрий

втратив пару. Він ще молоденький, а тому прийшов шукати розради в людей. Клеверіку, це буде твій друг на роки.

Лелека весь час дивиться в очі Клевер, а потім повільно підіймає ніжку і, залишаючись стояти на одній, розправляє свої великі-великі розкішні крила. Вражена Клеверик мимоволі теж розправляє свої руки, і цієї хвилини мелодія, наступана пташиним дзьобом, пронизує всі серденька, всі планети, всі простори.

...Відтоді Лелека повсякчас прилітає з вирію до своєї гуцулки. Ранньою весною та восени дівчинка з нетерпінням чекає привітного та прощального кружляння птаха. Понад усе Клеверик любить удосвіта теплої пори сідати високо в саду і чекати сходу сонця. З першими променями дівчинка бачить перед собою власну тінь, а потім її тінь поєднується з тінню Лелеки. Горянка довго танцює поміж двома тінями. Старенькі гуцули особливо любляють ці досвітки – коли посеред великого гірського саду стоять двоє: гуцулка Клеверик і вищий за неї розкішний Лелека. Дівчинка притуляється до Лелеки, і Лелека розправляє крила, немов обіймає свою маленьку горянку. Отак вони й стоять, доки не з'являються Сонячні Зайці та Сонячні Леви. А з приходом звірів Сонця Клеверик починає грати на дрімбі...

ДРИМБА

На кожен свій день народження Клеверик отримує в дарунок від Мольфара дрімбу.

нотатка в тайстрі

*Ще говорити не вміла, а вже грала на дрімбі.
Моє дихання і мій настрій, мої ніжні уста*

та мої нервові пальці — усе це маленький музичний інструмент перетворює на мелодію. Ти береш дримбу, прикладаєш до губ, і вона стає продовженням тебе. Пальчики торкаються дрибли, і... Замість слів народжується мелодія, яка розкриває заповітне.

Коли жінка грає на дрибли, у тому є щось дуже відверте. Це ніби дивитися на себе в дзеркало на очах у всього світу. Інструмент вібрує на твоїх чуттєвих губах, чути магічну мелодію, і... Ти сповідаєшся перед світом. Хай навіть наодинці з собою.

Ти дихаєш, і твоє дихання ділиться на музичні такти. Це — розмова з собою. Це — щирість. Це — шепіт загадок рідної землі, й загадки ці шепочуть у твоєму серці. Це — слухати історію предків через мелодію.

Ще говорити не вміла, а вже грала на дрибли.

ДИХАННЯ

— Іду подивлюся на бабусю, — каже Клевер, підіймаючись пізнього вечора гірським хребтом.

За собою гуцулка тягне червоний велосипед, прикрашений сухими квітами. Доки підіймається, вітер з великою силою гойдає смереки, і смереки шумлять казкою. На вершині гори дівчинка помічає великі волохаті зорі, що утворюють сузір'я. Коли бачить Велику Ведмедицю, згадує повчання гуцулів: «Всесвіт — це лапа великого ведмеда. Дивишся дорослими

очима — боїшся. А глянеш дитячим серцем — падаєш у м'який пухнастий світ». Дівчинка знаходить найяскравішу зірку, махає рукою і кричить до бабусі.

— Я зараз буду тренувати своє дихання! Чуєш мене, бабуню? — гукає Клевер і сідає на велосипед. Дівчинка мчить униз по гірському хребту. Повітря б'є в обличчя, і Клевер повільно вдихає його, немов п'є. Усе навколо оповите сріблястими вечірніми кольорами. Барви прикрашає дрібний дощик, народжений на межі між землею та небом (лагідний дотик).

Це є дуже красива забава: просто мчати вниз на велосипеді довгим гірським хребтом — на три тисячі метрів чи десять тисяч щасливих кроків. І завжди над головою є яскрава зірка — дівчинка любить кататися лише ввечері. А як з'їде донизу, то потім знову тягне велосипед угору. Отак Клевер змалку тренує дихання.

— То не дихання має контролювати тебе, а ти його, — навчала бабуся. — Ти ж бо, дівко, колись і слово захочеш сказати, і співанку сороміцьку на весь світ прогалакати. І все то ти захочеш, коли здибаєш свого чоловіка. Якщо хочеш чоловіка, вчися дихати. А там, ба, і чарівне червоне яблуко знайдеш. Най усі знають, що гуцулка Клеверик виросла і навчилася дихати серед гір.

нотатка в тайстрі

Гори дихають.

Вдихають через мої груди.

Видихають на весь світ.

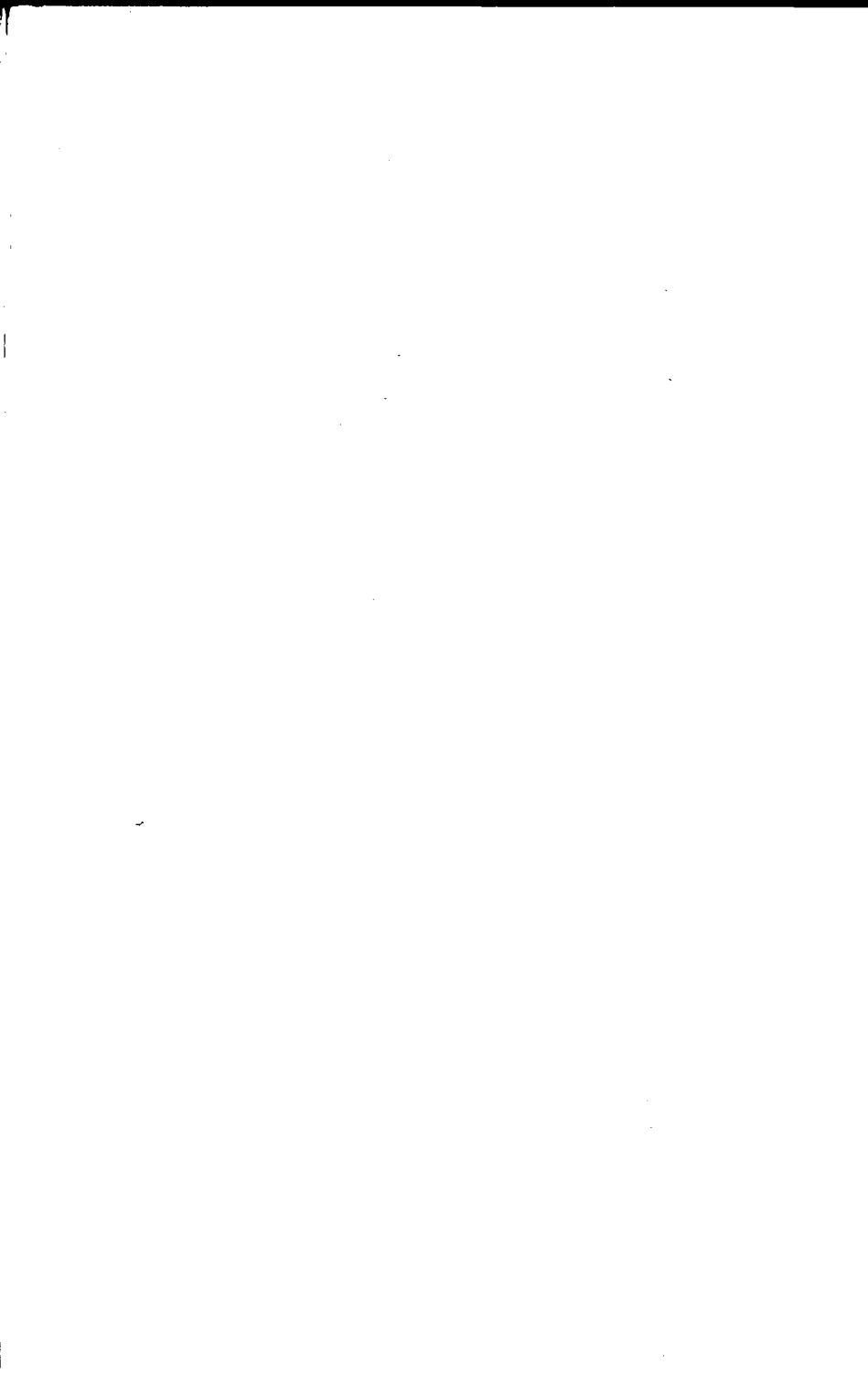
Я теж дихаю: вдихаю і видихаю бажання.

Гори і дихання жінки.

У жінці є...

Чоловік.

ТИША

— **Ч**оловік, — шепоче тоненька гуцульська дівчина

Клеверик і вдягає сукню. Бліде тіло сімнадцятилітньої горянки вкриває чорна тканина, вишита темно-червоними і темно-зеленими квітами.

За вікном — серпневий світанок, витканий сріблом зорепаду, дощук, тоненької гілки, павутиння. Світанок проходить крізь відчинене вікно і оселяє в серці мрії.

— Сука! Сукеночка! — вигукує дівчина і бере до рук дерев'яний гребінь. Розчісує волосся й заплітає дві довгі коси. Її рухи є точними й однаковими, виказують сильний характер. Та біля Клевер стоїть великий Сонячний Заєць і дбає, щоби її настрій не був надто суворим — своїм мерехтінням наповнює серденько гуцулки мрійливістю.

Коли Клеверик бере намисто, її вуста щось беззвучно промовляють. Ніби заклинання. Дівчина дивиться собі в очі крізь маленьке дзеркало і спокійно надіває на шию сім ниток гуцульського намиста. Виймає з маленької різьбленої скриньки калину. Повільно розтирає ягоди на губах.

У ліву кишеню сукні горянка кладе металеву коробочку, в якій є відверта фотографія, чистий аркуш картону та березовий олівець. У правій кишені дівчина лишає листочок м'яти і дримбу. Поверх сукні Клевер надіває тайстру, в яку ще звечора поклала набір баночок для трав.

— Сука! Сукеночка! — знову вигукує Клевер і виходить зі своєї кімнати. Великий Сонячний Заєць розсіюється по всій планеті чистим гуцульським світлом.

ДИКА ЖІНКА

Щойно Клеверик зачинила двері кімнати, а вже біжить гірською стежиною. Поміж темно-зелених трав мерехтять темно-червоні плетені з ниток сандалі.

— Ти все життя ходиш, здіймаючись на двадцять сантиметрів над землею, — чути голос Георгія.

— Тату, ти де? Знайшов старе дерево? — гукає гуцулка і помічає, що сьогодні листя на деревах має форму сердець.

— Клеверіку, доню, я таки знайшов! — лунає з-за дерев чоловічий голос.

— Яка поезія буде цього разу? — з нетерпінням запитує дівчина.

— Грушева поезія, — відповідає чоловік, і терпкий аромат охоплює вулиці найбільших міст. А сторінки книжок усього світу починають пахнути грушками. — Я знайшов дику грушу.

Горянка помічає поміж дерев батька, цілує його та сідає на землю. Обоє трохи мовчать.

— Прожилки схожі на обличчя жінки, — припускає гуцулка.

— Клеверіку, правду кажеш, — усміхається Георгій, і доньку вкотре зачаровує доброта його очей.

— Дика жінка! — дівчина теж усміхається і поправляє свої довгі аж до колін коси. — З цієї груші буде особливий портрет!

— А котра жінка не є дикою? — сплескує в долоні чоловік, а відтак продовжує вивчати дерево.

Клевер довго спостерігає за роботою батька. Потім виймає з кишені металеву коробочку і березовим олівцем пише на картоні.

нотатка в тайстрі

Вона дика.

Торкається своїх персів. Жінка.

*Дає напитися світові.
Дві груші, а в них таїнство.
Чоловік спраглий...
Від одного ковтка він прозрів.
На radoщах веде пальцями по персах святих.
Жінка, яка дає напитися.
Вона дика.*

Записавши думки, дівчина йде збирати трави. Через декілька годин роботи повертається до батька.

— За три тижні гості до нас приїдуть, — каже Георгій, оглядаючи повалене дерево.

— Що, тату, знову? Не дають вони тобі спокою, — дивується Клевер. — Тоді я краще піду шукати своє чарівне червоне яблуко.

— Устигнеш іще його знайти, — сміється Георгій. — А делегація цього разу прибуває твоя улюблена.

— Ова! І старенький Леон з новими мультфільмами? І Адам з колекцією капелюхів? І навіть орнітолог Громовик? — горянка від радості плескає в долоні.

— Будуть усі! — запевняє усміхнений різьбяр.

— Татусю, я біжу збирати чай! — вигукує Клевер і зникає в лісі, наповненому листям у формі сердець і грушевим ароматом.

ТЕПЛІШЕ ЗА ВИРІЙ

Для гостей Клевер приготувала сім різних чаїв. Після праці горянка лягає в дубову ванну під горіхом. Волосся дівчини спадає на землю і розсипається серед жоржин і чорнобривців. Цілюща купіль парує — ранок прохолодний. Уже пізній вересень. Осіннє повітря відчувається гостро. Панує аромат

вогкої землі та горіхів. А в кожному горішку щось дозріває, дуже швидко.

«Хто до мене — я до нього. Хто від мене — я ще дальш», — приповідає гуцулка, коли задивляється за гірський обрій та фантазує про великий світ і людей у ньому. Навколо Клевер блимає тінь Лелеки. Птах кружляє над гуцулкою — відчуває пошук у її серці.

На горіху почеплена відверта фотографія: гола жінка тримає на рівні грудей в одній руці темно-червоне яблуко, в другій — ластівку. Клеверик глибоко вдихає гаряче трав'яне повітря, що здіймається над ванною, затамовує подих, повільно видихає. Дивиться на фотографію, потім у маленьке дзеркальце. Кожен день — пошук і загадка.

— Знову думаєш про своє чарівне червоне яблуко? — з-за плоту чути голос старенької сусідки Ганнусі. — І знову роздивляєшся ту фотографію? Жінка гола стає, коли чоловіка стрічає. А там диви і яблуко знайдеш.

— Хіба ж то справжнє яблуко? — Клеверик аж підскакує у ванні.

— Не знаю. Може, і форма яблунева, і колір червоний, — сміється сусідка й залишає Клевер ще більш розгубленою.

Дівчина вилазить з ванни, загортається у вовняну хустину і дивиться то на світлину, то в дзеркало.

— Сука! Сукеночка! — гуцулка вдягає темно-червону сукню і відчуває знервованість. — Тату! Я знайду яблуко тоді, коли зустріну чоловіка?

— Доню, ти мудрішаєш! — сміється Георгій і йде до ластівчиного гнізда, що під стріхою.

Клевер підбігає до батька. Завмирає. Так буває вересневими вечорами: Георгій тихенько співає і бере до рук ластівочку. Настає тиша, і посеред великого світу завмирають двоє — чоловік і пташка. Клевер здається, що батько тримає

в руках її загадку і... Раптом Георгій підкидує пташечку вгору. Ластівка летить аж під небо, а потім сідає на яблуню і співає. Напевно, її пісня — про тепло гуцульських людей, яке не зрівняється навіть з теплом вирію. Ластівки відчують те саме у вересні — напередодні відльоту.

— Дуже багато сентиментальності є у серці людини, коли вона тримає в руках пташку. Це така свята мить! — промовляє Георгій і бере доньку за руку. — Як кожна ластівка вміє літати, так кожна гуцулка вміє розгадувати таємниці...

— Тату, чому мені ніхто не підказує? Я не знаю, що за яблуко повинна знайти і навіщо пообіцяла бабусі шукати його щодня, — перебиває Клевер. — А може, треба чоловіка шукати, а не яблуко? Бабуся казала, що без того яблука я нічого не зможу дати своєму народові, а прийшла я у цей світ з важливим покликанням. У мене інколи буває таке страшне передчуття, що поки я знайду яблуко, то багато чого переживу. А навіщо мені взагалі те яблуко? Я є щаслива: живу в Народному, ти кожного дня зі мною...

— Я є твій рідний голос, — ніжно пояснює Георгій і вказівним пальцем стукає Клевер у груди. — У грудях кожної гуцулки живе рідний голос — це голос батька, і він завжди буде з тобою. Буде гріти дужче за вирій і допоможе розгадати будь-яку загадку.

— Я — ластівка у твоїх руках, — Клеверик тулиться до тата.

— Коли ти полетиш за горизонт, розгадаєш багато таємниць, — відповідає Георгій, але голос його став сумненим.

ПОСИДЕНЬКИ

— Клевер, ваші чаї колись зведуть чоловіків з розуму.

— Вони самі себе туди зведуть.

Веселі голоси. Сміх. Маленькі гуцули грають на дримбах і скрипках. А погода яка мольфарська! Вітер виносить душу, а замість голів у людей пухнасті сріблясті хмари.

Леон проектує на стіни хатин свій новий мультфільм про ластівок, які катають понад селами міських дітлахів на своїх крилах. «Доцю, в цій стрічці схована таємниця дротів у хмарах», – нашіптує Георгій донечці, доки вони дивляться мультяк, і серце горянки хвилюється.

Опісля чарівного мультфільму – вечера на подвір'ї гуцульської садиби. Науковці розпитують Клевер про Мольфара. Дівчина сміється і ухиляється від запитань. «Усе то є любов і доброта», – єдина відповідь горянки. У хвилини, коли мова заходить про Мольфара, Лелека сідає позаду Клевер і розправляє свої розкішні крила. Гостям Народного відбирає мову. Вони ніколи ще не бачили такого Лелеки! Їм здається, що то крила самої Клевер! Гуцулка голосно сміється: Лелека зачаровує науковців, і їхнє бажання пояснити магію горян складними формулами зникає.

Коли Лелека складає крила і йде за хату, Клеверик продовжує розмову вже з іншим гостем.

– Ваші сукні дуже схожі між собою. Однак щоразу таке враження, ніби ви вдягнені в щось абсолютно нове. Дивина! – вигукує відомий на весь світ кутюр'є Адам.

– Присягаюся, навіть якщо носитиму саму лиш чорну тканину, ви будете казати мені те саме, – підсміюється горянка, і вечірні кольори темнішають ще дужче.

– Жіночі хитрощі, – зауважує Адам і дивується, як швидко потемніло навколо.

– Якщо в моїх очах є що шукати, то одягу ви й не помітите, – кокетує Клеверик, і одразу з'являється сріблястий туман, у якому вимальовуються квіткові візерунки.

— Доню, не мольфар гостя, — сміється Георгій і проганяє руками туман. — Для моєї доньки одяг — це історія. У кожній ниточці вона відчуває рідну землю. Клеверик обрала свої кольори вбрання, а тому всі її сукні схожі між собою. Але ж настрій гуцулки ніколи не вгадаєш!

— Амінь, — усміхається дівчина.

Гості змовкають на мить, коли їм подають білі гриби у сметані та бринзу з кукурудзяною кашею, яку тут називають кулешею. Оживляються, коли зі стодоли випурхує ластівка, летить до вуличного ліхтаря і знову повертається у своє гніздо.

— До перельоту готуються: стають полохливими, часто збираються на проводах, — каже про ластівок орнітолог Громовик.

— Невже ластівки для вас такі передбачувані? — спокійно запитує Клевер, поправляючи коси і навмисне не дивлячись на гостя. Громовик відповідає не одразу. Горянка відчуває, як він уважно її вивчає.

— Ваше кокетування — велике для мене задоволення, — каже чоловік, і Клеверик голосно сміється. Щирий гучний сміх зачаровує.

— Сука! Сукеночка! Я зараз почервонію від ваших слів! — відповідає дівчина й утікає з-за столу. Гості проводжають її захопленими поглядами. Разом з горянкою зникає і густий сріблястий туман.

Клевер вибігає зі своєї садиби. Вона сміється, але їй самотньо. Роками дівчина тішить гостей на таких творчих зустрічах, але натомість потребує одного-єдиного співрозмовника. Сумна горянка йде дорогою, аж раптом чує голоси.

— Чоловік хапає жінку, і вони любляться, — каже стара гуцулка Ганнуса, а з її люльки виринає оксамитовий туман. — Єдине пекло, якого хочуть люди.

На траві під красивою невеличкою хатиною сидять старі гуцулки і балакають про сороміцьке. Клевер сідає у рівчак і підслуховує — дівчина обожнює безсоромні розмови горян.

— Косинку вчора файну вбрала — зелену, до моїх карих очей, — веде свою оповідку Калина, від веселого голосу якої в серці народжується солод. — А він мені: «Я жадаю дивитися на красу твоїх очей». Я ж одказую, що йому нічого не заважає дивитися на красу моїх очей і водночас жадати мене.

— Що, аж до пекла жадав тебе? — питає Февронія, котра неспокійно перебирає руками, і навколо її рук кружляють великі світляки.

— Йо! — дражниться стара і затягується люлькою.

— Напевно, дуже файнюща косинка, — підсміюється Февронія.

— А в мене ні раю, ні пекла! — Клеверик перебиває розмову, заходячи у двір до Ганнусі.

Старі гуцулки виймають з ротів люльки й уважно дивляться на дівчину.

— Скільки років маєш? — питає Ганнуся.

— Сімнадцять, — відповідає Клевер.

— То тобі ні раю, ні пекла не треба. На землі втішайся! — строго каже Ганнуся. — Ану ходи до нас на науку!

— Люльку палиш? — питає Февронія.

— Ще зарано їй! Гуцулки починають палити люльку у вісімнадцять. Це ж онучка Пелагії, травниця мала! — сміється Калина.

— Так, я є внучка Пелагії, — каже Клеверик, і від згадки про бабусю її голос змінюється.

— Ото пекельна жінка була! — захоплено мовить Ганнуся, і оксамитовий дим цупким покривалом огортає гори. — Наша мала Клеверик, наша особлива гуцулочка! Не лише батько її виховував, а й мудра Пелагія і старий Мольфар. Вони знали:

горянці треба передати знання, навчити прославляти рідну землю, щоби побороти сліпу епоху.

— Бабуню, та знаю я, знаю! Але ж я про те, що ні рай, ні пекло ніяк до мене не прийдуть, — не втримується Клеверик.

— Та й не треба тобі того! Це баби потребують таких дурниць. А тобі — просто по землі ходити, — махає пальцем Ганнуса і раптом серйозно запитує: — Що, ніяк свого чоловіка не здибаєш?

— Сука! Сукеночка! Ну все ніяк! Сука! Сука! Сука! — Клевер каже гостро, інакше правди казати не вміє.

— Ого, добре тобі ця самотність душу заїла, — дражниться Ганнуса. — А якщо без дурниць: ти шукаєш чарівне червоне яблуко?

— Таж без того яблука я нічого робити не можу, — тихесенько відповідає сумна Клеверик.

— То є дуже важлива справа, — розмірковує Ганнуса, і вечірня прохолода поколює пальчики рук, загострює відчуття під час розмови. — Буде в тебе і яблуко, і всі щасливі розгадки. І чоловіка ти зустрінеш. Але віддатися мусиш тільки своєму чоловікові! Ти ж бо, дівко, нас, бабів, не слухай про пекло. Молоденька ще ти. Усе найкраще буває лиш на землі — коли в серці народжується щось таке ніжне, що й уголос не розкажеш...

Клеверик дякує жінкам за розмову і збирається назад до гостей.

— Я одному була на дримбі грала, пливучи на плоту — кілометр за кілометром вигравала й вигравала, — бабуся Ганнуса ніби й не чула прощання Клевер, спокійно веде собі далі. — Любилися ми на тому плоту не один кілометр... Ну та то й пішло все за водою. А потім зустріла була іншого, то вже не я, а він мені грав на дримбах, аж цілий оркестр дримбарів зібрав! За нього я й віддалася!

— А я свого зразу здибала, — пригадує Калина. — Заспівала йому такої щирої співанки! А він мені збудував файну хату, ще й двох півнів різьблених усадовив на дах.

— А мій мені яблуневий сад подарував, — зізнається Февронія, і від її слів починають кружляти сотні світляків.

Гуцулки геть розчулилися.

— А для мене мій творитиме мистецтво! — зятято вигукує Клеверик, а жінки дивляться на неї здивовано.

— Файно! А ти йому що? — перепитують бабусі.

— Я йому квіти подарую. Подарувати чоловікові квіти — моя найбільша мрія. Думаю, це будуть білі яблуневі квіти.

Жінки замовкли. Від слів дівчини в люльках старих гуцулок закурилося щось нестерпно ніжне. Аж на очах виступили гарячі сльози.

ЛЮЛЬКА

У вісімнадцять років Клеверик почала палити люльку. Люлька в руках горянки має дуже гармонійний вигляд, немов продовження її дівочої форми.

Батько зробив доньці люльку з дерева дикої груші, вкрив її різьбою і темно-червоним бісером, випалив квіти. Усердині люльки різьбяр залишив дерево шершавим, не шліфував його. Коли вдихаєш, відчувається особливий присмак гірської деревини.

Гуцули створюють різні люльки, залежно від статі й віку курця. Та з кожної у світ іде магія. Наприклад, з люльок старих мудрих гуцулів ночами завжди виходить сяйливий попелястий туман. О так, гірський туман народжується саме в люльках літніх горян! А про жіночі люльки гуцули люблять казати так: «Осьде народжується пристрасть...».

НАЙСИЛЬНІШИЙ ДУРМАН

Найбільше Клеверик любить палити люльку посеред темно-червоних півоній та їхнього густого темно-зеленого листя. Горянка стоїть нагою у квітковому Всесвіті й пізнає найсильніший дурман...

нотатка в тайстрі

*Голою я стою на гірській землі та палю люльку.
Я вдихаю і світ, і себе, і бажання пізнати чоловіка.*

*З кожним подихом у мені з'являються хміль
і насолода, біль і пристрасть. Я прислухаюся до
цих почуттів і продовжую палити. Дим красиво
огортає моє обличчя, падає на вуста.
Я знову вдихаю, і щось дике проноситься в моїй
гуцульській крові. Паморочиться в голові, і вкотре
я розумію, що найсильнішим дурманом у моїй
люльці є бажання пізнати чоловіка.
Від цього бажання навколо народжуються
темно-червоні півонії.*

*Люльку своїми пальчиками я тримаю легенько.
Це окраса мого жіночого характеру, зроблена
з грушевого дерева. Коли я вдихаю, то
хміль і бажання поєднуються з фруктовим
ароматом — і я розумію, що таке стояти
на гуцульській землі, думати про чоловіка
і відчувати коріння.*

*Перед тим як вдихнути, я слухаю електрику,
музику, птаху всередині себе — і лише тоді вуста*

*впевнено торкаються люльки. Дихання стає
інакшим! І хай моє голе тіло прикрите довгим
волоссям і високими травами, та дурман у моїх
очах не приховати нічим.*

*Люлька і чоловік... Перший подих завжди повільний
і глибокий. Вдихаючи, я доторкаюся до своїх грудей.
А коли відчуваю, що більше не можу вдихати...
Хміль і насолода, біль і бажання...*

*Коли я видихаю, починаються гори. Моя птаха
летить за вершини. Десь у світі зупиняється
чоловік і починає дихати в такт зі мною.
Навколо нього також народжуються темно-
червоні півонії.*

*У свою люльку я кладу не тютюн, а цілющі трави.
Трави незвичайні — духмяний букет я сортую
з думкою про чоловіка. Серед зілля завжди
є листочки дикої м'яти, товчені гіркі зернятка
яблук та смола деревини. І коли я вдихаю цю
суміш...
Хміль і насолода, біль і бажання...*

І пташина музика, і пристрасть, і чоловік...

*Якоїсь миті мої рухи стають нервовими. Скоро
я закінчу палити, але зараз мої губи все частіше
припадають до люльки. Я сміливо вдихаю
дурман, диму стає все більше й більше. Раптом
я дуже тонко, до болю відчуваю бажання. Знову
крик птахи всередині мене! Знову відвертий*

*жест — оповита димом, темно-червоними
та темно-зеленими барвами півоній, я вкотре
доторкаюся до своїх грудей і...*

Залежність.

НЕСПОКІЙ

— Моє серденько так швидко б'ється, — каже Клевер Мольфарові.

— Було би гірше, якби воно не билосся, — спокійно мовить Мольфар.

Клеверик не знає, що відповісти. Уже кілька ночей поспіль їй не спиться. Вона то читає вголос короткі поетичні рядки з огорнутої тканиною книжки, то тримає свої напружені руки в теплій воді, то заварює ромашкового чаю, то мчить на велосипеді вниз гірським хребтом наввипередки з Лелекою... Але сон і спокій так і не приходять. Відчуття повітряної ями, в якій чекає страшна самотність, якщо туди впадеш.

— У тебе нервові руки і неспокійне дихання. Якраз щоби грати на дримбі, — каже Мольфар і дивиться гуцулці в очі.

— Що ж мені тільки грати й грати на дримбі день у день? — дивується дівчина.

— Жіноча душа пізнає світ, і від того тіло викручується. Твоя форма стає все прекраснішою, — пояснює старенький гуцул. — Я не раз чув, яка неспокійна мелодія твоєї дримби. Ти дуже тонко відчуваєш.

— Ай, оце викручування, так воно мені болить! — бідкається Клевер.

— Не обманюй мене, ти любиш тонко відчувати Всесвіт, — каже Мольфар і дає Клевер її ж дримбу. — Нервові руки

і неспокійне дихання. Йди грай на дрибмі, дівко! Ти шукаєш чоловіка, щоби по-справжньому народитися.

— Це складно, — чує потилицю Клевер.

— Нема тут нічого складного: здибаєш собі парубка і станеш жінкою. Усе, йди, не відбирай мого часу. Іди грай на дрибмі!

— А чого люльку починають палити саме у вісімнадцять? — ніяк не вгамується Клевер.

— Традиція має велику силу. Чекай, ти ж дурману не палиш? — суворо питає Мольфар, хоч і так знає відповідь.

— Та який дурман? Я кладу в люльку цілющу травичку, вона мені лиш здоров'я додає, — затято пояснює гуцулка.

— Все одно в люльці є дурман, — з усмішкою перечить Мольфар. — А все тому, що люлька змінює ритм дихання. От підносиш ти люльку до рота, вдихаєш і видихаєш — і що стається? Народжується особливий такт. Це як розмова з собою. Тому ти й почала говорити з собою, думати про себе...

— Я гадала, що просто димлю собі трави гірські! А то я маю нове дихання! — сплескує в долоні Клевер.

— Та в тебе ще й люлька з дикої груші! То є файно, якраз до твого характеру! — вигукує Мольфар.

— Отже, коли я дихаю крізь люльку, то готуюся до чоловіка? І це допоможе мені знайти чарівне червоне яблуко? — Клевер аж підскакує.

— Так, Клеверіку! А поки яблука ти ще не знайшла, то нехай твої нервові пальці й неспокійне дихання заспокоює дрибма, — вкотре повчає Мольфар.

— А парубкам можна голову морочити? — несподівано запитує Клевер.

— Дівко! Ти ж бо гуцулка, як без того? — дивується Мольфар. — Якщо парубки йдуть на твою мороку, то підуть і без неї. Дихай, мороч голову, грай на дрибмі. Бо якщо надто

дбаєш про спокій чоловіка — значить, маєш того чоловіка за нізачо. Поважай його силу і просто собі будь. Усе, Клевер, до мене люди зі світів приїхали, а ти йди грай на дрімбі! Йди! Я сьогодні не порозумнішав від твоїх слів...

ПУСТОТЛИВА РОЗМОВА

Темно-червона сукня огортає струнке тіло Клевер. Сукня широка і довга, аж землею волочиться. У цьому вбранні гуцулка — як тендітний метелик. Волосся Клевер підняла вгору і замотала темно-зеленою хустиною, немов капелюшок наділа. До хустини причепила три маленькі дзвіночки. Красива тоненька шия горянки вкрита родимками. Шия напружена — якась думка чи передчуття схвилювали горянку. Голова гордо піднята, і зачіска це лиш підкреслює.

Клеверик сидить на своєму балконі й палить люльку — у її очах помітна самотність. Біля неї на одній нозі стоїть Лелека: крила розправлені, погляд прямий і сильний.

Унизу під балконом чути скрипку — котрийсь із парубків заграє до горянки.

Дівчина слухає і пальчиками перебирає в такт мелодії нефарбовані запашні намистини.

— Що це ти мені виграєш? Може, краще схопи мене за талію? — спокійно запитує Клеверик. Зачувши її слова, виглядають старі гуцули. Вони люблять, коли в горах лунає пустотлива розмова.

— Ти будеш моєю! Назавжди будеш моєю дівчиною! — відповідає схвилюваний парубок.

— Що то ти таке кажеш?! Як я можу і дівчиною лишитися, і твоєю бути? — глузує Клевер і гордо закидає голову. На хустині дзенькають дзвоники, сусіди всміхаються від словесної забави. — Може, хочеш мені намисто подарувати?

— Я буду його тобі щодень дарувати і щоночі його з тебе здіймати, — молодий гуцул не здається.

— А зранку і вдень здіймати не думав? — перепитує Клевер.

— Буду, мови нема! — вигукує хлопець.

— Не треба! Білої днини все інакше: жінка сама з себе намисто здіймає, аж у гуцула зі штанів виштрикає, — з нудьгою каже горянка і входить у хату...

нотатка в тайстрі

Хочу нести планетою соняхи.

Назустріч единому.

Хочу йти оранжевим Всесвітом.

Не бути покинутою.

Хочу соняшників дуже багато!

І тільки одного знання:

сонце-квітка свого Дорогесенького.

Я є жінка.

Я тільки твоя.

ХЛІБ

— Тату, самотність, немов маленька пекуча комета, пролетіла крізь мене, — з болем зітхає за обідом Клеверик.

— І тепер у твоїй душі є рана, яку залікувати зможе тільки коханий чоловік, — з розумінням відповідає Георгій і відкладає вбік свіжу збірочку гуцульських оповідок.

— Господи, я хочу наїстися того чарівного червоного яблука і жити далі! — вигукує дівчина, і весь світ поринає в яблуневий аромат.

— Твоє серце хоче любити, — завершує Георгій роздуми доньки.

— Ай, тату...

— А ще твоє серце хоче творити, — веде далі різьбяр. — Мистецтво через чоловіка. Ти хочеш дати світові щось важливе, не лише цілющі трав'яні чаї. Хоча й вони є безцінними.

— Я дуже люблю відверті світлини, — шепоче Клевер.

— Так, знаю, — з розумінням відповідає Георгій. — Тому завжди приймаю мудрих фотохудожників, якщо вони просяться до нас у садибу. Ти з ними багато спілкуєшся і мрієш колись творити таке мистецтво разом з коханим. Відверте і глибоке.

— Мистецтво через чоловіка. Тату, ти так гарно сказав, — захоплено каже Клеверик, і чоловіки в усьому світі тієї ж миті називають своїх коханих музами.

— А мудрий чоловік шукає мистецтва через жінку, — продовжує Георгій.

Клеверик та Георгій замовкають. Дівчина дивиться у вікно — знадвору до неї всміхаються Сонячні Зайці та Сонячні Леви.

— Ходімо, донечко, зі мною, — каже Георгій.

— Куди? — дивується Клевер.

— Глянь, на столі лежить чорний хліб, — батько вказує на свіжі чорні буханчики, і світанки планети наповнюються ароматом випічки.

— Бачу, татусю, — дівчина зацікавлена.

— Підемо зараз на поле, де він народжується, — голос Георгія лунає ніжно, і ароматні світанки починають шуміти пшеничним полем.

...Золоте колосся гойдається від вітру. І краю нема цьому золотистому диву. Георгій заходить у поле, стає на коліна і витягує руки вгору. Колоски б'ються об чоловічі долоні. Дівчина теж стає на коліна та довіряє свої руки колосцю.

— Що ти відчуваєш? — запитує батько доньку.

— Легкість, — одказує Клеверик. — А ще мене обіймає моя країна.

— Колоски просто ростуть, а потім буде хліб. Це так природно, як і дихання, — ніжно-ніжно повчає різьбяр.

— Так, — Клеверик перебирає руками колоски.

— У світі є чоловік, який висіває поле для тебе. Він кидає в землю зернятка, насолоджується колоссям, обробляє його, пробує пекти... Чуєш мене? У світі є чоловік, який вчиться пекти хліб, щоби ти була ситою.

— Тату, як гарно, — шепоче зачарована Клевер, і віра в любов повертається до всіх покалічених страшною самотністю сердець.

— А ти повинна просто бути і вірити в казку, шукати чарівне червоне яблуко, — продовжує Георгій. — Так, нині ти відчуваєш самотність, але це прекрасно, полюби це! — від повчань Георгія в повітрі починає золотитися щось казкове.

— Мені так спокійно стало, — відповідає батькові Клеверик. Дівчина набирає в руки золотих колосків і глибоко вдихає їхній запах.

— Хліб і вода. Чоловік і жінка. Земля і плоди. Усе просто, донечко...

нотатка в тайстрі

*Ранок. Твої руки знову пахнуть чорним хлібом.
Ти підсмажуєш мені хліб, посипаний насінням
кмину, і кладеш його на глиняну жовту тарілку.
Хліб я їм потім, а спершу притуляю твої руки до
свого обличчя і вдихаю.*

*Вдихаю тебе і думаю, що сильні колоски завжди
ростуть угору. А зернятка завжди хтось мусить
узяти в руки і зігріти своїм теплом.*

*Тепло... Твої долони дуже теплі. Вони мені
здаються безмежним полем. Можна загубитися,
стати зернятком, дихати глибоко. Можна
потрапити до рук.*

*Чоловічі руки. Твої руки. Вони підносять мені
жовту глиняну тарілочку. У ній підсмажений
чорний хліб. І багато кмину. Насіння пахне
найсильніше, доповнюючи легенький аромат
хліба. Запах, що знову і знову ховається в тобі.
Я вдихаю.*

*Я знову вдихаю тебе і перетворююся на
зернятко. Ранок.*

ЗБЕРІГАЧІ КАЗОК І ДИТИНСТВА

— Упали якось на гуцульську землю старі хмари, і горяни перетворили їх на зберігачів казок і дитинства. Так з'явилися вівці...

Клеверик у темно-червоній сукні сидить на темно-зеленій полонині та слухає мудрощі старенького вівчаря. Відгомін його оповідок губиться десь усередині трембіти. Слухати вівчарів — це ніби прикласти вухо до гірської землі та й слухати її казки.

На полонинах пасуться білі та чорні вівці, немов Господь кинув на гори кучеряві вовняні хмарини. Клеверик любить пізно ввечері сісти в загороді поміж овець, гріти холодні руки в пухкій гарячій вовні та вигадувати власні небилиці. Коли вівці тривожаться, чути дзвоники, що висять у них на шиях. Рік у рік гуцулці здається, що в тому дзвонику лунає відгомін її щасливих днів у Народному.

— У вовняних хмарах гойдаються дзвоники, і я чую сміх малої себе, — відповідає вівчареві Клеверик.

— У кожному дзвонику, зробленому старим гуцулом, лунає казка окремої гірської душі, — вівчар пахкотить люлькою. — А гуцулові файну казку оповідати — як до Бога молитися.

нотатка в тайстрі

*Моєю землею блукають казки.
Кожну з них бережуть вівчарі.
Звуки трембіт закликають до дива гірського!
У світлі народнім всміхаються люди!
На полонинах — газди поважні.
У жупанах із ниток осяйних.
Попереду — вівці двох кольорів.
Білий і чорний.
І калатають дзвони голосом предків!
Знову кличе трембіта...
Серце за серцем до казки гірської.
До магії, дива і до любові.*

ЖІНКА, ЯКА РОЗМАЛЬОВУЄ ЯБЛУКА

Гірський блакитний досвіток, у якому Клеверик мчить на червоному велосипеді та губить за собою сухі суцвіття. Горянка розвозить людям цілющі напої.

— Мені дуже хотілося б пізнати смак вашого чаю, — раптом чується лагідний жіночий голос. — А я вас пригощу шоколадними яблуками.

— Добрий день! — навшаня вигукує дівчина й озирється. Біля одного з будинків під яблунею сидить жінка

і гарячим шоколадом розмальовує яблука просто на гілках. Яблука дуже великі, завбільшки з три дорослі долоні.

Клеверик усміхається. Її гукнула пані Синиця — молода жінка, прадід якої родом з Народного. Відома у світі кухарка, вона має ресторани в різних куточках планети. Славиться тим, що малює на яблуках портрети людей.

— Коли людина народжується, Бог дарує їй дерево. Кожен день людини позначається на формі дерева та на його плодах, — Клеверик підходить ближче і теж сідає під яблуню. — Нам з вами Бог подарував яблуньки. Моїй бабусі — грушу, батькові — дуб. А в Мольфара є прекрасна старезна смерека!

— Пам'ятаю, як моя яблунька була ще маленькою, — всміхається пані Синиця. — Вона росла разом зі мною. Коли я побачила, якими величезними яблуками родить моє деревце, то зробила собі пензлики з тонесеньких гілочок і почала малювати на яблуках людей.

— Ви завжди малюєте людей, сповнених любові! — вигукує Клеверик, оглядаючи десятки розмальованих плодів.

— Лише в любові може бути щирий портрет людини, — промовляє пані Синиця, помішуючи пензликом гарячий шоколад.

— Чи це не найбільша цінність мистецтва: творити щиро й у своїй творчості показувати єдину зрозумілу людям святість — любов? — каже Клеверик і уважно оглядає жінку.

Пані Синиця одягнена в просту сукню синього кольору. Серед її короткого хвилястого волосся пшеничного кольору є прикраса у вигляді яблука. Очі пані Синиці — темно-сірі. Кожен рух — повільний, елегантний. Розмовляє жінка дуже красиво — вимова є правильною, а кожне слово наповнене щирістю... Люди у світі шанують пані Синицю.

— Я буду називати вас Синичкою! — радісно вигукує Клевер, і синій досвіток спалахує сонячними пташечками.

— Дякую! — жінка зачарована грою сонця.

— Ви маєте ресторани по всьому світу? — запитує горянка, глибоко вдихаючи духмяне шоколадне повітря.

— Так! А коли приїжджаю в Народне, ніяк не наважуся прийти до вас на чай, — зізнається пані Синиця.

— Але чому ж не наважуєтеся? — дивується Клеверик і сплескує в долоні. — А хочете, я вам завтра принесу напій — і народиться ще одна сердечна розмова?

— Залюбки! А я розмалюю вам яблуко особливим шоколадом, із гірким присмаком! — пані Синиця щаслива.

— Прекрасно пасуватиме до мого напою з кизилу! — підморгує Клеверик. — А ви знаєте, я шукаю чарівне червоне яблуко...

Синичка нічого не відповіла про яблуко, лише всміхнулася. Гуцулка не стала розпитувати — ніхто з дорослих не хоче дати їй підказку до цієї дивакуватої загадки.

Наступного ранку в гості до пані Синиці горянка вдягає вишиту білим по білому сукню. Клеверик дуже тішиться цими відвідинами. Коли поруч є потрібна людина, ти легко розповідаєш їй про свої переживання. Спалахує маленька розмова. Враження падають з душі. Короткі слова. Глибокі емоції.

Клеверик заходить у садибу разом з Лелекою. Синичка сидить на вишитому покривалі.

— Я можу цілу вічність дивитися, як ви розмальовуєте яблука на гілках! — вигукує захоплена Клеверик.

— Це те саме, що й ваш чай, який ви створюєте з думкою про певну людину, — пані Синиця дивиться на гуцулку і помічає птаха. — Який прекрасний Лелека біля вас!

— Дякую! — відповідає Клеверик і гладить пташку там, де поєднуються два крила. — Мій Лелека не любить зайвої уваги, нехай просто буде біля мене. Я взяла з собою глиняний

посуд, буду зараз розливати напій, а ви тим часом розмальовуйте яблуко.

Дівчина сідає на землю. Порається за низьким столиком. Лелека стоїть осторонь — ніби охороняє свою гуцулку.

— Клеверіку, ви колись бували у великих містах? — запитує Синичка.

— Ні, хоча мій батько вже кілька разів об'їздив усю планету. Чесно кажучи, я й не відчувала ніколи потреби їхати кудись з Народного, — зізнається дівчина. Лелека відчуває душевні слова і починає стукати дзьобом. Пані Синиця аж мружиться від подиву.

— Щасливе життя вдома, — із захватом каже Синичка, з її пензлика крапає рідкий шоколад, і в серцях людей стає солодко. — А знаєте, у великому місті одна склянка вашого чаю коштувала би великих грошей.

— Чому? — байдуже запитує Клевер.

— Бо у великому місті все конвеєром. Там тисячі людей, кожному не встигнеш приготувати індивідуальний напій, — зітхає Синичка.

— Завжди можна зробити простенький чай для всього народу і захвати в ньому послання любові, — з усмішкою відповідає Клеверик і лле в горнятко напій з кизилу. Лелека розправляє крила.

— Ваша відповідь — це і є ваш портрет, — усміхається пані Синиця.

— Перепрошую? — гуцулка не розуміє.

— Послання любові для народу — це є ваша душа, — промовляє Синичка, і Клеверик помічає на яблуці свій портрет.

— Дякую, — шепоче зачарована дівчина. Лелека притуляється до її спини. — Знаєте, в моєму саду чути дихання кожної яблуньки, а ще кожна яблунька вночі співає. Розмалюєте кілька їхніх плодів?

— Звичайно! — перш ніж зробити перший ковток, пані Синиця глибоко вдихає аромат напою. А перш ніж ковтнути, тримає трішечки його в роті. — Кизилловий напій! Ви також зробили мій портрет! Я вдячна вам, Клеверіку!

— Кизил дражнить солодку людину, — з усмішкою відповідає гуцулка і гладить птаха, який від теплої розмови задрімав на одній ніжці.

— Як мудро! Можливо, колись ви приготуєте в моєму улюбленому ресторані напій для народу з посланням любові, — всміхається жінка і простягає дівчині розмальоване яблуко. Горянка милується тоненькими пальчиками майстрині, прикрашеними перстениками у вигляді закрученого яблуневого коріння.

— Обов'язково! — вигукує Клеверик і дарує Синиці набір трав'яних чаїв і глиняний посуд. А потім гуцулка несподівано додає: — Найбільше я відчуваю, що яблуневий сад живе, коли яблука щойно зірвали. Гілочки в тих місцях, де були яблужка, ще є свіжими, не торкнутими першим осіннім холодом. І з них виходить назовні історія древніх дерев. Яблуневий сад, де позривали яблука... Яка прекрасна творчість Всесвіту!

ТЕМНО-ЧЕРВОНІ КВІТИ

Народним кружляють темно-червоні пелюстки маку. Пелюстки є дуже великі. Відчуття, що прилетіли тисячі метеликів. Поміж пелюсток блимають чорні насінини.

Десятиліттями гуцули висаджують на вершині гори Зернинка маки на знак пам'яті про трагедії країни. Коли маки дозрівають під пекучим сонцем, світ навколо фарбується в темно-червоний колір, а в серцях усіх людей пульсує біль за рідну землю. Коли маки досягають, гірський вітер

зриває пелюстки та насінини й несе їх світом. На вершині гори залишаються тільки стебельця з чорними серцевинами.

«Біль наших сердець летить світом», — наспівують цими днями старі гуцули.

Клеверик у білосніжній сукні зі своїм білосніжним Лелекою завжди сидить біля церкви, вкритої обпаленими драницями, і вдивляється в політ пелюсток. Гуцулці здається, що її крила — дві старенькі макові пелюстки темно-червоного кольору. Змахнеш маковими крилами — і полетиш розповідати людям страшну історію Батьківщини. І з кожним словом у серця людей буде падати чорне насіння.

— Макові пелюстки кружляють, доки вітер неховає їх попід стріхами хат. А наступного року там, де впали насінини, проростуть темно-червоні квіти, — каже Клеверик до Лелеки і раптом починає плакати. Від страшного передчуття серденько на мить завмирає...

ГУЦУЛЬСЬКА ПРАМАТИ

— Клеверіку, я осліп! — Георгій навпомацки заходить у доньчину кімнату.

— Тату, татусю! Що сталося, ріднесенький мій? — дівчина підбігає до батька й обіймає його. Ось і справдилося страшне передчуття.

— Та вже давно було в мене погано із зором, аж сьогодні геть осліп. Прокинувся і не бачу, — Георгій міцно обіймає Клевер у відповідь.

— Татусю, все буде добре, — дівчина відчуває, як на світ падають сутінки. Трішки неприємні. Немов реп'яхи на доторк. «Сліпа епоха» — два слова болісно пульсують у скронях гуцулки.

Усе життя різбити. Втомлені очі. Видатні гірські майстри часто сліпнуть на старість. А особливо, якщо майстер у своїй творчості відчуває нервову напругу! Георгій – славетний різьбяр – завжди творив з такою напругою. Його зір почав слабшати ще сім років тому. Останні сімдесят тижнів Георгій використовував потужні окуляри. Але сьогоднішнього досвітку різьбяр остаточно осліп. Та ще й серденько почало збиватися з ритму...

– Квіточко моя! – промовляє Георгій, обіймаючи Клевер після важкого дня. Серед темної ночі батько з донькою сидять під стріхою гуцульської хати.

– Що, татусю? – голос гуцулки тремтить. Надворі така темінь, що дівчині здається, й вона є незрячою. Ані зірка не блисне!

– Ти будеш моїми очима, – каже сліпий різьбяр і цілує доньчині пальці. – Я повинен завершити важливу роботу...

– Татусю, яку роботу? – уважно запитує дівчина, і щось поколює в її грудях.

– Портрет гуцульської праматері... Я бачу його в дикій яблуні. Пригадуєш, я тобі показував її в лісі на горі Зерника? – пояснює різьбяр.

– Так, пригадую! – оживляється дівчина. – Дуже красива дика яблуня!

– Цю яблуньку я знайшов ще малим хлопчиком. Дереву вже сімдесят років. Найстаріша дика яблунька, яку я знаю, – зізнається Георгій, і люди в усьому світі згадують дерева біля рідних будинків.

– А що ж повалило цю яблуньку? – запитує Клеверик, знаючи, що батько ніколи не спилує дерева.

– Сильний вітер, – пояснює Георгій і прикладає руки доньки до своїх очей. – І коли я знайшов цю яблуньку поваленою, то щось відчув... Ніби мене вже кличуть в інші світи.

— Татусю, перестань! — вигукує вражена Клевер. Під її пальчиками — тендітні повіки батька, немов крила старенького метелика, з котрих осипається на весь світ пилок. Або тирса. — Про що ти кажеш, які інші світи? Татусю, ну що ти таке вигадуєш?!

— Клеверуку, допоможи мені завершити важливу роботу. Я хочу з тієї дикої яблуні, якою милувався все життя, витворити портрет гуцульської праматері...

Клевер ховається в обіймах незрячого батька і плаче. Йй здається, що всі гори завмерли від тих татових слів про інші світи. Дівчина ридає, а Георгій продовжує говорити про важливе.

— Ластівочко моя, мені вже сімдесят сім років, — чоловік цілує доньку в скроню, в якій пульсує біль. — Моє життя прекрасне, бо в такі поважні роки я відчуваю своє дихання в тобі.

— Тату, — Клеверик вимовляє крізь ридання найдорожче слово. — Куди ж я без тебе?

— Я завжди буду в твоєму серці, допомагатиму тобі шукати чарівне червоне яблуко навіть з тих світів, — спокійно запевняє Георгій. — Просто я стану невидимим. А поки я ще є тут, ми будемо творити! Я вже обробив дику яблуню, підготував її серцевину, щоби за прожилками вирізьбити портрет гуцульської праматері.

— Ну татусю... — Клеверик продовжує плакати.

— Завтра вдосвіта починаємо, — Георгій ніби не чує доньчиного плачу.

— Татусю, тобі треба відпочивати, — докірливо каже Клевер. — Твоє серденько втомилося...

— Моє серденько — це моя творчість і рідна країна в ній, — від цих слів різьбяр в Народному гуркоче грім. Ластівки не дочекалися неділі та б'ються в зачинені вікна збайдужілих

людей країни. — Завтра рівно о п'ятій ранку будь готова до роботи. А перед роботою сходи до дзвона, станцюй і вдар один раз. І обов'язково вдягни свою найстарішу гуцульську сукню, заплети коси, а поки будеш плести, помолися.

— Сука, сукеночка, — зятято шепоче Клеверик крізь сльози і стискає кулачки. Коли грім стихає, чути, як сумний Лелека постукує дзьобом.

нотатка в тайстрі

Грудочки землі...

Чорний колір падає крізь мене.

Душа моя — решето.

Просіяти темряву.

Щоби прозріла країна.

СІМ ФАНТАЗІЙ

У чорній-пречорній ночі тендітна гуцулка до болю стиснула кулачки. Від відчаю і водночас від великої сліпої віри. Ця віра змушує наївно заглушити в собі погані передчуття. Гуцулка б'є кулаками в стіни свого будинку і під такт ударів промовляє молитву. Потім Клеверик кількома швидкими кроками перетинає свій поверх і спускається на перший.

Доки біжить, у її пам'яті блискавично змінюються яскраві картини.

Ось Георгій у теплому гуцульському кожусі несе її, маленьку горяночку, до зимових яблуньок, щоби вона побачила, як їх зігриває сріблястий дим. Ось Георгій беззвучно дивиться на Клевер великими приреченими очима і від гордості, що має таку гарну донечку, починає плакати. Чоловік ніяковіє через свої сльози, витирає їх і йде різьбити яблуневу серцевину,

щоби всьому світові показати свою малу гуцулку. Ось він вдо-
світа забігає в кімнату і радісно кричить: «Клеверіку! Я всень-
кий рік творив! Я пошив і вишив тобі сукню!». Гуцулка підска-
кує і біжить до батька в майстерню — там, посеред дерев'яних
заготовок, лежить вишита сукня. Клевер уявляє, як важко бу-
ло батькові тримати маленьку голочку своїми розпухлими
від різьбярської праці пальцями, і завмирає перед безцінним
дарунком. Ось батько вголос читає їй книжку, та вже на п'ятій
хвилині читання він, хоч і продовжує дивитися на сторінки,
однак вигадує власну мудру оповідь...

«Назви мені сім фантазій про те, як прокидається гірська
земля, — Клевер згадує батькові прохання, які вона чула з ди-
тинства, і від цього спогаду завмирає на сходах будинку. Че-
рез хвилювання дівчина то підіймається, то спускається де-
рев'яними сходинками. — Назви мені сім фантазій, про що
мовчить твоя дрімба. Назви мені сім фантазій, про що за-
говорило б сонце над гуцульською землею, якби змогло го-
ворити. Назви мені сім фантазій, про що співають ластівки,
коли прилітають з вирію додому. Назви мені сім фантазій,
що шепочуть жінки Народного, коли вкривають вишитими
квітами свій одяг. Назви мені сім фантазій, що співають ди-
кі яблуньки високо в горах. Назви мені сім фантазій, про що
плаче велике місто. Назви мені сім фантазій, про що забули
говорити самотні горді люди. Назви мені сім фантазій про те,
чому квітка закривається на ніч. Назви мені сім фантазій про
те, чому серця людей стають сліпими. Придумала? А тепер
назви мені всього одну фантазію: чи закінчується гуцуль-
ський горизонт і наша любов?».

— Безкінечність, — шепоче дівчина у відповідь на свою
молитву-спогад, і на душі стає трішки легше.

Клевер виходить надвір і помічає, що в татовій майс-
терні горить світло. Коло майстерні стоїть сумний Лелека.

Дівчина обіймає птаха, і вони вдвох бачать таку звичну картину: Георгій сидить спиною до великого вікна майстерні та перебирає в руках невеличкі грушеві палички. Перед батьком є ще одне віконечко – дуже маленьке, крізь нього видно лише дзвін. Так, у своїй майстерні гуцульський різьбяр завжди любить сидіти спиною до великого й обличчям до малого вікна. Мале віконце показує творчому серцю найважливіше.

Клеверик плаче – сліпий батько нічого не бачить, але він добре знає порядок у майстерні, тому вправно розкладає грушеві палички в дерев'яні вази. У вільний від різьби час Георгій дуже любить витесувати такі грушеві палички – гуцули труть їх у долонях під час розмови з гостем чи наодинці з собою. Палички дарують енергію великого лісу або щасливої садиби предків.

Заплакана гуцулка з ніжністю дивиться на батька, усміхається і повертається в будинок. Сідає на краєчок ліжка і починає погойдуватися, тручи в руках грушеві палички. Так дівчина зустрічає досвіток...

ЗРЯЧЕ СЕРЦЕ

Світає. На чорній гірській землі на колінах сидить сліпий сивий різьбяр. Він чує удар дзвона, і його щоками течуть сльози. (Коли сльози падають з очей незрячого різьбяра, розумієш, наскільки глибоко його серце вміє бачити світ, лишень йому видиму народну казку.) Своїми спрацьованими пальцями Георгій перебирає грудочки землі. Він дивиться навмання та водночас у серце кожної людини.

Босими ногами по чорній землі до батька підходить Клеверик. Вона вдягнена у свою найстарішу білосніжну сукню,

яку отримала у спадок від предків (білий колір, який од часу стає все осяйнішим). Позаду гуцулки йде Лелека – робить широкі кроки довгими ногами.

– Доброго ранку, тату! – вітання Клевер розноситься горами і поєднується зі співом ластівок.

– Доброго ранку, моя квіточко! А ще доброго ранку ластівкам, нашому Лелеці та всім птахам і крилатим людям! – з усмішкою вигукує чоловік.

Клеверик поправляє свої довгі коси, підіймає поділ гуцульської сукні та голими колінами опускається на землю. Лелека стає позаду неї та розправляє крила. Між Георгієм і Клевер – розпилена колода дикої яблуні. У серцевині дерева видніються виразні прожилки. У них Клеверик із допомогою батька мусить побачити портрет гуцульської праматері. Біля колоди – різьблена валіза з інструментами.

– Донечко, ми народилися на гуцульській землі, – спокійно починає Георгій, і Бог дарує Клевер можливість ніби заново побачити свого батька. Його руки міцні. Чоловік завжди працював просто неба, тож гірське сонце позолотило його змучені різьбою пальці. Кінчики пальців вкрилися шрамами та почорніли від важкої творчості...

– Ріднесенька, ми є продовженням гірської землі, і дуже добре, коли ми можемо передати це відчуття нащадкам через своїх дітей та мистецтво! – голос батька вривається у свідомість Клевер. – А гуцули завжди творили шедеври – у вишивці, у різьбярстві, у народному театрі, у картинах, у музиці, у сороміцьких співанках, у казках, у садівництві чи у вихованні дітей... За своє життя я не знав більшої втіхи, аніж ти, моя ріднесенька донечко! І не знав більшої нагороди від Бога, аніж бачити обличчя людей у прожилках дерев! Моя рідна, у цій дикій яблуні є портрет дикої гуцулки, в якому насправді ховається весь гуцульський народ. Ти теж

зможеш відчути дерево і побачити портрет нашої праматері, бо ти відчуваєш себе на рідній землі!

Георгій говорить, і Клеверик чує голос батька ніби вперше — хочеться запам'ятати його на все життя, щоби потім вмикати у своїй пам'яті будь-якої миті. Дівчина слухає цей голос і помічає, як тремтять татові руки. Тремтячими руками Георгій забирає з лоба сиве волосся (ніби він досі бачить і волосся заважає йому дивитися на доньку). Попри нервові рухи рук, усе тіло старого різьбяра спокійне — він нерухомо сидить на колінах. Поруч на землі — валіза з інструментами, в якій Клевер помічає кінчик народної хустинки Пелагії. Гуцулка торкається хустини і починає плакати. Цієї миті Лелека ніжно дзьобає її в спину.

Георгій бере руки доньки і прикладає їх до серцевини яблуні.

— Ти завжди мене вчив, що коли людина народжується, то Бог дарує їй дерево, — шепоче Клеверик.

— А народові Бог дарує дике дерево, — усміхається чоловік і починає водити доньчиним вказівним пальчиком по дереву.

Раптом западає тиша. Глибока. З важливим передчуттям.

Клеверик дивиться, як тато водить її пальчиком по дереву, і дивується — він примудряється вести точно за прожилками.

— Тату, ти ведеш точнісінько за прожилками! — вигукує гуцулка.

— Невже? Ото дивина! — радіє різьбяр, і Клеверик помічає на батькових щоках дрібненьку тирсу — навіть осліпнувши, він усю ніч намагався працювати. — Ти повинна побачити в цих прожилках обличчя, легенько провести кілька разів по них різцем — і тоді я пальцями відчую, як ти окреслила портрет. Так я зможу закінчити роботу — художньо довершити різьбу...

Руки Георгія водять руками доньки по яблуні, і знову перед очима дівчини проносяться її щасливі дитячі роки. У кожному дні – тато. Хочеться плакати, але вона себе стримує. Ота його народна біла сорочка, його потерті штани, його лагідний голос і добрі очі, спокій та приреченість його погляду. Господи, про що ця приреченість? Можливо, про творчість на рідній землі? Можливо, приреченість – це прийняття того щастя, котре дав гуцульському різьбярєві Бог? Отак узяв Господь і кинув гуцулові божественну крихту – навчив творити народне мистецтво... І тепер її татусь – із незрячими очима і змученими працею руками, з обличчям у тирсі та густим сивим волоссям – укотре бажає одно й того самого – творити задля історії свого народу.

Георгій усе водить руками доньки по дереву, і гуцулка раптом розуміє, що батькові руки завжди були гарячими. Від цього стискається серце. Можна заплакати, і тато не побачить її сліз, але вона все одно не може собі дозволити таку слабкість. Треба бути сильною. Наближається сліпа епоха.

– Тату, понад усе я люблю нашу хату в Народному та наші з тобою будні, – каже Клевер і дивиться на яблуневу колоду. – Люблю вікна нашого будинку – я дивлюся крізь них, чую твій голос і бачу сонячних звірів. Я так люблю прокидатися, дихати ароматом нашої землі та...

– Бачити, – продовжує замість доньки батько. – Ти навчилася бачити і відчувати рідну землю. Ти бачиш серцем, як і я зараз. Серце – саме ним потрібно вміти бачити...

– Тату, я бачу очі жінки! Такі великі, такі виразні! – слова дівчини лунають під голосний спів ластівок. – Лінії закручуються у двох місцях. А ще внизу є вузлик, він щільно оповитий лініями. Це ніби серце, огорнуте корінням і волоссям. А якщо уявити, що волосся чорне, то воно нагадує гуцульську землю.

— Очі та чорна гуцульська земля, яка огортає серце! — радісно вигукує Георгій. Цілує доньчину руку і прикладає до свого серця, що б'ється дуже швидко, як ластівки в зачинені міські вікна. — Так, донечко, ти побачила гуцульську праматір!

Клеверик захоплено дивиться на малюнок, а Георгій тим часом підсуває до себе валізу з інструментами.

— Візьми найтонший різець, — просить різьбяр.

— Добре, татусю, — дівчина знаходить маленький інструмент і починає акуратно різьбити за прожилками. Час від часу різець ранив тоненькі пальці гуцулки, і краплини крові доповнюють портрет гуцульської праматері.

Гуцули Народного завмерли і спостерігають за роботою Клевер і Георгія. Зібралось все селище. Є тут і пані Синиця. Від побаченого її очі наповнюються пекучими сльозами.

Раптом чути дримбу та скрипки — це грають діти. А ось і звук трембіти — від гірських старожилів!

...Клеверик різьбила дику яблуню, доки надворі було світло. Надвечір основа для батькової роботи була готова. Георгій узявся до праці наступного досвітку. Високо на полонинах старі гуцули привітали його працю звуками трембіт. Тепер усе Народне знало — славетний різьбяр творить портрет гуцульської праматері.

нотатка в тайстрі

Тесак та різець...

Правда в руках сліпого різьбяра.

Зряче серце відкриває очі країни.

Прозріння не є легким, воно важко дається народу.

Тесати треба довго.

Боляче.

ТИША

Три місяці Клевер дивується, як вправно різьбить її сліпий батько, як поволі на дереві постає портрет. Георгій завершив працювати одного суботнього дня, і Клеверик заклікала людей подивитися на велику роботу.

Розпиляна навпіл колода дикої яблуні. Усередині за прожилками вирізьблені великі очі та серце. Навколо серця — коріння та чорне, немов земля, волосся (майстер розтер маківі насінини та вуглики). Поміж прожилками є краплини крові — темно-червоні сльози з гуцульських очей, що просять не забувати історії.

Люди Народного вклоняються роботі славетного різьбяр та цілують йому руки.

На селищній нараді вирішили встановити витвір різьбяр біля витоків гірського струмочка. Сюди кожен зможе прийти і у спокої роздивитися портрет гуцульської прама-тері. Інші роботи Георгія зберігаються в оселях старожилів Народного та в домівках щирих людей усього світу.

Після роботи різьбяр дуже ослаб. Не може навіть встати з ліжка. Клеверик увесь час сидить біля батька, притуливши голову до його грудей. Різьбяр говорить, і дівчина уважно вслухається, як біля татового серця народжуються найрідніші звуки. Коли різьбяр мовчить, сумна донька одну свою руку ховає в батьковій, а другу прикладає до грудей Лелеки. Щось незбагненне однаково пульсує в гарячій долоні старенького різьбяр та в грудях Лелеки.

...Одного недільного ранку, коли грім лунав особливо голосно, Георгій лежав посеред чорної свіжозораної землі на великому різьбленому ліжку. Щойно грім стих, чоловік гукнув доньку.

— Дитино, ти заплела дві коси та наділа духмяне нефарбоване намисто, — каже Георгій і дивиться Клевер у вічі.

Сонячні Зайці та Сонячні Леви з'являються на гуцульській кометі – горіховій кроні.

– Тату, ти бачиш! – вигукує дівчина й обіймає батька.

– Так! Бог дав мені радість ще раз побачити тебе та свою останню творчість, – щасливо промовляє Георгій і прикладає руку Клевер до свого серця.

– Тобі болить, тату? – запитує гуцулка і несподівано втрачає звичне відчуття доторку до Всесвіту. Ніби її щастя стає примарним.

– Пусте, – ледве промовляє Георгій. Відлуння його голосу зникає десь у гуцульській кометі.

– Я покличу Мольфара, – лякається дівчина, а відчуття примарності дужчає. – Тату, ти ще довго житимеш! Ну куди ж ми всі без тебе? Куди я без тебе? Я не хочу, щоби ти ставав невидимим!

– Усе добре, – Георгій заспокоює доньку, і вона наївно вірить йому.

Трохи мовчать удвох. Клеверик опускається на коліна і вдивляється в батькові добрі й сумні очі. Такий світ, як у татових очах, не побачиш більше ніде і ніколи!

Розгублена гуцулка починає грати на дрімбі – любов і сум глибоко тривожать серця Народного. Співають ластівки, Лелека постукує дзьобом.

Коли дрімба стихає, Сонячні Зайці та Сонячні Леви опускаються на коліна і сумно схиляють свої голови. Георгій бере доньку за руки і тихенько каже свої останні слова:

– Ластівко моя, ти повинна творити, і в тому має бути любов...

Тиша.

СЕРЦЕВИНКА

Тиша. Її порушують гучні удари дзвоника. Довгими стежками гірського міста Серцевинки йде гуцульська дівчина, вбрана в чорне. Її кроки — швидкі, босі ноги ніби й не торкаються землі. Це Клеверик. Вона ходить з маленьким дзвоником вулицями попри кам'яні будинки та будить людей до ранкової народної співанки.

Світає. За чверть п'ята. Розбудивши людей, Клеверик повертається у свою кам'яницю. Стає біля вікна, з якого видно гори в тумані. Під вікном — сумний Лелека.

Серцевинка — місто на вершині центральної гори, а тому з вікна кожного будинку видно один і той самий пейзаж: десятки гірських вершин з підвісними дерев'яними мостами між ними та довгі товсті дроти, що зникають десь за горизонтом у хмарах.

— Клеверіку, твої соняхи від самого ранку підняли голівки до сонця, — гуцулка чує під вікном голос Михайлика — старости Серцевинки. — Вони є вищими за всіх наших людей, світяться понад важкими буднями.

— Запалюють віру, — затято промовляє тоненька горянка зі своєї кам'яниці та дивиться в маленьке дзеркало, яке стоїть на полиці біля вікна. Дівчина бачить свої великі виразні очі з поволокою болю.

НАРОДНЕ В СЕРЦІ

У Серцевинці живуть люди, котрі не чують народної пісні свого серця і хочуть зцілитися. Місто складається із кам'яниць — маленьких будинків на одну кімнату. Будинки викладені зі старого великого білого каміння, зібраного біля гірських струмочків. Коли людина, змучена болем, оселяється в кам'яниці, енергія білого каміння починає зцілювати. Вночі каміння тихенько відлунює голосами предків, а вдень нагрівається під сонцем і обіймає ніжним теплом.

У Серцевинці є старійшини, які допомагають людям знову почути пісню у своєму серці. Клеверик потрапила сюди одразу після смерті батька: рятувати інших і тим самим гоїти й своє серденько від горя. Сюди за нею вирушив і Лелека.

Люди, які живуть у Серцевинці, дотримуються кількох традицій. Жителі міста носять чорний одяг, але той, хто починає знову чути мелодію свого серця, одягає білосніжну сорочку, на якій білим по білому вишито квіти. Вранці жителі Серцевинки збираються на народну співанку — її відгомін чути у квітах і дзвонах усієї країни. Протягом дня люди працюють у бібліотеках: записують легенди, перекази свого народу, складають з цих нотаток паперових пташечок і розсилають їх по всій країні.

Має Серцевинка особливість — сюди може потрапити тільки той, хто хоче почути народну пісню у своєму серці. А для інших вона є невидимою. «Якщо не зцілитися й ходити без пісні в серці, можна зрештою перетворитися на дико-го ведмедя», — кажуть тутешні старожили.

Мости між вершинами є видимими також не для всіх. Що менше людей знають про Серцевинку й мости, то більш сліпою є епоха.

Гуцулка оселилася в Серцевинці за страшних часів: старійшини нині не тільки лікують серця людей, а й ведуть боротьбу з тими, хто вже став дикими ведмедями. День у день мусять убивати тих ведмедів поміж людей.

Страшна війна. Ніби з рідної землі виривають барвисті сонячні квіти, які тут більше ніколи не виростуть. Буде новий великий сад, але зі страшними шрамами...

РІЧЕЧКА

Через Серцевинку тече хвиляста річка. Гуцулка щодня сідає на великий стілець, що височіє посеред води, і читає людям народні казки з книжок у тканині.

Дно річки вкрите величезними гірськими каменями та уламками обпеченої сонцем скелі. Клеверик заходить у воду, ставить стілець на міцне кам'янисте дно. Лелека завжди сидить за нею на спинці стільця. Гуцулка любить, якщо в такі хвилини чути аромат скошеної трави на берегах, а запах сторінок старенької збірочки змішується із запахом старого мокрого дерев'яного стільця. Коли літо, босі ноги гуцулки у воді — як же приємно відчувати під ступнями маленькі гострі уламки скелі або великі гладкі гарячі камені! А якщо холодно, Клевер сидить у вовняних панчохах і чобітках із барвистим квітчастим візерунком. Слухачі сидять навпроти на кладці. Їхні ноги теж завжди у воді.

Коли гуцулка читає, щось чудесне витікає з її серця та сердець слухачів і лине у світі... Цієї хвилини люди в країні думають про народну казку, вірять у майбутнє Батьківщини та готові боротися за нього. Вони починають розуміти: хоч яка біда прийде, але рідна країна ніколи не зникне в мороці, доки є її казка.

СОНЯХИ

У Серцевинці Клеверик саджає з людьми соняшники. По-статі в чорному одязі стоять на чорній землі та закидають у неї чорні насінини.

— Насіння проросте неповторними барвами нашої країни, — пояснює Клеверик жителям Серцевинки. — Якщо будемо витворювати її у своїй душі, у своїй думці, у своїй уяві, то нездоланий міф яскравим світлом огорне наші серденька. Міф ніхто й ніколи не розстріляє.

Соняшники саджають усюди: навколо кожної кам'яниці, у садах, попри стежини та попід вікнами бібліотеки. Кожен житель Серцевинки кидає насіння та пізнає наново себе, свої крила та коріння.

З настанням серпня Серцевинка тоне серед величезних розкішних квітів сонця. Понад ними часто видніється тінь Лелеки. Квіти виростають висотою з людський зріст, навіть вищими. У місті на гірській вершині між яскравими соняхами ходять люди в чорному одязі та й радіють. Цими днями кожен простягає руки до неба — і здається, що замість голів у людей розквітли диво-квіти. Насіння проростає з сердець, що зцілюються!

У такі хвилини Клеверик звертається до жителів із проханням. Здавалося б, просить так мало, але люди рідко чують настільки важливі слова...

— Розкажіть, у якій країні ви живете, — каже Клеверик, доки люди милуються соняшниками, а Лелека постукує дзьобом. — Як ваша країна вміє вам усміхатися? А як ви вмієте всміхатися до своєї країни? Як ваша країна плаче, що її болять? Які казки своєї країни ви знаєте? Який чарівний скарб у ній шукаєте? Думайте про це! А ще фантазуйте! Назвіть мені сім фантазій про те, які казкові звірі живуть у вашій країні. Або сім фантазій про те, яку історію ховає в собі візерунок

вишиванки. Фантазуєте? Прекрасно! А якщо перестанете, наступного року соняшники не зійдуть! Доки запитуєте себе про рідну країну, доки фантазуєте та любите її, доти нашу землю буде огортати яскрава легенда, історія – те, що ніхто й ніколи не зможе подолати. Бо ж ніхто не забере в соняшників чорної серцевинки та жовтогарячих пелюсточок...

Коли соняхи відцвітають, кожен житель Серцевинки бере з квітки зернята і ховає їх у лівій кишені, щоби згодом передати новоприбулим. Цими днями Клеверик увесь час плаче: «Дивлюся на ті соняхи, як вони відцвітають, і охоплюють мене такі сильні почуття! Ніби яскрава барва кожної пелюстки розчиняється в моєму серці. Але й порожньо стає навколо. Нестерпно болить від смертей, що їх не виправдати нічим і ніколи. Боляче за всіх тих, хто віддав своє життя, хто віддав свої ненароджені усмішки та щасливі казки... Щоби наша країна вкривалася квітами сонця! Доки люди не пам'ятатимуть цього аж до болю, доки сліпо забуватимуть, доти країна буде вкриватися не лише соняхами, а й кров'ю».

Щодня Клеверик вітає квітучі соняшники молитвою. Це молитва людини, душу котрої вишито трьома словами: «люблю», «дякую», «пам'ятаю».

ДАРАБИ

Із дужих гірських дерев змайстровані дараби – плоти, на яких люди сплаваються річкою. У Серцевинці завжди пливуть поряд дві дараби: на одній стоять новоприбулі в чорному одязі, на другій – старійшини й учителі в білосніжних сорочках.

Люди на дарабах стоять обличчями одне до одного і розповідають правду про свої життя. Жодного фальшивого слова тут не вимовиш. Коли перегукуються люди в чорних

і білих одежах, у Серцевинці пульсує трагедія, немов нерв під кривавою раною.

— Обманював людей, продавався, мав гарний прибуток. Зі всіма своїми статками царьком поїхав жити в чужу країну, — часто чути з дараб, на яких пливуть новоприбулі. — Та коли мої рідні нездужали, єдине справжнє щастя, що згадалося в горі, — це дитинство в батьківській хаті з грушевим садочком.

— Синочка виховувала, ми з ним ростили яблуневі сади, пригощали плодами людей. А потім синочок віддав життя за країну, котру обманювали, з котрої тікали з награбованим, — чути відповідь із сусідньої дараби. І сліпі серцем вимушені почуватися так само, як і країна, котру вони нищили: корчували народне коріння, відтинали крила.

БОЛИТЬ

Досвіток. У Серцевинці співають вербові сади та медові пшеничні поля. У двері гуцульчиної кам'яниці стукають.

— Клеверику, доброго ранку! — промовляє молода жінка Марія, яка також навчає людей.

— Доброго ранку, — відповідає дівчина, у її голосі відчувається сильний біль.

— Сьогодні в тебе день народження. Тобі двадцять років! Вітаю, рідненька! — вигукує Марія і дарує Клевер темно-червоні гуцульські коралі.

Клеверик бере рідну прикрасу, дивлячись Марії просто в очі. Важкий погляд. З великих очей одна за одною котяться сльози. У річках світу народжуються сріблясті мерехтливі хвилі, річки стають соленими.

— Червоне намисто? — тихенько запитує Клевер і опускає голову. Вона дивиться на барвисті горошини, нанизані на

довгу нитку. Ця прикраса — щось таке незбагненне на тлі її чорного траурного вбрання.

Коротка мовчанка. Дуже болісна.

— Уже понад сімсот днів, — продовжує шепотіти Клевер, і сльози падають на намисто, — татуся немає.

— Ріднесенька моя! — Марія обіймає дівчину.

— Маріє, я не чую татового голосу... Якби батько прийшов до мене, я поговорила б з ним про війну. Запитала би: «Татусю, як ото жити, коли страшно болить за загиблими?». Можливо, він відповів би: «Жити з цим болем і поселяти його в серцях кожного, щоби потім не було біди». Так хочу почути, що сказав би тато, але... Я не чую татового голосу.

— Рідна, ти його ще почуєш у собі, — заперечує Марія. — А поки що ти допомагаєш людям чути пісню в їхніх серцях і сама таким чином долаєш власне горе. Ми зі старійшинами відчуваємо, що ти отямишся від болю і ще понесеш свої неповторні співанки у світ! А за тобою і люди підуть з їхніми народними піснями!

— Не продовжуй. Темно-червоні коралі — це є твоя віра в мене, — шепоче Клевер і згадує про чарівне червоне яблуко. — Дякую, сестричко. Але коли вже цей страшний біль відпустить моє дихання? Напевно, ніколи. Після батькової смерті я одразу поспішила в Серцевинку, бо й татусь колись працював тут з людьми. Я відчуваю його присутність у цьому місті. Знаєш, у Серцевинці мій Всесвіт розколовся навпіл: на біль та на міцну надію. На те, з чого може початися щасливе життя. Але коли?

— Клеверіку, на все свій час! — Марія сплескує в долоні. — Я зовсім забула про найважливіше. Для тебе є два листи!

— Певно, один від Мольфара? — запитує Клеверик і на решті всміхається. — Він пише мені таку святу іронію!

— Мудрий у тебе друг, сестричко, — Марія теж усміхається. — Так, від Мольфара є. І пані Синиця тобі написала. А ще

Мольфар передав пляшку яблуневого вина та світлини в металевій коробочці.

Марія вкладає в руки усміхненої гуцулки важливі дарунки. Дівчина стоїть розгублена. У листах — привіти від друзів, які нагадують про щасливе життя в Народному. Марія цілує подругу і йде.

Пише Мольфар:

«Будні наші потребують якнайбільше людей з твоєю вірою. Гості Народного не помічають сонячних звірів. Сміються з нас, коли ми ліземо на дах зустрічати веселку, тішачись усміщці рідної країни. Люди навіть не вірять старожилам, що сріблястий дим народжується в гуцульських люльках. Недільний грім так страшно гуркоче, що земля наша вкривається глибокими тріщинами. А твоя старенька яблунька на вершині саду... Вона від війни так і мовчить. Важко писати, але навіть коли війна стихла, яблунька залишається німою. Наше деревце відчуває: гучних пострілів немає, але сліпі серцем люди продовжують стріляти страшним мороком у самісіньку серцевину країни. Невидимі кулі є найстрашнішими! І це все на очах у тих, хто повернувся з війни. Болить! Ой, як болить!

А ще казка наших сердець дедалі рідше губиться відгомоном у світах. Клеверуку, але ми завжди будемо клекотати і вертатися! Ти повернешся, знайдеш своє чарівне червоне яблуко і подаруєш країні казку».

Клевер читає листа від свого старенького друга, і цієї миті ранкове сонце засліплює кам'яницю. Гуцулка бачить, як проміння вишиває в повітрі Сонячних Зайців і Сонячних Левів. Мольфар уміє ховати у словах магію!

Гуцулка плаче, аж здригаються плечі. Заплакана, підходить до вікна і дивиться десь за горизонт. Клевер думає про свою порожню хату в Народному. Думає, як же стрімко веселка полишає рідний дім і рідну країну, якщо їх покинути.

Думає про Пелагію, яка часто казала: «Наша країна є, доки люди в ній є і доки люди творять міф». А ще Клеверик міркує про свою пристрасть, яку вона ховає під чорним траурним вбранням. Розмірковує про мистецтво чоловіка та жінки. Згадує про тата — й усі її думки розбиваються об страшне відчуття горя.

— Сука, сукеночка, — шепоче кризь сльози дівчина.

Клевер стискає кулачки і здригається — у долоні боляче давить темно-червоне намисто. Дівчина ще раз роздивляється його і... Незбагненний порив — гуцулка розстібає на грудях чорну сукню і надіває прикрасу. Темно-червоне намисто на блідому тілі здається таким яскравим! Клевер тривожно дихає, і намисто підіймається й опускається разом зі схвильованими цнотливими грудьми. Прикраса переймає ритм дихання. За хвилину дівчина застібає сукню, ховає коралі.

Гуцулка відкриває конверт з листом від Синички:

«Клеверуку, чи не хотіли б ви побачити моє рідне місто зі старовинною архітектурою? Я познайомила би вас з чудовими творчими людьми. Як вам така ідея? Якщо вирішите, дайте мені знати. У моєму серці досі живе надія, що ви приготуєте для народу напій з посланням любові.

І бажаю вам зустрічі з чоловіком, який самотньо чекає на вас десь у світі. З днем народження, ластівко!».

Щоби заспокоїтися після прочитаного, дівчина бере в руки гребінь і розчісує волосся. Воно спадає нижче колін. Схвильована вісточками від друзів, Клеверик не має терпіння плести коси. Дівчина розпускає волосся по тілу та ховає його під сукнею. З люлькою у внутрішній кишені сукеночки горянка виходить на головну дорогу Серцевинки, що веде до бібліотеки.

Люди бачать тендітну дівчину в чорній одежі. Вони дивляться на неї, хочуть збагнути її характер. І знаходять цей характер в очах горянки. То навіть більше, ніж характер, то

є таїнство. Очі Клевер наповнилися болем, і тепер вони зачаровують людей ще більше, ніж у дитинстві... А настрій дівчини виявляють нервові пальці, котрі вона так часто заломлює. Однак ніхто не здогадується про те, що ховається під чорним одягом. Довгі рукави прикривають тендітні зап'ястя. На лівому зап'ясті Клеверик носить гуцульський чоловічий годинник з дерев'яним уквітчаним корпусом. Годинник світиться в темряві.

нотатка в тайстрі

*Доторк до мого зап'ястка...
Великий чоловічий годинник — на руці.
Відлік часу здійсмає віру чи кидає в пастку.
Я марю, я в темряві, я у війні.
Доторк до мого зап'ястка...
Ввижається герой — він ніби поруч,
він уже в душі.
Доторк до мого зап'ястка...
Невидимий цілунок — на тонкій руці.*

ПОВЕРНУТИСЯ МОЖЛИВО ТІЛЬКИ ДОДОМУ

нотатка в тайстрі

*Усе життя крокувала понад землю: моя пташка
здіймала мене в центр країни.
Там, у центрі, сяяла казка (немов роса
чи погляд дитини).*

Окрасою Серцевинки є ластівчин будинок — величезний, як окремий Всесвіт. Це безмежно довга та неймовірно висока

дерев'яна будівля. Заходиш у неї — і перед тобою плетиво сходів, якому не видно кінця-краю. Сходи ведуть до дерев'яних пташиних будиночків на стінах. На завжди відчинених дверцятах вирізаний отвір у вигляді людського серця.

Опікується ластівчиним будинком орнітолог Громовик. Клеверик щаслива, що зустріла в Серцевинці цього молодого чоловіка, він був гарним другом її батька.

— Коли народилася наша країна, Бог почав дарувати її жителям ластівок. Цих птахів ти зараз бачиш перед собою, — пояснює гуцулці Громовик. — Щойно людина в країні підростає і починає мислити, ластівонька уважно прислухається до її серденька. Якщо людина загубилася в світі, ластівка самотньо живе то у вирії, то у спорожнілій оселі, а згодом оселяється в Серцевинці. Ті, хто приходять до нас гоїти серця, дізнаються про своїх самотніх ластівок. А коли зцілений полишає Серцевинку в білосніжній одежі, разом з ним летить з міста і радісна ластівка. Знаєш, це найбільше ластівчине щастя — летіти до хати мудрого газди. Туди, де любов, де крила і коріння. Ластівоньки завжди мріють повернутися до Батьківщини, до своєї рідної людини, серце якої знає народну пісню.

— Коли багато сумних ластівок оселяються в Серцевинці, в нашій країні є біда, — відповідає Клеверик. — Тепер розумію, яким щасливим є Народне — у ньому всі хатини обліплені ластівчиними гніздами.

— Клеверіку, і твоя ластівка, і ластівки твого батька Георгія та бабусі Пелагії зараз у Серцевинці. Вони супроводжують тебе в горі, — Громовик підводить гуцулку до трьох пташиних будиночків. На простягнуту руку Клевер сідають три чудесні ластівки.

— Я плачу, мені так болить, — тільки й промовляє гуцулка, а її сльози падають на крила птахів. Горянка проводить тремтливими пальчиками по вогкому від сліз пір'ю. — У цих

ластівок таке тверде пір'я. Але хіба може бути інакше? Адже вони мусять щодня розсікати простір дорогою до рідних, шляхом до любові.

— Знаєш, Клеверіку, — сумно промовляє Громовик, дивлячись гуцулці глибоко в душу, — так часто буває. Людина йде з дому, нею керують мрії, поривання. Дорога так багато обіцяє. Спершу йдеш, дихаючи впевнено. Однак з роками щось починає душити. І що далі йдеш, то важчим каменем зріє в душі думка про повернення. Не є важливо, чи надовго ти повернешся. Важливо, наскільки широко в твоїй душі буде мить повернення і чи будеш ти на нього здатна. О, Клеверіку! А повернутися можливо тільки додому! Тільки до рідного дому! Тільки туди, де бере початок твоя любов. У цьому і є вся краса та вся жорстокість повернення. Так було і буде — повернутися можливо тільки додому... Цього ми завжди хотітимемо і цього завжди сподіватимуться наші ластівки.

Трішки мовчать. Вікна країни вкриває пташине пір'я.

— У наші серця разом з аортою вплетене бажання розправляти крила і повертатися до рідного гніздечка, — наголошує Громовик, немов хоче, щоб його почула вся країна. — І хоч не всі ми вміємо повертатися, наші птахи продовжують надіятися. Ця надія, як і неможливість забути дорогу додому, щодня то ранить, то зцілює серце. Усі ми є люди, яким колись було подаровано народні крила...

нотатка в тайстрі

*Дуже боляче стало в грудях,
ніби вирвали крила, вкрали гніздечко.
Я побачила зраду в людях (тих, що вбивають
птахів просто в сердечко).*

ВАСИЛЬ

Серцевинка схована за розкішними густими садами. Це грушеві, яблуневі, вербові сади, а також садочки тоненьких білосніжних берізок. Одразу біля гуцульчиної кам'яниці є міст, який веде до її улюбленого саду. У ньому ростуть різні дерева та є багато кущів калини. Тут Клеверик і Лелека ховаються на пагорбі під пишною вербою і забувають про все.

Найчастіше побачити горянку в її улюбленому саду можна в другій половині серпня. У серпні завжди є маленька незвичайна осінь. Ще живе медова, липова спека, але земля вже вкрита жовтим листям. Особливо прекрасно, коли перед серпневою грозою свіжий вітер починає тривожити дерева. Як гарно співає пересохле від спеки листя! І як гарно, коли в середині серпня крадькома приходять перші прохолодні ночі. Цей перший холод серпневих ночей швидко падає на гарячу землю. У такі хвилини плечам холодно від повітря, босим ногам тепло від землі, а серцю...

Гаряче жовте листя. Світ поза порами року та поза пержитим болем.

Саме такого медового і дзвінкого серпневого ранку Клеверик палить люльку і з-за лози роздивляється весь сад і людей у ньому.

— Дівчина і дурман, — горянка чує біля себе чоловічий голос.

— Гуцулка і цілющі трави, — спокійно відповідає Клевер, дивлячись на чоловіка, якому на вигляд років зо сорок. Горянка відчуває в ньому ту нервову напругу, що притаманна творчим людям. Одягнений чоловік у чорні штани та оранжевий светрик з чітким геометричним візерунком. У пальці в'їлася пересохла під сонцем фарба, поряд стоїть мольберт.

— Мене звати Василь, — усміхається чоловік.

— А мене — Клеверик. Чарівного червоного яблука ніде не помічали? — запитує горянка і кусає свої губи.

— Ні, не помічав. А що то за яблуко? — чоловік намагається впіймати погляд гуцулки, яка більше не дивиться на нього. Відчуття, немов на сонці на мить засяяла роса й знову хочеться бачити це сяйво.

— Сама не знаю, що то за яблуко, — відповідає через кілька хвилин Клеверик і дивиться на чоловіка широко розплющеними очима. Художник відчуває, як від цього погляду його серце пронизують ніжність і біль. Ніжність на доторк є оксамитова, немов персик, а біль — цупкий і шершавий, як наждачний папір. — Можливо, яблуко є десь біля мого чоловіка, але ви — не мій чоловік, я вже відчула. Ви — просто для важливої розмови.

Василя магнетизує відвертість Клевер. Але не встигає він насолодитися цією відвертістю, аж раптом за спиною в дівчини розправляються великі пташині крила. Художник вражений. За мить він помічає великого птаха.

— Нічого не кажіть про Лелеку і не займайте його, — сміється гуцулка. — Я знаю, він вас вразив. Просто насолоджуйтесь.

— Дивне у вас ім'я, — невдовзі здивований чоловік продовжує розмову. Він розуміє, що доки не намалює дівчину, в повітрі відчуватимуться дрібні гострі уламки скла. Муки творчості. Хочеться малювати, щоби дихання стало медовим.

— Моє ім'я придумали старі горяни. Вони кажуть, що гуцули завжди клекочуть і вертаються на рідну землю. Клекотати і вертатися... Ви вже зрозуміли, я є Клеверик, — доки горянка пояснює, Лелека постукує дзьобом, і художник щоразу здригається від подиву.

Вражений Василь розкладає мольберт. Гуцулка милується візерунком його светрика.

— А ви мені подаруєте яскравий светрик? — Клевер знову тішить художника невимушеністю та щирістю.

— Подарую, — чоловік уважно дивиться дівчині в очі, потім усміхається.

— Я живу в кам'яниці, — каже гуцулка, а відтак глибоко вдихає цілющі трави з люльки. — Коли повернуся додому, хочу мати яскравий светрик.

— Розумію, — художник продовжує всміхатися.

— Невже розумієте? — гуцулка кусає люльку — відчуває в художникові щось близьке.

— Колись давно я теж жив у Серцевинці, — це зізнання митця Клеверик зустрічає прекрасним тихим усміхом. — Почув мелодію свого серця і став художником. Багато років мандрую і малюю людей нашої країни.

— То тепер ви мусите малювати сліпих серцем людей? — з боєм запитує Клевер.

— Я справді бачу таких людей усе частіше, особливо після війни, — чоловік теж говорить зболено. — Але ніколи не дозволяю собі малювати сліпих серцем такими, які вони є. Натомість вимальовую загублених людей посеред народної казки і дивлюся, як їхні серденька оживають.

— А як ви хочете намалювати мене?

— Зустрінемося біля цього дерева через двадцять один день — і ви побачите мою картину, — художник відповідає обіцянкою.

Три тижні Клеверик ходить садом і поглядає на гуцульський годинник. Здається, вона не стільки чекає Василя, скільки веде власний відлік чогось невідомого. Ніби на гуцульському циферблаті повинні розпуститися білі яблуневі квіти. Але їх немає. Серце покалічене горем.

Василь повернувся з картиною та светриком обіцяного дня.

— Я привіз для вас светрик! Він оранжевий, і на ньому чорною ниткою вишиті ластівки, — художник замість привітання цілує руку Клевер.

— Йой! — вигукує дівчина, вражена дарунком.

Клевер розгортає светрик і прикладає його до чорної сукні. Від задоволення пританцьовує біля лози.

— Дякую! Васильку, в мене ще ніколи не було такого прекрасного светрика! — у дівчини аж сльозяться очі.

— Це я вам дякую! — Василь теж у захваті. — Стільки натхнення ви мені подарували! А де ваш Лелека?

— Готується відлітати у вирій, а тому купається у барвах соняшників, — пояснює гуцулка, і Василь тішиться кожному її слову.

— Соняхи! — сміється художник і простягає горянці картинку.

Клеверик знімає з картини папір і...

Із чорної-чорної землі ростуть великі соняхи. Поміж соняхів стоїть Клеверик, її голе тіло до колін вкрите довгим волоссям. Із серця дівчини в'ється коріння, що поєднується з коренями сонячних квітів. Біля дівчини, розправивши свої розкішні крила, стоїть Лелека. На крилах — міста, села. На крилах — сотні будинків. На крилах — тисячі людей...

— Найпрекрасніша країна бере початок з серця, котре любить цю країну, — з ніжністю промовляє Василь, і Клеверик починає плакати.

— Дякую, — гуцулка обіймає велику картину, немов свою надію.

— Це моя найкраща картина. У ній живе моя віра. Тепер я вірю, що є серця, з яких візьме початок щаслива країна, —

каже на прощання Василь. — Клеверіку, ви — прекрасні! Спасибі!

НАРОДНА ОДЕЖА

Бібліотека Серцевинки. Північ. За круглим дерев'яним столом Клевер веде розмову зі своїм гостем — кутюр'є Адамом, який колись приїжджав до її батька в Народне і який теж колись почув у Серцевинці пісню свого серця. Так він навчився творити щирий одяг.

— Чоловік, який по всьому світу вдягає жінок у барвисте вбрання, приїхав поговорити з дівчиною в чорній сукні? — іронізує Клеверик і обіймає свого гостя.

— Якщо в очах жінки є що шукати, то одягу я їй не помічаю. Чи не ви мені це колись казали? — зауважує Адам і цілує Клевер в обидві щічки. На щічках дівчини залишаються ледь помітні сліди у вигляді квіточок.

— А ще я тоді так легковажно присягнулася, що ви будете робити мені компліменти, навіть якщо я носитиму саму лиш чорну тканину, — сумно посміхається Клеверик.

Обоє трохи мовчать. За хвилину кутюр'є продовжує:

— Маю давню мрію — створити колекцію гуцульського одягу.

— Вам у Народне до майстринь треба поїхати, навчатися розуміти й тлумачити щирий візерунок.

— Я вже там був і хочу показати вам ескізи, — зізнається Адам, і у його серці приємно поколює спогад про те, як гуцульські майстрині вчили його розуміти голочку, нитку, тканину, кольори, візерунки...

— Ото новина! Покажіть! — гуцулка сплескує в долоні.

Адам розкладає на столі ескізи. Клеверик знає, що одяг, створений цим чоловіком, — то є поклоніння жінці. І зараз,

розуміє дівчина, він вклоняється саме їй, а значить, і всьому її народові. Клевер роздивляється замальовки гуцульських суконь, спідниць і блуз різних фасонів. Відчуття, що у світі з'являються нові скрині зі скарбами.

— Маю декілька зауважень, — строго каже Клевер.

— То кажіть! Заради цього я й приїхав, адже свою колекцію присвячую вам!

— Дякую, — серйозно продовжує дівчина. — Якщо справді присвячуєте її мені, то потрібно обмежити барви. Залиште тільки чорний, темно-червоний і темно-зелений кольори.

— Чому саме їх? — намагається зрозуміти кутюр'є.

— Чорний — то є гуцульська земля, темно-червоний — то є моя любов, а темно-зелений — то є моя душа та моя народна пам'ять, яка завжди буде в горах і травах.

— Яка прекрасна філософія! — вигукує Адам. — А ще хочу вам сказати... Клевер, ви є справжня гуцулка! У дні горя ви носите чорну одіж, і для вас це радше не траурний колір, а символ рідної землі. День у день ви носите близьке вашому серцю вбрання.

— Дякую! — Клевер з гордістю приймає цей найкращий для неї комплімент. — Але повернімося до колекції. Я назвала б її варіацією на тему гуцульського одягу. В ній також повинен бути білосніжний колір — у блузах та у вишитих білим по білому сукнях. З прикрас мусить бути лише намисто і лише дерев'яне. Барви намистин — теж темно-червоні та темно-зелені, або ж природний колір деревини. І додайте до колекції народні хустини.

— Народні хустини! А й справді! Дякую! — схвильований Адам дивиться Клевер у вічі.

— Я все життя спала голою, а тут, у Серцевинці, після цілого дня в чорній тканині на ніч я загортаюсь у народну темно-червону хустину. Лягаю в ліжку, і мені здається, що моя

хустина – це крила, – Клевер важко говорити такі відверті слова.

Мовчання. Несподівано гуцулка простягає Адамові картонний аркуш.

нотатка в тайстрі

Чоловік.

Він живе під лівим крилом моєї хустини.

*Як у тугому пуп'янку півонії,
ніжитьсья теплом гуцулочки, дівчини.*

Любов.

*Темно-червоні крила народні.
Вночі, у передчутті, за світлої днини...*

*Літаю понад діброви,
за горизонт інакшої людини.*

– У вашій колекції повинна бути така хустина! І нехай вона буде мереживною. Візерунок народного мережива пам'ятає все, – каже гуцулка, доки Адам читає нотатку. – Моя бабуся вчила, що одяг гуцулки завжди потребує чуттєвого аксесуара.

– Гаразд, буде темно-червона хустина, – Адам вражений відвертістю дівчини, і йому теж важко добирати слова.

– Ваша гуцульська колекція стане моїм портретом, ви розкажете світові мою історію, – сумно посміхається дівчина.

– Приїдете на показ? – з надією запитує кутюр'є.

– Не знаю, – відповідає гуцулка і заломлює пальці. – Я загубилася...

Раптом кутюр'є помічає під рукавом Клевер чоловічий годинник.

– Як чудово! – вигукує Адам і закочує її рукав.

— Але як ви помітили? — гуцулка шаріється.

— Клевер, ви неймовірні! Чоловічий годинник на вашій ніжній руці — це жест, який зрозуміють мільйони жінок і чоловіків у всьому світі. Ви знову мене надихаєте!

— Ну що ви за чоловік! — докоряє гуцулка. — Усе хочете винести напоказ!

— А я без показів помер би, — сміється Адам.

— Таж я не про ті покази. Хоча ваші подіуми — то такий театр! — нарешті на обличчі гуцулки з'являється усмішка.

— Клевер, тепер я навіть не сумніваюся, що ви колись приїдете на мій показ.

— У мене на грудях зараз є темно-червоні корали, — зізнається горянка і починає плакати.

Адам обіймає дівчину, він усе розуміє. Одяг і прикраси рідної землі...

— Моделі будуть у взутті, плетеному з лози чи цупкої нитки, — обіцяє Адам. — А поки що в мене є для вас дарунок.

Він кладе на стіл картонну коробку. Дівчина відкриває її та виймає туфельки, плетені з цупкої темно-червоної нитки.

— Перша пара взуття з нашої колекції, — пояснює Адам.

— Колись я взую ці туфельки та піду на показ! — ридає Клевер. — Прошу, не кажіть, що я є комедіантка: то плачу, то жартую. Просто в моєму серці ще стільки болю! Я не знаю, як повернуся до життя у великому світі без батька, як дихати з цим страшним горем, як зайти у свій порожній гуцульський будинок. Я вже й не вірю, що вийду колись за ворота Серцевинки...

— Вийдете. У червоних гуцульських туфельках, — усміхається Адам і ще міцніше обіймає дівчину.

— Сука, суkenочка, — шепоче крізь сльози Клеверик і стискає кулачки.

нотатка в тайстрі

З темно-червоного мережива народна хустина.

На моїх плечах — гуцульські крила.

Ти — під лівим.

Літати будемо вночі.

Перед першим спільним ранком.

*(Уночі я почала перетворюватися
на мереживну пташку.)*

ПІСНЯ

На ранок після зустрічі з Адамом Клеверик прокинулася, задихаючись від болю та самотності. Дівчина відкорковує яблуневе вино — шукає в ньому рятунку. Від п'яного аромату паморочиться в голові. Перед очима проносяться сотні людей — ті, в кого дівчина запитувала про чарівне червоне яблуко, й ті, кого вона щодня вчить відкривати серце народній пісні та народній казці.

У грудях тоскно, і дівчина починає пити вино. Після кількох жадібних ковтків голосить: «Господи, від горя не можу дихати! Горе в мені, горе в усій країні! Господи, моя Батьківщина всенький час бореться за свою історію, за свою народну пісню! Була війна — відвоювали. Визирнуло мирне сонце — люди забулися. Осліпли серцем, і знову підкрадається біда...».

Дівчина робить ще кілька жадібних ковтків і продовжує: «Як болить... Як болить мені в серці! Слухаю людей і бачу, як народжуються їхні пісні, а сама від горя заспівати не годна! Як же те горе мене душить! Боже, як же болить!».

За годину Клеверик уже допиває пляшку вина. Серед ночі, хмільна і боса, вона виходить з кам'яного будинку і йде до

дзвіниці. Тут дозволено бити у дзвін тільки під час співанок. Під ногами — дрібні гострі камінці. Уперше в житті вони раннять ступні гуцулки, і від цього хміль швидко тікає з голови. З кожним кроком Клеверик відчуває, що в її душі от-от щось вибухне. Вона підходить до дзвіниці та притуляє до неї лице. Декілька хвилин переводить подих, потім бере мотузку від дзвона. Поміж камінням, з якого викладена дзвіниця, проросли сині дзвіночки та жовті кульбабки. Гуцулка помічає їх, хоче вдарити у дзвін і прокричати на весь світ, що її країна буде щасливою. Так голосно, щоби здригнулися всі вершини! Щоби люди зрозуміли, що через їхні сліпі серця біда вкотре і вкотре буде калічити рідну країну! Вона хоче клеко-тати і вертатися!

— Я є Клеверик! Я є гуцулка! — вигукує дівчина і набирає повні груди повітря.

Вперше після смерті батька вона чує, як співає її серце. Це мелодія, в якій є спів ластівок, гірський дзвін, звук дри-мби та гуцувського струмочка, татів голос та шелест золотого колосся. Це відгомін кожної літери з прочитаних народних казок. Це мелодія, виткана голосами бабусь Народного, котрі загадують своїм онукам химерні загадки. Це стогін тих, хто перемагає злих ведмедів. Це переможний крик тих, хто вертається до рідної врятованої від біди країни. Це зітхання тих, хто у відвойованій країні бачить сліпі серця і розуміє, що біда ще не є переможеною. Це пісня, повна нестерпного болю за тими, кого вже не повернути, а лише можна перетворити на спогад, на страшний міф. І невже потім жителям країни від того міфу не болітиме?!

...Серце Клевер співає проникливу сумну мелодію. Гуцулці здається, що її пісню зараз чує весь світ. Вона сильно вдаряє у дзвін! Прилітає Лелека і стукає дзьобом. Спалахують мости між вершинами — люди виходять на дзвін

і починають розмовляти одне з одним. У серці поколює відчуття єднання.

Горянка згадує, як танцювала малою біля дзвона, а бабуся навчала: «Гуцулки ніколи не гублять мелодії у своєму серці».

Клевер кричить: «Без народної мелодії свого серця я є ніхто у великому світі, та й нема в тому світі моєї країни!».

Дівчина підіймає руки, щоби з усієї сили вдарити у дзвін вдруге.

— Дитино моя, світ уже почув тебе. Одного удару досить, — дужі руки стискають тендітні плечі. Клевер відпускає мотузку, розвертається і бачить перед собою старосту Михайлика. Дідусь бере дівчину за руку і веде назад до кам'яниці.

— Дай мені обітницю, що мовчатимеш кілька днів, — з ніжністю просить Михайлик. — Слухай, як щира мелодія лється з твого зболеного серденька. Прислухайся уважно! Я прошу тебе не розмовляти три дні — тільки слухати спів свого серця.

— Добре, я мовчатиму, — Клеверик дає обітницю, і Лелека обіймає її своїм крилом.

— А щоби тобі було легше, вирушай у сусідні поля збирати квіти. І я маю для тебе дарунок, — каже дідусь і насипає Клевер у долоні коричневих яблуневих зерняток. Які ж вони духмяні! Пахнуть таємницею та обіцянкою нових плодів...

ЧОЛОВІК

Пізній ранок. Клеверик відкриває гуцульську дерев'яну валізу, на якій Георгій вирізьбив планети. Виймає білу сорочку, вишиту білими нитками, і вдягає її до довгої чорної спідниці. Вперше після смерті тата на її плечах і грудях білий колір. Це є боляче: відчувати медову ніжність і гарячу надію після холодних траурних днів.

Попереду – три доби мовчання. Перші півдня мовчати було легко, а потім раптом закортіло щось промовити. Дівчина відчуває, що не витримує, дістає дрімбу. Хоче заграти, але опановує себе і стримується.

«Ну гаразд, вирушу я в поля, – гуцулка згадує пораду Михайлика. – Дорога до поля довга – може, трохи розважуся».

Нервуючись від того, що не можна промовити ні слова, Клевер чепуриться довше звичайного. Гарно заплітає волосся, аж раптом розуміє, що її старання нікого не потішать серед безлюдного поля. Від розпачу дівчина б'є кулаками в стіну, а відтак виходить з кам'яниці. Йде довго, виходить за межі Серцевинки...

Безмежне поле медового кольору, вузькою стежиною поміж високими травами йде тонесенька дівчина з великими сумними очима. Біля неї – високий Лелека. Обоє тихенькі, немов гуцулка, як і птах, була німою все життя. У дівчини – чорна спідниця та білосніжна блуза, у Лелеки – білосніжні крила з чорним візерунком.

У полі Клевер наповнює невідомий їй досі спокій. Здається, вона йшла цим полем завжди. Відчуття, що посеред трав ростуть невидимі яблуньки, котрі дарують світові тисячі червоних чарівних плодів. Вона уявляє яблуневі квіти і...

– Вода! У глечичку повинна бути вода, навіть якщо її не видно в кадрі! – раптом дівчина чує голос чоловіка.

Клевер присідає і проповзає на колінах кілька метрів крізь високу траву. Зупиняється, акуратно розводить руками трави...

Чоловік, який тримає в руках глечик. Руки дуже гарні, особливо пальці. У цих руках є історія, є мистецтво, є обожнювана гуцулкою творча нервова напруга.

Дихання Клевер стає глибоким: вона хвилюється, і це зовсім невідоме для неї хвилювання. Від швидкого дихання їй пересихає в роті, хочеться напитися з того глечика. Гуцулка намагається заспокоїтися і подумки картає себе за таке раптове почуття. Але нічого не виходить, і вона продовжує дивитися на чоловіка.

Це високий чоловік, років тридцяти семи. Він одягнений у прості темно-сині штани та білу сорочку. Білим по білому на сорочці вишиті квіти. Така сама білосніжна сорочка, як і в Клевер! Рукави його сорочки підкочені — видно напругу в міцних руках.

Густе чорне волосся чоловіка не надто коротке. Помітно, що він намагався зачесати його назад. Однак волосся таке жорстке, що його важко приборкати гребінцем, тому воно завжди стримить. Красиво! Клевер хоче доторкнутися до цього волосся.

Очі в чоловіка добрі, але погляд загублений. Так, наче його очі є порожніми й благають, щоби їх наповнили любов'ю. У цих очах є пошук і є творча глибина.

— Локація дуже хороша, перші кадри будемо знімати серед трав, з глечиком у руках, — каже чоловік спокійним тихим голосом, і Клеверик розуміє, що цей голос лишатиметься таким тихим, навіть якщо чоловік надумає кричати.

Гуцулці стає цікаво, з ким він розмовляє. Вона оглядається і бачить фотокамеру на штативі, а неподалік — двох жінок. Одна фарбує другу. Жінка, обличчя якої вкривають косметикою, є голою. Її тіло злегка прикрите тканиною. Клевер розуміє, що чоловік — фотохудожник, і він творить відверту фотографію.

Люди, за якими вона спостерігає, починають метушитися, і Клеверик акуратно відповзає на колінах назад і тікає геть високими травами. Спершу біжить дуже швидко, а потім

переходить на квапливий крок. Коли розуміє, що подолала вже понад три кілометри, зупиняється. Гуцулка схвильована.

«Чоловік, який дає жінці напитися», — думає Клеверик і сідає поміж трав. Лелека чемно чекає осторонь. Гуцулка не вимовляє ні слова, але починає голосно сміятися. Її серце швидко б'ється. Вона ще ніколи такого не відчувала: весь час думає про чоловіка і сміється. Згадує нервову напругу його міцного тіла, пошук його добрих, але загублених очей. Так, в очах чоловіка є добре знайомий для Клевер пошук.

Гуцулка все думає і думає про чоловіка, а потім... Це є одна з найпрекрасніших молитов, які колись бачив світ! Схвильована Клевер зриває кульбабку і розмальовує губи оранжевим соком. Дівчина повільно розтирає на губах рослину, відчуваючи її пекучий дотик.

«Господи, я знову хочу фарбувати губи і шепотіти ними слова любові», — думає Клевер, падає на землю і глибоко вдихає її аромат. Так дівчина лежить майже годину, відтак підводиться і дивиться за обрій — туди, де має бути чоловік і...

Горянка бачить денні зорі. Яка ж це коштовність — зорі вдень! Майже невидимі примарні окраси на світлому небі. Диво! О так, нині — диво!

Поміж зорями гойдаються високі духмяні польові квіти і трави.

«Я хочу подарувати чоловікові квіти», — думає розгарячена Клеверик і біжить у кам'яницю. Її супроводжує тінь Лелеки, який кружляє над нею. Птах відчуває любов.

ПЕРШІ СЛОВА

— Чоловік і квіти, — слова, які промовила Клеверик після трьох днів мовчання. А потім повторювала їх знову й знову. У саду, у їдальні, у кам'яниці. Сотні разів...

Думаючи про чоловіка з глечиком у руках, гуцулка відчуває особливе тепло всередині себе. Як дивно: ходиш собі, дихаєш, знаєш щось нове і водночас знайоме. Хочеться говорити про те, що любов — це щось раптове, але й те, що завжди було в тобі.

— Я подарую йому яблуневі квіти, — шепоче дівчина і дивиться собі в очі у дзеркальце. Вона згадує маленьку покручену яблуньку біля дзвона Народного і уявляє, як та квітне.

Від хвилювання дівчина починає ходити туди-сюди по своїй кам'яниці. Раптом дуже чітко відчуває стіни, які її оточують. О так, стіни тутешніх кам'яниць стають помітними тоді, коли пісню свого серця хочеш нести у світ.

Відчуття стін навколо лякає. Задуха.

— Зачекай, яка любов? Хто він узагалі, де він зараз є? — каже собі Клевер і знову дивиться в маленьке дзеркало.

Дівчина не знаходить відповіді та відчиняє вікно, її погляд губиться в горах. Страшно: вона живе в прихованому від стороннього ока гірському місті, а той чоловік, напевно, вже поїхав далеко у світ. Однак страх тримає дівчину недовго, спокій повертається швидко. Гуцулка відчуває чоловіка так тонко, ніби він стоїть поруч. Замість переляку душу огортає щастя (трішки млосне, немов перестигла хурма).

нотатка в тайстрі

*Я зустріла чоловіка, якому хочу
подарувати квіти.*

Десь з жіночого Всесвіту прийшла любов.

БІЛА БЛЮЗА

Прокинувшись, Клевер забиває в щілину між каменями своєї оселі цвях і чіпляє на нього вішалку з білою сорочкою.

Ця сорочка тепер для дівчини свята — у ній вона побачила чоловіка. «Я буду називати тебе блюзою», — шепоче гуцулка.

нотатка в тайстрі

*Моя біла блуза — старенька.
Вона старіє, відколи я побачила тебе.*

*Це характер жінки — пам'ятати, в якому одязі
вперше зустріла свого чоловіка. Я рахую дні
з моменту нашої зустрічі — і розумію, що від
цього відліку моя блуза красиво старіє.*

*Ця блуза тепер для мене безцінна. Я люблю
одягати її на голе тіло, прикрашати своїм довгим
чорним волоссям, щоби під тоненькою тканиною
були не так помітні мої цнотливі голі груди,
і йти у світи.*

*Люди задивляються на мою блузу, на довге
розпущене волосся — натяк на розпущені
почуття — і всміхаються. Я теж усміхаюся
і знову думаю про тебе. Від цих думок моя блуза
стає ще старішою, і за давньою гуцульською
традицією я починаю називати її блюзою.
Удома потайки від усіх я роздивляюся в дзеркалі
свою блюзу і розумію, що її колір — це електрика
і чистота. А найвиразніший він, коли я дивлюся
в твої чорні очі. Шукаю щось у твоїх очах,
заворожуюся, і мені залишається єдине — блукати
світом і ховати тебе у складочках своєї блюзи.
У складочках на грудях. У грудях, в яких є любов.*

Любов. Любов. Любов...

*Від сили почуття мені хочеться закачати
довгі рукави блюзи. Глянути на голі руки, на
свої цнотливі, ще не ціловані тобою зап'ястя,
і сховати їх за спиною. І там, за спиною,
від почуттів заломлювати руки, нервово
перебирати пальцями, складати їх
для сповіді та...*

*Я думаю про тебе і знову вдягаю свою безцінну
білосніжну блюзу. Другої такої блюзи
вже не буде ніколи.*

МЕТЕЛИК

нотатка в тайстрі

~~~~~
Татусю!

Магія прокинулася в моєму
гуцульському серденьку...

Після того, як Клевер почала носити білу сорочку, староста Михайлик написав для неї листа з казкою. Так заведено в Серцевинці — зціленим від горя людям дарувати магичну оповідку. Михайлик склав для гуцулки наївну казку.

Через дерев'яний місточок ішов Метелик, сумно склавши свої великі крила — чорні з темно-червоним і темно-зеленим. Метелик давно не розгортав крил — і світ забув його різнобарв'я.

Метелик ішов повільно, накульгуючи. Він мав великі окуляри в зеленій оправі. Крізь їхні скельця на прохожих дивилися сумні очі.

У руках Метелик тримав квітку, пелюстки якої щосекунди спалахували різними барвами і співали. Метелик ніс квітку, притуливши її до грудей. Квітка ніколи не згасала, але змінювала свої народні мелодії: від сумної до веселої, від зневіри до надії.

Дорогою Метелик торкався квітів, які в'янули, і ті оживали. Маленькі долоні Метелика були чарівними — вони підтримували життя всього прекрасного. Але сам Метелик був дуже нещасним. Кожного дня він мандрував до Стіни Зізнання. Це стіна, на якій можна писати відверті слова. Але прочитати напис зуміє лише той, кому адресовані рядки. Для інших вони залишаються невидимими.

Уже багато років Метелик писав на чарівній стіні складні довгі вірші та діставав на них незрозумілі відповіді. У такі хвилини його квітка починала в'янути і сумному літунуві здавалося, що його долоні замерзають. Тоді вдома, на веранді, він сідав у велике кам'яне крісло та починав слухати серце. І весь світ теж чув його серце. Усюди лунала музика суму та надії.

Та мав Метелик одну забавку, яка його втішала. Усі свої найдорожчі коштовності — спогади, розмови, грудочки землі, суцвіття, кольори, мелодії — він нанизував на сріблясту нитку. Так він створював чарівне намисто. Проте з роками воно стало таке довге, що Метелик почав у ньому плутатися.

Одного дня Метелик шкутильгав так сильно, що кроки були занадто повільними. І коли над ним почав кружляти великий птах, чорна тінь закрила яскраву квітку. Це тривало мить, але Метелик налякався і подумав: «А якщо зараз світ зупиниться?». Ця думка його вразила, і він зупинився.

Стоїть собі Метелик, а навколо нього безмежне поле. На серці раптом стало легко: Метелик уперше зупинився посеред світу. Щоб подумати, куди йде. Навіщо вміє робити те, що вміє. І стало йому так радісно, що Метелик усміхнувся і підкинув свою народну квітку високо в небо! У повітрі квітка розсипалася на пелюстки, кожна пелюсточка перетворилася на вишиту пташечку й полетіла світами, несучи людям любов. На радощах Метелик розірвав своє намисто на багато маленьких прикрас і подарував їх людям: щоби вони казку пізнавали і ділилися нею зі світом.

Літун зняв свої окуляри. На їхні скельця впало сонячне проміння і розсипалося сотнею квітів. Метелик полетів до Стіни Візнання. Своїми закрученими вусиками він написав: «Я є. Для Тебе». Тієї ночі світ слухав любов двох сердець.

Після прочитаного Клеверик мовчить, думає про цей наївний лист. Згадує, як приповідала Пелагія: «Розкажи мені простеньку казку. Розкажи так, щоби логіки не було. Про крила, про людей, про звірів, які вчать нас любити. Щоби там птахи говорили і дивне-предивне вони творили. Розкажи свою оповідку, розкажи!».

Через кілька днів гуцулка йде до старости. Дивиться старенькому чоловікові в очі й каже:

— Нехай буде благословенна країна, яка подарувала мені коріння. Для неї я можу зробити єдине — навіки зберегти свою народну пам'ять у мистецтві. Нехай буде благословенний сильний чоловік, який подарував мені крила. Для нього я можу зробити єдине — подарувати свої квіти. Дякую вам за зцілення мого серця. Повністю загоїти мою рану неможливо, але тепер я можу перетворити біль на силу...

нотатка в тайстрі

*Десь на межі
між серпневим зорепадом і першим
холодним дощем осені
народилося моє нове життя.*

ЧОЛОВІК І КВІТИ

нотатка в тайстрі

*Сьогодні дуже відверта молитва: я хочу
подарувати чоловікові квіти.
Вчора чи завтра — у душі жінки начало любові.*

Нагріта сонцем кам'яниця. У вікно заглядають Сонячні Зайці та Сонячні Леви. Разом з ними в кам'яницю потрапляють звуки дзвона — жителів Серцевинки закликають до співанки. Клеверик здається, що її сьогоднішня тихенька розмова з собою є гучнішою за будь-який дзвін. Дівчина слухає бажання свого серця і підходить до вікна. Вкотре бачить дзеркало. Коли багато днів поспіль носиш тільки довгу чорну сукню, більшої коштовності за маленьке дзеркальце годі знайти. Клевер дивиться собі в очі й серед болю помічає радісні вогники. Як швидко змінився настрій її буття! Вона зустріла чоловіка, якому хоче подарувати квіти.

«Сила цього чоловіка ллється, немов вода. Цю силу можна доповнити лише ніжністю — наприклад, польовим суцвіттям», — думає дівчина і від хвилювання прикладає руки до грудей: серце б'ється надто швидко. Щоби заспокоїтись,

Клевер розділяє своє волосся на три пасма, починає плести косу, але пальці не слухаються. Гуцулка розуміє, що її волосся більше не хоче бути зв'язаним. Вона повільно розсипає його по спині й шепоче: «Маленька розпущена жінка». Бере довгу чорну сукню, щоби вдягнути її у Серцевинці востаннє. А в кошик кладе білу сорочку.

Босоніж Клевер біжить холодними камінцями, з яких викладені доріжки. Пробігає кілька кам'яних стежин і заходить у маленький дворик. Тут вона любить бувати наодинці. Дівчина сідає на дерев'яну лавицю, трохи прогріту ранковим сонцем. На лавиці – посудина з водою, у воді плавають білі квіти. Думаючи про чоловіка, Клевер розстібає сукню, й у воді відображаються її груди. Гуцулці здається, що білі квіти всього світу беруть початок з її грудей. За секунду вона скидає з себе чорну сукню повністю. Відкрита перед собою та світом, Клеверик бере до рук посудину, підіймає її високо над головою і перевертає. На її тіло ллється холодна вода, а квіти прилипають до волосся та грудей. Раптом з глибини душі виринається її перша справжня молитва про любов:

– Господи... Я хочу подарувати чоловікові квіти! Люди часто кажуть, що чоловік і квіти несумісні. Мовляв, не личить дарувати квіти чоловікові. Господи, як таке може бути? Що доповнить чоловічу силу, як не ніжність жінки? Я хочу дарувати чоловікові квіти! Я вже знаю, що квіти – це просто. Справжній чоловік – це просто. Любов – це просто. Тож я прийду і просто подарую чоловікові яблуневі квіти. Посеред буденності вкладу в його сильні руки тендітні суцвіття...

Слова відлунням розносяться по дворику, і стає тихо. Тіло дівчини вже обсохло від води. Клевер бере з кошика білу сорочку і повільно її вдягає.

Надвечір Клеверик полишає місто. Мостом, що веде з Серцевинки до Народного, біжить гуцулка, у чорному розпущеному волоссі якої заплуталися білі квіти. Біля неї летить Лелека. Дівчина відчуває у собі...

Любов.

ПЕРЕДЧУТТЯ

— Любов... Любов... Моя любов, — голосно наспіває Клеверик у дубовій ванні під великим горіхом. Вона галакає сороміцькі пісні, потім змовкає, дивиться в дзеркальце й усміхається. У її очах — любов. Дівчина кусає велике червоне яблуко зі свого саду.

Вересень. Солодке дихання. Надія настоюється, як аромат айви, розрізаної навпіл посеред ночі.

Біля ванни на горісі почеплена яскрава гуцульська сукня на вішалці. Її освітлює вуличний ліхтар, та й у всьому будинку ввімкнене світло. Над ванною висить великий чайник — Клеверик прив'язала його дротом до горіхової гілки. Час від часу дівчина наливає собі з чайника чистої гірської води.

Гаряча купіль парує, і крізь марево гуцулка розглядає гори, думає про чоловіка. Вона не знає, яку швидкість має думка. Можливо, зараз її думка розчиняється у співі китів чи набуває ритму чоловічого серця.

— А за горами є файний чоловік! — радісно вигукує дівчина і знову починає наспівувати про любов. Її пісню підхоплюють три великі ластівки, які прилетіли з Серцевинки.

Почувши співанку і побачивши яскравий будинок, що не світився так уже багато днів, прибігає сусідка.

— Клеверіку, то ти?! — вигукує старенька Ганнуса.

— Я-я-я! — радісно відповідає дівчина та наливає гості води.

— Чоловіка схотіла нарешті? — питає бабуся і сьорбає воду.

— Я-я-я! — захоплено повторює Клевер.

— Наша дівка, справжня гуцулка!

Ганнуса розказує про життя в Народному, а вже за годину-другу біля будинку Клевер збираються друзі. Про те, що дівчина повернулася, дізнатися просто — біля будинку знову засяяв великий ліхтар і освітив гуцульську комету, крону древнього горіха. Та й за кілька днів до повернення горянки на її будинку три ластівки почали лагодити гніздечка.

Зайшовши в хату, Клеверик передусім полила свіжою гірською водою яблуньку в центрі дому, примовляючи заповітні слова: «люблю», «дякую», «пам'ятаю». А коли гуцулка знову побачила свої яскраві сукні, її засліпила надія на щасливе життя. Клеверик тепер боїться складати у скриню своє вбрання навиворіт — лише лицьовим боком, ще й вкривати яскраву народну тканину цілунками...

А всюди в саду горянка почепила гасові ліхтарі та дзвіночки. З кожним вогником і дзвоном Клевер відчуває, як оживають у Народному сонячні звірі, як починає співати найстаріша яблунька та як сріблястий туман хвилює серця людей усієї планети.

ПОЧУТТЯ ЧЕРЕЗ ВУЗЛИК

нотатка в тайстрі

*Я дізналася, що моя жіноча форма починається
з чоловічої фантазії.
Навіть якщо в мене все життя сутулі плечі
й почуття через вузлик.*

Вранці Клевер знайшла позаду будинку виноград, який розрісся на кілька метрів по спеціально збудованих підпорах. Це робота Георгієвого друга — виноградаря Артура. Чоловік, утомившись від великого міста, оселився в гірській садибі Клевер, щоби разом з гуцулами доглядати за домом.

Горянка милується: розкішна лоза обвила стіни — який затишний виноградний будинок! Клевер відчуває, що ці стіни вміють говорити.

Увесь день гуцулка губиться у винограді: бере до рук важкі грона, глибоко вдихає. Милуючись формою лози, Клевер раптом розуміє, що вже дуже давно не бачила власної форми.

Гуцулка забігає в будинок, скидає сукню і чи не вперше в житті підходить до великого дзеркала. Клеверик бачить себе на весь зріст: тіло тоненьке і прекрасне, але плечі зсутулилися від самотності й болю. Дівчина згадує покручену яблуньку біля дзвона і шепоче: «Такою є моя форма. Я носитиму свої сутулі плечі з гідністю».

Перш ніж повернутися до винограду, Клевер одягає біло-сніжну сукню, а зверху накидає темно-зелену вовняну хустину. У цьому вбранні дівчина зриває грона і куштує кисло-солодку ягоду.

— Добрий день, Клеверіку, — до дівчини підходить старенький сивий чоловік.

— Добрий день, Артуре! — гуцулка обіймає виноградаря. — Я вам дуже вдячна за те, що виростили такий чудовий виноград. Надіюся, ви не поспішаєте полишати мій будинок? Живіть у ньому, будь ласка!

— Спасибі! — вигукує Артур. Він мріяв залишитися в садибі.

Клеверик готує сніданок і розкладає його на столі у виноградному будиночку. До грінок чорного хліба та тушкованих овочів приносить трав'яного чаю з виноградними листочками.

— Цей будинок без тебе сумував, — каже Артур, і Клевер намагається розгледіти його очі, сховані за довгим сивим хвилястим волоссям.

— І я за ним сумувала, — відповідає дівчина, поправляючи Артурові волосся. Коли бачить добрі очі літньої людини, всміхається. — Але ж як прекрасно повернутися і зустріти тут друга!

— А мені як приємно бути біля молодої гарної пані, — кокетує дідусь.

— Дякую, Артуре! Але я змінилася, гляньте на мої плечі — вони стали сутулими.

— Клеверуку, твої плечі — неймовірні, бо в них є почуття. Це плечі людини з історією, — каже дідусь і бере Клевер за руки. Підводить її до винограду і вказує на тонку лозу: — Усе життя я вивчаю виноград, та найбільше люблю роздивлятися форму лози. Покручена лоза спонукає фантазувати — ось що є цікаво! Так і з жінкою — мудрий чоловік бачить, здавалося б, неідеальні жіночі плечі та починає фантазувати. Бо бажає зрозуміти жінку. Повір мені, досвідчений чоловік ніколи не пройде повз прекрасну пані з напруженими плечима. Він вибере її з-поміж сотні інших жінок — так, як виноградар у великому винограднику вибирає незвичайну покручену лозу.

— Навіть якщо в очах жінки є біль? — запитує Клевер і наливає дідусеві великий кухоль духмяного чаю. Планету наповнює аромат виноградного листя, настояного в гарячій воді.

— Тим паче! Така жінка вміє любити, — пояснює дідусь, і волосся знову спадає йому на очі.

Артур і Клевер змовкають. Дівчині тепло — вона повернулася додому і слухає мудру людину. З виноградного будиночка видно гори, а неподалік хтось грає на скрипці. З кожною

нотою гуцулка все більше поринає в мрії, згадує чоловіка з глечиком у руках...

Дівочі думки перериває Артур. Він хоче почитати про виноградну лозу з книжки в тканинній обкладинці. Клевер зручно вмощується в дерев'яному кріслі та слухає із заплученими очима, як старенький чоловік поважно читає вголос літературу.

Одного разу виноградна лоза розучилася товкти воду під ногами і перетворювати її на вино. Залишилися тільки сльози. Солонна вода зайшла в серце, і лоза перетворилася на суху тонесеньку нитку. А колись була сильною, пила воду, наповнювала себе і народжувала виноград...

Так, розучилася лоза товкти воду під ногами і перетворювати її на вино. А коріння її обернулося плетивом. Міцним. Болючим. Стала вона сухенькою і тоненькою. Скорчилася від болю, однак знову потягнулася вгору. Любов через вузлик. Такою лозу побачив виноградар. Він помітив тонку виноградову ниточку і взяв її до рук. Почав перебирати пальцями і милуватися неправильною формою.

Виноградар повірив, що лоза знову даватиме вино і тамуватиме спрагу. Але спершу йому довелося щодень вивчати цю скручену ниточку. Своїми тремтливими і трішки незграбними пальцями він щоранку торкався лози — від коріння і аж до самісінького верху, доки сягали руки. А звіти, куди руки вже не дотягувалися, падали солоні краплини — просто виноградареві на очі. Він мружився, і краплі котилися на спраглі вуста. Виноградар ще міцніше стискав тонесеньку жилочку теплими руками і прислухався...

Коли виноградар уперше зумів почути лозу? Коли дізнався, що в тонкій формі є найголосніша мелодія? Коли навчився куштувати виноград як передчуття вина? Відповідь проста: тоді, коли

*зачарувався сухою покрученою виноградною лозою — і вона ожи-
ла від його теплих рук...*

... **В**ід його любові.

ТОРБ

— **В**ід його любові квіткою стану я, — чується ніж-на пісня. У солом'яних сандалях по старовинній міській бруківці йде двадцятилітня гуцульська дівчина Клеверик. На бруківці мерехтять тіні сотень птахів, що відлітають у вирій. Співаючи, горянка простягає руки до неба. У долоні падає пір'я. Ластівки діляться з нею — щоб і далеко від дому були сили йти понад землю.

Гуцулка стоїть на початку вулиці Богемної древнього міста Горба. Вдихає і... Затхле повітря, в якому кружляє сажа. «Хочу аромату роси та свіжого хліба», — швидка думка проноситься в Клевер у голові та зникає, немов блискавка, якої й не було.

Колір навколо темно-сірий, але крізь нього пробивається мерехтіння вуличних ліхтарів. Тьмяне світло падає на руки гуцулки, і вона помічає, що ті вкриті тонесеньким шаром сажі.

Поміж старовинними будинками — тераси ресторанів, грають музиканти. Однак западає тиша, коли городяни помічають незвичайну дівчину. Вона вдягнена в чорну сукню, вишиту темно-червоними і темно-зеленими квітами. Квітковий візерунок видніється крізь довге чорне волосся, що спадає нижче колін. У волоссі заплуталися пальці, котрими дівчина нервово перебирає намисто з нефарбованого дерева дикої груші.

Клевер проходить наскрізь через електронних звірів — примарні об'ємні зображення, створені за допомогою ком-

п'ютерних технологій. Дівчина помічає міську забавку: кілька доторків до екрана — і в повітрі вимальовується звірятко, з яким можна побавитися. Однак цієї хвилини гуцулка є для городян більшою екзотикою, аніж комп'ютерні розваги.

Люди відводять цікаві погляди від незвичайної гості лише тоді, коли помічають, що з неба просто на дорогу падає пташине пір'я. Воно пролітає крізь примарних електронних звірів. Клеверик присідає, веде рукою по бруківці. Багатівикове каміння аж вібрає енергією, воно береже історію кроків тих, хто витворював це місто.

Городяни розтискають кулаки і ловлять пір'я. У небесах — небачена доти кількість ластівок.

— Хочу, щоби ви вмiли бачити Сонячних Зайців і Сонячних Левів, — шепоче горянка. Сумні очі людей, що засльозилися від видовища прекрасних пташиних польотів, — це найперше, що гуцулка побачила в місті. Що може простромити серце гостріше, ніж щирий захват після вічної самотності чи нестерпної нудьги?

нотатка в тайстрі

Місто.

Очі людей — глибокі криниці.

Дивлюся в темні вузенькі зiниці.

Темрява... Вона — там, де дно.

Тату, татусю, дай нам джерело!

Туди, де поховані наші скарби.

Святі оповідки.

Народні казки.

ДУХ МІСТА

З Народного до Горба потягом можна дістатися за добу. Машиніст – веселий молодий чоловік на ім'я Буль із закрученими вгору вусами. Поки потяг їде, він увесь час виграє на губній гармоніці мелодії своєї країни. У щасливих селах за цією мелодією люди звіряють годинники, немов за сонцем. Але що ближче до Горба, то менше людей чують народні ноти.

Горб – рідне місто пані Синиці. Його ландшафт складається з великих куль, розділених навпіл: половина кулі – під землею, половина – над. Півкулі над землею – це пагорби з красивими схилами, на котрих є багато зелені та старих вілл. На схилах та поміж ними прокладені вузьенькі хвилясті вулиці. А в підземних півкулях – забуті покоління міста, душі предків.

Клеверик любить роздивлятися місто з найвищої півкулі. Тонесенька гуцулка в барвистій народній сукні стоїть на пагорбі, а навколо неї кружляє чорний вітер. Здається, він народжується у її довгому волоссі, серед заплутаних пасом якого так багато історії. Чорний вітер – один з виявів Духу Міста. Інший його вияв – білосніжний серпанок, що огортає все навколо. А ще Дух Міста виявляється в грі тіней: попід будинками, у старих двориках, за спинами старожилів... Клеверик одразу відчула, як неповторно вміє показувати себе Горб, як зміною пейзажів він оповідає свої легенди.

– Яким ви бачите місто? – часто запитує Синичка в гуцулки.

– Велике древнє серце, якому обрубують паростки, – щоразу пошепки відповідає Клеверик.

На схилах Горба ростуть дерева з обрізаними кронами. Ніби хтось щодня обрубуює паростки історії, що проситься назовні.

— Але ніхто й ніколи не змусить дерева та голоси предків замовкнути, — продовжує горянка. — Гляньте, крона в них те-пер у формі сердець. А листя світиться на сонці.

Осіньніми днями вершечки дерев палають жовтогарячи-ми барвами. Дух Міста дражнить відчуттям забутих легенд, втраченої веселки.

З високого пагорба помітні вже знайомі гуцулці грубі дроти, які простягаються над півкулями і ховаються десь у хмарах. Ото таємниця! Стоячи так високо, Клевер відчуває, як Горб залишає відбитки на кожній її мембранці. Місто ли-шає свій слід на гірському полотні.

нотатка в тайстрі

Нитка до нитки. Легенда до легенди.

*Коріння разом з крилами. Вдячність разом
з любов'ю.*

*Національна пам'ять у безсмертних душах
предків.*

*Народний міф у мудрих загадках старожилів...
Гори виткали моє полотно. Рідні люди вишили очі
та серце.*

*Одного разу я побачила і вдихнула місто. Відтоді
місто почало вкривати моє полотно болючими
глибокими відбитками.*

СОНЦЕ ПІД САЖЕЮ

Якщо довго дивитися з висоти на Горб, можна побачити, як згасають барви міста. Це відбувається дуже повільно: від думок і вчинків загублених людей Горб втрачає свої кольори. І якась невидима рука розсипає над містом сажу. Її одразу

й не помітиш. Хіба що ввечері, струшуючи свій одяг. Той, хто виріс у горах і щодня пив свіже повітря, помічає сажу одразу. Самі ж городяни про неї і не здогадуються — це є для них звична річ.

Клеверик дивиться на місто — і перед очима постає важливий спогад з дитинства про те, як батько вибирав покинутими церквами старі побиті ікони та довго реставрував їх.

Однією з вулиць Горба йде чоловік у військовій формі. Він обійняв кохану, яка тримає букет соняхів. Там, де проходить ця щира пара, спалахує веселка. А на сусідній вулиці падає чорний град. Він б'є дорогі авта політиків...

У місті так багато людей, які нарікають, бідкаються, сваряться одне з одним чи не хочуть бачити одне одного. І сажа сиплеться й сиплеться!

У цьому чорному мареві Клевер бачить видіння. Георгій відчиняє двері покинутого храму. Усередині — побите скло, вкрите товстим шаром чорної пилуки. Тато акуратно бере до рук брудне скло і притуляє до грудей як велику святиню. Так Георгій робить у кожному храмі. Із цим спогадом Клеверик шепоче молитву до сонця, і навколо з'являються Сонячні Зайці та Сонячні Леви. «Барвиста щаслива країна розпочинається як болісна мрія вимученого народу. Так уже було і так ще буде», — горянка підморгує своїм звірам, і вони сонячними жаринками розсипаються над містом. Крізь сажу людям до рук падають шматочки сонця, і спогад давно забутої народної казки обпікає душу.

Спогад про знайдені батьком скарби не полишає Клевер. Удома Георгій розкладає зібране в храмах на гірську землю. «Дивися, як спалахують сонце і любов!» — із цими словами різьбяр бере вологу тканину і протирає нею чорне від бруду побите скло. Раптом з-під пилуки спалахують обличчя

ангелів, проступає білосніжний колір їхніх крил. Ще одне протерте скло — і видніються лики святих. Найбільше скло чоловік протирає особливо дбайливо, і з-під чорного кольору з'являється обличчя Божої Матері з Дитям. Святі картини! Батько приніс додому ікони!

Сажа все сиплеться і сиплеться на Горб, вона вкриває вулиці, й місто нагадує старе побите скло. І тільки де-не-де мерехтять сонячні жаринки в руках людей, котрі не відмовилися від їхнього тепла та дива.

Скільки ж дива було в тих днях, коли Георгій реставрував ікони! Клевер плаче. Ніби все це відбувалося щойно: тремливими руками батько знімає побите скло й підфарбовує святі картини. О, як сяють тепер обличчя ангеликів! Кожну відновлену ікону Георгій вкриває новесеньким склом і повертає до храмів, які вже ніхто не забороняє.

«Барви під сажею — історія моєї країни», — шепоче Клеверик, і жаринки в руках людей спалахують сонячними вогниками.

СЛІПІ СЕРЦЕМ

— Ви бачили колись Сонячних Левів і Сонячних Зайців? — Клевер іде вулицею Горба у вишитій білим по білому народній сукні та відкриває людям своє серденько. Говорить так, як це заведено в Народному: лагідно запрошує до щирої розмови, немов обіймає словами.

— Ніколи не бачили, — відповідають похмурі люди, на хвилю відводзячи очі від своїх мобільних телефонів. Обпікають гуцулку цинічними поглядами і йдуть далі.

Болить у гуцульському серденьку! З кожною відповіддю на білосніжну сукню падає чорна сажа. Налякані очі горянки блукають містом, хочуть вхопитися за щось світле

та сонячне. Клевер помічає старих голубів, які струшують сажу зі своїх білих крил. Птахи не воркочуть, і від цього стає моторошно. Усе єство проштрикує спогад: колись голос батька завжди лунав під спів пташок. А тепер тільки мертва тиша.

— Ви знаходили колись чарівне червоне яблуко? — новий день Клеверик зустрічає з новою надією. Запитуючи, дівчина простягає городянам велике темно-червоне яблуко зі свого гірського саду.

— Ніколи не знаходили, — буркочуть люди, поспішаючи сховатися у своїх автах чи офісах. Тільки дітлахи, літні люди та дехто з молоді беруть яблука з рук горянки, дякуючи їй. Нині Клеверик роздала лише кілька плодів — її кошик так і залишився повним.

Пече в гуцульському серденьку! Якби ж була в горах, то притулилася б до свого горіха і гоїла б душу енергією древнього гірського дерева. А тут, у місті, горянка розгублено притуляється до старого будинку і замащується густою сажею.

— Ви відчуваєте свої крила та коріння? — третього дня голос гуцулки звучить налякано. Гірській дівчині важко дихати у просторі, позбавленому народної казки.

— Ніколи не відчували, — бубнять собі під ніс люди і сахаються від Клевер з її запитанням так, немов їх агітують до якоїсь невідомої релігії.

Коле в гуцульському серденьку! Давить у гуцульському серденьку! Ние в гуцульському серденьку! Де знайти рідну людину, котра прихистила б горянку з її сумом і страхом?

«Тату, татусю, де ти?» — плаче Клеверик посеред засипаного сажею міста.

ТАРЯЧІ ЦЕГЛИНИ

нотатка в тайстрі

*Як у печі, згорають дні байдужих до країни людей.
Попелом і сажею вчаться дихати діти.*

*Плачуть дерева, посаджені прадідами
й обрубані внуками. Історія залишається
непрочитаною в столітніх прожилках.*

На корі маленьких обрубаних дерев світяться краплини роси. Клевер торкається стовбурів: мокрі, холодні, вкриті ледь відчутним шаром моху. Дерев плачуть?

Від будинку до будинку бігає пані Синиця — читає гуцулці меморіальні дошки. Поспішаючи, часто губить тупельку, зупиняється, повертається по неї. Доки взувається, не втримується на одній нозі, падає. Сидячи на землі, сміється сама з себе. Гуцулка бачить ніжну самотню жінку, у серці якої народжується надія. З цією думкою дівчина знову торкається дерев — тепер кора суха.

На одному з пагорбів Клеверик легко вилазить на вершечок найвищого з обрубаних дерев. З-за кострубатой крони бачить міський краєвид: мозаїку старої червоної черепиці та вигорілої рудуватої бляхи. Гуцулка тоненько відчуває, як під дахами відлунюють голоси різних поколінь.

— Будинки говорять! — вигукує Клеверик з дерева.

— Дуже люблю вивчати в архіві старі адресні книжки, — відповідає з землі пані Синиця. — Дізнаюся про людей, які жили в цих будинках. Чи не це робить історію справді живою? Чому люди обмежуються тільки датами та подіями?

Доки жінка розмірковує, Клеверик дивиться на метушню городян поміж будинками.

— Синичко! — гукає гуцулка. — Я тут вдивляються у поспіх людей. Якими є будні Горба? Чим живе місто?

— Спершу я відповім як корінна городянка. Горб — це місто, в якому завжди жили й житимуть щирі люди. Але ще ніколи чужинці з їхніми фальшивими цінностями не намагалися змінити наше місто так затято! Скільки щастя було, коли країна пережила війну і Горб став центром для творчих людей з усього світу! — пані Синиця говорить, а Клеверик дуже уважно стежить за рухом городян. — Утворилися квартали, в яких збираються музиканти. З'явилися райони зі студіями режисерів. Почалися фестивалі кіно, поезії, моди, інтелектуальної музики. Якщо в Горбі відбувається мистецька подія, про неї одразу дізнається весь світ! Але дуже швидко цей творчий осередок для щирих митців почав змінюватися — еліта прибрала до рук майже кожную студію, диктуючи своє слово. Хіба дозволять чужинці нашому мистецькому серцю бути таким щасливим? Як болісно було це усвідомлювати: опісля боротьби люди змогли перетворити свою радість, національне піднесення на щире мистецтво, а потім... Вереск, що мистецький Горб у центрі уваги усього світу! Вереск, що до нас їдуть відомі митці! Вереск, що ми диктуємо ідею! Насправді то був початок нової біди: оцей наш творчий центр, наш Горб, став елітним, залежним від диктованих чужаками трендів... Не дивно, що чимало щирих митців Горба помандрували країною, творять тепер деінде.

— А фотохудожники тут теж творять? — гукає Клеверик, думаючи про чоловіка з глечиком у руках.

— Клеверіку, Горб — столиця мистецтва фотографії! — сплескує в долоні Синичка. — І саме на нашій вулиці Богемній є чимало помешкань і студій фотохудожників. Архітектура тут така, що на перших поверхах зручно облаштувати

студії, а на вищих – житло. А ще на цій вулиці є затишні ресторани. От на першому поверсі мого будинку – родинний ресторан, відкритий ще за життя моїх батьків. У нас надзвичайні десерти, а до них – кава і чаї.

– А головною принадою вашого меню є смачні яблука в шоколаді? – уточнює Клеверик, і думка про чарівне червоне яблуко коле глибоко в серці.

– Так! – сміється пані Синиця. – А тепер я вирішила здійснити давню мрію – запропонувати городянам ваші неповторні гірські чаї. Приїхавши у Горб, ви оселилися в мансарді мого будинку, а тепер я пропоную вам у ресторані на першому поверсі готувати напої. Як вам така пропозиція? Матимете гарний прибуток!

– Але зароблені кошти я буду жертвувати на навчання юних різьбярів – як робив мій батько, – шепоче гуцулка. Аж раптом її погляд зупиняється на одному з будинків неподалік, і вона кричить на все горло: – Що я бачу!!!

Клеверик стрибає на землю, бере Синичку за руку, і вони біжать до будинку, на котрому полушилася фарба на стінах і видніються старі, але яскраві цеглини. Клеверик притуляється до них щочою. Чує аромат старої печі та попелу, що розвіюється попід небом. Кожна цеглина досі є гарячою, Дух Міста приємно обпікає дівоче серденько. Гуцулка усвідомлює: що старішим є будинок у Горбі, то гарячішими є його цеглини. Любиш місто – відчуваєш тепло, не любиш – гориш, немов у печі.

– Моя бабуся стала зіркою. А люди Горба стають гарячими цеглинками, щоби боляче обпікати тих, хто збайдужів, – тихенько промовляє Клеверик, і ще один відбиток лишається на її мембранках. Болючий слід, що ние відчуттям втраченого.

КРИШТАЛЕВІ ВІКНА

Як колись ходила гірськими стежинами поміж високих смerek, нині гуцулка йде лабіринтом вузьких вулиць. Уважно заглядає у вікна будинків. З обвитого виноградом вікна чути звуки вінілової платівки. З маленького підвального віконечка пекарні просто понад дорогою стелиться аромат свіжої випічки — пахощі підіймаються вгору й осідають у густому волоссі гуцулки. З великого відчиненого вікна з нефарбованою рамою старенька рука викидає жменю зерна — голуби мають тепер трапезу. З вікна, навколо якого полущилася фарба, вголос читає газету старший чоловік... Це щасливі вікна. А ті, котрі такими не є, зачинені. Оселі їхніх власників відгороджені від світу металом, пластиком, грубим склом, гординою, байдужістю. Такі вікна добряче притрушені сажею. Часто сажа осідає на скло навіть зсередини.

Форми, кольори й голоси вікон задурманюють Клевер. У горах вона ніколи не бачила таких безкінечних рядів вікон. Нова геометрія. Горянка весь час розглядає старовинні стіни та старі віконні рами. Натомість зазирнути людям у вічі не може. Бо всі кудись поспішають — городяни майже не дивляться одне одному в очі. Гуцулка хоче перехопити їхні погляди, і коли їй це вдається, вона розуміє, що очі людей позбавлені вогнику. Хіба що проглядається цікавість до дівчини в народному вбранні.

«Тату, я йду коридорами міста. Відчуваю, тут є люди, котрим глибоко в серцях болить трагічна пам'ять. Часто вони і не усвідомлюють, чому плаче серце. Люди не знають своєї історії, а тому не можуть переосмислити свій біль. Я бачу людей, яким ніхто й ніколи не дарував легенд, загадок. Як жорстоко: біль предків гризе душу, а в людей до того ще й серця осліпли. Вони не можуть фантазувати, витворювати свою

країну. Я так хочу приголубити цих людей! Хочу зігріти їх казкою», — думає Клеверик.

Думки гуцулки перебиває звук маленького дзвоника в руках дитини, яка визирає з круглого віконця попід дахом.

— У місті є великий дзвін, у котрий можна щодень ударяти й ділитися нотою свого серця? — запитує Клеверик пані Синицю, яка тихенько супроводжує подругу.

— Ні, немає. Але є люди, що навчилися дивитися в кришталеві вікна, — усміхається Синичка.

Минувши кілька вуличок, подруги опиняються біля пишної старовинної вілли з кришталевиими вікнами. Сажа тут не падає. Навколо ростуть сотні кущиків фізаліса, плоди якого — мов мініатюрні оранжеві ліхтарики. Усередині вілли — бібліотека. Її зібрав житель Горба, душа якого живе тепер у підземній частині півкулі. Клеверик заходить у будівлю. Прохолодне повітря міцно обіймає дівчину за плечі (таке повітря є в усіх оселях Горба з високими стінами).

У бібліотеці горянку зустрічає Зозуля. Це жінка, яка оберігає бібліотеку і знає напам'ять найцікавіші спогади корінних жителів Горба. Зозуля зі своїми колегами часто знаходить в архівах листи городян різних поколінь і зберігає їх у бібліотеці, час од часу почитуючи вголос своїм відвідувачам.

Зозулька показує Клевер бібліотеку і залишає дівчину наодинці з цим дивовижним простором.

Гуцулка блукає між височезними книжковими стелажками, і їй здається, що вона знову йде вулицями поміж будинків. «Стіни старих будинків — це ряди книжок у бібліотеці, треба тільки навчитися їх читати», — думає Клеверик.

Понад книжковими рядами — старожили міста. Вони сидять на верхівках високих драбин, п'ючи глінтвейн. Вбрані у святковий одяг: чоловіки — в білосніжних сорочках

з чорними метеликами, літні пані — у ситцевих рукавичках і кокетливих капелюшках. Старожили вітають Клевер помахами рук і запрошують до розмови. Коли починається бесіда, в бібліотеці запалюються старовинні печі, викладені кахлями. На кахлях з пуп'янків розпускаються великі гарячі ружі.

— Шаную ваш гонор, — усміхнено промовляє сивий дідусь з довгою білосніжною бородою. — Підіймайтеся, пані, до мене, і я вам розповім, як наше місто колись підмітали трояндами.

Сходинка за сходинкою Клеверик наближається до історії Горба. На висоті понад стелажми бачить вершечки всіх драбин, де старожили чекають городян на розмову. Їм рідко вдається знайти вдячних слухачів: мало кому нині цікаво, як предки творили місто Горб.

Після бесіди старожили пояснюють Клевер, що тепер вона може подивитися в кришталеві вікна, розташовані наприкінці рядів з книжковими стелажми.

Дівчина дивиться у вікно і... Усе навколо тепер у сріблястих відтінках, ніби люди рухаються в її рідному гуцульському тумані. Вікна незвичайні! Якщо дивитися крізь них упритул до скла, то можна розгледіти зблизька кожен старовинну вежу, кожен елемент ліпнини чи вишуканий жест шляхетного городянина. А якщо стояти поодаль, то вимальовується панорама. І не проста панорама, а краєвиди міста в різні часи!

— Синичко, я вражена, — шепоче зачарована Клеверик. — Яка бібліотека! З неї можна побачити зовсім інший Горб! Це як мої Сонячні Зайці та Сонячні Леви: бачиш їх, якщо маєш у серці любов і народну казку.

— Так, — усміхається пані Синиця. — Для когось наше місто роками залишається просто локацією, місцем перебування і втілення власних амбіцій. Але якщо дивитися на Горб

серцем, прислухатися до мудрих старожилів, то... Одного прекрасного дня людина побачить місто крізь кришталеві вікна, і відтоді в кожному її дні тут буде казка, присмак великої історії. Книжки, які читалися в цьому місті; вікна, які є не просто частиною будинку, а серцями господарів різних епох; і навіть відлуння розмов – усім цим наповниться кожен закуток.

– Світ Горба розколовся на дві частини: в одній живуть сліпі серцем, а в другій – ті, хто вміють дивитися крізь кришталеві вікна, – сумує Клеверик, торкаючись скла. – Хто породжує сліпоту сердець, той прагне зупинити наше велике національне серденько.

– Я все життя на межі між двома світами: старовинним шляхетним Горбом та елітною сценою, на яку місто щодня перетворюють чужаки й сліпі серцем, – зітхає Синичка. – Колись місто витворювали істинні інтелігенти, а сьогодні Горб прагнуть заповнити дешевими видовищами.

– І від цього забувається щира народна казка в нашому серці! – гуцулка прикушує губу.

– Городяни говорять про нашу історію як про міф, втрачений назавжди, – сльози котяться з очей Синички. – Страшно, але люди навіть смакують, кажучи так. Мовляв, ми живемо в місті, що було таким великим, і такі шляхетні люди дихали в ньому... Ах, ах, ах... Зітхають і насолоду дістають від того. А свої нинішні дні роблять усе елітнішими – на догоду власній зіпсованості.

– Розумію, – сумує Клеверик, усвідомлюючи страшну самотність подруги. – Синичко, як же вам важко бути на межі цих двох світів!

За материнською лінією пані Синиця є п'ятою в поколінні корінних городян Горба. Батькова лінія в неї гуцульська. Жінка має щастя знати велику історію та нещастя бачити

чужинців і сліпих серцем людей. Роками Синичка дарує городянам свої кулінарні шедеври, щоб заспокоїти їхні амбіції.

— Сука! Суkenоча! — вигукує гуцулка і стискає кулачки. Клевер тепер добре розуміє, чому пані Синиця запросила її пожити в Горбі. І не просто погостювати, а готувати цілющі гуцульські чаї в її ресторані.

— Я так мрію, щоб ми трішки змінили настрої людей, — немов молитву промовляє Синичка.

У відповідь гуцулка бере подругу за руку, і вони рушають далі. Ідучи, Клеверик читає вголос написи на старовинних вивісках понад вікнами. Від останньої літери до першої — немов закляття. Читаючи навспак, гуцулка відчуває присутність Духу Міста: навіть сивого примарного дня на віконних рамах жевріє сонячне проміння.

ЧЕЩАСНІ ПТАХИ

нотатка в тайстрі

*Місто, де немає народної казки,
але є багато густої сажі.
Люди, немов птахи з обрубаними крилами,
стоять біля почорнілих вікон і зітхають про
щасливу веселкову країну.
Тату! То про це був твій біль? Уже давно нашим
людям не дозволено літати своєю барвистою
країною. Залишається надихнути їх
на тернисті кроки.*

Щонеділі у вікна Горба, найбільше припорошені сажею, б'ються ластівки. Моторшне видовище! Пташечка мчить

чимдуж і боляче вдаряється об чорне вікно. Від удару ластівочка падає на землю, і на неї з вікна сиплеться сажка.

Так буває раз на тиждень: самотні ластівки з Серцевинки прилітають до Горба і б'ються у вікна своїх господарів зі сліпими серцями. А люди й не чують ударів — не помічають їх так само, як не помічають сажі. Та від кожного удару вікна стають усе чистішими, немов птахи струшують з шибок чорне покривало.

Городяни люблять гомоніти про особливе світло недільних ранків, дихати цим світлом. Але вперто не помічають, що це світло хоче нагадати про дещо забуте і втрачене. Про найважливіше.

БОЛЮЧИЙ ФАНТОМ

нотатка в тайстрі

*Татусю... Я так часто уявляла, як колись
милуватимуся твоєю красивою старістю.
Як будуть тремтіти твої творчі руки, і як од
цього тремтіння всю землю вкриватиме прекрасне
сонячне проміння. Але минув час, я розгублено
стою сама посеред світу і бачу стиснуті в кулаки
руки самотніх озлоблених людей.*

*Татусю... Я так часто уявляла, як колись
буду милуватися твоєю красивою старістю.
Як десятки тонесеньких зморщок будуть
обрамлювати твої очі, в котрих залишили своє
світло всі веселки й усі благословення нашої
країни. Але минув час, я розгублено стою сама
посеред світу і бачу, як гримаси невдоволення*

спотворюють обличчя людей. Як еліта своїми
холодними поглядами висікає в серці країни
глибоку рану.

Татусю... Я так часто уявляла, як колись буду
милуватися твоєю красивою старістю. Як ти
будеш повільно опускатися на коліна й обіймати
соняхи, золоте колосся, яблуневі квіти. Але минув
час, я розгублено стою сама посеред світу
і бачу такі холодні руки, що в них не виживе
жоден сонях.

Татусю... Я так часто уявляла, як колись
буду милуватися твоєю красивою старістю.
Як з твого серденька на весь світ летітимуть
небачені доти сонячні звірі — всі ті казки, які
роками народжувалися та зростали у твоїй
народній любові. Але минув час, я розгублено
стою сама посеред світу і... «Ніколи не бачили»,
«ніколи не знаходили», «ніколи не відчували» —
заперечення всієї нашої щасливої країни. Для них
наше Народне — лишень утопія дивачки,
наївної дівчинки.

Татусю... Я так часто уявляла, як колись
буду милуватися твоєю красивою старістю.
Як ластівки летітимуть та й летітимуть
у вирій з твоїх рук, а потім прещасливо
повертатимуться. Але минув час, я розгублено
стою сама посеред світу і... З елітного вирію
ніхто не хоче повертатися: дорогу додому
забули, осліпли серцем.

*(Я інколи почувуюся приви́дом-приблудою.
Я стала болючим фантомом для тих, хто ще
пам'ятає нашу народну казку.)*

ДІМ З ЛАСТІВКАМИ

Дім, у якому ніколи не перестануть літати ластівки. Так Клеверик називає фамільний будинок пані Синиці. Тут самотня і зболена горем від втрати батька Клеверик відчуває тепло і прихисток.

До будинку можна потрапити через велику ковану браму – металеві прутики творять геометричний візерунок. Відчиняєш браму й від захвату забуваєш дихати: арка біля будинку вкрита ніжним розписом з обличчями ангелів. У цій арці можна часто зустріти старенького городянина Ісааковича, який живе в сусідньому під'їзді. Він щоразу каже: «Як ваші справи? Як ваше здоров'ячко? Щоб усе у вас було добре!» – і Клеверик відчуває людину, котра вміє насолоджуватися спілкуванням. Ісаакович – старожил, очі якого бачили кращі часи Горба. Звучання його голосу змінює настрій кожного перехожого: хочеться розмовляти, відкритися співрозмовнику. Свою бесіду Ісаакович завершує словами: «Цілую ваші ручки».

В арці видніються широкі дубові двері. Коли з силою штовхаєш їх, народжується передчуття казки. На перший погляд, за дверима – звичайний старовинний під'їзд Горба. Але дивишся вгору і...

Чи часто доводиться людям підійматися крутими сходами під'їзду, весь час дивлячись на стелю? У Домі з ластівками – тільки так. Не опускаючи голови, крок за кроком, угору – все ближче до стелі, на блакитному тлі якої літають тендітні ластівки (малюнок щирого митця). Сонячне світло

пробивається крізь столітній вітраж, що зберігся на верхньому поверсі, й доповнює колорит.

Під вітражем стоїть велике м'яке крісло темно-зеленого кольору — його пані Синиця залишила тут для охочих помилуватися розписом. Людина сідає на темно-зелений оксамит, і плечі звільняються від болю та напруги. З'являється легкість, з якою так приємно роздивлятися стелю. Погляд мандрує від ластівки до ластівки, приємно паморочиться в голові. Хмільна естетика.

На горішньому поверсі — ще одні великі важкі дубові двері, за якими кам'яні гвинтові сходи. Три завитки сходинок — і... велика простора мансарда, простісінько над ластівчаним розписом.

— Я тепер живу по той бік неба! — любить вигукувати гуцулка, підіймаючись у мансарду. З кожною кам'яною сходиною Клевер згадує Георгія та свій будинок у Народному.

Яскрава довга лінія ліхтарів за вікном — найперше, що впадає в око у мансарді. Лінія простягається далеко — немов горизонт оздоблено намистом з вогників. «Які прекрасні ліхтарики! Напевно, їх запалили Сонячні Зайці та Сонячні Леви», — часто шепоче гуцулка.

Нова міська оселя Клевер облаштована в народному стилі. Мансарда є високою. Клевер щотижня малює глиною на її стінах квіти й трави — велику картину гірського поля. Поверх глини сипле освячений попіл — і оживає густий сріблястий туман.

Між малюнками на стінах є десятки маленьких полицок, на яких гуцулка розклала свої дрімби. Біля вікна дівчина забила цвяхи і почепила на них вішалки з улюбленими сукнями, білу блюзу, гуцульські капелюхи та, звісно ж, мале дзеркальце.

Простора мансарда розділена на дві частини. В одній з них — велика дубова ванна. Над ванною є віконечко, і коли

дівчина дивиться крізь нього на небо, то згадує горище рідного будинку в Народному. У центрі другої частини мансарди стоїть велике дерев'яне ліжко у вигляді груші. У головах — плетиво тонких дерев'яних прутиків, що нагадує коріння чи серцеві судини. Над ліжком висить велика скляна куля з лампадкою всередині. Неподалік від ліжка — портрет Клевер, намальований Василем.

На підлозі — гуцульський килимок, лінії та яскраві барви якого є найдорожчими у світі для горянки. За візерунком килима вона часто читає важливі послання від жителів Народного. «Хай де є гуцул, та якщо в нього під ногами народний килим, він стоїть на рідній землі», — пояснює Клеверик.

Окрасою мансарди є велике вікно. Воно подібне до дверей — віконна рама простягається від підлоги й аж до стелі. Відчуття, що можна відчинити ці двері й піти містом понад старими коричневими дахами. Замість фіранок — нанизані на нитку великі яскраві вовняні кульки. Немов біля вікна літають намистини. Поміж кульками висять скляні гірлянди: вдень сонячне проміння проходить крізь них — і мансардою витанцьовують Сонячні Зайці та Сонячні Леви; а вночі приміщення наповнюється світляками.

— Гуцульський простір посеред міста, — тішиться Клеверик.

РЕСТОРАН «ЯБЛУКО»

Біля Дому з ластівками — велика кована вивіска у вигляді яблука. Ковальський витвір запрошує пройти через арку у внутрішній двір. У дворі є ще одна кована вивіска — вигадливий напис «Яблуко». Це назва найкращого ресторану пані Синиці.

Коли заходиш у ресторан, вдихаєш чисте, без сажі, повітря. Дихається немов усередині духмяного гірського яблука. Інтер'єр у темно-зелених тонах. На столиках – невеличкі світильники у вигляді темно-червоних яблук. Зі стелі звисають газові ліхтарики, створюючи приємне легке освітлення.

На стінах ресторану прикріплені листи відвідувачів з побажаннями любові. На кожній стіні – різні жанри щирих записів: поезії, афоризми, казки. Між листами є картини, викладені з яблучних зерняток.

Дерев'яні столи для ресторану зробив Георгій. Щойно Клеверик переступає поріг, її руки тягнуться до столиків. Доторк до дерева. Завмирання. Меблі витворені зі старих повалених дерев. У жодному зі столів немає того болю, який Клевер відчуває в зрізаних молодих деревцях. Столи вкриті виразними прожилками, що свідчать про поважний вік дерев. На деяких вирізьблені яблука, на деяких – обличчя людей. Донька впізнає дар батька.

– Але коли татусь устиг зробити ці столики? – дивується Клеверик, її очі сльозяться.

– Маленька моя, – Синичка обіймає гуцулку, – я не хотіла вас засмучувати. Столики зроблені ще до вашого народження. Георгій товаришував з моїми батьками, а потім і я подружилася з ним.

– Ви мене не засмутили, я щаслива бачити татову роботу!

Схвильована Клеверик не може більше говорити. Вона йде на кухню ресторану та розмальовує стіни словами «люблю», «дякую», «пам'ятаю».

МАЙОЛІКА

Кожного досвітку Клеверик бачить, як над містом спалахують різнокольорові промені (немов сонячна мозаїка

проштрикує повітря). То палахкотить майолікове панно, яким прикрашений фасад художнього музею Горба. Барви виграють на сонці, доки не прокидаються сліпі серцем люди і не засипають панно сажею.

нотатка в тайстрі

*Випалена глина ховає в собі колір
епохи щирого митця.
Барвіста майоліка дражнить повні сажі
серденька відчуттям непізаного
чи втраченого дива.*

МОЛЬФАРСЬКА ПАЛИЦЯ

Світанок. На Горб падає густий сріблястий туман. Клеверик відчиняє вікно і відчуває оксамитовий доторк старих хмар.

— Ганнусю, я чую казку твоєї люльки! — кричить дівчина ген за міський горизонт. — То он як одненьке серце людини вкриває магією всю планету! Людини, яка творить свою казку та свою країну!

— Клеверіку, який прекрасний туман! — в мансарду забігає пані Синиця. — Коли бачу цей туман, відчуваю поряд щось невидиме.

— То дражниться наша рідна країна. Та, котра живе глибоко в серці, — усміхається Клеверик і помічає в руках Синички палицю. — А що це таке?

— А це Мольфар тобі дарунок передав, — жінка простягає горянці красиву палицю. — А щодо казки... Я певна, що людей, які відкривають у собі народну магію, буде все більше й більше.

Пані Синиця залишає дівчину. Клеверик тримає свій дарунок і відчуває, як енергія дубового дерева ніжно поколює долоні.

— Та це ж гілляка з дуба, біля якого мій рідний дзвін! — із захватом вигукує Клеверик. — Напевно, її повалив дужий вітер.

Палиця вкрита вузликами. Вони приємно давлять у руки, щипають енергією. На місці зламу гуцули вирізьбили держак. Тепер Клевер зможе ходити містом з красивою палицею.

До палиці вовняною ниткою прив'язаний аркушик паперу. Пише Мольфар: *«Клеверіку! Це гуцульська палиця з древнього дуба. Гілляка-оповідака! У ній завжди будуть звучати всі ті мелодії, котрі дуб десятиліттями чув від дзвона. Гуцули були у дзвін на нашій рідній землі, а дуб вбирив у себе їхні молитви. Неси світом цю палицю! А як буде тобі чи людям навколо зле, махай нею до неба. І нехай наша магія творить дива! Буде людям гілляка-оповідака! Люблю. Дякую. Пам'ятаю».*

Клеверик спирається на палицю, усміхається.

— Яке б це диво подарувати місту? — запитує себе дівчина і згадує великі сріблясті зорі — душі предків, що мерехтять над світом.

Горянка підходить до вікна, відчиняє його, махає до неба і кричить:

— Гілляка-оповідака! Нехай серденька людей у всій країні звільняться від втоми, самотності, сліпоти, страху! Нехай зникне сажа, нехай люди бачать зірки, згадують найдорожчих, їхню ніжність, казку, історію!

Цупкий сріблястий туман несподівано розсіюється. Вмить у місті зникає освітлення. Перестають працювати проводи, котрі передають електронні слова й голоси, але позбавляють дотику. Зникають комп'ютерні звірі — люди залишаються самі під час своїх прогулянок. Чимало городян виходять на вулиці. Бачать погляди одне одного і...

Усмішки!

А великі волохаті зорі... Вони співають голосами предків.

А цеглини будинків... Вони приємно огортають теплом батьківських обіймів.

Про це ніхто не наважився сказати вголос. Ніхто не зізнався, яким чистим повітрям дихалося на повні груди тієї ночі.

ДАЙ БОГ ВАМ ЗДОРОВ'Я!

— Добрий день! Дай Бог вам здоров'я! — радісна Клеверик іде Горбом і вітається з людьми так, як колись Георгій у Народному.

Горянка наївно думає, що після казкової ночі, створеної мольфарською палицею, люди стали більш відкритими.

— Яку історію сьогодні оповідає ваше серденько? Чому ви смієтесь? Якби ви заговорили, після нашої щирої розмови з вами залишилися б сонячні пташечки. Чому ви мовчите? А скажіть мені такі слова, щоби я від них порозумнішала... Що? Куди ви кажете мені піти?..

ДВА ГОЛОСИ

— Вулики біля мого будинку, кукурудзяне поле навколо нашого маєтку, високі-високі хризантеми у квітниках — усе лунає голосом мого сина. Я не можу повірити, що він загинув на війні, — каже жінка в чорній хустині. Її очі повні болю, але продовжують світитися надією. Навіть найстрашніше горе не змогло вбити надію в очах матері. Падаєш у глибину її зіниць і опиняєшся в омріяній країні. У тій, за яку її син віддав життя та яку вона щодня береже у своєму зболеному серденьку.

— Ти не повинен почуватися винним, ця країна нічого тобі не дала! Гроші в тебе візьмуть, ще й подякують. Купуй

майбутнє! — каже синові худий високий чоловік у дорогому костюмі. Кожне його слово розсікає синове обличчя: робить байдужим, вкриває злими зморшками.

Клеверик стоїть у залитому бетоном дворикі спального району. Слухає розмови, що доносяться з квартир.

— Приїжджай до мене в село! Будемо їсти мед з пасіки. Ця пасіка була мрією сина, і він здійснив її перед смертю. Дітям до школи носив свій мед, пригощав перед уроками. Ото вчителем був мій синочок! Його нема, а мед з пасіки нагадує, якими солодкими були дні з ним. Але тепер після частування медом залишається гіркотинка — дражниться синова надія на щастя в країні.

— Ти маєш думати про себе! Повторюю: країна про тебе не думає. У нас нема країни. Бери документи і лети за кордон, у щасливу елітну країну...

БУДНІ СТАРИХ АНГЕЛІВ

нотатка в тайстрі

*В оселях старожилів зі стін течуть сльози:
зовні будинки вкриває сажа, а всередині
тліють народні барви. У злиденній темряві
зустрічають старість сумні щирі люди.
Кожне нове сліпе серце висікає шрами
в душах бабусь і дідусів.*

Страшний біль ріже серце Клевер... Горянка уважно роздивляється оті відомі на весь світ творчі квартали міста.

Дівчина бачить розцяцьковане панство на терасах вуличних ресторанів; на площі знімають кіно; журналісти женуться за знаменитим режисером; у музей завозять розрекламовані фотографії... У всьому цьому пафосному шабаші гуцулка тонко відчуває істерію. Мовляв, гляньте, наш творчий Горб у центрі уваги всього світу!

— А де ж наша країна у цьому творчому центрі? — зітхає Клеверик, і з кожним кроком їй стає все важче дихати від болю й сажі.

У провулках, що відгалужуються від відомих помпезних вулиць, горянка помічає сумних, скромно вдягнених людей. Деколи вони заходять у старенькі пекарні, купують там кулінарні ласощі й гомонять між собою. Працівники пекарні пояснюють дівчині, що старенькі городяни збираються так раз на місяць — частіше дозволити собі не можуть. Гуцулка вслухається в розмови літніх людей: вони не скаржаться вголос, але чути сумні зітхання поміж розповідями легенд про давноминулі барвисті будні.

Слухаючи збідованих стареньких городян, Клевер відчуває, як її щоками течуть пекучі сльози. Дівчина розвертається і тікає, щоби сховатися в Дому з ластівками. На одній з вулиць перечіплюється через дику інсталяцію якогось розрекламованого митця і падає. Підводиться з землі та копає ногами ту паршиву інсталяцію...

— Сука! Сукеночка! — кричить горянка і зі сльозами на очах біжить додому.

ОКСАМИТОВА СХОВАНКА

«Йду подивлюся телевизор», — так Клеверик каже про велике вікно, що прикрашає фасад театру. На цьому вікні ніколи немає сажі. І тільки з нього видно ширі сюжети про будні Горба.

У театр гуцулка завжди потрапляє зі службового входу. Вона любить іти закулісними коридорами, бо бачить там те, що гоїть її зболене серце, — глибокі погляди мудрих акторів, які готуються вийти до глядачів. Тут немає фальші елітного мистецтва, лише сила народної простоти.

«Відкриті до театру серця ніколи не стануть сліпими», — гукає дівчина акторам замість вітань.

Клеверик з однаковою пристрастю обожнює вдень бувати в порожньому театрі, а ввечері дивитися виставу.

Гуцулка добре вивчила, яким є театр Горба. Обтягнуті оксамитовою тканиною перила, стільці та стіни лож на доторк — як прекрасний гірський рогіз. Але колір його — темно-червоний! А стіни та стеля вкриті позолотою — немов їх обійняли Сонячні Зайці та Сонячні Леви. Такі рідні барви! Театр магнетизує гуцулку не менше, ніж доторк до шершавої серцевини древнього дерева чи милування барвами успадкованої гуцульської хустини.

Гуцулка приходиться сюди щотижня: водить рукою по оксамитових перилах, лікує очі темно-червоним кольором, а серце — грою мудрих акторів. І вірить Клеверик, що від гучних театральних оплесків осипається чорна сажа з кожного закутка в Горбі.

Нерідко пізньої ночі після вистави горянка ховається то в театральному архіві, то в маленькому кабінетику дівчини з незвичайним ім'ям. Натюрмортик — так звати працівницю театру, щирю жительку Горба. Вона щодень піклується про те, щоби світові була відома сучасна театральна історія та історія безсмертних корифеїв — веде літопис, творить національний міф.

Клевер зізнається акторам, що вікна театру нагадують йі вікна Народного — прикрашені чистим оранжевим світлом і Божими Корівками. І слова гуцулки знаходять розуміння.

Темно-червоні оксамитові театральні дні допомагають Клевер усвідомити й пережити страшний біль у засипаному сажею місті.

нотатка в тайстрі

---

*Гарячі серця бержуть у собі барви
рідної країни.
Темно-червоним кольором настоюється
національна любов.
Чорної днини страшний біль безжально
викручує душу щирої людини, і мудрістю
промовляє її мистецтво.*

*(Так навчив мене театр, у якому люди
говорять і вклоняються одне до одного —
лагодають крила своєї Батьківщини.)*

ДЕ ТИ?

нотатка в тайстрі

---

*Коли ти за горизонтом, стаєш моїм медовим
кольором. Такий колір видно, якщо заплющити
очі й на повіках виграє пшеничне сонце. Обіймай
мідними жилками.*

З коричневих антикварних валіз продають старі книжки. У центрі міста біля кінотеатру зібралися любителі букіністики. Хтось читає книжки, хтось — обличчя перехожих. Усі вдягнені в симпатичні плетені руками дорогої людини светрики, на головах — старовинні капелюхи. Клеверик

підносить людям гарячий липовий чай: радісно пригощати тих, хто зараз читатиме вголос посеред холодного осіннього міста.

Люди сідають біля великих валіз. Попивають чай і гортають сторінки з прозою та поезією про колосся чи хліб. Від кожного промовленого слова зникає сажа, відчиняються вікна міських пекарень – і Горб наповнюється ароматом випічки. Але це є аромат, від якого прокидається не відчуття голоду, а бажання розділити трапезу з потрібною людиною чи насититися під читання літератури.

Клеверик згадує пшеничне поле біля Серцевинки та чоловіка з глечиком у руках. Прокидається відчуття спраги. Цієї миті Дух Міста чорним вітрюганом проноситься коло гуцулки, несучи багато жовтогарячого листя. Ландшафт Горба розчиняється в осінніх барвах.

Горянці ввижається, що крізь асфальт пробиваються пшеничні колоски. Вони виростають вищими за будинки та могутнішими за найстаріші дуби. Місто зникає в колоссі й наповнюється звучанням пшеничного поля. У кожне вікно вливається медовий колір. А поміж колоссям росте хміль (вдихаєш глибоко – і губиться відчуття горизонту).

Пшеничне місто... Можна зцілити себе медовими барвами. Можна задурманити себе хмільним повітрям. Можна загубитися поміж високими золотими рослинами й слухати своє самотнє серце: «Де ти? Де ти? Де ти?». А у відповідь зустріти любов...

Коли вітер заспокоюється, яскраве листя падає на землю. Люди стають на нього важкими черевиками, й воно ламається з голосним тріском. Звук поламаного листя розчиняється в поезії про хліб і зникає десь поміж книгами у старих антикварних валізах.

*Коли ми будемо вдвох, Бог подарує мені ще більше
магії. І тоді я зроблю так, щоби твої руки завжди
пахнули свіжоспеченим чорним хлібом...*

ЯБЛУНЕВА ДІВЧИНА

Суворий чоловік у білосніжній сорочці, вкритій сажею, бачить посеред Горба дівчину в темно-зеленій сукні та темно-червоних сандалях. Її довге чорне волосся розвіває вітер. Дівчина разом з пані Синицею частує перехожих великими яблуками.

Такої дівчини чоловік ще ніколи не бачив. Це його хвилює, і він ховається в натовпі — не хоче показувати світові свої переживання. Уважно роздивляється незнайомку й відчуває, що тоне в свіжому повітрі з яблуневим ароматом. Чоловіка зачаровують її нервові руки та глибокі, трішки налякані, сповнені сильного болю очі.

Хто вона?

«Дівчина, яка пахне яблуками. Вона пахне яблуками, бо часто буває в обіймах садівника. Дівчина пахне яблуками, бо вечорами зрізає яблучну шкірку і посипає її цукром бажання. Дівчина пахне яблуками, бо вона родом з яблуневого вирію. Дівчина пахне яблуками, бо хвилюється перед зустріччю з чоловіком — і її нервові руки розтирають яблуневий цвіт і яблуневу серцевину. Дівчина пахне яблуками, бо дівчина закохалася — і світ тоне в ніжних яблуневих суцвіттях її саду...»

Суворий чоловік уриває свої романтичні думки і зникає в сірому місті, лишаючи за собою на асфальті сажу. Прекрас-

ний яблуневий аромат, що оселився в його жорсткому волоссі, draжнить чимось невідомим. І навіть його нервові пальці теж тепер пахнуть яблуками.

БОЛІСНІ РОЗМОВИ

Присмерки. Несподівано на Горб починають падати мініатюрні повітряні кулі: темно-червоні й темно-зелені, з плетеними лозяними кошиками. У кошиках люди знаходять пакунки гуцульського чаю, вино з кизилу та настоянку з журавлини.

Дарунки летять до міста з височини, на якій зібралися Клеверик та три старі гуцулки — Ганнуса, Февронія і Калина. Горянки готують чай і гомонять.

— Людей переконують: вони є бідні, а їхня країна сірого кольору. Але хіба комусь вдалося заборонити веселку? — розмірковує Клеверик, готуючи трав'яну суміш. Гілочка до гілочки робить букетик з чебрецю, деревію, звіробою, лісової суніці, польової гвоздики та чорниці.

— Людям поклали на плечі нужду і позбавляють віри в майбутнє. Лишень би не вгледіли Сонячних Зайців і Сонячних Левів, лишень би не розправили своїх народних крил, — з боєм каже Ганнуса, готуючи суміш ягідок. У старих гуцульських руках є чорниця, брусниця, малина, барбарис.

— Людей навчили скиглити. Вбивають повагу, а благородність предків перетворюють на небилицю, — бідкається Февронія, майструючи повітряні кулі.

— Людям нашим ніколи не гоїться рана: відлунюється в серцях трагедія предків, нова біда стукає у двері. І кожен по-своєму дає раду тій рані: хтось кориться біді й дихає сажею, а хтось бореться за барвисте майбутнє. Вимучені лихом благородні люди, а поряд з ними — сліпі серцем, — плаче

Калина, розливаючи в маленькі пляшечки міцну настоянку з журавлини.

Над оселями Горба, в яких люди попивають напої з Народного, перестає падати сажа.

ТЕМНО-ЧЕРВОНИЙ ДЕНЬ У МІСТІ

Клеверик іде вулицею Горба в білосніжній сукні, розшитій унизу дзвониками. Вони голосно дзвенять, коли повз горянку проноситься вітер. Він несе великі темно-червоні пелюстки маку. Гуцулка мовчить і плаче — слухає народний біль.

Відчиняються поодинокі вікна — люди впускають квітковий вітер до своїх осель. У центральній будівлі музею вікна зачинені, на них осіла сажа. Крізь високі шибки можна побачити, що посеред виставкової зали стоїть чоловік з глечиком у руках. Навколо нього — моделі та працівники музею. Чоловік пафосно розмірковує про свою недавню зйомку в просторих полях. Каже щось про дорогу кераміку, надану йому для зйомки, про побудову експозиції...

Макові пелюстки обліплюють віконне скло, але чоловік з глечиком у руках цього не помічає. Люди, слухаючи митця, сміються — тішаються, що через кілька днів преса буде писати про неповторну виставку. Чоловік ставить глечик на підвіконня і зітхає — йому так бракує глядачів, котрі вміють глибоко розуміти фотографію. Він думає про це, спершись нервовими руками на підвіконня. За вікном проходить Клеверик: чути дзвониками на її сукні, а за спиною, немов темно-червоні крила, зачепилися дві великі макові пелюстки. За дівчиною розвівається довге густе чорне волосся, а довкола нього кружляють чорні насінини... Однак митець цього не помічає. Сажка повністю вкриває вікно. Чоловік зауважує, який темний день, і просить запалити в музеї люстри — хоче

побачити, як на картини падатиме електричне світло. Він дуже цим переймається, бо на виставці будуть іноземні колекціонери і...

У місті повільно стихають гуцульські дзвоники. Вітер за-
лишає макові пелюстки попід міськими дахами.

ВІДИННЯ

Примарний день. Небо розсікають різки тролейбусів. Городяни проходять одне крізь одного, не торкаючись серця-ми. Панує сивий колір. Будень у Горбі.

Дух Міста показує гуцулці свій біль. Спершу Горб стає димчастим, а потім майже невидимим. Місто-примара. Сивим простором блукають тіні людей з кам'яними серцями. Чути зітхання за колишньою величчю міста.

Старовинні будинки, зведені колись видатними майстрами, ніби ось-ось розсиплються — і на півкулях залишаться тільки гори святої глини. А доки місто ще не розсипалося, у ньому шабаш чужаків.

Клевєрик бачить, як усе змінюється: байдужі озлоблені сліпці перетворюються на чорних метеликів, вимучені тяжким життям щирі люди стають білосніжними птахами, черепиця падає зі старих покрівель і, замість розбитися об землю, злітає в небо і стає яскравим сузір'ям...

ПТИЦЯ З КАМЕНЮ Й ВОГНЮ

Клевєрик з Мольфаром сидить на покрівлі університету. Нині один з тих рідкісних днів, коли вранці ще падало золоте листя, а до вечора чорний вітер приніс перший густий сяйливий сніг. У сутінках Мольфар непомітно завітав до міста, щоби підживити казку в зболеному серці гуцулки.

Обоє сидять у закутку біля димаря. Перед ними — яскраво-оранжева черепична покрівля. На оранжевому тлі викладено візерунок із зелених, блакитних і білих плиточок. Гуцулка оглядає величну будівлю університету, потім доторкається до різнобарвної черепиці та відчуває, що та нагадує застигле в часі пір'я казкової птахи.

— Ми на крилах скам'янілої вогняної птиці. Здається, вона завмерла назавжди, але сяде на неї людина зі щирим серцем — і вона оживає. Літає країною: понад містами й полонинами, — каже Клеверик, доки Мольфар набиває люльки. Починають падати великі сніжинки у вигляді білосніжних овець. Чорний вітер розносить їх Горбом.

— Дихай, — Мольфар простягає Клевер люльку. Гуцулка вдихає аромат смерекової смоли і товченої персикової кісточки, настояної на гірській воді.

Починають палити. Сніг посилюється.

— Що бачиш у місті, моя гуцулочко? Що так калічить твоє серденько та серденько нашої країни? — запитує Мольфар, дивлячись, як гуцулка затято прикушує кінчик люльки.

— Ох, як важко про це розповідати, — чорні сльози котяться білим личком Клевер.

— Не розповідай! Зараз птиця все нам покаже! — Мольфар пахкотить люлькою, і з неї виринає сріблястий мерехтливий дим. Він стелиться понад покрівлю і...

МАНДРІВКА НА КРИЛАХ ВОГНЯНОЇ ПТИЦІ

...Гуцулка роззирається крізь Мольфарів дим і бачить, що черепиця спалахнула яскравими барвами. Вони й на правду летять на крилах вогняної птиці!

— Серця, в яких не проросло чар-зілля прадідів, — чийсь голос свистить у вухах Клевер і Мольфара. Напевно, це швид-

кий чорний вітер припрошує уважно оглядітися. Дим від люльки остаточно розсіюється, і гуцулка бачить те, що її вражає.

У Горб ідуть люди зі спорожнілими серцями: ніби в грудях була темно-червона ружа, але її вирвали. Квітку виривали довго, корінець за корінцем. Це є люди, які народилися ще за тих часів, коли над колисками лунали народні співанки. Однак у дорослому житті вони заглушили в собі цю мелодію. Людей зустрічають чужаки: закидають у порожні серця насіння бур'яну.

— **Серця, в яких не проросло чар-зілля прадідів,** — знову свистить у вухах горян.

Від кожної людини з порожнім серцем тягнеться нитка до її рідного подвір'я. Клеверик з Мольфаром вдивляються в одне з вікон сільської хатинки. Ніжний вогник ліхтарика та великі добрі очі матері, яка дихає у своєму прекрасному народному світі. Однак дихання її тривожне: мати вимушена весь час дивитися за горизонт, і в її погляді молитва за дитину, котра пішла з дому і втратила дорогу назад, до ріднесенького. У Горбі дітей цих матерів зустрічають градини з сажі. Спершу вони ухиляються, та згодом звикають.

— **Серця, в яких не проросло чар-зілля прадідів,** — у вухах свистить іще сильніше.

Вдивляються далі... Старовинне місто, що перетворили на сцену для всілякого розцяцькованого! У кварталах елітних митців обличчя людей аж ніяк не світяться народною простотою та мудрістю. Чути слова «тренд» і «бренд». Коли митці поклоняються цим словам, вони немов струшують із себе залишки чар-зілля...

— Хочеш вирвати людині крила — забери в неї народне мистецтво, — зітхає Мольфар. І горяни бачать різних городян, яких об'єднує дещо спільне: там, де була народна щирість,

у них тепер елітні амбіції. Їх ніби весь час щось душить: рідної мови не знають, говорити можуть лише уривками та з акцентом.

— Яка птаха! — гукають діти, помічаючи крила вогняної птиці. Проте дорослі, які бачать просто покрівлю університету, просять малечу заспокоїтися та не вигадувати. Клеверик і Мольфар розуміють, що це дітлахи, яким батьки ніколи не читали народних казок, зате вчать розбиратися в брендах і рваних джинсах.

— **Серця, в яких не проросло чар-зілля прадідів**, — від цього свисту душі Клевер і Мольфара ріже нестерпний біль.

— Гілляка-оповідака! Нехай цієї ночі всім насняться вогняні птиці, що стають кам'яними від байдужих поглядів і оживають від уміння бачити серцем! — підхоплюється Клеверик, і все місто вкриває чорний вітер та білосніжна хурделиця. Падає ніч, і перший мороз малює на вікнах птахів...

САД

Зимовий Горб є правдивим дзеркалом для сліпих сердець. Уранці тут панує чистий білосніжний простір, але вже після обіду залишається тільки морок. Люди нарікають, бідкаються, не поважають одне одного. «У всьому винна країна», — покашлюють сажею на морозі городяни.

Чистий білосніжний простір Клеверик знаходить лише в старому ботанічному саду. На її мембранках залишаються відбитки багатовікового коріння.

В алеях саду мерехтять тіні сотень птахів. Від цього строкатого візерунка приємно паморочиться в голові. Кущі пахнуть карамельним снігом. Виблискує сріблом гілля магнолій — це в Народному гуцулки вишивають на сукнях рослини та наспівають про любов.

Сад є великою кулею: минуле й сьогодні, міста й села тут відчуються одночасно. У саду стоять альтанки, оповиті гіллям дерев і прутиками кущів (усе переплелось між собою). Духи міцно тримають одне одного за руки і запрошують до альтанок послухати легенди. А гуцулка запрошує людей на маленькі спонтанні розмови. Серця, які Клеверик бачить у саду, є відкритими до бесіди. Кожну людину горянка веде на білосніжну алею і показує тіні птахів під черевиками. Люди бачать крила, що мерехтять на білій землі, а гуцулка наспівує щось народне.

Прекрасні тіні на снігу та дівчина, яка співає про Батьківщину... Люди міста зачаровані. А Клеверик махає своєю палицею до снігового неба. Гілляка-оповідака оселяє в замерзлому місті народну казку: несподіваний аромат бузку та спогади про батьківську хату; запах щойно спеченого хліба і думку про пшеничне поле, якого ти ніколи не бачив, але воно завжди було в тобі.

Цієї зими багато городян просто з ботанічного саду вирушили в Серцевинку. «Повернуться зі своїми ластівками та в білосніжних сорочках», — ця думка гріє гуцулку, і її гілляка-оповідака на один день змітає з вулиць Горба всю сажу.

ЗНИКАЄ ТИША

— Хочу намисто зі сріблястих кульок брунії. І велику білу квітку, щоби прикрасити нею свої нервові руки, — шепоче Клеверик, виходячи з мансарди.

Серце гуцулки стривожене. Вона прагне розшукати в місті дзвіницю. Вийшовши на вулицю, потрапляє в густий сріблястий туман.

«Ганнусю, ти щось гарне зараз оповідаєш світові там, у горах. Дякую!» — шепоче дівчина.

Клевер одягла сукню, розшиту внизу маленькими дзвониками, — подарунок Пелагії. Туман такий густий, що люди не бачать одне одного (хоча вони й засвітла не бачать одне одного), а тільки чують тихесеньке «дзень-дзелень».

Посеред площі Клеверик зупиняється: її маленькі дзвоники заглушені могутніми гучними дзвонами. Туман розсіюється. Дівчина помічає храм і величезну дзвіницю. Коли настає тиша, помітно дзвонаря: він залишив дзвін і прямує до храму.

Гуцулка підходить ближче. Бачить дзвони різних розмірів, торкається кожного з них. Не годиться тут сіпати за серце церковний дзвін і сповідатися посеред міста. А тому горянка просто стає під дзвоном, слухає відлуння й усміхається. Гілляка-оповідака дарує місту сніжинки у формі сердець завбільшки з долоню. Сніжинки лунають, немов малі дзвоники.

У цій казці горянка сідає під найбільшим дзвоном. Уявляє Народне, Георгія та Пелагію. Думає про дитинство, проведене біля гуцульського дзвона, згадує, як з нею танцювали Сонячні Зайці та Сонячні Леви. Усміхається спогадам про веселку, яку горяни зустрічають на дахах і... Думає про сліпих серцем, яких у місті стає все більше й більше — на потіху чужинцям.

«Коли буде сліпа епоха, тобі спаде на думку одне мудре мольфарство. Ти відчуєш, що можна витворити зі сліпими серцем», — гуцулка згадує повчання Пелагії, і перед її очима постають зачинені оселі гордих городян.

Клеверик встає. Один раз голосно вдаряє у дзвін і каже:

— Нехай від цієї миті всі ті, котрі зраджують рідну країну, котрі думають тільки про вигоду і дбають тільки про себе, котрі не знають рідної історії та не творять власної, — нехай усі вони не знатимуть тиші! Нехай що щільніше замкнені

їхні оселі та закриті серця, то гучніше в домівках гулом лунають голоси попередніх поколінь і чуються удари великого серця нашої країни. Нехай рятунком від моторошного неспокою буде тільки щирість. І тільки коли відімкнуть двері до своїх осель і відкриють серце до рідної країни, тільки тоді нехай прийде до них спокій.

ФАРИТЕТ

Ідучи з храму, дівчина звертає у вузьку вулицю і завмирає. Будиночок вкритий народним малюнком: поміж квітами вимальовані півні та сопілки. Покрівля – синя, вікна й двері – жовті. На будиночку вивіска: «Раритет». Клевер підходить до дверей і бачить табличку з написом: «Тільки дивитися. Не продається».

У будинку зібрані старовинні сопілки, народний одяг, посуд, скрині, різьблені підсвічники та сотні інших скарбів.

З-за прилавка виглядає знайоме обличчя.

– Василько! – Клевер сплескує в долоні. Вона впізнає чоловіка, який малював її в саду Серцевинки.

– Понесли у світ свої квіти? – запитує Василь і підходить до дівчини, міцно обіймає її.

– Так! А що це ви тут назбирали? Подалися в колекціонери? – запитує Клевер і роздивляється старовинні скарби. Кожну-кожну мембранку вкривають нові відбитки – відчуття втраченого і водночас відчуття знайденого.

– Навпаки, заважаю колекціонерам вести бізнес, – заперечує Василь і запрошує гостю сісти на підвішену до стелі різьблену гойдалку. – У Горбі чимало багатіїв скуповують давні народні речі, хоча не вміють їх цінувати. То для них просто мода така! І скарби залишаюся похованими в колекціях сліпих серцем. Чи ще гірше – десь у саркофагах...

— Біда й у наших людях, які не вміють цінувати свої скарби, — сумує Клевер.

— Отому я і скуповую в них ці скарби, а зі свого будинку зробив музей посеред міста — нехай колекціонери оближуться, а дурні навчаються цінувати рідне.

Клеверик і Василь говорять аж до ночі. Дівчина погоджується допомагати чоловікові з його колекцією. Доки вони балакали, Горб потонув у дзвінких сніжинках. Дзень-дзелень — і до рук падають великі снігові серця.

— Гілляка-оповідака! Нехай на вікна людей сядуть Божі Корівки, нехай у їхніх душах оселиться мрія про крила і бажання подорожувати рідною країною, — дорогою додому Клеверик махає палицею до неба.

СОЛОМ'ЯНІ КРИЛА

Відчиняються двері квартир. Налякані мешканці Горба виходять у під'їзди. Стоять просто босоніж на старовинних кахлях. Геометричний візерунок плиточок трішки заспокоює тих, кому в оселях тепер вчуваються голоси людей і удари великого серця. Розгублені городяни бояться глянути одне на одного, дивляться собі під ноги й уперше помічають на кахлях цифри — дати зведення будинків. Потім підводять погляди і... Говорити про гул в оселях бояться, а тому старовинні будинки нарешті знову чують ввічливі слова.

— Доброго дня! Як ваші справи?

— А я тут живу вже десять років.

— Правда, колись тут мешкав той славетний коваль?

— А чим наповнені ваші будні?

За будинками Горба особливо цікаво спостерігати з вулиці: на балкони вибігають люди, вслухаються у навколишній простір, знову забігають додому. Хтось притуляється вухом

до притрушеної сажею шибки — чи лунає цей стугін знадвору? Хтось вивозить з дому старе фамільне піаніно, а за годину-другу повертає: ні, джерелом дивного відлуння є не музичний інструмент. На балконах сидять люди, міцно стиснувши руками голови — хочуть заглушити обридлий звук. В оселях цих людей найбільш моторошні звуки: риплять вализи, в котрих покладано ікони з проданих батьківських хат.

Аж раптом у цей хаос наляканих сліпців вриваються голосні звуки сопілки, бубна, дзвоників, скрипки. Люди вибігають надвір і бачать, як білосніжним Горбом ідуть солом'яні ведмеді з великими крилами. Крізь місто простує Маланка, оголює душу людини: щирі жителі Горба починають витанцьовувати з маланкарями, а нещирі з набурмосеними обличчями спостерігають за дійством, і зверхній осуд сиплеться з них сажею.

За солом'яними ведмедями пританцьовують ангели. А он і Смерть походжає поміж наляканими сліпими серцем городянами, деяких з них кидає на спини ведмедів. З елітних студій вибігають режисери, фотографи, моделі та інша воскова богема. «Їм і перевбиратися на Маланку не треба», — від цієї думки горянка голосно сміється. А у відповідь чує гучний-прегучний барабанный бій.

Бам-бам-бам! Здається, то б'ються дуже народні серця у грудях величезних солом'яних ведмедів з крилами.

Бам-бам-бам! Голови сліпців розколюються від звуків народної стихії, котру ніхто й ніколи не зможе передбачити чи підкорити.

Бам-бам-бам! Великий народний ударник нарешті лунає в серці міста.

Бам-бам-бам! Від кожного удару темно-червоні квіти і темно-зелені листочки на крилах солом'яних ведмедів стають усе більшими та яскравішими.

Бам-бам-бам! Жителі Горба стають залежними від цих звуків. Хмільна магія. Ритмічне погойдування в такт ударам барабана і відчуття, як на спині боляче прорізаються крила.

Бам-бам-бам! Смерть витанцьовує і зловісно сміється до вимучених гулом людей.

Бам-бам-бам! Маленькі ангелики співають народну пісню, і кожному сліпому серцем стає боляче від забутої мелодії.

Бам-бам-бам! Немов велике розпечене шило, думка про мить повернення додому безжально штрикає в самісіньке серце.

Бам-бам-бам! Народний барабан б'ється в кожному сліпому серці, й сажа перстає сипатися.

Бам-бам-бам! У Горбі Маланка. Народна стихія. Усюди палаючі народною любов'ю очі маланкарів. Крізь примарний Горб ідуть щирі люди, і все навколо змітають силою своєї народної співанки, народного танцю, народного дійства.

Бам-бам-бам!

А потім повільно повертається тиша. Маланка зникає за містом. Жителі Горба стоять мовчки. Слухають тишу і думають лиш про одне.

«Де мої крила та коріння?».

...Цієї ночі городяни спали з відчиненими дверима — припрошували тишу до своїх осель.

СТРАШНІШЕ ЗА ВІЙНУ

нотатка в тайстрі

Щодня країна повільно втрачає силу: людям
виривають крила та коріння. Вистраждані
предками скарби тліють у закутках
загублених душ.

*Веселку поглинає морок. Будень за буднем сліні
серця заперечують свою націю. Цього ніхто не
жахається, хоча тихі сліні будні страшніші за
гучно проголошену війну.*

БОЛЮЧИЙ ДЕНЬ У МІСТІ

Клеверик іде Горбом, і ніхто не помічає її повних болю очей. Гуцулка відчуває, як біль висікає на обличчі перші глибокі зморшки.

— То ось що так тобі боліло, тату! — гукає до неба Клеверик. — Невже й у моїх очах тепер така сама приреченість?

Горянка надіється, що хтось розділить з нею біль. Але ж тут не Народне! У Горбі ніхто не запитує: «Про що ваша приреченість?».

Клеверик розгублено роззирається і розуміє, що дивиться на світ крізь сльози. Дівчина навмання звертає у вузький прохід між двома старовинними будинками.

Гуцулка опиняється у вузесенькому дворику — зо три метри завширшки та зо тридцять метрів завдовжки. Тут сажа не падає — вгорі дахи з'єднуються один з одним. На третьому поверсі в стіні одного з будинків є широкі двері. Однак до них не ведуть жодні сходи! І як же туди дістатися? Біля будинку росте тоненька берізка, на гілці якої якраз на рівні дверей прикріплений різьблений пташиний будинок. Клеверик упізнає роботу батька!

Горянка згадує, як старожили Народного розповідали про співанки попід пташиними будинками та крізь сльози починає наспівувати народну пісню. На її голос з маленької оселі вилітають брудні від сажі пташечки та сідають на берізку. Скільки ж птахів вмістилося в цьому невеликому будиночку!

— То ось для чого потрібні пташині будинки! Щоби захищати нещасних пташечок від сажі! Татусю, ти не хотів мене, маленьку, лякати такими розповідями? — каже гуцулка і легенько вилазить берізкою до рівня третього поверху.

Відчиняє широкі двері...

Майстерня, повна різьблених дощечок! На кожній дощечці вирізані слова «люблю», «дякую», «пам'ятаю».

Ось що за дверима — майстерня, яку залишив по собі Георгій!

— Тату, ти заховав посеред міста заготовки для пташиних будиночків? — Клеверик злазить з берізки, опускається на коліна і плаче. — Ти вірив, що я знайду твою майстерню? Я обіцяю, обіцяю тобі, що будуть у птахів нові схованки від сажі! Обіцяю тобі, татусю, що птахи щасливо заспівають на все місто! Обіцяю, що почеплю ці будиночки не на одне дерево з обрізаною кроною!

Сидячи на колінах, Клеверик починає співати. Вузенький дворик наповнюється її народною співанкою. Вимащені сажею птахи з усього міста летять на пісню, що повниться вірою в щасливу країну.

СОЛОВЕЙКО

Клевер вдихає, і до язика, піднебіння та гортані прилипає сажа. Дівчина закашлюється, і сажа потрапляє в легені. Вона тонко відчуває, що морок хоче стати частиною її дихання, та затамовує подих. У момент завмирання сильно болить гуцульське серце. Біль охопив серденько вже давно: важко бути без батька, моторошно повільно втрачати країну. Та без дихання неможливо — бракує повітря, потрібно вдихнути. Господи, як же горянка хоче наповнити себе чистим веселковим повітрям, і...

Гучний удар по шибці! Ще один удар! І ще один! Клеверик прислухається і чує татів голос: «Донечко, прокинься! Прислухайся до світу навколо! Облиш цей важкий чорний сон і послухай».

Клеверик розплющує очі. Уся мокра від страшного сну. Тихенько цокотить стрілка батькового ручного годинника, який гуцулка тримає під подушкою. Досвіток. Стривожена та вимучена страшним сновидінням, вона підводиться з ліжка, підходить до великих вікон мансарди, відчиняє їх і...

Співає соловейко! Так мелодійно, мов то гірська жінка виспіває до коханого чоловіка та любого світу. Співає соловейко! Так чисто і без вагань, що ніяка сажа не стане йому завадою. Морок приходить і йде, а спів соловейка залишається невмирущим! Співає соловейко! І світ відповідає на цю мелодію: Горб наповнюється чистим оранжевим світлом. На спів пташечки сходить сонце! Танцюють Сонячні Зайці та Сонячні Леви. Звірятка малюють птахів на вкритих сажею стінах.

Гуцулка опускається на коліна та плаче: батько став невидимим, як у мороці стає невидимою казка рідної країни. І тільки наша віра робить усе дійсним.

нотатка в тайстрі

*Морок крадеться від хати до хати.
Перечіпляєшся через нього й уже не знаєш, як
встати та куди рухатися далі. Серце сліпне.
Життя навпомацки. У темряві біль однієї людини
торкається болю іншої людини. Здається, так
було і буде завжди.*

Та чи такий уже нездоланий цей морок?

*Завжди приходять весна. І в життя, навіть якщо
доти воно було навпомацки, вривається світло
та спів соловейка. Понад вимученою країною —
світанкова мелодія птаха, яка повертає людям
віру, надію, любов...*

БУКОВИЙ ДВОРИК

— Одна грушечка з сухим листочком на весь фруктовий ринок. Мені її подарував продавець зі сріблястою бородою. Біля ринку збивали стару потріскану ліпнину, бо вона сиплеться людям на голови. Городяни були з вербовими прутиками в руках, але так буває рідко. А ще до моїх рук просилися перші тюльпани. Вони змушують мене думати про теплицю, в якій пахне солоним повітрям і вирієм. Тату, я весь час почуваюся так далеко від дому, десь у теплиці...

День за днем. Крок за кроком. Біль за болем. Усю зиму Клеверик ходить схилами поміж старими віллами та обрубанними деревами. Подумки розмовляє з батьком. Не може зупинитися. Народжена в барвистій народній казці, але викинута життям у засипане сажею місто.

Пройти Горб однією з центральних вулиць Клеверик може за день, але її не полишає відчуття, що вона йде безкінечною самотньою дорогою.

У березні до міста завітав виноградар Артур. Він бачить, як рветься від болю серце гуцулки, і запрошує її з пані Синицею у двір свого дитинства.

— Клеверіку, я веду вас до людей, які прагнуть змін у Горбі, — ніжно всміхається сивий виноградар.

Артур промовляє ці слова, і друзі проходять крізь старовинну ковану браму. Потрапляють у двір, у центрі якого росте могутній бук. Під його величезною кроною вміщається весь дворик разом з будинками. У затінку гілля з густим темно-червоним листям гомонять люди: хтось сидить на шершавому пні, хтось на могутньому корінні. Клеверик одразу відчуває, що це коріння глибоко під землею тягнеться до Народного.

Крізь темно-червоне листя пробивається проміння, й землю вкриває сонячне мереживо. А на стінах сонячні полиски красуються мерехтливими серцями.

Поміж буковим гіллям – круглі балконні галереї, з яких є входи до квартир. Усі вікна тут відчинені – міцне відчуття довіри між людьми. І нема сажі!

Гуцулка бачить старожилів та юних жителів. Пара молодих незрячих закоханих водять руками по книжці – читають за об'ємними літерами. Один дідусь розгортає Біблію, поруч інший – Тору. Одночасно лунають різні цікаві розповіді. Чарівна мелодія Букового дворика!

– Розо, прийшли гості! – з вікна третього поверху чути старенький голос. На цей вигук виходять мешканці з різних квартир.

– Ілле, ходи до нас! – усміхається Жук, який допомагає Розі нести табурети.

– Жуче, вмикай до щирої розмови свої платівки! – вигукує Атмосфера і голосно сміється від передчуття цікавої бесіди.

– Буде прекрасна березнева розмова! – замість привітань гукає Ілля.

– Весна стукає обіцянками! – зауважує Крилата.

З нагоди знайомства подають духмяне какао та свіжоспечений хліб з маслом. У Буковому дворикі зупинився час.

Це є шляхетний куточок Горба, мешканці якого прагнуть благородних діянь.

— Народна оаза посеред елітного міста, — сміється пані Синичка.

— Артуре! — гукає Розалія. — Творімо разом з цією гуцулкою нову магію в місті! Колись ви з моїми батьками обплітали будинки виноградом і плющем. На стінах жили рослинні візерунки, люди милувалися. А сьогодні все лише спилкують і фарбують стіни ядучими барвами.

— Нумо саджати в місті маленькі покручені яблуньки та грушки, тонесенькі сріблясті берізки та густі-густі верби! Я знаю, де взяти ці деревця, — каже Клевер з думкою про сади навколо Серцевинки, і пані Синиця завмирає від захвату.

— Зробимо місто схожим на сад предків! — радіє Синичка.

— Зберемо всіх наших на допомогу! — Ілля потирає долоні. — А що ще, гуцулко, ти хочеш бачити в Горбі?

— Покличу рідненьких гуцульських скрипалів, щоб у вихідні чи в будні вигравали свої мелодії попід будинками! Згадайте людей, яких день у день калічать сувора буденність і політика чужаків. А тепер уявіть, як вони прокидаються від народної мелодії та живої скрипки під своїми віконцями! Уявіть, як люди відчиняють вікна, як розмовляють одне з одним, — каже Клевер, нервово заломлюючи тонкі пальчики. — Велика безнадія та заподіяна чужинцями сліпота — це є дуже страшно. Коли бачу наглухо зачинені двері та вікна у старовинних двориках, коли відчуваю, що в тому замкненому просторі людям болить, я хочу кричати. Таж відкриється одне перед одним та перед країною, котру ви щодня обзиваєте нещасною!

— У наших двориках розквітнуть красиві яблуньки та грушки, сріблясте сяйво берізок зцілить очі, вербова крона запрошуватиме до затишної схованки від жорстокої буден-

ності, заграє народна музика – і ми відкриємося до розмови. Це місто почне оживати! І ми пізнаємо, чому так хотілося предкам співати у вишневих садочках. Чому так любилося в місячному світлі десь у вербовій сховаңці! Якими щасливими були дитячі пригоди в чагарнику! – чути хриплі голоси старожилів. – Ой, та ще чогось хочеться... Чого ж, гуцулочко?

– Прекрасних клумб зі щасливими рослинами! Уявіть, що в Горбі попри дороги ростуть клумби з високим пшеничним колоссям! Чи є барвінкові клумби коло будинків у спальних районах. Або ж сидиш собі на лавиці поміж самшитовими алеями. І рука ховається в густому букшпані!

– Я вже відчуваю, як дихається в місті, повному дерев і пшеничних клумб, – усміхається Жук.

– А ще я знайшла в Горбі майстерню, яку колись створив мій батько. У ній є все, щоби майструвати будиночки для птахів, котрі гинуть від сажі, – каже гуцулка і відчуває, як ще одна маленька, але глибока болюча зморшка з'являється біля її очей.

– Страшно подумати: ми живемо в місті, де не співають птахи, – слова Атмосфери сповнені суму, від якого важко дихати. – Ідеш собі містом, і нема до кого заговорити, ніде потішити серце щирою подією, випадковою, але глибокою розмовою.

– Клеверіку, ти ще щось надумала? – випитує мудрий Артур. – Чого тобі бракує?

– Народних малюнків у арках, під'їздах, на стінах будинків! – упевнено заявляє гуцулка. – Багато прекрасних художніх розписів!

– Таких, як у нашому Домі з ластівками? – уточнює пані Синиця.

– Так! Люди щодня бачать лише сірі занехаяні під'їзди – і вже не можуть у тому неподобстві розгледіти старовину, навіть не здатні додуматися поприбирати у своєму світі.

І лише все більше плюндрують, зневажаючи і себе, і країну. Але не будемо сварити вимучених людей! Будемо натомість розмальовувати їхні оселі нашою народною глиною та сипати поміж глиною барвисте скло. Ото буде краса! Недарма ж наші предки розписували хати — берегли веселку своєї країни.

— Невже я побачу силу народного розпису?! — у передчутті вигукує Ілля, і бук тулить до стін своє гілля з темно-червоними листочками. — У місті люди не знають такої краси! Хіба що те мазюкання національними барвами опісля революції.

— Ой, а в нас тут є талановита вулична художниця! — вигукує Розалія, і з другого поверху балконної галереї у Буковий дворик вибігає красива дівчина.

— Знайомтеся, це художниця Пшеничка! — представляє дівчину Крилата. — Вона допоможе розмальовувати міський простір.

— Пшеничка! Яке прекрасне ім'я! — тішиться Клеверик, і букова кора починає золотитися на сонці.

— Дякую! — промовляє художниця і обіймає Клевер. — Що будемо малювати на будинках?

— Птахів, небо, сонце, воду... Та найважливіше — всюди будемо вимальовувати слова «люблю», «дякую», «пам'ятаю», — з великою надією відповідає Клеверик.

Мешканці Букового дворика підхоплюють три улюблені слова гуцулки. А чорний вітер розносить їх по усьому місту. Сліпі серцем чують відгомін, і кожен з них запитує себе: «А що ж я люблю, за що дякую і що пам'ятаю?».

нотатка в тайстрі

*Щасливий колір! Сяйво надії! Мелодія любові...
Мої сонячні звірі, вони всюди,
і ви їх побачите!*

*«Це можливо», — кажу я, котра є гуцулкою.
Гірською дівчиною, яка навчилася
бачити Левів.*

СВІТЛІ ЛЮДИ

нотатка в тайстрі

*Коли я дивилася татові в очі, завжди бачила
любов і таємницю. Я відчувала, що тато знає
нікому не відомі важливості. Сьогодні таке саме
я відчуваю, коли дивлюся в очі людей, котрі
люблять свою країну. Ніби вони знають якусь
щасливу розгадку, навіть якщо навколо
чорна-пречорна сажа.*

СВІТЛІ ЛЮДИ: ПШЕНИЧКА

Довге золотисте волосся Пшенички майже весь час заплете в косу. Або скручене вузликом, у який дівчина встромляє пензлики.

Пшеничка часто завмирає посеред міста з альбомом у руках — робить замальовки того, що її вразило. На сторінках альбому, немов живі, з'являються птахи, котрих дівчина вивчає все життя та вміє глибоко відчувати. Або ж казкові світлі бабайки чи летючі риби. Чимало ескізів згодом оживають на стінах будинків.

Покликання Пшенички — берегти давнє народне мистецтво розпису осель. Особливо за сліпої епохи. Дівчина не лише сама малює на стінах, а й навчає цього дітей у містах і селах. Малеча дуже любить Пшеничку та страшенно радіє,

коли художниця розпускає своє довге золоте волосся і навколо його сйіва літають серпокрильці.

Коли Пшеничка малює, вона наспівує щось народне. Сипле до глини дрібних соснових голочок і співає. Розписані оселі вкриваються не лише візерунком, а й енергією народної співанки.

Для кожного будинку Пшеничка вигадує особливу картину: навколо господарів літають щасливі птахи. У дні творення таких розписів усе навколо спалахує сонячним промінням. Навіть Горб, добряче припорошений сажею, стає осяйним.

ПЕРШИЙ МАЛЮНОК

нотатка в тайстрі

*Найстрашніше — це байдужість:
каменя, а не серце.
Замість пульсу сиплеться пилюка.
Ось тобі люстерце!*

Містом іде людина. За нею іде ще одна людина. І ще одна... Городяни рухаються у надвечір'ї, котре Дух Міста прикрасив хмарами темно-синього та темно-сірого кольорів. У кожній хмарі є дірки, крізь які прожекторами палає мідне проміння призахідного сонця. Під ногами — мокрий асфальт, обліплений сажею. Він нагадує спину кита, який проплив крізь брудний океан.

Клеверик спостерігає за містом з найвищої півкулі. Здається, сьогодні Горб зовсім зникне в мороці. Коли сліпі серцем потрапляють під рудий промінь, просвічуються їхні скам'янілі душі.

Видіння зникає разом з дивним надвечір'ям. Горянка повільними кроками спускається з пагорба, йде через півміста до Дому з ластівками. Ріже душу бруд обшарпаних стін, та найбільше — бруд вуличних розмов.

— Ні, не хочу цим дихати, — плаче гуцулка, згадуючи Сонячних Зайців і Сонячних Левів, які витанцьовують навколо яблуні в центрі її оселі в Народному.

У Домі з ластівками гуцулка збирає мешканців Букового дворика. Пропонує намалювати на вуличній стіні картину, котра розбурхала б міський будень, повний мороку. Друзі рушають у центр міста.

Посеред однієї з площ Горба є фонтан, а позаду нього — голі стіни будинків. На цих фасадах Пшеничка малює кита, на спині в якого люди саджають дерева та зводять будинки. Кожне деревце та кожную оселю поєднано з сердечними аортами. Пшеничка зболено вимальовує людину з кам'яним серцем, аорта якої всохла, і тому будинки з деревами розсипаються на сажу...

На перший казковий малюнок у Горбі звернули увагу лише кілька городян. Люди помітили кита крізь фонтан — і їх охопило гостре, пронизливе, колuche відчуття минулості та перебування у світі, де вони розчинилися пилюкою.

У шумі води вчувалося: «Що з моїм серцем і моїм будинком?».

СВІТЛІ ЛЮДИ: ЧЛЯ

Блакитно-зелені очі дивляться з-під хвилястого русьвого волосся. Молодий Ілля з Букового дворика дуже схожий на птаха, що став людиною.

Квітневий ранок. Посеред простору, вишитого ніжними паростками, стоїть Ілля і тримає в руках величезну в'язку

ключів різної форми. Ключів є багато — аж тягнуться за Іллею по землі.

— Коли Горб почав вкриватися сажею, ми з родиною поховали наші скарби у підвалах під містом. Кожен підвал — це читальня. Мені у спадок від батьків дісталися ключі від них, — сумно всміхається Ілля. — Якось я спробував відкрити кілька читалень для городян, але скарби почали розкрадати. Люди міста не вміють берегти свій спадок. Але я відчуваю, що скоро Горб почне змінюватися.

Слова Іллі, сповнені надії, розносяться попід відчиненими вікнами Букового дворика.

— Скарби під землею — немов коріння дерев, — каже Клеверик. Хлопчина бере її за руку і веде.

Зупиняються біля підвалу будинку, який стоїть на одній з найбільших півкуль. У сірій стіні — червоні двері. Чути брязкання — Ілля легко знаходить потрібний ключ.

Клацання у замку — і двері зі скрипом відчиняються. Замість вогкої плісняви старого підвалу за ними простір, у якому пахне книжками, вином і тютюном. І так у кожному підвалі.

Читальні є приватними бібліотеками, що їх збирали різні покоління жителів Горба. Серед книжок є навіть рукописи зі спогадами городян. У підвалах стоять старовинні меблі. Біля крісел, обтягнутих квітчастою тканиною, є столики з програвачами. Вінілові платівки з мелодіями різних жанрів! У кожній читальні є кухня з кулінарними книгами найкращих господинь, які жили в Горбі.

Над входами в читальні — старенькі занедбані гнізда ластівок: нові покоління не поспішають по скарби своїх предків.

Читальня за читальнею. Цього дня Клеверик надто виснажена. Відчуття знайденого скарбу, та водночас відчуття порожнього простору, в якому цей скарб лежить. Це страшенно виснажує.

— Обов'язково настане час, коли читальні оживуть. А з ними — ластівчині гнізда! — слова Клевер губляться у дзеньканні ключів...

СВІТЛІ ЛЮДИ: АТМОСФЕРА І КРИЛАТА

Щаслива кімната посеред міста — так Клеверик називає маленьку книгарню в центрі Горба. Книгарня стоїть на вершечку пагорба, за кілька метрів від одного з найкрутіших схилів міста. Замість строкатої вивіски — коване перо та підпис Письменника, душа котрого нині в підземній півкулі. Він залишив по собі безсмертну літературу в жанрі альтернативної історії. Ця література вберегла від сліпоти не одне серце країни.

Усередині книгарня має вигляд маленької приватної бібліотеки щирої людини. На стінах — полиці з новими та старими книжками. Навіть прилавок тут виконаний у вигляді стосиків книжок.

Навколо стелажів, котрі якимось дивом вмістилися в центрі малесенької книгарні, можна пройти не більше тринадцяти кроків. А той, хто зробив у книгарні понад тринадцять кроків, є прекрасною людиною! Адже це значить, що він зайшов за прилавок і довго блукав попід книжковими стінами, розглядаючи їх упритул.

Дихається тут насиченим запахом аркушів — щойно віддрукованих чи вже поживклих від часу. Та це друге, що помічаєш у книгарні. А найперше — низька стеля. Стоїш маленькому просторі книгарні з низької стелею — і здається, що опинився всередині томика улюбленої літератури. Тутешне різнобарв'я тисяч палітурок вражає. І як стільки прекрасних книжок може вміститися в такій крихітній книгарні? Направду щаслива кімната посеред міста.

Власниця книгарні — жінка на ім'я Атмосфера. Ніколи ще Клевер не доводилося бачити людину, котра з такою насолодою промовляє різні за настроєм слова. І кожне з її слів відкриває серденька гостей книгарні. Люди починають ділитися з Атмосферою заповітним. У такі хвилини Атмосфера стає тихенькою, і лише мудрі іронічні очі дивляться на гостя з-під мідного хвилястого волосся. Кожне його слово є почутим.

— Одна з найпрекрасніших стихій! Жінка, яка щодня розмовляє вголос про книжки та серця людей, — каже про Атмосферу гуцулка.

Помічниця Атмосфери — Крилата, дівчина з глибоким поглядом. Вона з родини Письменника, чий автограф красується на книгарні замість вивіски. Відчуття після спілкування з Крилатою — мов після проливної дощу: Клеверик забуває про сажу, заново пізнає легке дихання і має сили йти понад землю.

У маленькій книгарні є щаслива традиція: щирі городяни Горба залишають тут улюблену літературу — частинку коштовних бібліотек своїх предків. Клеверик залишила в книгарні тринадцять книжок у тканині. Коли в Горбі раптом змінюється погода чи стрімко настає інакша пора року — горянка знає: то котрийсь прекрасний городянин знайшов вкриту тканиною гуцульську книжку.

МІЖ ХРАМОМ І РИНКОМ

Гуцулка любить спостерігати дві протилежності: готичну вежу старовинного костелу та ринок. Чути розмови про віру, про гроші, про Господа, про те, як вибирати груші, про звучання хору у світлі вітражів, про сукні та про сук.

Коли серденько болить надто сильно, гуцулка притуляється до старих полущених стін костелу і плаче: «Чому

є люди, які так пихато дивляться одне на одного? У їхніх серцях сидить гординя, і вона спонукає вивищувати себе понад іншими. Бачу людей, які не всміхаються. Які не поступаються одне одному. Які рідко ходять босоніж по росі. Які ніколи не стояли серед поля соняхів і не віддавали рідній землі та рідним квітам свої страхи і мрії...».

СВІТЛІ ЛЮДИ: РОЗАЛІЯ

На одному з горещ Букового дворика є квіткова майстерня Розалії. З вікна майстерні видно оселі щирих городян — будинки без сажі. Синій колір їхніх дахів зливається з барвами неба. Також з вікна помітно дерева, котрі гойдає Дух Міста, й від того гойдання дерева співають. І завжди тут можна побачити веселки, що народжуються від співанок Рози про любов і височіють над усією чорнотою міста.

Роза вміє назавжди зберегти красу квітів у жіночих прикрасах. Її майстерня — це світ, у якому квіти не в'януть. Творіння Розалії зцілили не одне сліпе серце Горба. Зараз на її робочому столі — прикраса у вигляді сузір'я Великої Ведмедиці, де замість зірок є маленькі квіти таволги.

Стіни прикрашені ланцюжками з кульбаб. У підсвічниках палають свічечки. Майстерня просякнута різким ароматом: поєднання ефірних олій і епоксидної смоли.

Роза розповідає про свою творчість. Її слова зливаються зі співом дерев, які гойдає Дух Міста. Гуцулка зачаровується красою слів, що їх промовляє майстриня.

— Квіти в небі, — у Розалії такий приємний голос, ніби то сам оксамит навчився розмовляти. — Зараз буду творити хмаринку, з якої падає квітковий дощик. Візьму незабудки, троянди, конюшинку, верес...

У майстерні перед заходом сонце малює на стінах візерунки у вигляді віконець. Горянці перехоплює подих від квіткової та сонячної геометрії. Клевер затамовує дихання, і її обіймають Сонячні Зайці та Сонячні Леви. А відтак красиво зникають, розчиняючись у веселці, яка щойно з'явилася над Горбом. Однак веселка ця сяє понад хмарами, з котрих сплеться сажа, і сліпі серцем городяни її не бачать.

— Лише цього року я навчилася сушити фіалки так, щоб вони не втрачали кольору, — лунає м'який голос Рози. — Дуже люблю дикий горошок: його вусики можна додати до будь-якої композиції. Клеверуку, а ти знаєш, як квітне дикий горошок? Він одночасно вкривається суцвіттями різних кольорів...

Розалія говорить, і Клевер відчуває рідну людину: гуцулка готує з рослин чаї, а Роза — прикраси.

Квіткова майстриня ходить у яскравих черевичках, носить довгі спідниці та блюзи. На плечах завжди має великий важкий рюкзак, у котрому є книжки із засушеними рослинами та фотоапарат. Окраса дівчини — хвилясте золотисте волосся та очі-світляки. Є декілька слів, які хочеться шепотіти, бачачи Розу: «мед», «пелюсточки», «крилата», «металева горнятко», «світанок», «гінкго», «квітнути».

Є миті, які Розалія особливо любить: коли вона ховає у товстих нотатниках рослинки, зігріті її творчим поглядом; коли, взута в зелені чи бежеві черевички, пританцьовує на старих кахлях у під'їздах Горба; коли ботанічним садом розвивається її спідниця кольору бузку; коли вцілілі старовинні вітражі вкривають долоні веселкою...

А ще в майстрині є чарівний компас, стрілки якого рухаються на тлі квітки. «Думаю, це троянда. Форма її планетки», — усміхається Клеверик.

ЛЮДИНА І ЯЛЕКА НА РОЖЕВОМУ КАШТАНІ

— Що менша яскравість, то темніший колір... І так аж геть до чорного! Хочеш зруйнувати країну — витвори покоління, котре не знало народної казки, — заплакана Клеверик сидить на високому-високому рожевому каштані й говорить до дерева. На нього горянка любить видиратися від травня і до вересня.

У травні дерево розквітає, і гілля вкривають високі розкішні рожеві лампадки. Клеверик шепоче до них: «Свічечко-суцвіття, покажи мені серденька людей». А вересневими днями великі зелені колючі їжаки ховають у собі свіжі каштани. Ну а потім непомітно настають дні та ночі, коли зелені їжаки падають, розбиваються об землю, і з них вилітають коричневі кульки. Клеверик сидить під зелено-коричневим каштанопадом і уявляє, як розкриваються колючі серця людей і з них вилітає не сажа, а давно забуті дитячі бажання.

У такі хвилини Клеверик махає гіллякою-оповідакою та кричить до людей унизу: «Ви бачили колись Сонячних Левів і Сонячних Зайців? Ви знаходили колись чарівне червоне яблуко? Ви відчуваєте свої крила та коріння?». А жителі Горба розгублено та знервовано бубнять собі під ніс: «Ніколи не бачили»; «Ніколи не знаходили»; «Ніколи не відчували».

Клевер підіймає дубову палицю і кричить з каштана: «Гілляка-оповідака! Що болить у ваших серцях? Чи не та магія, яку ви вбили в собі? Чи не та країна, яка вас народила і яку ви в собі розстріляли? Гілляка-оповідака! Чому мовчить ударник вашого великого дзвона?».

Коли городяни аж надто кудись поспішають зі злими обличчями, гуцулка дихає на суцвіття — і вони перетворюються на рожевих пташечок. Летять до людей з красивою піснею і... О, буденність великого міста на декілька днів прикрашається розмовами про небачених доти рожевих пташечок!

Одного дня в Горб до втомленої Клевер уперше прилетів Лелека (помахами крил розвіяв усю сажу навколо). Він сів біля своєї горянки на каштанову гілку. Гуцулка притулилася до рідного птаха – заховала обличчя в густому пір'ї, яке від часу так красиво старіє.

...У сліпому хаосі життя посеред великого міста поміж кроною рожевого каштана сидить гуцулка в народній сукні зі своїм великим Лелекою і молиться, щоби до країни повернулася веселка.

– Тату! Татусю! Говорю вголос про наше Народне, а мені кричать, що я родом з утопії! Але ж я знаю щасливу країну! Я так хочу показати це людям навколо, але ж як важко! Я звикла до сонячних звірів, а вони – до сажі, – Клеверик затуляє лице руками і починає ридати. – Сука! Сукеночка!

Лелека постукує дзьобом і обіймає крильми свою тонееньку, виснажену болем гуцулку.

СВІТЛІ ЛЮДИ: ЖУК

З ратуші Горба щодня опівдні лунає сурма – це сурмач на вежі виграє народну мелодію, котра існує поза всіма епохами: чи то щасливими, чи то сліпими. Цієї хвилини сонце зупиняється над містом, світло й тінь розділяють вулиці навпіл. І на сонячній частині вулиці біля ратуші стає видимою крамничка молодого мешканця Букового дворика, якого звати Жук.

Кажуть, ця крамничка тут існує, відколи побудували Горб. Змінювалися лише її власники, але це завжди були шляхетні городяни з щирими прагненнями.

Лунає народна мелодія, місто ділиться навпіл світлом і тінню. А коли сурмач полишає вежу ратуші, западає глибока тиша. У ній Клеверик бачить дещо цікаве. Крамничка Жука

залита сонцем, до неї поспішають світлі молоді всміхнені люди. Щоразу, коли відчиняються двері, долинають хрипкі звуки платівки. Кожен виходить з крамниці, маючи листівки, що творить Василько. То особливі листівки: якщо на них намальоване море, воно хвилюється просто на папері (аж на асфальт хлюпає); якщо зображені мушлі, вони шумлять, коли прикласти вухо до малюнка; якщо на листівці є ластівки, простір наповнюється їхнім співом. А ще в крамниці кожному дарують щирю розмову та велику круглу лампу, котра освітлює все навколо навіть у найчорніші дні.

Навпроти крамнички Жука в темній тіні схований вхід у волонтерський центр, що на першому поверсі ратуші. На підвіконнях центру – темно-зелена форма та важкі чорні черевики. Тут збирали одяг для тих, хто колись воював з ведмедями. Настали щасливі мирні дні, Горб розквітнув щирою народною творчістю, а це вікно нагадувало про пережиту біду. Однак день за днем чужаки хитро перетворювали місто на сцену для свого елітного фальшивого мистецтва, помножували сліпі серця – і те вікно зникло в чорній сажі. Болить!

Клеверик довго дивиться то на моторошне вікно волонтерського центру, то на світло, яке люди виносять з крамнички Жука. Аж ось і сам Жук виходить. Це людина з приємною іронічною усмішкою. Він одягнений у коричневий светрик. За плечима, здається, має руді крила. Жук залишає надворі стенд з листівками і повертається назад у крамницю. Клеверик підходить ближче і бачить на кожній листівці розкішні соняхи, що гойдаються під блакитним небом. Коріння соняхів хапається за землю, поміж грудочками якої лежать численні кулі.

Клеверик входить у крамницю. Малесенький простір, у котрому чути старовинну мелодію, усюди розкладені живі листівки та сяйливі круглі лампи. Тут є глибоке відчуття того, що зараз тобі подарують щирість.

— Разом з кожною листівкою людина купує світло для нашого Горба, — усміхнений Жук вітає Клевер важливими словами. — Кошти від проданих листівок ми витрачаємо на лампи, якими прикрашаємо вулиці, де найбільше сажі. Також чіпляємо лампи на площах. Але ця справа просувається не надто швидко: якщо городяни не допомагають, то лампи гаснуть від їхньої байдужості.

— І ніхто цього навіть не усвідомлює. Люди звикли бути в сажі, вона вже стала їхньою другою шкірою, — сумно зітхає Клеверик і купляє листівки з соняхами. Вони пахнуть свіжо-зораною землею, порохом та кров'ю.

Разом з листівками Жук вкладає до рук гуцулки велику круглу лампу, і дівчина думає, що Жук — один з найкращих сажотрусів Горба.

...На замислену Клевер падає ніч. Лампа наповнює темряву чарівним мерехтінням. Немов парасоля від холодного дощу, лампа захищає від чорної сажі. Жук теж виходить з крамниці, зачиняє її та сідає на свій старовинний мопед. Темним чорним містом мчить на мопеді чоловік з яскравими рудими крилами і все навколо наповнює своїм сяйвом. Кожному зустрічному він дарує лампу зі словами: «Спасибі! Зараз ви будете нести своєю країною світло!». Від несподіваного сяйва та щирої подяки затуркані похмурими буднями люди випростовуються, і з їхніх плеч падають, розбиваючись об землю, тяжкі горби. Від подяки та світла городяни згадують благородність, котрою їхні предки віками прикрашали свою країну.

БУТИ ГАЗДОЮ

— Так і будуть скиглити то від одного політика, то від іншого, доки не приймуть у спадок скарби та гордість предків і не стануть газдами, — каже Мольфар про життя сліпих

серцем людей. Разом з трьома старенькими гуцулками він стоїть на чорній зораній землі Народного. — Але де там! Вони навіть не запитують себе, якими скарбами можна збагатити серце!

— Життя — в орендованих вуликах, тепло — за пільгові гроші, хліб — без радісного смакування, замість усмішки дупшити злоба, — стривожено тупцяється Калина.

— Рідна земля — вона або покинута і не є оброблена, або її більше й узагалі немає! Господи, я бачу людей, які продали свою землю та забули батьківське подвір'я. Гроші вже не є винагородою за щасливу працю, вони стали датком для виживання. Світла гордість предків забилася в кутик серця, яким тепер правлять зневіра, втома, страх, злість і гординя! — Гануся розтирає руками грудочки.

— Історія нашої землі мені єдине оповідає: або будь газдою, або будь прислужником чужаків і сліпих серцем політиків, — Февронія на повні груди вдихає запах зораного городу. — Ну як то можна дозволяти комусь в'язати собі крила? Вільна пташка кричить у грудях щирих людей нашої країни! Це птаха, яка з нездоланною силою вертається додому, у своє гніздечко.

— Кажу ж вам, так і будуть скиглити то від одного політика, то від іншого, доки не приймуть у спадок скарби та гордість предків і не стануть газдами! — гукає Мольфар, і з чорної землі виростають золоті колоски. — А нашого газду та його щирі родину всякий чужак боїться, як чорт ладану.

КОЛЕ В СЛІПОМУ СЕРЦІ

Чисте оранжове світло пробивається крізь сажу. Разом з ним до Горба вривається прошитий сріблястим павутинням теплий лагідний вітерець, наповнений звучанням ніжного дитячого співу.

Від міста до міста, від оселі до оселі, від серця до серця вітер несе старі реп'яхи. «Нехай коле в сліпому серці», — Клеверик махає гіллякою-оповідакою, сидючи на каштані. Її довге чорне густе волосся вкривають колючі реп'яхки зеленого кольору з фіолетовими крапочками.

З філармонії виходить оркестр музикантів. Щирі митці додають до звуків вітру та ніжного дитячого співу свою нахненну мелодію.

Просто посеред міста зупиняються люди, забуваючи про всю фальш, якою скуті їхні душі, і підставляють обличчя під чисте оранжове гуцульське світло. Вітер погладжує долоні (жодного стисненого кулака!) і пестить обличчя, зриваючи з них сльози захвату. Реп'яхи забиваються під одяг, і в кожному сліпому серці коле!

ТРОЯНДОВА КУЛІНАРІЯ

— Ой, я так люблю дивитися, як люди куштують моє варення з чайної троянди! Теплої пори, коли вікна відчинені, я залишаю гостинці на підвіконнях, що найбільше припрушені сажею. Потім беру свій бінокль і вивчаю реакцію людей. Удаване невдоволення і недовіра до солодкого сюрпризу — ось що я бачу найчастіше. Коли ж люди куштують трояндове варення, з їхніх душ спадає тягар безнадії та сумного досвіду. Чи повернеться цей тягар, коли солодкий при смак мине?

Заплакана Клеверик сидить у кухні й слухає пані Синицю. Сьогодні кухня Дому з ластівками є найбільш ароматною на всій планеті! Синичка розтирає на дерев'яній дошці пелюстки троянд, посипає їх цукром і провадить бесіду.

— Скільки ж трояндового аромату у ваших руках! — вигукує Клеверик.

Пані Синиця всміхається ніжно-ніжно. Вона вкладає до рук гуцулки піалу з частуванням. Клеверик куштує варення і...

нотатка в тайстрі

*Хоч яким жорстоким є світ, його
не перестають прикрашати квіти.
Хоч якими нещасними є люди, трояндове
варення наповнить їхні серця солодом.*

БУДИНОК З ЛЕВАМИ

Останній день травня. У центрі міста на даху Будинку з левами сидять Клеверик, Ганнуса, Февронія та Калина. Тут городяни намагаються провадити політику. Адміністративна будівля.

Будинок є старовинним, зведеним з яскравих-яскравих цеглин. Та колір цеглин ховає сажа. Вхід у будівлю прикрашають дві статуї левів. Вхідні двері голосно риплять. Скрип чути весь час: двері все відчиняються і відчиняються. Біля будинку нижнім світлом горять ліхтарі. У них сотнями літають ластівки (та це помічає не кожен з працівників установи).

Гуцулки кажуть, що Будинок з левами, зведений благородними людьми, нині страждає від аж ніяк не благородної політики. Коли ж у будинку з'являються щирі патріоти, сажа зникає, проступає яскравий колір цеглин. Будинок оживає від щирих поривань. Однак це триває недовго, сліпі серцем не хочуть поступатися.

Отак, немов велике старе серце, Будинок з левами пульсує: то спалахує яскравим кольором цеглин, то згасає під сажею. Сліпа епоха все повертається і повертається.

На даху Будинку з левами гуцулки грають на дримбах і слухають метушню. З відчинених вікон лунають розмови чиновників, журналістів і політологів. Особливо уважно гуцулки спостерігають за цими людьми, коли ті надворі. Коли викаблчуються на публіку, одне перед одним і кожен сам перед собою.

— Йой, як вони люблять дивитися людині в очі та й шукати підтвердження своєї геніальності, — плюється Ганнуса.

— Фу, нестерпна нудьга, — Клеверик пафосно вимовляє слова і регоче.

— Страшно, коли бажання бути паном отак втілюється через приниження простих щирих людей, — Ганнуса теж говорить пафосно. А потім плює через ліве плече, щоби сказане не справдилося.

— Ану чекай, політолог си включив. Так ласо проповідує про нинішнє та майбутнє, аби і політиканам догодити, і людей сліпими серцем зробити, — сміється Февронія і гукає: — Йой, чоловіче, не шукай у сраці сушениць!

— Я віри не маю чоловікові, котрий такими страшно розумними словами говорить, — махає рукою Калина.

— Йой, як це смішно! Коли фальшивий політолог хоче матюкнутися, йому тільки й лишається сказати оте своє слово «політтехнологія», — сміється Ганнуса і починає грати на дримбі. Разом зі скрипом древніх дверей мелодія дримби плутає думки чиновників.

Сидячи на даху Будинку з левами, гуцулки чують і крики людей. Сумних і нещасних людей, які всіх навколо вважають у всьому винними. Саме вони найголосніше верещать про пільги, хоч і мають набагато більше за тих, хто благородно день у день тяжкою працею заробляє на життя.

— Люди з пільговою свідомістю, — сумно промовляє Клеверик.

— Кожен дурний політикан має свою публіку. Тьфу, політтехнологія, — плює Ганнуся.

— Матюкайси по-нашому, — Калина штурхає Ганнуся.

— От срака! Хочеш убити націю, зроби їй пільгову свідомість, — свариться Клеверик.

— Треба це діло міняти! — гукає Ганнуся.

— Відколи ми почали саджати чарівні деревця, грати в людей попід вікнами на скрипках і розмальовувати оселі, то тих дурнів з пільговими головами раз у раз меншає, — пояснює Клеверик. — Люди відкриваються одне перед одним, допомагають одне одному, поважають себе. Сажі стає менше.

— Таж яка політтехнологія подужає змагатися з народною казкою?! — вигукує Ганнуся.

— Тільки не кажи цього вголос, бо пошлють тебе в сраку, себто в утопію, — з сумними очима промовляє Клеверик.

— Коли в голові нема, то зі сраки не візьмеш! Як ото подуріли люди! — свариться Ганнуся. — А що ще ви тут, Клеверіку, творите в місті?

— Люди з Букового дворика заснували фонд «Гостинець», — Клевер кладе руки на теплий дах Будинку з левами, і їй здається, ніби весь будинок — це Сонячний Лев, який скам'янів від байдужості городян. — Збирають кошти, щоб дарувати людям безкоштовні мандрівки містами і селами країни. Під час поїздок будуть ходити в музеї, куштувати національні страви, дізнаватися про все наше народне. А ще будемо навчати народних ремесел.

— А там дивиси і Серцевинка стане їм видимою, — з надією каже Февронія, і всі чотири гуцулки заходяться грати на дримбах. Ластівки підхоплюють мелодію та виспівують понад містом.

Працівники Будинку з левами виглядають у вікна, а потім з силою затріскують їх. Однак це не допомагає. Звуки

дримби вже заглушили їхній огидний популізм... Тепер усім чиновникам язик заплітається щоразу, коли хочуть вимовляти ласі фальшиві слова. А дивні голоси в їхніх домівках стали ще гучнішими.

ДРУГ

Досвіток. У вікно мансарди хтось кидає маленькі камінці. Крізь сон Клеверик здається, що вона дримає серед рідних гір і це ластівки своїми дзьобиками стукають у шибку. Коли один камінець вдаряє голосніше, гуцулка прокидається. Від ще одного удару Клевер підскакує з ліжка.

— Ну що за збиткування, — бубнить собі під ніс неодягнена Клеверик і, прикриваючи тіло волоссям, підходить до вікна.

Дівчина роззирається, та нікого не бачить. Загортається у вовняну хустину, сідає на підлогу й позіхає. Раптом у шибку летить ще один камінець. Клевер навстіж відчиняє високе вікно і репетує:

— Сука! Сукеночка!

— Яка-яка сука? — запитує звідкілясь хрипливаций чоловічий голос, що залишає по собі відчуття шершавого дотику.

— Про таку суку ви можете лише мріяти! — вигукує Клевер і дивиться пильніше, але все одно нікого не бачить.

У дівчини немає терпіння гратися у хованки, і вона зачиняє вікно. Лягає у ванну і час від часу чує, як об шибку знову вдаряються камінці. Тепер кожен удар змушує гуцулку всміхатися. Задоволена, вона лежить у ванні й навмисне нікуди не поспішає — щоби наступного разу, коли вона з'явиться біля вікна, від неї вже не надумали ховатися.

Після ароматної ванни Клевер знову навстіж відчиняє вікно, сідає на підлогу та повільно розчісує коси. Навпроти

теж розчахується вікно — чистеньке, зовсім не вкрите сажею. З вікна виглядає чоловік років п'ятдесяти. Клевер упізнає митця, про якого читала в газеті. Це фотохудожник Савелій, який прославився провокативною фотографією. Митець сідає на підвіконня, спирається підборіддям на руки і нахабно роздивляється Клевер. Гуцулка спокійно продовжує розчісувати волосся і вдає, що їй байдуже. Однак вона добре відчуває на собі погляд чоловіка, котрий на правду вміє милуватися жінкою. Котрий настоявся у своїй мудрості, але так і не вивільнив цієї енергії. Котрий так і не напився єдиною найкращою для нього жінкою. Ця енергія для скандального фотохудожника є його другою молодістю, його внутрішнім неспокоєм, його постійним бажанням творити.

Між будинком Клевер і будинком Савелія відстань невелика, зо три метри. Між вікнами натягнуті мотузки. Раптом чоловік метушливо підхоплюється. Зникає десь за вікном, повертається з чайником у руках. Він прив'язує чайник до мотузки, що висить між будинками, і палицею підштовхує його до вікна Клевер.

— Міський компот з магазинних яблук! — вигукує чоловік. — Доброго ранку!

— Доброго, — Клевер усміхається і відв'язує чайник. — Я зараз повернуся!

Дівчина швиденько готує хмільний липовий напій і теж у чайничку по мотузці передає його чоловікові.

— Липа! — вигукує чоловік, глибоко вдихаючи паркий напій.

— Аби захмеліли, — каже Клевер і робить ковток питва з магазинних яблук. На смак — ніяке, але ж яке щире частування!

— Я вже й так хмільний від твоїх вигуків. І звертаймося одне до одного на «ти», — відповідає чоловік і голосно

сьорбає чай. Унизу між будинками на вигуки оглядаються перехожі. — Значить, ти є доця Георгія і після траурного забуття приїхала в Горб. А ще ти чомусь ігноруєш наш квартал фотохудожників.

— Так, — Клевер погоджується зі сказаним, виловлює з чайника магазинне яблуко, лле на нього мед і їсть.

— І чим ми тебе...

— Нічим, — гуцулка перебиває чоловіка. — А як патякати-меш про надумані образи, то буду тебе мольфарити.

— Та ти вже замольфарила, щось мені в голові крутиться, — серйозно каже чоловік, і Клевер починає сміятися на всю вулицю. Її сміх наповнений прекрасним дзвоном.

— А ти думав, що моя гірська липа — то є магазинна липа? — дівчина продовжує голосно сміятися. — Ні, моя липа — як міцне вино! Не бійся, я відчула, що твоє серце потребує цього хмелю. Ну а мольфарити — це для мене означає бажати любові чи всміхатися так, що аж світ зачаровується.

— Будьмо знайомі, гуцулко! — сміється чоловік і крізь носик чайничка допиває липовий напій. — Мене звати Савелій, і я противний фотохудожник.

— Привіт, я — гуцулка Клеверик! Покажеш мені квартал фотохудожників?

— Іди вбирайся, мій гуцульський метелику, бо вже вирушаємо...

КВАРТАЛ ФОТОХУДОЖНИКІВ

Гола Клеверик стоїть перед дзеркалом, оздобленим різьбленою рамою та прикрашеним сухими квітами. Гуцулка збирається на прогулянку і тривожиться. У квартал фотохудожників іти трішки страшно, адже в одному з салонів вона може зустріти чоловіка з поля. Клевер уже знає, що вони

живуть в одному місті: бачила в Горбі рекламу його виставки і сюжет про його творчість. Дівчина уявляє, як бере з собою квіти та дарує їх чоловікові. Проте одразу ж проганяє цю мрію: вона добре пам'ятає, як часто їй доводиться плакати від жорстокої гордині людей Горба.

— Місто, в якому всі всього досягають і поспішають гарно жити, але в якому бояться найсвятіших почуттів, — фиркає горянка, і на її мембранках з'являються сліди немов від гострих камінців.

Клевер зрошує тіло настоянкою з польових квітів, кілька краплинок падають на потилицю. Бере гребінь і повільно розчісує волосся, дивлячись собі в очі. У її душі передчуття. Невже вона сьогодні знову побачить чоловіка з поля?

Гуцулка одягає білосніжну сукню, коси розпускає поверх вбрання.

— Сука! Сукеночка! — вигукує Клевер, кидаючи в невеличку тайстру дрімбу, м'ятний листочок, гілочку калини та металеву коробочку.

Горянка взуває темно-червоні туфельки і виходить з будинку. У її руках — люлька та гілляка-оповідака.

— Ні серезок, ні перстеників, але люльку палить! — вигукує Савелій і бере дівчину під руку. Він одягнений у подерті джинси та білу сорочку. Очі виблискують життям, жагою.

— Я вже відрекомендувалася, що я є гуцулка, — спокійно каже Клевер і глибоко вдихає через люльку. Савелій відчуває у повітрі аромат чебрецю і, здається, айви. — А в тебе від якої творчості так штани на колінах подерлися?

— О, ця прекрасна словесна гра із жінкою, — наспівує чоловік замість відповіді та показує Клевер кудись уперед. — Ось, моя люба, розпочинається невідома для тебе вулиця Богемна. Ця вулиця та прилеглі до неї провулки і є славнозвісним кварталом фотохудожників.

— Головна сцена для еліти, — сумно констатує Клевер і прикушує люльку. — Сюди митці йдуть, щоби поклонятися одне одному і гризти одне одного. До дідька! Усе це треба понищити!

— Ого, а ти бурчиш, як стара жінка в безкінечній депресії. Ти або Святе Письмо читай, або коханця собі знайди, — огризається Савелій.

Чоловік говорить і веде Клевер вулицею, на якій вона живе, та яку так жодного разу й не пройшла повністю. Скільки сажі!

Дорогою Клеверик бачить багато жінок. Вони всі майже однакові — завчені театральні жести, дорогі сигаретки, награні погляди, натреновані кількарічним позуванням перед дзеркалом. Коли вони говорять, разом зі словами з ротів вилітає сажа.

«Летючі такси, — так подумки Клеверик називає цих жінок. — Заправляють собі таксу — ціну за спілкування — і літають у ілюзіях». Однак поміж цими жінками Клевер помічає і дуже особливих скромних пані. Вони простенько вдягнені, стримані у поглядах і рухах. Більшість жінок вітається зі Савелієм і уважно оглядає його подругу.

— Моделі, — пояснює Савелій. — Майже всі викаблучуються на публіку. Їх запросили на зйомки з різних міст світу. У вільний час вони вийшли на перекур — себе показати і фотохудожників хапнути до вигідної розмови. Та є тут і прості жінки, їх моделями я ніколи не називаю, бо вони є героїнями для справжньої фотографії.

— Мені видається, що фотографія не буває справжньою чи несправжньою, — з нудьгою каже Клевер і пускає кільцями дим. Думає, що б таке утнути гіллякою-оповідакою. — Митець і його героїня або щирі, або нещирі.

— О, ти вже вирішила для себе, що всі тутешні фотохудожники та їхні моделі нічого не варті? — саркастично

перепитує Савелій і цілує руку Клевер, щоби пом'якшити своє суворе запитання. — Я правильні висновки зробив?

— Щирість люди відчувають одразу, — Клевер не піддається на провокацію. Вона зупиняється посеред вулиці, ніжно веде рукою по щоці Савелія. — А ти, чоловіче, цікаву гуцулку собі вибрав, то дивися на мене уважним відвертим поглядом, і досить уже слів...

Клевер глибоко вдихає через люльку й іде далі. Савелій проводить її захопленим поглядом і міркує: «Чорт, застарий я для гуцулки, та й збавити себе вона не дасть». А Клевер тим часом думає: «І не надійся. Тільки словесна гра».

Доки Савелій наздоганяє гуцулку, вона махає палицею до неба і подумки наказує: «Гілляка-оповідака! Нехай люди знайдуть маленькі скриньки зі своїми дитячими малюнками і нехай усвідомлять усю нещирість!».

— Зараз ми ввійдемо у всесвітньо відомий Будинок фотографії, — у думки гуцулки вривається голос Савелія. — Тут, до речі, є і моя студія. Усього Будинок має десять студій, і зйомка в кожній з них стає славетною.

— Стає славетною, — кривляється Клевер, і усміхнений Савелій дивиться на неї, немов на дитину.

— Тут фотографія оживає в різних жанрах: від нестандартних художніх портретів знаменитостей до мистецького фотокіно, — спокійно продовжує Савелій. — Якщо я не помиляюся, мої асистенти, молоді талановиті фотографи, якраз зараз знімають.

Скляним ліфтом Клеверик із Савелієм підіймається на третій поверх і потрапляє у студію. Навколо багато притрушеної сажею техніки, фотоапарати на штативах, білі парасольки, під стелею — прожектори. На тлі білої стіни лежить модель, голе тіло якої розмальоване візерунками. У центрі цього хаосу стоїть чоловік з фотоапаратом. Він жестами підказує

моделі, що варто трохи вище підняти руки. У голові Клевер блимає думка: «Замість мистецтва — фотоконструктор».

— Ніякого скепсису, мій гуцульський метелику! Ми в місті, а не в горах, а місто має свої потреби, — Савелій ніби читає думки горянки.

— Ну що за срака! — вигукує Клевер, і на неї оглядаються здивовані люди. На мембранках гуцулки лишаються сліди у вигляді холодних глянцевих очей. Щоб оговтатися, дівчина повільно вдихає дим цілющих трав зі своєї люльки. — Савелію, а ти колись висаджував поле соняхів?

— Гуцулко, а ти колись відвідувала фешн-шоу? — сміється чоловік.

— Я поважаю різні форми мистецтва, але тільки якщо воно є щирим! — затято відповідає Клевер. — Ой, я задихаюся від цього простору, від цих ваших накручених ідей!

— А може, тобі пора задихатися не від високих ідей, а під чоловіком? — іронізує Савелій.

— Не смій такого мені казати! — Клевер злиться та червоніє, потім бере чоловіка за руку. — Я боюся загубитися в цьому скляному світі, не відходь від мене.

— Метелику, тебе неможливо загубити...

Обійшовши кілька студій і побачивши спокусливих інопланетян, голу жінку з чорною гітарою в обіймах і чоловіків з накладними косичками, Клевер попросила Савелія вивести її з Будинку фотографії.

— Савелію, нічого мені не кажи. Я бачила багато реклами в журналах і передивилася чимало обкладинок музичних альбомів... А тепер просто дізналася, як усе це твориться. Я все розумію, — Клевер вимовляє слова спокійно і на мить змовкає. Савелій користується цією паузою.

— То що ж тоді тебе так засмутило та знервувало? — серйозно цікавиться чоловік.

— Я бачила твої останні фото на стінах студії на третьому поверсі. Молоді жінки зі щирими очима. Вони чекали від тебе, що ти розкриєш світові казки їхніх сердець, але... Натомість вийшли звичайні портрети у модних образах. Мене замутило те, що волосся всіх твоїх героїнь було зав'язане у тугий аж до болю вузлик, — голос гуцулки майже переходить у шепіт. А коли дівчина змовкає, то кілька разів розправляє на плечах своє розкішне волосся.

— Такі зачіски тепер у тренді, — роздратовано каже Савелій. — Одну зйомку з вузликом можна і потерпіти.

— Яке бруталне ставлення до мелодії в розпущеному жіночому серці! — вигукує Клеверик, і Савелій раптом відчуває, що хоче опуститися на коліна перед прекрасною наївністю ніжної гуцулки...

ЗБИГОВИСЬКО, ДАЛЕКЕ ВІД НАРОДУ

Якоїсь миті квартал фотохудожників надто сильно паморочить Клевер голову. Немов її закрутили на гойдалці: хочеться зупинитися, відчутти під ногами непохитну землю. І щоби це була земля Народного.

Люди навколо тарахкотять і тарахкотять ілюзіями. Таж вони вмирають від страху, що світ про них так і не дізнався! «Зібралася богема», — коли з дорогих клубів лунає ця фраза, можна захлинутися сажею. У цих клубах — розцяцьковані люди, які пафосно розмірковують про мистецтво, політику, заробіток на війні.

Клеверик затуляє руками лице, щоби не впасти від запаморочення. Відчуття, що вона в пеклі, де чорти вимахують грошима та купують право смикати там, під землею, за ніточки, щоб керувати мистецтвом на землі.

— Клевер, вам погано? — Савелій лякається.

— Збіговисько, далеке від народу! — відповідає горянка. — Я не хочу більше бути в цьому кварталі. Господи, тут що, навіть про скандали та війни домовляються за келихом алкоголю? А ти бачив, як отой елітний фотохудожник випитував у політика, які жінки йому подобаються, щоби потім підібрати собі схожу модель?

— Це щоби політик купив її фото у свою приватну колекцію, — пояснює Савелій.

— Але ж це мертвий обмін грошей і псевдомистецтва! — шокована Клевер нервово заломлює пальчики, а потім кусає люльку. — І ніхто навіть не намагається пізнати щире народне мистецтво!

...Нарешті квартал фотохудожників завершується — кінець вулиці Богемної. Савелій веде гуцулку до свого друга — митця, який творить у жанрі ню. Попри молодий вік, цей фотограф уже досягнув визнання у світі, а його світлини називають дорогим елітним фотомистецтвом.

ЗУСТРІЧ

Савелій відчиняє старовинні ковані ворота, і Клеверик заходить у трояндовий двір. З-за вкритих сажею квітів виглядає садівник, упізнає Савелія і радісно відчиняє перед гостями двері оселі.

Передусім у будинку впадають в око красиві стіни. Глибоко сірого кольору! А на доторк — як замшеві! Клевер здається, що під тією сірою замшею стін дихають білі нарциси, палають сріблясті зорі, загубилися крила. Попід стелею попелястим кольором мерехтить велика люстра, на стінах кружляють тіні у вигляді кришталіків. Клеверик помічає дуже великий акваріум, у якому плавають прекрасні морські коники.

Чути кроки, хтось спускається з другого поверху.

— Доброго вечора моїм гостям! — гукає чоловік.

Клевер упізнає тихий спокійний голос і завмирає. За мить перед нею стоїть чоловік, якого вона бачила в полі біля Серцевинки. Знову вдягнений у білу сорочку, цього разу без вишивки. На шиї — синій шарф з легкої тканини. Чоловік підходить ближче, дивиться гуцулці в очі. Клевер напружується, немов напнута струна.

— Привіт, мене звати Гаврило, — каже чоловік і бере дівчину за руку.

— Привіт, мене звати Клеверик. У вас дуже гарні руки, особливо пальці, — несподівано для себе відповідає розгублена гуцулка.

— Коли ви встигли роздивитися мої руки? — серйозно запитує здивований чоловік, і зі стелі сиплеться сажа. Клевер лякається цього прямого запитання та суворості Гаврила. Вона забирає свою руку та ховається за Савелієм. Дівчина дивиться на Гаврила, котрому збиралася подарувати квіти, і відчуває сильний страх. Цей чоловік — загадка, він поки що так далеко від неї.

— Гаврило, перед тобою стоїть гуцулка, а спілкування з нею — це...

— Це звичайне спілкування, — Гаврило перебиває Савелія і спокійно завершує його фразу. А потім запрошує своїх гостей на вечерю. Тихі впевнені слова виказують непростий характер чоловіка.

Дорогою до ресторану Клевер сумно мовчить — Гаврило є сліпий серцем. Вона думає про його пряме запитання, і воно здається їй образою. Але ж насправді в його словах немає нічого образливого. Гуцулці хочеться тупнути від невдоволення, бо чоловік не залишив їй шансу на легке кокетливе спілкування. Так із нею чоловіки ще не говорили!

Від розгубленості хочеться плакати і водночас хочеться висваритися, як це вміють тільки гуцулки.

— Клевер, чим тебе пригостити? — запитує в ресторані Савелій.

— Мені, будь ласка, склянку води і теплого чорного хліба, — тихенько каже дівчина і уявляє гірське джерело та безмежне поле з колоссям. Гуцулка подумки промовляє «люблю» і «дякую». Цієї миті вона відчуває на собі уважний погляд Гаврила.

— Зараз замовлю, — відповідає Савелій, стривожений настроєм гуцулки.

Чоловіки замовляють собі поживнішу вечерю. Вони трохи балакають про зйомки та останні мистецькі новини, намагаються розговорити мовчазну Клевер.

— Ви знаходили колись чарівне червоне яблуко? — несподівано питає у Гаврила дівчина. Голос тремтить. У запитання вона вкладає всю свою надію. Але все одно боїться суворості чоловіка. — Я вже Савелія запитувала, але він такого яблучка не знаходив.

— Коли знайдете, скажете мені, — знову дуже спокійно відповідає Гаврило, хоча й згадує той яблуневий день, коли вперше побачив гуцулку посеред міста.

Щічки горянки миттю стають червоними — вона злиться на чоловіка за його суху відповідь.

Мудрий Савелій усміхається — розуміє, що дівчина не є байдужою до Гаврила. «Ото може бути особлива пара», — думає Савелій, який знає Гаврила з дитинства і відчуває, що ця дівчина теж зацікавила його друга. Однак Гаврило, як завжди, проганяє від себе почуття — немов захищається від чогось.

— Саво, а Клевер — то і є твоя сусідка, про яку ти мені розповідав? — запитує Гаврило в замисленого друга. Йому стає незатишно в тиші.

— Ага, сусідка! — усміхається Савелій і бере гуцулку за руку. — Я їй кидаю камінці у вікно, а вона мені у відповідь таке кричить...

Клеверик знову нічого не відповідає, вона розгублена і знервована. Дівчина не може зрозуміти Гаврила, хоча той уважно її роздивляється, не приховує свого погляду. Насправді Гаврило зацікавився природною красою гуцулки, її розкішним волоссям. Але прямота Клевер дратує його, адже він звик до рафінованого спілкування.

Від роздумів Клевер та її друзів відволікають голосні розмови за сусіднім столиком. Світські пані надто емоційно провадять свою бесіду. Кожне їхнє слово змушує гуцулку нервуватися ще сильніше.

— Найбільше мене забавляють чоловіки, у яких є тільки один рецепт кави, — каже білявка і підпалює сигаретку. — А як вони переймаються тим своїм рецептом!

— Ах, це дуже смішно, — підтримує розмову ще одна білявка, і в повітрі більшає сажі. — Вони готують каву за одним і тим самим рецептом, хіба сорти беруть різні. Ну, інколи ще корицею можуть посипати...

Клевер не витримує і вигукує:

— А я найбільше люблю чоловіків, які пригощають просто водою! І ніяких рецептів чи приправ не потрібно. Тільки пити!

У ресторані стає тихо, люди озираються на Клевер. А гуцулка спокійно, одним натренованим подихом випиває склянку води, цілує Гаврилові руку та виходить з ресторану. Відчуває, як на серці ние найболючіший з усіх відбитків.

Надворі дівчина глибоко вдихає, але закашлюється від сажі. Зі сльозами на очах біжить додому. Дорогою затято махає палицею до неба: «Гілляка-оповідака! Ніжних барв! Хочу зцілити втомлені очі, схожі на глибокі холодні криниці!».

Чути сміх — з Клевер, як з неабиякої дивачки, посмішкуються пафосні городяни. Гуцулка подумки вкладає кожному з них у руки по великому соняху і...

Втома. Важка і липка, як земля ранньою весною. Клеверик хоче заснути і забути.

нотатка в тайстрі

Сьогодні я поцілувала руку чоловіка. Я знаю, що ці руки можуть дати жінці напитися, і тому вклала всю свою спрагу в легкий поцілунок.

ЗЕРНЯТКО НА БРУКІВЦІ

Важке безсоння. Клеверик засинає перед світанком. Мрії та страхи вибухають видіннями. Їх розганяє шурхіт віника — за вікном підмітає двірник. У нього багато роботи — останніми днями на місто падали градини скам'янілої сажі.

Ні, сон не приніс забуття. І тому вдосвіта гуцулка повертається на спорожнілу вулицю Богемну. Йде з горнятком гарячого яблуневого напою. Поруч із нею крокує Лелека, якого досі ще ніхто не помічав у місті. Дівчина роззирається і уявляє, як посеред пішохідної вулиці ростуть яблуньки. Деревця дають гордим людям свої плоди — і люди стають трішечки простішими.

— Я буду з ним відвертою і ніжною, або... — Клевер не знаходить продовження своєї думки. Вона дістає з кишені яблуневі зернятка, розглядає їх і міркує далі: — Чи на тобі є траурна чорна тканина і тебе переповнює болюча самотність, чи тебе вкривають яскрава сукня і цілунки чоловіка... Чи кокетуєш ти з чоловіком і не викриваєш своїх почуттів, чи промовляєш святі відверті слова і не приховуєш своєї цноти...

Чи сповідуєш ти модну філософію про стосунки чоловіка та жінки, чи скромно читаєш вірші про любов і між літерами малюєш портрет коханого... Чи здатна ти зачарувати багатьох і вбити самотність на кілька вечорів, чи боїшся заговорити з єдиним і роками живеш зі святим трепетом у серці... Чи віриш ти в неземну пристрасть на кілька днів, чи віриш у диво першого поцілунку... Чи підкоряєшся ти чоловікові та смакуєш його страхи, чи щиро дивишся йому в очі, й він бачить себе справжнього в твоїх очах... Чи знаєш ти психологію чоловіка та маніпулюєш ним, чи просто бажаєш доброго дня і радієш його присутності... Господи, яка в усьому цьому дешева різниця?! Яка різниця, якщо в серці жінки є одне-єдине бажання — подарувати чоловікові суцвіття і таким чином прикрасити його силу. Просто вкласти в його руки яблуневі квіти. Квіти, зірвані на рідній землі. На землі, яка наповнила її серце любов'ю. Тією любов'ю, що обертає цей Всесвіт. Той Всесвіт, що творить квіти для чоловіка і жінки. Для тієї жінки, що наповнена любов'ю...

Клеверик сідає на кутик лавиці, ховає яблуневі зернята в ліву кишеню, допиває свій напій.

— Гілляка-оповідака, нехай у серцях людей оселиться бажання потрапити в сад! Чому ж так рідко-рідко люди ходять у безмежні яблуневі сади, чому не шукають там чарівного червоного яблука? Нехай з'явиться в людей щире бажання!

ТАВРИЛО

Посеред метушні знімального майданчика стоїть чоловік у чорному пальті. Рукави підгорнуті, видніється білосніжна сорочка. Такий самий білосніжний колір світиться з-під розстібнутого на грудях пальта. Але до вечора вся ця білизна зникає під сажею.

Чоловік стоїть на підвищенні. Збоку здається, що знімають не фото, а кіно. Саме цим і славиться митець — плівка за плівкою він може відзняти ціле кіно, щоби запропонувати глядачеві лише найважливіші кадри. Інколи це тільки одна-дві фотографії. Чоловік здійснює руки — жестом вказує потрібний момент. У цю мить завмирання його охоплює приємний творчий біль, що його митець просто обожнює: немов хлопчик, який на безмежному березі збудував з піску Всесвіт, наповнив мешканцями і має силу спиняти цей світ найцікавішої для нього миті.

Коли він піднімає руки і вони завмирають у повітрі, можна роздивитися їхню особливу красу. Це сильні м'язисті руки, що їх гуцули називають жиловими. Коли вони напружені, помітне кожнісіньке сухожилля. На нервових пальцях чітко видніються кісточки: немов вузлики на деревині.

...А потім чоловік опускає руки, кладе їх на улюблений фотоапарат. Довго дивиться в об'єктив. Наводить різкість і... Клац! Перемотується плівка. Знову завмирання. Відтак митець різко піднімає руки і схрещує їх над головою. Це знак, що є потрібний кадр. Зйомка завершена.

То хто ж він, господар цього Всесвіту? Людина з великою внутрішньою силою, але й загублена людина. Людина зі славою видатного митця, але й людина, котра не знайшла щастя у своїй творчості. Людина, яка замолоду відкрила багато країн і сердець, але й людина, яка не може врятуватися від своєї самотності. Людина, яка виросла у старовинному місті, але сприймає його лишень як красиву локацію та елітну сцену. Людина, яка контролює все навколо, але тільки не свій страх перед несподіванкою (перед чимось інакшим, ніж його світ). Людина, очі котрої натреновані бачити правильну форму та світло, але котра ще ніколи не дивилася серцем. Людина, яка переймається думкою колек-

ціонерів і продажем свого мистецтва, але не бачила очей народу.

Гаврило.

Чоловік, який тридцять сім років живе у Горбі посеред світу елітного мистецтва. У двадцять три роки він представив свою першу серію фотографій у жанрі ню і дістав визнання в мистецьких колах. Останні роботи фотохудожника – це світлини тендітних моделей у старовинних містах усього світу.

Світську публіку чоловік деколи інтригує зауваженнями на кшталт: «Я зустрів музу...». Так, Гаврило живе тим, що час од часу зустрічає музу і починає творити з нею відверте мистецтво. Із цими ж музами в нього бувають романи. Здається, митець навіть не припускає, що його серце може відчувати щось інакше.

Окрім муз, Гаврило володів не однією жінкою. Чоловік намагався насолодитися сексом, але й досі не пізнав кохання. Він вирішив жертвувати любов'ю заради елітного життя у світі фотографії. Але щоразу після пристрасті – все гостріша самотність.

Хай що люди кажуть про Гаврила, він втомився і продовжує щось шукати з останніх сил. Він дивиться на жінку як на музу, котра може надихнути на творчість, та водночас шукає в ній особистого щастя. Але ж забороняє собі несподіванку – любов.

Гаврило часто має втомлений і дуже суворий вигляд. Він спілкується з жінками без романтичного підтексту, спокійно веде бесіду про погоду чи смак груш – і насолоджується співрозмовницею. Він завжди тонко відчуває, хто може стати його музою, а тому не марнує часу на романтичні теревені. З Гаврила іронізують: мовляв, він контролює спілкування з жінкою так, наче він – режисер кіно.

Коли ж Гаврило побачив Клевер, серце стиснулося від страху перед найбільшою несподіванкою в його житті. Гуцулка є занадто дивакуватою. З нею взагалі неможливі звичні для Горба бесіди.

«Ну хіба що я перетворю це на сюжет для фотокіно. Не більше», — заспокоює себе Гаврило. Але думка про Клевер його не полишає. Вона — немов обіцянка найглибшого кадру, заради якого доведеться розколотися навпіл. На страждання і...

Любов. Про це почуття він не може розмовляти навіть подумки з собою.

нотатка в тайстрі

*Хто ж тебе так виліпив? Ніби закінчилася
чорна глина і довелося розбавити її маленькими
гострими камінцями. Ще можна зліпити заново,
але ж як боляче.*

КВІТИ ПІД НОГАМИ

Вулицями йдуть сумні дітлахи, везучи за собою електронні будинки — примарні яскраві комп'ютерні проєкції, якими вони керують за допомогою пульта-ліхтарика. Малеча уявляє, що в яскравих штучних оселях пахне квітами і лунає народна казка.

Біля дітей ідуть сліпі серцем батьки. Обговорюють останні тренди, найдорожчі вілли, прибутки від війни. Коли дітлахи виходять на центральну дорогу, помічають, що вона розмальована різнобарвними гладіолусами. То Пшеничка постаралася!

Радісні діти вимикають пульти-ліхтарики, й електронні будинки зникають. Малеча витанцьовує посеред дороги,

стрибає від гладіолуса до гладіолуса. Батьки нервуються, намагаються заспокоїти дітей. Що більше сліпі серцем зляться, то гарячішим стає асфальт і яскравішими барви квітів. Пахне небом і смолою. Квітами і тютюном. Росою і попелом. Трішки перецвілими під сонцем пелюстками і сажею.

нотатка в тайстрі

*Липкий огидний страх огорнув моє серце —
я живу в країні, де діти ростуть без читання
вголос народних казок.*

ЖАР-ПТИЦІ ЛІТАЮТЬ У МІСТІ

Темну ніч Горба пронизують голосні звуки — грають музиканти з Народного. Городяни відчиняють вікна й бачать, що на стінах будинків показують мультфільми. А до мультфільмів — жива музика гуцулів!

Клеверик з батьковим другом Леоном, з допомогою мешканців Букового дворика, транслює прекрасний мультфільм. Городянам показують народну казку про жар-птицю.

Сліпі серцем вдивляються в чарівних птиць на стінах і згадують дитинство. Сльози котяться по їхніх зморшках, передчасно витесаних поганими думками. Так боляче від сліз і спогадів, але чомусь хочеться, щоби боліло. Уперше за багато часу сліпі серцем відчують, що живі!

Діти бачать жар-птиць, і нарешті розпочинається відлік їхнього щасливого дитинства...

Жар-птиці літали на стінах до ранку. Але насправді вони й досі літають у серцях тих, хто тієї ночі був дитиною, а сьогодні є дорослим, сповненим народної любові.

ВЕРБОВІ КРИЛА

Тоненький гострий сухий прутик. А на ньому – пухнасті вербові котики, які висушив час. Клеверик складає прутик до прутика, і світом губляться її тихенькі смішинки.

Ці прутики зібрані мудрими садівниками Серцевинки – березневими днями, але в різні роки. Від часу вербові котики стали ще пухнастішими, і тепер з них можна робити де-що особливе. Садівники з любов'ю передали прутики Клевер у Горб.

Що ж задумала горянка?

Крила! Вербові крила. Клеверик разом з десятками маленьких гуцулів стоїть серед міста і плете вербові крила.

Жодної сажі.

Сп'янілі від свіжого повітря городяни дивляться на гірських дітей у народних козушках і на Клевер у білосніжному пальті, поверх якого розпущене її довге до колін чорне-чорне волосся. Дівчина вправно сплітає гілочки з вербовими котиками – творить крила. Люди сліпої епохи підходять до горянки, вона запитує їх про чарівне червоне яблуко. А потім Клеверик дарує городянам вербовий політ: кожному до спини чіпляє крильця, а до рук вкладає гучний сріблястий дзвоник і збірочку з народними казками. На тих, хто не відмовився від дарунків, удома чекає тиша. Адже так багато сімей у Горбі ходять геть виснажені від гулу в оселях, про який вони нікому не наважуються розповісти. Лишень частіше виходять надвір, шукаючи рятунку. От і зараз сотні городян сумно вештаються містом, натрапляють на Клевер з вербовими крилами і...

Щирість. Кожен дарує Клеверик свою щирість – захват і усмішку. Від гуцулки люди йдуть з вербовими крилами, махають дзвониками та почитують казки своєї країни. Наприкінці книжечок знаходять запитання про країну, в якій

вони живуть, і декілька чистих сторіночок для власної казки. Багатьох із цих городян наступними днями на вулицях Горба вже не буде — вони опиняться у Серцевинці.

Міські будинки розмальовані в тон вербовій казці: Пшенничка творила сріблястою глиною. А один з малюнків створила сама Клеверик — на кованій брамі Гаврила вималювала хмари, на котрих сидять сріблясті ведмеді. Малюнок виблискує, бо до глини горянка додала товченого кольорового скла.

Коли виснажений гулом Гаврило виходить з дому і зачинає за собою ворота, він завмирає.

— Клевер! — гукає від несподіванки чоловік. Гаврило оглядається на звук дзвоників і бачить, що довкола ходять люди з великими вербовими крилами. Знову несподіванка! Похмурий чоловік доторкається до городян — хоче переконати себе, що це є електронні люди-проекції. Намарно! Дивина відбувається насправді.

Гаврило нервується і поспішає шукати гуцулку. Він знаходить Клевер на головній площі Горба. Довго і нервово спостерігає за нею, а потім підходить, щоби насварити за малюнок на брамі.

— Станьте в чергу по свої крила, — люди репетують на Гаврила, і чоловік нарешті помічає безкінечну вервечку городян.

Бажання виляяти Клевер і таким чином ніби відмовитися від неї змушує Гаврила таки стати в довгу чергу. Чи щось інше спонукає чоловіка стояти в черзі понад три години? Гаврило є останній, хто цього дня підійшов до Клевер. Маленькі гуцули, передчуваючи важливу розмову, розбігаються й поспішають на потяг до Народного.

...У вербовому Всесвіті одне навпроти одного стоять двоє: дівчина в білосніжному одязі з пухнастими крилами

за спиною та суворий чоловік у чорному пальті, вкритому сажею.

— Навіщо ви зіпсували мою браму? — нервово питає Гаврило, ніби хоче сказати: «Навіщо ви зіпсували мій правильний світ?». Після цього запитання чоловік кашляє сажею.

— День нині такий радісний. Не сумуйте, густий вологий-вологий туман розчинить малюнок, а решту змиє ніжний дрібний дощик, — лагідно промовляє Клеверик, підіймаючи гілляку-оповідаку. Вона вперше не боїться суворості чоловіка.

— Ну і навіщо то було малювати? Політологи кажуть, що такі народні забавки відволікають від важливих ідей... — Гаврило не договорює, бо починає падати дрібний сріблястий дощ.

Чоловік підставляє під дощ долоні. Сам того не помічаючи, розмотує шарф, розстібає пальто і дозволяє холодному дощику торкнутися шиї.

Мовчанка. Вона чаїть стільки несподіванок і чогось неконтрольованого! Ні, не можна піддаватися...

— І чого ви сподівалися, коли це малювали? — дуже суворо питає Гаврило, обмотуючи шарф навколо шиї. Раптом здогадується, що Клеверик, можливо, малювала всю ніч. Ця думка глибоко хвилює. — Ви ж могли застудитися! Така холодна ніч! Та що ви собі думаєте? Не хочу більше бачити схожих вибриків!

— У мене залишилися тільки одні вербові крила. Решту розібрали, й прутиків більше немає. Я віддам вам свої крила, — ніби не чуючи чоловіка, ніжно промовляє Клеверик і скидає крила. Стає в Гаврила за спиною, піднімає його руки і чіпляє крила поверх пальта. Тієї секунди, коли їхні руки торкаються, дощ дужчає, обоє хочуть розчинитися в ньому. Несподівано Клеверик притуляється до спини Гаврила. На

मितь. Суворий чоловік і ніжна дівчина відчувають, як поряд швидко б'ються два серця і...

Гуцулка втікає. Посеред міста сам-один залишається стояти набурмосений чоловік у чорному пальті, у чорному шарфі, у чорній сажі та зі сяйливими вербовими крилами за спиною.

Коли Гаврило оговтується, він одним швидким рухом скидає пальто, вивертає його, щоби сховати крила, і в самій лиш сорочці збентежено поспішає додому під дрібним дощем.

На бруківці біля чистих воріт він бачить тільки залишки сріблястої глини та шматочки скла. Пізно вночі повертається, щоби зібрати те скло у вишукану скриньку. А вербові крила... Не один день він їх то чіпляє у спальні над ліжком, то ховає на горищі.

ТУЦУЛКИ НА БОГЕМНІЙ

— Ой, Февроніє, дивися, які поркинички, — каже крізь сміх Ганнуса, вказуючи на вузькі штани, і прикушує люльку. Жителів Горба від самісінького ранку огортає щільний туман. — Йой, такі поркиниці тугенькі, що в того чоловіка все хазяйство видно!

— Таке вбоге хазяйство та й на публіку! — сміється Февронія, і від її сміху навіть найсуворіші перехожі починають усміхатися.

— А може, він тим хазяйством добряче штрикати вміє, — припускає Калина, разом з якою в Горб прилетіли великі світляки, перетворивши нічне місто на яскраву барвисту казку.

— Бабо, ну чого ти така проста? — докоряє Ганнуса. — Ти дивися, як той чоловік іде: шо не крок, то як цар... Пустий гонор! Якщо прутня вправного нема, то велика гордість не допоможе.

Гострі на язик Ганнуса, Февронія та Калина приїхали на гостини до Клевер. Після нічної прогулянки містом вони снідають на відкритій терасі ресторану на вулиці Богемній. Навколо ходять модники та моделі, всі задивляються на красивих колоритних старших жінок у вишуканих народних сукнях і з люльками в руках. У сиві коси, що видніються з-під косинок, вплетені темно-червоні стрічки та темно-зелені вовняні гуцульські кульки.

Жінки попивають міську каву, морщать від міцного напою носики і затагуються своїми люльками. Гуцулки смачно обговорюють публіку вулиці Богемної.

— І що то ті баби так шпацирують? — питає Калина. Має на увазі гордих моделей, які йдуть на високих підборах у напівпрозорих блузах і всміхаються кожному зустрічному фотхудожнику.

— Усі таємниці жінки напоказ, — сумно каже Февронія. — Це й на наше село таке колись чекає?

— Прорік тобі через сраку! — свариться Ганнуса.

Старенькі змовкають, у ресторані звучить дивна пісня без мелодії, у котрій замість співати вимовляють відверті слова. Цієї хвилини повз жінок проходять ще кілька моделей. Та поміж ними гуцулки помічають рідну душу в народній сукні.

— Клеверіку, тут у чоловіків усе хазяйство напоказ — бери й не хочу, — каже Ганнуса, і горянка заходиться сміхом.

Коли пісня закінчується, гуцулки виймають дримби і грають. За хвилину навколо збирається богемна публіка. Опісля ще кілька днів прісні газети Горба мали про що писати.

— Клеверіку, проводжай уже нас на потяг, — по завершенні концерту зголосилися жінки. — Горб — місто хороше! А еліта — вона всюди є еліта. Але ти її добре, мала гуцулко, замольфарила. Видно, що ці люди ні тиші, ні спокою більше не мають. Ба ще й будуть з когось наші люди!

РОЗПУЩЕНА ЖІНКА

Клеверик провела гуцулок на нічний потяг і пішки повертається додому. Махає палицею до неба:

— Гілляка-оповідака! Най людям плутається на язиці будь-яка чужа мова та чужа співанка!

З першими променями сонця горянка заходить у знайому арку. Аж раптом помічає при роботі невідомого митця — він фотографує голу жінку, просто біля входу в Дім з ластівками. Навколо — десятки інших фотографів.

Гуцулці пояснюють, що відбувається майстер-клас.

— Це не клас, а дешева наука через жіночу натуру. Це є срака якась, примітивна анатомія, — голосно каже сумна Клевер і йде далі.

— То, може, покажете нам справжній клас? — нервово каже один з митців, і його язик заплітається від нещирих саркастичних слів.

Несподівано западає тиша — фотографи бачать, як біля гуцулки сідає великий Лелека й уважно дивиться на них. Елітні митці вражені й відчують страх.

Гуцулка всміхається і підходить до фотохудожників. Одному з них вкладає в руки своє маленьке дзеркальце і просить тримати його так, щоби вона могла бачити свої очі. Дівчина згадує життя в чорному вбранні та розуміє, що бути голою — не обов'язково значить скидати з себе одяг.

— Я зустріла світанок тут, на вулиці Богемній, — каже Клеверик і дивиться собі в очі у маленьке дзеркальце. Говорячи, дівчина розплітає довгі коси. Цієї миті позаду неї Лелека розправляє величезні крила. — Світанок я зустріла з яблуневими зернятками, котрі є в лівій кишені моєї сукні. Хіба це щось аж таке особливе, коли жінка зустрічає світанок у центрі міста і має з собою яблуневі зернятка?

Чоловіки зачаровано спостерігають, як Клевер розпускає своє розкішне волосся. І спантеличено поглядають на птаха, який уперше показав себе людям у місті. Гуцулка всміхається.

— Перед світанком я перебирала в руках кожне зернятко. Я уявляла, як з них виростають дерева. Нічого особливого. Просто раділа, що маю мрію, — Клевер повністю розпускає волосся і ще пильніше дивиться собі в очі. Усміхається — її веселить ця забава. А чоловіки зачаровані тим, як просто перед ними жінка дивиться в люстерко і каже відверті слова. — Я є жінка з мрією. І коли чоловік намагається дізнатися мою мрію, отоді він починає відкривати мою наготу. А яка мрія є в жінки, котру ви зараз фотографуєте? Які крила є в неї? Яка птаха кричить у її серці? З якої країни вона родом?

У чоловіка, який тримає дзеркальце, починають труситися руки.

— Щось не бачу я своїх очей, — сміється гуцулка. — Ви низько опустили дзеркальце — так я можу бачити хіба що своє серце, але йому дзеркала не треба...

Клевер забирає люстерко. Цілує модель, яка нині просто шукала заробітку.

— Скажіть, чому ви не даєте героїням фото водночас і бути голими, і бути загадкою? — запитує Клеверик. — Я живу в місті не так давно, але одразу відчула: митці роками вивчають техніку і марнують плівки з різними моделями, але жодної жінки так і не роздягнули своїм серцем. Ваша модель сьогодні заробить добру копійку, а могла би не лише заробляти гроші, а й дарувати щось набагато більше, якби ви їй дозволили. Ваш майстер-клас є фальшивою подією. А в мене є лиш один клас — мистецтво, що дозволяє розплітати коси і бути розпущеною у своїх бажаннях... Або розпускатися, як яблуневе зернятко в теплі.

Клевер обертається і йде. Цієї ж секунди Лелека постукує дзьобом, і в митців від несподіванки аж падають фотоапарати з рук. Горянка відчиняє важкі дубові двері, біжить угору попід ластівчаний розпис і голосно сміється. Вона добре знає, що завтра Савелій і Гаврило будуть обговорювати, як вона щойно читала моралі. Чи не заради цього вона й затіяла весь той цирк? Чи не радіє тепер, що Гаврило всюди буде про неї чути? А ще гуцулка розуміє, що місто гомонітиме про її Лелеку. І це є прекрасно — бодай трішечки розсіється сліпота сердець!

— Амінь! — замість прощання вигукує дівчина фотографам з вікна мансарди. — А поки що це не майстер і не клас, це є срака якась!

нотатка в тайстрі

Втомилася. Раптом помічаю задушливе місто навколо. Кольору чорної пустелі. І за відчуттями теж пустельне... Заплющити очі, бо пісок. Бо втома на повіках.

М'ЯТНИЙ

Після безсонної ночі Клевер заходить у ресторан «Яблуко». Її супроводжує відчуття грози, котра ніяк не впаде. Надто липке повітря. Надто нав'язливе передчуття сильного сріблястого дощу. І в ньому буде дихання. Одне на двох. А поки що душить неможливість вдихнути дорогесеньку серцю людину. Достатньо. Глибоко.

Клеверик вирішила розповісти працівникам ресторану про те, як любить розмовляти над м'ятним напоєм.

— Ви запитуєте мене, скільки листочків м'яти потрібно кинути у воду? — звертається до людей Клевер. — Подумайте

про людину, яку хочете пригостити м'ятним чаєм, і дізнаєтеся відповідь. Будь ласка, візьміть у руки чайнички і думайте про листочки м'яти в руках дорогої вам людини.

— Як цікаво, — зауважує Синичка і бере до рук свій чайничок.

— Зів'ялі чи повні лісового соку, у спрацьованих чоловічих руках чи у волоссі дівчини, обпечені сонцем чи холодні від ранкової травневої грози, у старенькому наплічнику мандрівника чи у лівій кишені дитячої вишиванки, минулорічні в шухляді письмового стола чи молоді у траві поміж корінням бузку, у букеті польових квітів чи самісінькі в глиняному блюдечку... І все це листочки м'яти, — шепоче Клевер над своїм чайничком. — Я ж уявляю їх у руках суворого чоловіка, і це є... сім листочків на одне горнятко.

Кожен уявляє свою людину, для якої він готує чай. Хтось кидає три листочки, а хтось — аж п'ятнадцять. І кожен такий напій гуцулка називає щирим. Вона пояснює, що м'ятний чай — це напій почуттів.

— Клевер, за крайнім столиком сидить чоловік, і він просить вас вийти до нього, — дівчину гукає офіціант. — Він сказав, що його звати Гаврило.

— Уже йду, — відповідає розгублена Клеверик. Вона кладе на тацю два горнятка та чайник із щойно запареною м'ятою.

Перш ніж вийти з кухні, дівчина затримується біля дверей і крізь віконця у вигляді яблук дивиться на Гаврила. Він знову вдягнений у прості штани та білу сорочку, строго застібнуту на всі гудзики. Чоловік сперся підборіддям на руки, ніби щось вирішує. Його візит — велика несподіванка для Клевер.

— Сім листочків гірської м'яти у гарячій джерельній воді. Будь ласка, частуйтеся. Я готувала цей напій з думкою про вас, — тихенько каже Клевер. Свіжий м'ятний аромат

завмирає в густому повітрі (таке повітря буває, коли спізнюється гроза). На стінах у кухні ресторану починають танцювати блискавки.

— Як ваші справи? — запитує чоловік, і Клевер впізнає його манеру вести розмову прямо і без сентиментів.

Гаврило нервується: гуцулка магнетизує своєю природною красою, але дратує наївними романтичними бесідами.

— Ви мені не подякували за напій, — каже Клевер і від хвилювання стискає кулачки. Вона завмерла біля стола.

— Дякую, — здивовано каже чоловік. Дівчина помічає на його обличчі легку темну щетину. На мить уявляє, як щетина приємно торкається її ніжної білої блюзи чи навіть лица. Фантазія про цей доторк нестерпним хвилюванням коле в самісіньку ніжність.

Схвильована Клеверик сідає навпроти Гаврила. Її погляд зосереджується на руках, які тримають горнятко. Гуцулка помічає красиві виразні півмісяці — білі плямки, котрі є в усіх під нігтями.

— То коли ви встигли роздивитися мої руки? — спокійно запитує чоловік. Він продовжує щось шукати у цій дівчині. Робить перший ковток, і гаряча м'ятна вода плутає думки.

— У полі, — каже Клевер і дивиться чоловікові в очі. — Після смерті батька я жила в кам'яному будинку. Одного разу я молилася про зустріч з чоловіком, потім пішла в поле і побачила вас. Сиділа серед високої трави і роздивлялася ваші руки. Ви тримали в руках глечик.

— Дуже мило, — зауважує вражений чоловік. Таких діалогів в елітному світі не провадять. Гуцулка помічає, що Гаврило зашарівся і не може дібрати слів.

Обоє дивляться на долівку.

— То як ваші справи, Клевер? — першим порушує мовчанку Гаврило.

— Добре. Я сьогодні вперше готувала чай на замовлення моделей і...

— А чому ви вирішили, що мені це цікаво? Навіщо про моделей? — Гаврило перебиває дівчину, і від цього в неї на очах виступають сльози.

— Чи ви здуріли, чоловіче?! — обурюється крізь сльози Клевер. — Ви ж самі запитали, як мої справи!

— Мені приємно дізнатися, що у вас усе добре. Але мене не цікавлять напої для моделей, — пояснює Гаврило. Він збентежений і водночас зачарований емоційністю дівчини. — Я вас засмутив? Коли я щось зауважую, то роблю це з повагою до вас. Просто є речі...

— Немає ніяких речей, — перебиває чоловіка Клевер. — Від вашої манери розмови мені хочеться тупнути ногою й утекти в простий щасливий світ!

— Я нічого не зрозумів, але пояснювати не треба, — сухо каже чоловік і допиває чай. — Можна я подарую вам шарф?

— Що? — Клевер зовсім не розуміє цього чоловіка.

— Шарф. Зимовий шарф, — з усмішкою пояснює Гаврило. Він раптом збагнув, що дівчина йому неабияк подобається.

«Можна ризикнути і закрутити роман», — заспокоює себе фотохудожник, але вголос каже про інше.

— Я вирушаю на тиждень у мистецький тур. Можна я вам привезу в дарунок шарф?

— Барвистий? — тихенько запитує Клевер, вкладаючи в це слово всю свою ніжність.

— Що? — слово «барвистий» електризує чоловіка.

— Ну, кольоровий шарф? — перепитує розгублена Клеверик. Аромат м'яти наповнює весь ресторан.

— Не знаю. Який буде гарний, такий і привезу, — байдуже відповідає чоловік.

— Добре, — дівчина вже не має сил розтлумачувати його інтонацію.

— А це правда, що у вас є великий Лелека? — раптом запитує Гаврило. Зважившись на це запитання, він ніби визнає, що буває світ, інакший від звичного для нього.

— Це я є у великого Лелеки, — відповідає Клевер і затуляє лице руками — дає знати, що хоче припинити розмову. Вона втомилася.

— Ясно, — промовляє розгублений Гаврило і йде з ресторану. Тієї миті, коли він відчиняє двері, на сухе-сухе листя падає важкий холодний дощ. Магічна мелодія: гроза та шурхіт листя. Особливий Всесвіт оселяється у двох серцях. Ніжний Всесвіт. Він вдихається впевнено. Глибоко. Майже достатньо.

нотатка в тайстрі

*У липкому густому повітрі, що буває перед
чуттєвою грозою, зачепилася моя мрія. Вона про
те, що я хочу зігріти суворого чоловіка, котрому
ніхто в житті не відкрив казки.*

*Важко дихаючи цим густим передгрозовим
повітрям, я пошла собі сукню: довгу, білосніжну,
з широкими рукавами. Я піднімаю руки вгору, і мої
руки — крила. Одне крило — жовте, пшеничне;
друге — блакитне, небесне.*

*Ох! Я хочу, щоби всі наші страхи розчинилися
у сильній грозі. Щоби було боляче від несподіваної
легкості. Щоби я тебе обійняла, й ти був у моїх
крилах.*

*Хіба ти винен, що ніхто тобі не відкрив магії
цього світу? Що ти не бачиш країну такою, як я...*

*Я так цього хочу! А поки що... Твоя суворість —
це тяжке дихання перед омріяною легкістю.
Води мені!*

ЧЕРВОНИЙ

Розмова з Гаврилом так схвилювала Клевер, що гуцулка від емоцій вже кілька днів пританцьовує, гуляючи вулицями. Гілляка-оповідака дарує людям багато червоного дощичку. А ще городяни, звиклі похмуро дивитися собі під ноги, помічають на бруківці велику тінь птаха. Вони підіймають голови і бачать над собою Лелеку. Серця проймає дитяча мрія мати крила.

Гуцулка знає, що Гаврило в мистецькому турі, тому спокійно прогулюється біля його будинку. Клеверик підходить до знайомих кованих воріт. Сідає в трояндовому дворі, де сьогодні не падає сажа.

З тайстри горянка виймає маленьке дзеркальце і роздивляється свої губи. Вони пухкі, червоні, немов гранат, розрізаний навпіл. Такими вуста Клевер є завжди, бо вона часто покусує їх.

Потім гуцулка дістає з народної торбинки калину і розтирає її на губах, як у дитинстві. Аж раптом дівчина завмирає — біля дверей стоїть Гаврило і уважно спостерігає за нею.

Він повернувся раніше.

Зачарована Клевер дивиться чоловікові в очі й помаленьку продовжує малювати губи. Повільно. Дуже повільно. Серце починає битися пришвидшено: дівчина згадує розтерті на губах кульбабки в полі біля Серцевинки... Від цього бентежного спогаду вона тікає.

нотатка в тайстрі

Сьогодні я малювала губи на очах у чоловіка.
Ми обоє розуміли, що переживаємо красиву забаву.

Забаву. У моїй червоній калині заховалася
забава для мене і для чоловіка, якого я обрала.
Я фарбувала губи повільно, і ця забава красивою
тонесенькою лінією пролягла нашою з ним
буденністю.

Лінія. І ще одна лінія. Мої спрагли губи
вкриті лініями. Я це помітила і продовжила
вимальовувати свої вуста просто перед
схвильованим чоловіком.

Ці лінії — мої жіночі емоції, амбіції, ніжності,
розпусти, невинності та... Я уявила, як чоловік
веде пальцем по цих лініях, і вся моя жіноча мрія
перетворилася на червоний колір.

Колір. Моя калина — це червоний колір. Я подумала про
це, і чоловік пройшов крізь мене, залишивши на моїх
вустах ще одну тоненьку чуттєву лінію... Сьогодні.

НОВИНИ

— Вулицею біг чоловік, люто нарікаючи на рідну країну,
і захлинувся від сажі. У центрі площі встановили дорогу бо-
жевільну інсталяцію, яка блимає під сонцем і вихваляє по-
пулізм чиновників про отриманий грант. Елітний фотограф
вийшов із засипаного сажею будинку, заблукав у провулку
поміж щирими людьми з осяйними усмішками й дістав опік

очей. У пошуках тиші олігарх задрімав на траві під вербами. Люди потупилися в мобільні телефони, читають суперечливі новини, напружено переживаючи сліпоту своїх сердець, — Клеверик сидить біля свого «телевізора» — центрального вікна театру — і озвучує побачене. Читає власні новини...

ВІДЧУВАЄ КОЖЕН

нотатка в тайстрі

Тату, коли чиєсь сліпе серце перетворюється на камінь, нестерпна важкість лягає на душу кожної людини в країні. Я сама нерідко відчуваю, як мені вривається дихання. Оглядаюся, а всі навколо прикладають руку до грудей і кажуть: «Щось так важко нині на душі».

ТАРЯЧЕ У СЕРЦІ

Недільний дарунок піднесли з любов'ю гуцульські майстрині загубленим жителям Горба. Темно-червона гаряча нитка, що бере початок аж у центрі землі Народного, вишила сорочки та сукні городян.

У неділю здивовані люди зі сліпими серцями одягнули оздоблений народною вишивкою одяг та відчули на своїх тілах гарячий доторк нитки. І одразу дуже захотілося навчитися читати заховані у візерунку послання...

НІ, ДОСИТЬ!

— Оно скільки голоти навколо! Візьму на роботу, платитиму копійки, нехай пахають на мене, — каже чоловік,

намагаючись вибрати реп'яхи зі своєї дорогої стильної сорочки.

— Ні, досить! Треба бути чесним, а не думати тільки про свою шкуру. Ми ж люди однієї країни! Ми ж усі родом з однієї народної казки! Навіщо ти топчеш свою націю? — заперчує його товариш. Він одягнений у сорочку, вишиту темно-червоною гарячою ниткою.

Приємно пече в серці. Так, його серце тепер живе!

ПАРК, ДЕ ЧУТИ ПОТЯГИ

На найбільшій півкулі Горба Клеверик розшукала дикий парк. Він якраз над вокзалом. Весь парк усіяний маленькими вузькими лавицями, пофарбованими в синій колір. Сидиш над вокзалом, як на тонесенькій хмарині. Весь час чути, як унизу гудять потяги. Поміж цими звуками гуцулка легко впізнає мелодію потяга, що їде в Народне. З нього доносяться фольклорні мелодії — то машиніст Буль виграє на губній гармоніці. Клеверик годинами зачаровано слухає ці звуки.

Парк спіраллю — від вокзалу до вершини пагорба — вкритий стежинами. Коли йдеш ними, глибоко відчуваєш велику історію. Ніби душі пращурів підіймаються вгору разом з гостем парку.

Парк, у котрому живе стугін потягів, має цікаву особливість. Люди тут не можуть розмовляти. Лише мовчки насолоджуються тутешніми звуками, дивляться одне одному в очі.

Клеверик любить притулятися спиною до старих дерев парку і дивитися вгору. Дух Міста міцно-міцно пощипує надзвичайною енергією. Одного разу, стоячи попід деревом, Клеверик вирішила, що треба змайструвати по всьому парку каруселі з сидіннями у вигляді літаків. Так і сталося: тепер

городяни мовчки підіймаються високо вгору на літаках, і Дух Міста відкриває перед ними старовинні панорами, надихає вивчати історію рідного Горба і дізнаватися про кришталеві вікна. А біля кожного атракціону відкрили по дерев'яному будиночку, де продається трояндове варення пані Синиці. Зібрані кошти переказують у фонд «Гостинець».

А ще якось Клеверик надумала на найбільшій галявині над самісіньким вокзалом висадити маленькі й дуже-дуже покручені дерева. Цілий сад! І цей задум теж справдився. Тепер на покрученому гіллі висять маленькі голосні дзвоники та ліхтарики. Городяни замість слів смикають за мотузочки — і у дзвониках гойдаються серця. Кожен відчуває, як щось випурхує з його закритого серця та летить за горизонт, а повертається надією, світлом. Відчувши світло, жителі Горба запалюють на покручених деревцях гасові лампи.

нотатка в тайстрі

*Слова набухають у гортані, не вивільнюються
назовні, й серце збиває свій ритм на відвертий
фольклор. Звуки всередині мене стають частиною
великого світу. Частиною стугону потягів,
котрий я впізнаю на вокзалах будь-якого Всесвіту.*

*Ай, як у моєму серці резонує! Увесь світ у мені
відлунюється. Щось у душі є дуже голосне.*

Чи хтось?

СОНЯЧНІ ЦИМБАЛИ

Люди Горба виходять на вулиці, бо чують цимбали. Одночасно з гучним звуком у повітрі спалахує промінь. Здається, хтось грає на сонці. Цимбали лунають біля кожної

людини, це є звуки живої музики! А за хвилину-другу кожен городянин, окрім музики, починає чути, як десь зовсім поряд старший чоловік добрим голосом розповідає народну казку. Люди роззираються, але ні музиканта, ні читця ніде не видно! Розгублені жителі міста підставляють руки під сонячне проміння і вперше помічають, що ті почорніли від сажі. Особливо моторошно бачити темні лінії на долонях.

«Хочу, щоб мої руки були чорними не від сажі, а від дум'яної свіжозораної землі», — такою думкою зцілюється одне зі сліпих сердець Горба, а невидимий дідусь починає розповідати щасливу легенду ще голосніше.

О! Виграють цимбали, лунає народна казка — і люди лагодять свої серця спогадами про батьківське соняшникове подвір'я. А до окремих сердець раптом приходить розуміння того, що їхня країна не прив'язана до політики і політиканів.

«І відколи це я почав дивитися на свою країну лише через політичні новини? — думає чоловік, котрий через яскраве сонце не може більше дивитися у свій мобільний телефон. — Коли я востаннє замість віртуальних дискусій дивився в очі людям, з якими ми є однією нацією? Коли востаннє люди збиралися на площі не для мітингу, а на вечорниці з неповторною народною музикою? Коли востаннє люди вклонялися одне одному зі щирими словами, коли грали одне для одного на скрипках? Невже я живу за часів, коли люди потупили очі в монітори та мудро дискутують щодо електронних петицій, але не є відкритими до глибокої розмови в реальному світі? Господи, чи бачив я свою країну поза політичною знедоленістю? І чи давно навколо ця сажа? Чому моя країна вкрита такою страшною чорною пеленою? Може, це не через політику, а через моє серце?».

ДОЩ УСЕ ЗМИВАЄ

На Богемній здійнявся гвалт. Неспокій! Фундаменти центральних будинків в вулиці розмальовано жовтогарячим колоссям, небом з білосніжними хмарами та жар-птицями.

Клеверик з Савелієм та пані Синицею поспішають подивитися на реакцію найсліпіших серцем городян, виснажених неспокоєм у своїх оселях. Дорогою чують, як на котромусь із дахів виграють на скрипках гуцули. А потім бачать людей, які обмацують долонями народний малюнок на фундаменті. Розпис зроблений глиною з Народного, тому долоні городян дуже швидко стають барвистими.

— Як чудово! — каже Савелій і чомусь бере за руку пані Синицю.

— Ці барви назавжди залишаться в душах людей, — відповідає щаслива Синичка і притуляється до Савелія. Її ніжна щока торкається сріблястої щетини чоловіка.

Гуцулка вражена: кожен її нерв відчуває, як світ вибухає від прекрасного єднання двох зрілих сердець.

Коли ж Синичка та Савелій дивляться одне одному в очі, вони розгублені. Ніби бачаться вперше...

— Ото дурню якусь понамальовували! А в нас запланований показ. Тут мав бути стильний сірий фундамент, — зітхає капризна невиспана модель.

— Хто профінансував це і що хотів сказати цими зображеннями? — нервується політолог. Помітно, що й він давно не відпочивав.

— Мамо, які гарні малюнки! Як у казці! — радіють щасливі дітлахи.

Клеверик підіймає гілляку-оповідаку, і на місто падає сильний дощ. Городяни розбігаються по ресторанах, а коли дощ ущухає, поспішають знову роздивлятися барвисті фундаменти. Та від малюнків не залишилося й сліду. Настає

неспокійна тиша. У ній Клеверик відчуває на собі уважний погляд знервованого Гаврила.

— Шкода, що дощ почався так раптово, — несподівано каже модель, котра спершу обурювалася малюнками. Під час грози пані Синиця почастивала її своїм трояндовим варенням, а Роза подарувала прикрасу у вигляді пташки з пшеничними крилами.

— Ну, глини в нас є багато, можете підмальовувати собі таку казку хоч щодень, — сміється з даху гуцульський скрипаль.

— Клеверіку, а ти не казала, що малюнки будуть тимчасовими, — шепоче пані Синичка.

— У цьому ж уся краса, — розводить руками горянка. — Дізнався про казку — то бери і твори надалі її сам.

Доки люди гомонять, Клеверик помічає, що до неї наближається Гаврило.

— Це ваші друзі з гір розмалювали? — запитує він чомусь злісно. Яскраві барви розбурхали його звичні потонулі в сажі будні, котрі він тримає під контролем. Гуцулка з сумом помічає, що Гаврило давно не знає спокою.

— Ці малюнки створили...

— Добре, що їх змив дощ, — Гаврило перебиває Клевер, і сажа вкриває фундамент найближчого будинку. — Завтра у нас тут показ. І для нашої фешн-історії потрібне нейтральне тло старого міста.

— Старе місто — то є нейтральне тло? — перепитує вражена Клеверик і розуміє, що чоловік каже про вкриті сажею стіни. Він, як і решта жителів Горба, не помічає цієї сажі. Він у ній виріс.

— Це моє рідне місто! Я виріс тут! Я знаю, що кажу! Тло міста завжди грає так, як мені потрібно, — Гаврило не в гуморі, аж повітря наелектризоване. Навколо нього збираються

відомі моделі. Вони розкидаються модними слівцями, котрих горянка не розуміє.

— А який ваш улюблений дитячий спогад про ці будинки? — запитує у Гаврила Клеверик. Він виловлює її запитання з-поміж гудіння моделей, але мовчить. Лише трохи згодом огризається.

— Ще бракувало мені балачок про дитинство! Я повинен іти готуватися до показу! — Гаврило злісно завершує розмову. Чоловік розвертається і йде геть у компанії своїх муз. Він сам вражений власною некультурною поведінкою. Адже звик до свого образу благородного талановитого митця.

— Я часто розмальовувала стіни своєї хати в горах, — спокійно каже йому навздогін Клеверик. Гаврило зупиняється, але не розвертається до гуцулки обличчям. — Я брала до рук глину — і на хаті починали літати багряні птаці. Сяло сонце, витанцьовували різні звірі. Стіни моєї оселі пам'ятають, як на них росли безмежно високі смереки, як з-під стріхи вибухав водоспад і розбивався об фундамент. А на фундаменті найчастіше квітнули півонії...

— Півонії? — Гаврило раптом розвертається до Клевер. — Півонії? Це що, квіти такі?

— Так, півонії, — повторює гуцулка й усміхається. Вона знає, яку магічну силу має це ніжне слово. Воно може розбити найсуворіший фундамент.

Доки Клеверик говорить, сірі хмари з сажею зникають і на небі одна за одною з'являються тоненькі червоні хмаринки та великі золоті хмарища. А за мить усе навколо вкривається медовим промінням (таким воно буває лишень перед заходом сонця).

— Півонії... Яке гарне слово, — несподівано для самого себе вимовляє Гаврило і відчуває, що його очі втомилися: після сірості раптом так багато ніжного медового світла. Хочеться

розчинитися в цьому квітковому Всесвіті. А ще навколо стало тихо. Як давно не було цієї тиші!

— Я малювала рожеві й білі півонії, — згодом продовжує гуцулка. — А потім їх, як і всі інші малюнки, змивав дощ. Я насолоджувалася чистими стінами своєї оселі, але ніколи не вважала їх нейтральними. Я дивилася на них і згадувала все, що творила...

Гуцулка не договорила. Розгублений перед неймовірною жіночою ніжністю Гаврило розвернувся і пішов додому. Моделі поспішили за ним. А їм навздогін голосно сміялися Савелій і пані Синиця, котрі міцно обійняли одне одного.

...Рано-вранці на фундаменті хтось заново намалював багряних птиць. Трішки невміло, але дуже щиро. То творили самі городяни. Гаврило відмовився від участі в показі. Залишився вдома: щоразу, коли промовляв слово «півонія» і згадував дитинство, у його дім поверталася тиша.

нотатка в тайстрі

*Золоті. Мазки. По сірому. Затхлому.
У нашому на двох просторі — сонячне плетиво.
У нашому на двох сплетінні — світанок.
У нашому на двох початку — країна.*

ПІВОНІЇ

нотатка в тайстрі

*Букет півоній. Уперше від тебе — для мене.
Оберемок найдорожчих квітів лагідно заспокоює
після вчорашнього сум'яття. Ці квіти тільки
починають бути, а з ними — особлива ніжність...*

Світанок. Клеверик прокидається і бачить, що над нею кружляє паперовий літачок. Спросоння гуцулка читає на його крилах: «Вийдіть на вулицю». Гуцулка швиденько вдягає білосніжну сукню (таку вона любить вбирати, аби на білому полотні щоразу малювалося щось особливе) і вибігає надвір. А там...

Уся земля під аркою вкрита кошиками з темно-червоними півоніями. Клеверик опускається перед ними на коліна, торкається і завмирає: у кошиках є земля! Гуцулка починає плакати від думки, що їй подарували не зрізані, а живі квіти — з корінням! Раптом чути, як поряд заводиться мотор автомобіля. Дівчина оглядається і бачить Гаврила, який їде геть на своєму старовинному б'юїку.

«Тату, чоловік подарував мені сьогодні таку ніжність, що подивитися одне одному в очі нам було би нестерпно», — шепоче Клевер і кошик за кошиком несе темно-червоні півонії собі в мансарду... Вона не може промовити жодного слова. Тільки відчуває, що ластівчаний розпис на стелі під'їзду ніби оживає і ластівки летять за всі горизонти світу, а повертаються просто в її серце.

Надвечір Клеверик майструє з паперу симпатичний автомобільчик, прикріплює до нього прапорець і залишає його в скриньці біля кованих воріт Гаврила. На прапорці написано:

*«А ти у б'юїку везеш мені півонії.
Із серцем моїм в оберемочку
Ховаєш до грудей симфонії».*

Квіти і перші листи. А там, у листах, уперше на «ти».

ТАКА УСМІШКА НА ЙОГО ОБЛИЧЧІ ВПЕРШЕ

Клеверик стоїть у будинку Гаврила. Лобом притулилася до акваріумного скла та зачаровано спостерігає за морськими кониками. Вона прийшла без запрошення: просто попросила садівника впустити її. Так хотілося побути в домі чоловіка, який подарував їй квіти!

Дівчина одягнена в чорний светрик, на якому Адам вишив Лелеку. До светрика — білосніжна спідничка та масивні чорні черевики.

«От прокинусь якимось уранці від твого поцілунку, — думає Клеверик, постукуючи пальчиком по склу акваріума. Її зачарує форма морських коників. — Ми вдягнемо яскраві светрики, почепимо крила. І одним червоним ровером поїдемо в Народне творити легенди. Коли настане оранжевий світанок, ми побачимо Сонячних Зайців і Сонячних Левів. Ой! Мені страшно, що густий оранжевий колір надвечір'я в нашому Народному досі лишається для тебе непізнаним! А коли ти потім повернешся в Горб, то будеш розповідати морським коникам мою народну казку. Будеш говорити, попиваючи гірський чай із суниць. З першим ковтком ти випустиш з себе гуцульське оранжеве світло. І одразу захочеш, щоби я знову наповнила тебе сям-вом...»

Гаврило сів на сходах і спостерігає за Клевер. До нього вперше в житті прийшли в гості без попередження. І не щоби поспілкуватися, а щоби роздивлятися морських коників. Клеверик не помічає чоловіка. Вона поринула у свої фантазії. А Гаврило зачарований її великими очима, котрі видніються з-за скла. Вони повні дитячого захвату, але й страшного болю та самотності.

— У світі є такі великі морські коники, що ми можемо покататися на них, — тихенько промовляє Гаврило й усміха-

ється. Він дуже тішиться цій своїй усмішці. Така усмішка на його обличчі вперше.

Клеверик сполохується, дивиться на Гаврила й тікає. Чоловік здивовано потирає очі. Йому здалося, чи коли Клеверик зачинила за собою двері, оселя й справді на мить наповнилася прекрасним оранжевим світлом?

нотатка в тайстрі

*Шелестять перші відверті слова.
Я люблю твою зашкорублу ніжність.*

НОВІ ПТАШИНІ ОСЕЛІ

На Горб падають сутінки, і у мистецьких центрах, виставкових залах, модних студіях стає людно й галасливо. Еліта в дорогому трендовому вбранні наповнює місто награними дискусіями про всілякий дикий арт, обговорює останні фотовиставки та майбутню інсталяцію до відкриття нового заводу.

У провулках неподалік від центру сидять молоді чоловіки, яким довелося пережити пекло війни. Їхні розмови заглушує істеричний вереск – то сліпі серцем митці, доведені до межі браком тиші, сперечаються, хто це прикупив у держави завод і яке елітне мистецтво він колекціонує... Сажу вкриває вікна модного мистецького центру.

Аж раптом пронизливо лунають щира народна співанка та пташиний щебет. Еліта здивовано змовкає, виходить на вулицю і німіє. На деревах, понад обрізаними кронами, красуються великі пташині будинки. Під ними стоять гуцульські дітлахи в народному одязі й разом з Клевер співають так, що в людей на очах з'являються сльози.

Останнім з виставкової зали виглядає Гаврило. Він бачить, як Клевер співає під розкішним пташиним будинком, приклавши до серця руку. І цього разу він уже певен, що йому не ввижається — спів гуцулки вкриває все навколо прекрасним оранжевим світлом. Аж навіть сутінки зникають.

ВІЛЬНА КРАЇНА

нотатка в тайстрі

Тату, я чула, як батьки при дітях зі злістю говорили, що наша країна ніколи не буде вільною.

Навіщо при дитині таке казати? Хіба можна плутати боротьбу та важкі дні з неволею? Якби ми насправді були невільними, то панував би тоді навколо мертвий спокій!

Але ні!

Ми завжди були, є і будемо вільними! Де ще знайдеш таку націю, котра збирається разом і виспіває на весь світ про свою свободу та любов до країни? Вільні! Чи не тому нам так допікають чужаки?

Тату, ми вільні!

Але часто це є свобода з обрубаними крилами.

ЛЮДНИЙ РАНОК СУБОТИ

Горб починає забувати спокійні суботні ранки. Сонце щойно зійшло, а вже кожен провулок повен людей: невиспаних, наляканих постійним гулом. Зі своїх будинків вони повтікали на вулиці. Мають ображений вигляд: немов хтось

розповів їм тяжку важливу правду, і тепер вони вже не можуть жити у солодкому оманливому світі.

Клеверик прогулюється Горбом і вдивляється у сліпих серцем людей. Хтось розгублено стоїть на тротуарі (ніби когось чекає, але насправді просто вслухається в тишу). Пробігає чоловік, тримаючись руками за голову. Він кричить, що хоче тиші та спокою (його переслідують удари невидимого серця). Інші вимучені люди з розумінням дивляться на нього, але бояться заговорити вголос про свою проблему. Вони називають чоловіка божевільним, і густа сажа сиплеться їм на голови.

У пошуках тиші люди поодиноці мовчки сидять на лавичках, у кав'ярнях, на площах. Якщо говорять одне до одного, то повільно: насолоджуються паузами між вимовленими словами. Що більше слухають тишу, то щиріші слова злітають з їхніх вуст. Це є обдумані слова! Якщо вже порушувати дорогоцінну тишу словом, то це слово мусить бути щирим. І коли горянка запитує в людей, чи не знаходили вони чарівного червоного яблука, то вперше чує у відповідь душевні фантазії чи бачить щирий подив від несподіваного запитання.

І що то за незвичайний суботній ранок! Десь звучать прекрасні слова і гояться сліпі серця, десь просто собі стоять мовчазні люди, а десь раптом чуються сварки й сиплеться сажа.

А ще цю суботу прикрашає відгомін гуцульських сердець з Народного. Місто огорнуте рідкісним білосніжним туманом — то молоді гуцулки палять люльки і виспівують про любов.

Клеверик стоїть серед огорнутого туманом міста в білосніжному пухнастому светрику та білесенькій спідничці. Туфельки — темно-зелені. На шиї — дивовижне намисто: нанизані на нитку великі-великі сухі темно-червоні квіти.

Волосся пахне ялівцем. Дівчина тримає листівку, на котрій Василько намалював серце. Листівка пульсує.

Несподівано очі горянки починають сльозитися: в обличчя потрапляє багато сажі.

— Моя зйомка накрилася! — кризь туман чути, як на когось свариться Гаврило. Його голос утомлений. — Звідки раннього суботнього ранку стільки людей на вулицях?! І звідки взявся цей туман, якщо прогноз погоди чітко обіцяв ясну погоду?

У густому тумані Клевер іде на голос Гаврила: сажа осідає на білосніжному светрику, дере в горлі. Коли підходить до чоловіка, то навіть говорити не може. Суворий Гаврило помічає Клевер і дивується, що її очі так сильно сльозяться.

— Я хочу, щоби ви були щасливі, — тільки й каже Клеверик, а відтак закашлюється від сажі, котра густо сиплеться над Гаврилом. Дівчина залишає свою листівку в лівій кишені його чорного пальта і зникає в тумані. Гаврило відчуває, як щось пульсує в кишені, немов разом з його серцем поряд б'ється ще одне.

— Що ж це таке? — нервується Гаврило. Він, як завжди, захищається від того, чого не може пояснити. Із цим запитанням кризь білосніжний туман падає колючий дрібний дощик (Мольфар у горах голосить про сліпе серце).

ПРОДАНО

нотатка в тайстрі

*Хтось дістав це з кров'ю зіпсованих батьків.
Хтось прийшов до цього замість боротьби у дні
війни... Продавати: колір своєї країни, любов
до рідних людей, своє право оповідати народну
казку і свій обов'язок боротися з тими, хто
перетворився на лютих ведмедів.*

Вони неоднакові на вигляд: хтось — скандальний політик, хтось учора нишком обдурич сусіда в селі. Але в усіх є децхо спільне: на їхніх будинках ластівки не в'ють гніздечок, необроблена земля стає схожою на побите скло і дець під покинутою батьківською стріхою чути плач не посаджених дерев.

ЗАПЕРЕЧЕННЯ КАЗКИ

Є в Горбі гарна схованка від сажі — у маленькому сквері біля університету росте дерево, стовбур якого низько стелиться понад землею, а густа крона нагадує велику парасоллю.

Клеверик сідає на стовбур, немов на лавицю, і кладе біля себе яскраву сяйливу лампу з крамниці Жука. З тайстри виймає книжку в тканині.

З кожним прочитаним уголос словом у нічному місті виростають великі сиві кульбаби, які випромінюють приємне мерехтіння. А ще під час читання будинки мандрують з вулиці на вулицю — у людей змінюються адреси.

Городяни помічають, що за вікнами замість темних барв ночі є сріблясте мерехтіння. Вони визирають з вікон і... Ото дивина! Казкові сиві кульбаби та нова вулиця з незнайомими будинками, з вікон яких теж виглядають приголомшені люди! А малеча танцює навколо великих кульбаб. Однак, щойно сліпі серцем городяни починають шукати пояснення цій незрозумілій магії, кульбаби падають на землю та зникають. Діти плачуть...

Коли Гаврило вийшов зі свого будинку на нічну прогулянку, він одразу опинився біля університету.

«Ого, як я задумався. Стільки пройшов і навіть не помітив. А це що, фільм знімають? Неперевершені декорації», —

розмірковує Гаврило, й навколо нього кружляє сажа. Однак усі думки зникають, коли він бачить Клевер.

Гуцулка сидить на стовбурі. Її освітлює кругла лампа. Суворий чоловік дивиться на дівчину у вишитій білим по білому сукні. З-під сукні видніються блакитні черевички. У руках Клеверик тримає книжку в жовтогарячій тканинній обкладинці. Читає, і довкола — слово за словом — з'являються нові великі сяйливі кульбаби. «Яка якісна комп'ютерна графіка», — думає чоловік, але перевірити, чи кульбаби, бува, не справжні, він не наважується. А тим часом сиві квіти одна за одною падають на землю і зникають.

Розгублений Гаврило зупиняється за спиною в Клевер. Близенько. Дівчина відчуває, як чоловіче дихання поєднується з її власним. І від цього бентежного дихання двох людей слова з книжки читаються ще голосніше. Гаврило вслухається: Клеверик читає легенди гуцулів про людей, котрі лагодили одне одному крила, щоби літати над любою країною.

Коли горянка змовкає, всі кульбаби зникають, а будинки повертаються на свої постійні адреси.

— Хороша комп'ютерна графіка. Бачили колись таку? — запитує Гаврило, сідаючи біля Клевер на дерево.

— Я бачила, а ви — ні, — відповідає гуцулка.

— Хіба в горах є такі сучасні розваги? — Гаврило встає з дерева, він схвилюваний спілкуванням з Клевер.

— У горах є казка, — спокійно відповідає Клеверик.

— Так, звісно, — глузливо погоджується чоловік, і від цього глузування кожна мембранка горянки нестерпно ниє новими пекучими відбитками. — Я поспішаю додому, мені треба готуватися до зйомки на світанку. Був радий вас бачити.

Приголомшена Клеверик дивиться, як чоловік швидкими кроками йде від неї. Ніч добігає кінця, й гуцулка сумно

зітхає: «Це є вибір більшості людей — заперечувати казку, незнану доти».

ШТРИК-ШТРИК У СЛІПІ СЕРЦЯ

Місто тоне в дрібних колючих градинах. А в Народному три старі гуцулки та Мольфар сидять на верхівках смерек, пахотять люльками і ведуть сумну бесіду про Горб.

— Як шило проштрикує цупку матерію, так сповнені болю погляди вояків проштрикують у Горбі збайдужілі душі, — каже Мольфар.

— Герої, дихання котрих після війни назавжди просякну-те кров'ю, бачать елітне розцяцьковане місто, і їхній біль стріляє в кожне сліпе серце, — кризь сльози підхоплює Ганнуся.

— Збайдужілі ненавидять ці постріли, бо вони залишають глибокі дірки в їхніх скам'янілих душах, і ті дірки нитимуть завжди, — аж губу прикушує від цих слів Калина.

— Прошли війну з кулями і смертями, щоби потім щодень переживати війну посеред фальші, якою наповнені буцімто мирні будні. От тобі й сліпа епоха, — важко зітхає Февронія.

ПЕРШИЙ ГОСТИНЕЦЬ

Улюблені цукерні та пекарні старожилів Горба наповнилися смачним частуванням! Найперші пожертвування до фонду «Гостинець» мешканці Букового дворика витратили на солодку справу — прикрасили будні літніх людей гостинцями. І у провулках Горба на кожного охочого тепер чекає особлива зустріч: можна говорити до щирих літніх людей та слухати їх! Після такої розмови життя наповнюється важливою мудрістю.

Бабусі та дідусі повільно виходять зі своїх будинків, дивляться на молодих городян очима, повними світла, мудрості, загадки та болю, і говорять голосом, у котрому дзвенять любов і доброта. Вони входять в улюблені пекарні, і їх там частують смаколиками — наприклад, запеченими в кремі грушами. Щасливі очі літніх людей нікого не лишають байдужим. Господи, це є погляди старих ангелів, які нарешті відчують себе потрібними й на radoшах оповідають історії свого життя!

І доки на елітній сцені цього міста кричать про скандальну короткометражку, у провулках люди частуються щирою їжею та слухають, як з уст старожилів злітають спогади про духмяні поля, смішні народні приказки, любовні небилиці...

Ця казка й досі живе у провулках Горба: у пекарнях та цукернях старенькі зігріті увагою люди говорять до кожного охочого. І від їхніх легенд щось цілком лється на рани кожного серця та зболене велике серце країни.

нотатка в тайстрі

Господи, яка то є біда в тій країні, котра не обіймає своїх стареньких ангелів!

ЛЯПАС ЕЛІТІ

Від спалахів камер і запитань журналістів Клевер розгублюється. На червоній доріжці, густо вкритій сажею, горянку супроводжують Адам і Савелій. Дівчина міцно тримає палицю і думає: «Гілляка-оповідака! Нехай кожного спіпить біло-сніжний колір наших народних сорочок, а візерунки на них вишивають у серцях людей бажання подорожувати селами рідної країни та бажання вкривати стіни своїх міських кімнат народними розписами».

— Мій гуцульській метелику, не хвилюйся. Уяви, що ти у себе вдома в горах, і просто веселися, — жартує Савелій.

Публіка бачить на червоній доріжці тонесеньку гуцулку в довгій чорній сукні з вишитими темно-червоними та темно-зеленими квітами. З кожним кроком з-під сукні визирають червоні туфельки, плетені з цупкої нитки. Клевер іде доріжкою в Будинок моди, де відбудеться презентація колекції гуцульського одягу. Світові папараці намагаються сфотографувати кожен елемент її вбрання. На плечі дівчина вільно накинула улюблену народну хустину темно-червоного кольору. На грудях — сім ниток гуцульського нефарбованого намиста. Але найошатніша прикраса — дві густі коси, які спадають нижче колін.

Поверх вбрання Клевер наділа через плече невеличку тайстру, яку їй виткав Мольфар. У кишені тайстри видніється букет засушених яблуневих квітів.

Жодних перстеників, жодних сережок, жодної косметики на обличчі, жодних пафосних слів, жодного бажання слави. Вона йде червоною доріжкою, міцно стискає палицю і, мружачись від сяйва камер, згадує єдине.

...Чорна земля. На ній гуцулка в білосніжній сукні різьбить на дереві портрет гуцульської праматері, а старенький незрячий батько у вишитій сорочці наспівує народне. Поряд — великий Лелека з розправленими розкішними крилами. А ще над її гуцульським батьком літають і співають десятки ластівок...

Савелій міцно стискає руку Клевер, і дівчина повертається із забуття. Запалює люльку, котру їй зробив колись Георгій, і щоками котяться дві сльози. Вона легенько втирає їх і сумно всміхається.

— Покажіть нам свою дрімбу, заграйте на ній! — просить тележурналіст.

— У поспіху я ніколи не дозволю собі торкнутися дри-мби, — відповідає дівчина. — Але я заграю за кілька хвилин у спокійній атмосфері.

Перед публікою Клевер має гордий вигляд і лише час од часу ніжно всміхається сама до себе — вона думає про свої су-тулі плечі, в яких ховається розгадка її портрета.

Репортери з усього світу продовжують засипати горянку запитаннями, адже це вона надихнула Адама на створення незвичайної колекції гуцульського одягу. Дівчина пояснює, що кожна ниточка її одягу несе в собі історію народу, і якщо хтось надумає носити цей одяг лише заради моди, то він матиме нікчемний вигляд.

— Носити гуцульський одяг — це обрати свої кольори, усвідомлюючи себе і землю, на якій ти виріс, — пояснює Клевер. — Якщо ти хочеш прикрасити себе народним одягом, то спершу подивися на чорний колір землі та відчуй свою історію...

За кілька хвилин дівчина разом з Адамом і Савелієм іде з червоної доріжки. Зала тим часом завмирає в очікуванні показу. На подіум за проханням Клевер замість відомих моделей вийдуть її подруги — гуцулки з Народного.

У темній залі чути, як грає дримба. Мелодія, немов шепіт духів, наповнює приміщення, в якому зібралася так звана світова еліта. Зі стелі опускаються десятки великих гасових ліхтарів, і вони казково освітлюють простір. Тепер видно, що посеред подіуму сидить на колінах Клевер і грає на дриम्бі. Горянка погойдується в такт мелодії. Згори на неї падають засушені Розалією пелюстки різних квітів. До останнього пристрасного звуку гуцульської дриम्би публіка мовчить, і лише опісля вибухає гучними оплесками. Клевер вклоняється, рушає до свого місця в залі, натомість грати на дримбах починають малі гуцули. Вони сидять на краєчку подіуму,

і під їхню музику на сцену виходять гуцулки в прекрасному одязі.

Люди бачать неймовірної краси народне вбрання в різних варіаціях, а Клевер плаче і згадує слова батька: «Моя ластівочко, ти знаєш, чому твоя сукня чорна? Бо це є колір землі, якою ти ходиш змалку своїми босими ніжками. А ти знаєш, чому ця чорна тканина вкрита червоними барвами? Бо ти вчишся любити. А чому вона вкрита зеленими кольорами? Бо ти відчуваєш свої рідні гори. Серденько, а чи знаєш ти, чому ці барви темнішають? Ти впевнена у своїй любові. А чи відомо тобі, донечко, що твій одяг уміє співати? Він почав співати тієї миті, коли народні майстри ні творили кожну ниточку, наспівуючи під час своєї праці молитву. А чого ж ми так любимо свій одяг? Бо кожна його барва і кожна його нитка підкреслює гордість за нашу культуру і відкриває любов у наших серцях. А ще, донечко, у своїй гуцульській сукеночці ти – найгарніша ластівка, і колись тебе такою побачить чоловік, і ви разом будете творити мистецтво, ваші серця співатимуть. Це кажу тобі я – чоловік, який пізнав любов і щасливий творить на своїй рідній землі».

...Останній вихід – колекцію вже показано. Адам запрошує на подіум усіх гуцулок і сам виходить у супроводі Клевер, яка плаче від спогадів про батька. Глядачі аплодують стоячи і вигукують «браво». Клевер теж кричить «браво», але не кутюр'є і моделям, а ріднесеньким горам.

Після показу в просторій залі дівчину оточують колекціонери, політики, журналісти, фотографи, різні відомі люди... Біля Клевер стоять Савелій і Адам, вони тримають розгублену горянку за руки.

– Напевно, ви сьогодні горді, адже весь світ побачив гуцульський одяг? – запитує журналіст у Клевер.

— Я щодня горда, адже у своєму одязі можу бачити історію рідної землі. І я щодня горда, адже у своєму одязі бачу весь світ, — спокійно відповідає Клевер.

— Напевно, у вбранні кожного народу можна побачити весь світ, — припускає журналіст.

— Це бачення починається з одного серця, — каже Клевер, і їй аплодують.

Навколо дівчини збирається ще більше людей. Клевер розуміє, що зараз почнеться світська бесіда відомих персон, і вона повинна взяти в ній участь.

— Гадаю, це одяг для людей, які роблять усвідомлений вибір, — поважно каже політик і запалює сигару. Від його паління всі стіни вкриває сажа.

— Це одяг для людей, які вже потім щось усвідомлюють, а передусім вони відчують, — каже Клевер і на противагу сигарі запалює рідну люльку. Пахощі гуцульської люльки наповнюють повітря в залі, і присутнім здається, що вони дихають медом.

— Клевер, годі вам, у місті цю колекцію мало хто оцінить. Одяг просто назвуть народним і почнуть носити, бо такий тренд, — заперечує політик.

— Ви називаєте народний одяг трендом? Можливо, тоді й чернеча ряса може стати трендом? — спокійно перепитує Клевер, дивлячись чоловікові в очі. — Люди, які хочуть бути в тренді. Люди, які хваляться, що живуть поза трендами. Люди, які запевняють, що створюють тренди. Та всі вони насправді залежні від того тренду! А простий народ слова «тренд» не знає, хоч де він живе: у місті чи в горах. Мій рідненький народ просто відчуває свій одяг.

До Клевер підходить білявка у червоній сукні та запитує:

— Ну то чому вашого народного одягу немає в магазинах? Люди забули про нього, а ви — екзотика в нашому місті.

— Чи не цій екзотиці ви сьогодні кричали «браво»? — саркастично уточнює Савелій, і білявка шаріється.

— Невже ви думаєте, що коли народний одяг є у вітрині — це значить, що люди не забули про нього? — дивується Клевер. — О ні, це означає страшну біду: люди купують народний одяг у магазині, якщо традиції їхньої родини вмерли. Сьогоднішня колекція — для тих, хто через сліпоту не знав рідного одягу. А ще — для великого світу, щоби той відкривав для себе наш народ. Тим паче, це лише варіація того, що я ношу щодня. Натяк на скарби мого Народного.

— Ніхто, крім вас, не ходить щодня у власному неповторному вбранні з народними мотивами, — зауважує стара пані. — І дарма. Це ж така краса!

— О так, у мене навіть нічні сорочки вишиті гуцульськими ружами, — жартує Клевер, і люди сміються. — Я — донька свого батька і змалку ношу гуцульське вбрання, але це не є підставою присоромлювати мільйони тих, хто шанує вишиванку і не заношує її щодень. Головне — народні скриньки у наших серцях.

Дівчині аплодують, вона просить склянку холодної води і тихенько промовляє: «люблю», «дякую», «пам'ятаю». Насправді її вже втомила пуста бесіда, але вона себе опановує і подумки промовляє: «Сука! Сукеночка!».

— Клевер, хай там хто що каже, а сьогодні тут, у Будинку моди, зібралася світова еліта, і вона аплодує колекції гуцульського вбрання, — каже старший чоловік у дорогому одязі та у супроводі охорони.

Клевер відчуває, що їй урвався терпець. Вона дуже глибоко вдихає з люльки цілющі трави та видихає дим кільцями. А потім одним подихом, тренуваним змалечку, затято говорить про наболіле, махаючи гіллякою-оповідакою:

— Колекція народного одягу не потребує оплесків еліти. Відколи я приїхала у це місто, чую лиш про єдиний критерій, за яким тут оцінюють мистецтво. Такі дешеві фрази: «його визнала еліта», «це елітне мистецтво», «це дорога робота для еліти», «це література з авторським елітним стилем», «це дуже інтелектуальне, не для простого народу», «а це бестселер, надрукований на туалетному папері, щоби прості дурні люди з сіл могли купити і хоч щось почитати». Потурають сліпці сліпцям! Та хіба ж це все про мистецтво? Мистецтво — то літопис, воно показує світ того, хто його творить, і тих, хто його підносить. Бавляться сліпі серцем у свій світ: кому країною правити, кому грошей урвати і клан свій озолотити, кому цькувати простих людей і все щире, справжнє — те, що дошкуляє і до чого вже не вернеться зажерливе серце. І ці вічні розмови про елітне... Так хочеться комусь бути царьками. Я ж себе запитую: а хто така ця еліта, що від неї повинне залежати мистецтво, і що то за мистецтво, яке залежить від еліти? Моє мистецтво — народне. Це мистецтво чоловіка й жінки, які виростили на рідній землі та прагнуть залишити щось після своєї любові. А щире народне мистецтво аж ніяк не залежить від визнання еліти!

Клевер знову глибоко вдихає через люльку, знову випускає дим кільцями. У залі всі затамували подих. Гуцулка продовжує:

— Для мене еліта — це людина, яка виростила на своїй землі та добре це розуміє. Для мене еліта — це людина, котра різьбить дерево і свій шедевр зберігає у сільському музеї, який можуть відвідувати прості люди. А якщо різьблені шедеври схоче побачити хтось із псевдоеліти, то нехай собі елітно подорожує до сільського музею... Для мене еліта — це люди, які в усьому цьому хаосі комерційного життя щодня вчать ся без гордості заглядати в очі своїм рідним і казати слова

любові. Для мене еліта — це людина, яка творить і досягає висот заради рідної землі, але навіть не думає цим вихвалитися. Для мене еліта — це селяни, які косять траву і частують гуцульським молоком людей з усього світу. Для мене еліта — це бабусі, які обробляють грона винограду і дають своїм дітям напитися. Для мене еліта — це дідусь, який колекціонує народні капелюхи. Для мене еліта — це чоловік, який вишиває сорочку... Господи, для мене еліта — це людина, яка просто виростає на землі своїх батьків і горда з цього! Задля такої еліти твориться народне мистецтво, зокрема й народний одяг. Подивіться, цю колекцію створив Адам, який родом з іншої країни. Однак він роками вивчав історію моєї землі. Він прислухався до свого серця і створив те, що близьке простим людям, — колекцію народного вбрання в його авторській варіації.

У залі тихо. Савелій з Адамом, а неподалік і Василь, із захватом дивляться на Клевер. Дівчина продовжує:

— За час життя в Горбі я побачила сотні відомих митців, які женуться за чимось примарним заради визнання якоїсь там еліти. Ви подивіться лишень на розрекламованих фотохудожників, що стали рабами трендів! Вони прислугуюють лялям, роблять їхні дорогі відверті фотографії та називають їх своїми музами. Хоча насправді то просто фотографії голого тіла. Митці їдуть кудись по модну філософію, а тим часом рідна багата культура залишається для них абсолютно невідомою. І поки вони там, за бугром, до мене в гори приїздить іноземець і стає на коліна перед гуцульською культурою. Він вивчає мій рідний одяг і показує його світові! Я зрозуміла... Ті, хто швендяють світами, шукаючи комерційних замовлень, а замість коханої жінки у своєму мистецтві носяться з капризними панянками, дістають визнання дешевої псевдоеліти. Але ті митці, які, попри все комерційне, опускаються

на коліна перед рідною землею та справжньою музою, дістають визнання простого народу. Знаєте, у мене вдома лежить багаторічне дослідження вечорниць, але ніхто з фотохудожників не приїде та не перетворить його на художню історію. Їм ніколи, в них замовлення на ілюстрації життя багатіїв у пишних вежах. Господи, та ви хоч пам'ятаєте, що таке народні вечорниці та щира бесіда? Ви колись стояли босоніж на чорній землі, читаючи любовні вірші? Ви пекли хліб, гортаючи замість книги з рецептами книжку з народними легендами? Ви вишивали коханому сорочку, а потім віддавалися йому, пізнаючи справжню любов?

Клевер допалює люльку і завершує:

— Дякую за увагу. Нині ми вам представили колекцію гуцульського одягу. Це є народне мистецтво, що вже віками визнається щирими людьми, а ваші сьгоднішні аплодисменти — лише ще один маленький комплімент великому гуцульському народові. Бажаю вам гарного вечора.

Лунають оплески. Клевер спокійно дивиться публіці в очі, а потім збирається покинути гостей. Савелій і Адам намагаються провести її крізь натовп, але раптом Клевер зупиняється і наостанок каже:

— Я говорила до вас із великою повагою. Мій татусь завжди вчив мене, що мистецтво — це сказати про святе через певну форму і зберегти свій витвір у народі. Я мрію бути героїнею для свого коханого, бо щире мистецтво починається з любові. Прагну в мистецтві зберегти історію гір, зокрема чоловіка та жінки на рідній землі. І я не збираюся ховати своє мистецтво у приватних колекціях багатіїв, я хочу віддати його народові...

Клевер розвертається і виходить надвір. Цієї ж хвилини маленькі гуцули сиплять людям на голови тисячі засушених соняшникових пелюсточок. Клевер, щойно переступивши

поріг душно́ї зали, думає: «Гілляка-оповідака! Нехай падають на місто колючі-колючі реп'яхи! Хай не буде спокою в серцях людей! Най коле в самісіньке серденько! Згадок про війну, в котрій полягли наші герої! Думок про еліту, котра вже виплодилася чи котру не придушили за часів біди, тож вона чекає, аби душити щойно відвойоване на радість чужакам. Най відкриється людям дорога до Серцевинки! Най почують свою народну пісню! Гілляка-оповідака! Гілляка-оповідака! Гілляка-оповідака!».

За кілька хвилин люди в залі чують, як на вулиці Богемній аплодує натовп. Поважна публіка теж виходить надвір і бачить, що посеред міста зупинилася бричка, двома конячками керує виноградар Артур. У бричку сідає Клевер. Несподівано позаду неї вмощується великий Лелека. Він розправляє розкішні крила й еліті відбирає мову.

— Клевер, а яка у вас професія? — раптом лунає з натовпу дитяче запитання.

— Я — татова доця, — з усмішкою відповідає гуцулка.

Клевер бажає всім людям гарного вечора і прощається. До неї в бричку сідають міські дітлахи, а разом з ними Адам, Савелій і Василь. Гуцул дає конячкам знак рушати, а Клевер кричить:

— Сука! Суkenочка!

...Вона зникла за рогом, залишивши по собі сріблястий туман і пелюстки соняхів. Клеверик з друзями із Букового дворика цілу ніч катала на бричці міських дітей. Лелека дозволяв малечі себе обіймати. А ще кожен міг один разочок махнути палицею до неба. Цієї ночі в Горбі панувала народна казочка, народжена у серцях дітлахів, які повірили оповідкам тонесенької гуцулки! Усе місто — від ландшафту до думок городян — тривожилося. Закрався в сліпі серця неспокій, відчуття іншого життя, котре спроможне повернути в їхні

оселі спокій. А на ранок діточки просили в батьків: «Гілляку-оповідаку! Ми хочемо народних казок і гілляку-оповідаку».

нотатка в тайстрі

*У сріблястому-сріблястому густому тумані йду.
Туман показує серця людей: то темні холодні
плями, то яскраві гарячі світляки. Хочеться
прикласти соняхи до кожного холодного серця.
Хочеться зігріти їх.*

*Тату, мені болить. Нестерпно болить.
Йду в своєму гуцульському тумані та й хочу,
щоби тільки світляки і соняхи блимали на шляху.
Утопія?*

*Тату-татусю, ти прости, що в усьому цьому
сліпому хаосі називають утопією ту казку, ту
магію, те дихання, ту поезію, той наш народний
міф, котрими ти дихав, котрими ти тесав
і різьбив щодня свою країну.*

*Тату-татусю! Ріднесенький мій, я так хочу, щоби
ти прийшов на хвилинку. Щоби побачити ще
раз найкращу в світі утопію — твої каламутні
та щасливі очі, у котрих — уся країна. Щоби
поцілувати твої спрацьовані, почорнілі від
щоденної роботи руки і згадати щире народне
мистецтво. Те мистецтво, яке є літописом народу.
Того народу, котрий шанує свою країну. Татусю,
я тільки так завжди дивлюся на мистецтво.
Як і заповідала бабуся, є тільки щира подія!*

Тату-татусю! Пробач, що пам'ять про твою магію, твою любу країну для сліпців є утопією.

Соняшників мені, тату!

ПАНСТВО НА КАРУСЕЛЯХ

Досвіток. На кожному дереві Горба намальовані очі гуцульської праматері. Їх помічає панство, котре лише на світанку розходиться з Будинку фотографії — всеньку ніч після показу богема гуділа, не могла заспокоїтися.

Біля дерев на скрипках виграють гуцульські діти та малеча з Горба. Щойно панство виходить на вулицю, дітлахи запрошують за собою. У дорогих костюмах і сукнях ідуть сліпі серцем жителі міста за щирими дітьми. Прямують до парку над вокзалом. Здалеку вже видніються каруселі у вигляді літаків...

— Вуйку, навчу вас літати, — сміється гуцульський хлопчик у темно-зеленому капелюсі.

— Ну спробуй! — на обличчі політика з'являється щира усмішка.

— Маємо мрію: музей дитячої творчості. Допоможете нам його відкрити — і крила почнуть рости, — сміється хлопчик.

Політик метушиться, домовляється з колегами, комусь телефонує.

— Буде музей! — вигукує чоловік і відчуває гордість від того, що здійснює дитячу мрію.

— От спасибі! За це покатаємо вас на каруселі! — вигукує хлопчина, і політик заходить у парк, де неможливо розмовляти. Гладкий чоловік мовчки, з надутими щоками вмощується на сидіння у вигляді літака...

О, скільки над Горбом того дня дорогих краваток і капелюхів загубилося! То богема кружляла на каруселі! А Дух Міста

усе огорнув маревом і кожному дарував потрібне видіння. Найстрашніше з них таке: уся богема зникає, і ні в кого з нащадків не лишається про неї навіть спогаду, хіба що насмішка.

Щойно налякане панство полишає каруселі та виходить з парку, лунає прекрасний голос — то Зозуля принесла з бібліотеки спогади старожилів і читає про шляхетний Горб. А ось і пані Синиця продає трояндове варення та рогалики. Ох, скільки ж навколо є людей, яким так бракує солодких ранків зі щирою глибокою літературою та солодким квітковим варенням! А вони й не здогадуються, що серце просить розпочинати день з любові, з кулінарних пахощів і щирого слова.

Тим часом Розалія відчиняє вікна своєї майстерні та співає про любов. Над містом з'являється квітова веселка, і на решті городяни бачать цю дивовижу. Разом з веселкою до міста приходить тиша. Така тиша настає від глибокого зворушення простими цінностями.

...Коли спантеличене панство повернулося до своїх осель, то кожен на вхідних дверях побачив власний портрет. Василь намалював сліпих серцем з соняшниками в руках біля батьківських будинків. Пшеничка ж розписала стіни навколо дверей пишними яблуневими квітами. І тієї миті сліпі серцем зрозуміли, що дихають сажею.

ХМІЛЬНИЙ СЕЗОН

нотатка в тайстрі

*Чоловік торкався моїх грудей, і я розсипала хміль
по всьому світу.*

*Хміль падав з моїх персів, і виростали
цілющі рослини.*

У вишитій нічній сорочці Клевер дрімає в ліжку, всипаному хмелем. Гуцулка втомлена після вчорашнього показу. Її втому лікують великі сонце-квіти, що квітнуть на стінах мансарди.

— Клеверіку, люба моя, принести вам пресу? — ніжно запитує Синичка, яка зайшла до подруги.

— Ні. Газета живе один день, а мої цінності будуть зі мною завжди, — спокійно відповідає Клевер.

— Про вас пишуть з великою повагою! А політики пообіцяли розробити програму фінансування сільських музеїв, — від цих слів Синиця та Клеверик починають голосно сміятися. У фондї «Гостинець» зібрано вже набагато більше за будь-які обіцянки політиканів. — Ой, Клеверіку, сьогодні ще ніхто жодного разу не використовував табло, яке створює електронних звірів. Зате з'явилися нові будинки, розмальовані народними казками.

— Синичко, а ви бачили вчора Гаврила в Будинку моди? — тихенько питає Клевер.

— Так, він стояв позаду натовпу. Він так дивився на вас... У його очах була дуже велика пошана, — зауважує пані Синиця і виходить з кімнати.

Клевер усміхається. Оце і є жіноча сутність — своєю промовою підкорити весь світ, щоби потім шукати визнання в очах єдиного чоловіка. Думки Клевер перебивають два дзвінки — одне за одним телефонують Мольфар і Ганнуса. Перший каже, що гуцулка нарешті дає світові напитися, а друга іронічно запевняє, що Клевер так приповідає, бо сильно схотіла чоловіка. Дівчина дуже радіє підтримці друзів і після розмов з ними солодко засинає.

— Як ваші справи? — спросоння Клеверик чує Гаврила. Його голос терпкий, немов хурма.

— Настав сезон яблук, і у світі роблять яблуневе вино, — відповідає гуцулка і розуміє, що пані Синиця впустила Гаврила в мансарду, поки вона спала.

— А чому ви вирішили, що мені це цікаво? — ніжно запитує чоловік.

— А ще скоро ластівки полетять у вирій, — тихенько продовжує дівчина і Гаврило бере її за руку. — Уже на початку вересня ластівочки починають готуватися до перельоту. Тоді їхні польоти стають швидкими і нервовими. Це так прекрасно! Вони часто збираються разом на телефонних дротах. Подорож до вирію триває майже сім тижнів.

— Клевер, як ваш настрій? — серйозно запитує чоловік.

— Я хочу танцювати. Так помаленьку, щоби притулитися щогою до вашого плеча і заховати свої руки у ваших руках. У руках найкращого чоловіка з нервовими пальцями...

Крізь нічну сорочку Гаврило цілує сонну Клевер у груди (там, де серце). Кладе на столик дарунок і швидкими кроками виходить з кімнати.

Гуцулка розгортає пакунок. Плетений широкий і довгий темно-зелений шарф, на якому вишиті темно-червоні Божі Корівки...

нотатка в тайстрі

*Навпіл мене легко розламати,
коли настав хмільний сезон.
Особливо, коли цього вирію обоє
так довго чекали.
Аж до болю в нервових пальцях.*

СМАК ГРУШ

— Які на смак груші? — Клевер по телефону задає Гаврилові просте запитання. Дівчина спала цілий весь і тепер,

розніжена сном, роздивляється у дзеркалі свої голі груди та запитує чоловіка про смак груш.

— Груші — терпкі. Неважливо, достиглі вони чи ні, — відповідає Гаврило, і схвильована Клевер передчуває...

Мистецтво.

ПОВЕРНЕННЯ

нотатка в тайстрі

Мистецтво. Моя сукня висить за кадром.
На межі між публікою та особистою історією.

Синій досвіток. Поміж будинками Горба швидко рухаються хмари, які не підіймаються вище піддашшя. З висоти видно лише покрівлі різних кольорів.

Клеверик стоїть на даху Дому з ластівками. Між нею та Гаврилом — фотоапарат. Чоловік дивиться крізь об'єktiv і бачить дівчину в довгій білосніжній сукні, яка тримає великий кошик з блакитними квітами. У передчутті дивовижного кадру тремтять пальці, і... Гаврило полишає фотоапарат — знімок народжується лишень у серці. Чоловік підходить до гуцулки і дивиться їй в очі.

— Ви раніше ніколи не стояли понад хмарами? — здивовано запитує Клевер, кидаючи волошки з даху вниз. Квіти падають на сліпих серцем, котрі рухаються серед хмар. Разом з квітами гуцулка дарує втомленим людям тишу.

Від надміру емоцій Гаврило мовчить. Уперше, замість зробити неймовірний кадр, він просто глибоко переживає світ навколо. Коли в кошику залишається одна блакитна квітка, Гаврило вихоплює її та ховає в кишеню своєї сорочки. Дивиться суворим поглядом. Та варто йому провести рукою по густому пухнастому волоссю дівчини, як очі стають лагідними. Через волосся чоловік торкається обличчя, шиї та

сутулих плечей Клевер. На грудях біля гуцульського серця рука митця завмирає...

«Напевно, його обійми пахнуть хлібом», — думає дівчина.

«Напевно, її обійми пахнуть волошковим дощем», — думає чоловік.

Хмари підіймаються вище. Усе стає примарним. Гуцулка зриває з Гаврила шарф, і чоловік відчуває на шиї прохолодний дотик повітря.

— Клевер! — каже він строго. Гаврило вкотре хоче попроситися з гуцулкою, немов з рожевою мрією. У сліпому місті така мрія видається абсурдом. — Де ви, Клевер?

Горянка втікає. Доки Гаврило спускається, у гуцулів Народного змінюється настрій і хмари в Горбі розсіюються. Чоловік виходить з підїзду і бачить ясний день. А де ж хмари, котрі щойно так швидко рухалися довкола? Гаврило злісно тупає ногою: що за дивина твориться з Горбом останнім часом?!

— Якщо на вашому серці є камені, вони можуть навчитися вистукувати симфонію, — кричить горянка з мансарди і сміється на все місто.

нотатка в тайстрі

*Паросток наших спільних днів.
Попервах забуваємо дихати.*

МАЙЖЕ БЕЗ САЖІ

Навпроти Будинку з левами люди у своїх квартирах вкривають віконні рами народним розписом. На шибках діти ви-мальовують барвистих пташечок, і на вікна сідають Божі

Корівки. Під Будинком з левами — самотній мітинг двох людей з пільговою свідомістю. До мітингарів виходять одинадцятьоро розгублених політиків. А перед ким же провадити огидний популізм? Над мітингом падає сажа, якої в місті стає все менше.

У Будинку з левами жарко, цеглини обпікають усе сильніше.

Зовсім поряд, на сусідній вулиці, мешканці Букового дворика зустрічають півсотні автобусів: відправляють жителів Горба в мандрівку рідною країною та зустрічають гостей.

— У вас тут теж мітинг? — на прохання тих одинадцятьох політиків підходить змучений безсонням прес-секретар.

— У нас тут щира подія, — усміхається Клеверик. — Беріть своє начальство і рушайте на екскурсію.

— Хто профінансував? Хто там буде виступати? — таракотить прес-секретар.

— Народ профінансував. Виступати буде наша країна, — сміється Ілля.

— Нам нічого не відомо про це фінансування, — підходять політики, котрі так і не вивільнили свого популізму. Гуцулка бачить обличчя, виснажені постійним гулом.

— На ці екскурсії витратили наші пільги, призначені для нас кошти?! — репетують ті двоє, котрі мітингували і котрі теж живуть із наглухо зачиненими дверима...

Але ці верески розчиняються у грі гуцульських скрипалів, які стоять на дахах у жупанах, вишитих сонячними нитками. Звідусіль сотнями підходять городяни в білосніжних сорочках. Вони сідають у автобуси і рушають вивчати рідну країну та рідних людей.

— І ніяка політика нам не потрібна! — вигукує Ілля, і місто тоне в барвах, котрими виблискують розмальовані вікна.

РАДІСНИЙ ДЕНЬ У МІСТІ

Міський досвіток, який Клеверик прикрашає своєю втіхою від життя. Гуцулка зустрічає новий день з думкою про людей, які повернулися в Горб із Серцевинки, і починає наспівувати щасливі слова. Від її співу прокидаються пані Синиця та навіть Савелій у сусідньому будинку. Горянка гукає до друзів:

— Я спекла хліба! Мерщій на дах дихати нашим щастям! Ви мусите знати, що жити треба з легкістю, бо страждань у буднях нашої країни і так завжди вистачало. І коли сонце світить для нас, коли на столі є свіжоспечений хліб, а щасливі очі лагодять наші душі — радійте! Усім серденьком радійте!

Клеверик бере Синичку та Савелія за руки, і вони втрьох біжать на дах Дому з ластівками. Ласують хлібом, сидячи понад містом, та й усміхаються радісному мирному дню, сповненому світла білих народних сорочок. Після сніданку Клеверик майструє крила з довгої тоненької стружки, яку їй до міста передав Мольфар.

Друзі чіпляють собі крила зі шматочків багаторічної деревини і рушають на прогулянку Горбом. Містом ідуть троє з крилами за спиною: щаслива гуцулка в білосніжній сукні та пара щасливих людей, котрі закохуються одне в одного. Клеверик, Синичка та Савелій аж підстрибують від радості.

— Нехай Бог береже сьогоднішню радість у наших очах, — за порадою Клевер, Савелій шанобливо вклоняється кожному зустрічному городянинові цього ясного дня без сажі.

— Нехай Боженька оберігає світло вашої душі, — Клеверик теж вклоняється людям Горба.

— Нехай Господь дарує вам мир, — промовляє пані Синиця.

Більшість людей вклоняється у відповідь, однак деякі дратівливо зиркають на трьох крилатих диваків.

Кожному перехожому Клеверик і її друзі разом з побажаннями дарують часточку своїх крил — висмикують одну

зі смужок стружки. І на кожній смужечці випалено три слова: «люблю», «дякую», «пам'ятаю».

БОСОНІЖ

— Туфельки білі, туфельки чорні, туфельки червоні лаковані... Я шукаю тебе, тату. Такі різні туфельки! А мій пошук — це є комедія. Адже ти, татусю, завжди ходив босим! Туфельки білі, туфельки чорні, туфельки червоні лаковані...

Клевер сидить у просторій залі Будинку фотографії, спостерігає за хаосом митців і тихенько приповідає. На столику та на колінах у дівчини — книжки з відвертими світлинами відомих сучасних фотохудожників. Гуцулка уважно розглядає фото і намагається знайти в них ту щирість, яку все життя бачила в творчості батька.

А поряд із книжками на столику лежить металева коробочка з улюбленими фотографіями горянки. Дівчина пердивилася чимало робіт і зараз вивчає творчість Гаврила.

— Йому теж треба роззутися і творити без туфель, — бубнить Клевер. — У нього є дар до фотографії, та він його ще не розкрив.

— Метелику, чи можу я дізнатися, що в тій коробочці, яка так скромно спочиває коло книжок? — підходить Савелій.

— Там творчість людей, які сказали б, що нині свята тема, тобто жінка, стала товаром, — гуцулка показує язика.

— О, роботи видатних майстрів різних епох, — Савелій виймає з коробки фотографії. — Тобі бракує цих славетних митців?

— У світі відвертої фотографії я шукаю щирість, а не славу автора, — спокійно відповідає дівчина.

— Хочеш вишуканої художньої простоти?

— Річ не в стилі, а в цінностях, — гуцулка розводить руками.

— А що думаєш про цінності Гаврила? — Савелій уважно дивиться Клевер у вічі.

— Зіпсований загублений митець, — сумно каже горянка. — Дуже драгує показова правильність його фотографії — жодної несподіванки. У його кадрах є мертва елегантність, натяк на якусь там естетику, але немає послання. Та в його серці я відчуваю іскорку!

— Метелику, здається, я знаю, хто цю іскорку роздмухає, — Савелій зав'язує вузликом дві косички Клевер і закриває металеву коробку.

— І хто ж? — нервується Клевер.

— Ти знаєш, що я кажу про тебе. Але поки ви дасте одне одному раду, я геть постарію. Ось навіщо Гаврило вирушає в подорож з білявкою? — Савелій змовкає. Розуміє, що бовкнув зайве.

— Сука! — злиться Клевер. — Ми ж учора бачились! Мені здалося, ми відчули одне одного! Ото й постояли понад хмарами...

— Клевер, ти ж сама сказала, що Гаврило — загублений митець, — акуратно пояснює Савелій. — Або станеш героїнею для нього на все життя, або...

— Друге «або» — не для мене, — перебиває Клеверик.

— Фотографувати тільки свою кохану та перетворювати це мистецтво на безсмертний міф уміють лише генії, — Савелій наче вирок озвучує.

— А поки коханої не було, то геній дрімав, — дражниться гуцулка і відчуває страх. Чи розкриється серце Гаврила? — А знаєш, я не вірю в шедеври і не вірю в геніїв. Зате я вірю в щирих людей, котрі тонко відчують світ і глибоко переживають своє зворушення від нього! Знай, Савелію, все буде так, як мольфарська мудрість оповідає! А поки що нехай грається зі своїми моделями.

— Усе я, гуцулко, зрозумів — Савелій обіймає дівчину, щоби заспокоїти її ніжне вразливе серце.

Клевер мовчить. Думка про мандрівку Гаврила з іншою жінкою коле в серці. Дівчина не витримує і легенько б'є Савелія кулачками по плечах.

— Що таке, гуцульський метелику? — Савелій ловить Клевер за руки і сміється. — Нервуєшся? Наївно мрієш про творіння майстра та його героїні? Мистецтво та кохання?

Тиша. Раптом тиша. Що ще сказати?

— Знаєш, Клевер, колись я купив першу плівку, а потім я купив першу жінку, — дуже швидко вимовляє Савелій. Гуцулка відчуває в цих словах сповідь, яка колись ще народиться. — Якби ти купила чоловіка заради мистецтва, що ти передусім зробила би з ним?

— Пішла б на ринок повільно вибирати фрукти, а потім подарувала би свободу, — щиро зізнається дівчина. — Тепер майже ніхто не ходить удвох на ринок, щоби... Скажімо, щоби купити один гранат. Подерта шкірка, червона серцевина, сік тамує спрагу і надихає відчутти свободу... Савелію! Ай, не спонукай мене до дурної філософії!

...Клеверик тікає з Будинку фотографії до дзвіниці. Попід дзвоном щиро промовляє:

— Гілляка-оповідака! Щоби люди чули дзвін і чули своє серце. Щоби не морочили собі голови фальшивими мелодіями!

ДОРОГЕСЕНЬКИЙ

нотатка в тайстрі

*У плечах — найбільша правда про характер
і долю жінки.*

*Чоловік, який це розуміє... Він є моїм
Дорогесеньким.*

Старовинні ковані ворота. Трояндове подвір'я. Клеверик підходить до будинку Гаврила. Вона налякана новиною про подорож з моделлю. Не стукаючи, входить крізь притрушені сажею двері.

Білявка в напівпрозорій блузці сидить навпроти Гаврила і розмовляє з ним. Митець розпитує жінку про її улюблені книжки, вистави, про її життєві цінності. Заходить мова про улюблені сукні білявки. Кожне слово Гаврило вимовляє надзвичайно красиво, з поетичною інтонацією. Від цього Клевер хочеться кричати, адже з нею він говорить тільки прямо та знервовано. Ще болісніше стає гуцулці, коли вона помічає, що Гаврило та модель під час розмови весь час дивляться одне одному в очі.

Клеверик робить крок назад, щоби піти звідси назавжди, аж раптом Гаврило помічає її. Від страху дівчина знизує сутулими плечима. Модель натомість елегантно і з насмішкою оголює одне зі своїх довершених плечей. Клевер дивиться на білявку, потім на Гаврила. Її великі гуцульські очі наповнюються сльозами. Вражений чоловік підхоплюється з крісла.

Заплакана Клевер довго біжить, зупиняється аж на протилежному кінці вулиці. Сідає на лавицю біля Дому з ластівками. Гуцулці здається, що її рідні гори, щирість людей з Народного, любовні співанки горян — усе це родом з іншої планети. І вона хоче повернутися додому, на свою рідну планету.

Клеверик відчуває, що в її плечах зібралася важкість усього світу. Досі Гаврило не помічав її сутулості: вона весь час розпускала волосся, емоційно жестикулювала, накидала на плечі хустини...

— Привіт, — Гаврило знаходить гуцулку на лавиці. — У мене зараз буде зйомка, і я трішки зайнятий. Надворі похолодало, вам треба вдягатися тепліше.

— Ми вчора стояли понад хмарами, — Клевер душать сльози.

— А сьогодні в мене робота — працюю над замовленням. Мушу зробити серію фотографій, — холодно пояснює Гаврило.

— Фотографію не роблять, її творять, — тихо відповідає гуцулка, і на її руки падають сльози. — Ми вчора стояли понад хмарами. Ви забули про це? Віддайте мені мою блакитну квітку.

— Ніжність неможливо повернути назад, — несподівано сам для себе промовляє Гаврило.

— І заберіть свій шарф, — Клевер виймає з тайстри чорний Гаврилів шарф і простягає йому, ховаючи заплакані очі.

— Мені справді треба працювати, — Гаврило обпікає Клевер злим поглядом. — Я вирушаю у творчі мандри, щоби зробити... Щоби створити серію фотографій. І я хочу, щоби шарф був у вас. Мені подобається думати, що мій шарф — у ваших руках.

— А мені це більше не подобається, — гуцулка не тамує свого болю. — Я не є пунктом зберігання ваших фантазій.

Мовчанка. Клевер опускає голову ще нижче. У її волосся вплетена синя квіткова прикраса, змайстрована Розою. Гаврило стоїть над гуцулкою — йому дуже не подобається, що... Клевер відмовляється від нього? Чоловік нахиляється і крадькома забирає з волосся дівчини прикрасу. Ховає в кишеню своєї сорочки.

— Серйозно кажу, вам треба вдягатися тепліше, — Гаврило змінює тему розмови. У голосі ніжність змагається зі суворістю.

— Мої плечі сутулі, бо я багато пережила. І я не можу знайти чарівне червоне яблуко. Усе таке сліпе навколо, — Клевер починає голосно плакати, затуляючи обличчя руками.

Вражений Гаврило сідає біля дівчини і міцно обіймає її. Холодними руками розвертає її голову та притуляє до своїх грудей. Клеверик схлипує в обіймах Гаврила. Чоловік уперше відчуває її біль і страх. Розуміє, що вона прийшла зовсім з іншого світу, а він так жодного разу й не запитав її про цей світ.

— Я більше не хочу з вами спілкуватися, — таких слів Гаврило не сподівався почути. — Беріть свій шарф і йдіть, на вас чекає ваша модель.

— Модель — це лише модель. А гуцулка зі своєю особистою історією та історією свого народу може бути тільки героїнею, — рішуче відповідає Гаврило, цілує Клевер у ліве плече та йде.

Коли чоловік зникає, приголомшена горянка промовляє: «Ти — мій Дорогесенький».

нотатка в тайстрі

*Історія — в моїх сутулих плечах.
Носити важко. Показувати світові — ще важче.*

ЧАЗАВЖДИ

Місто, в якому все менше лунає пустих розмов. І все частіше чути слова з глибоким змістом... Не один місяць знадобився сліпим серцем, щоби здогадатися: щирість повертає до їхніх осель спокій.

Клеверик сидить на колінах поміж маленькими покрученими яблуньками в парку над вокзалом. Мовчить. Навколо неї кружляє дрібне жовте листя та сніжинки розміром з дві дужі чоловічі долоні. Несподіваний сніг посеред осені зачаровує. Час від часу біля гуцулки опускаються на коліна городяни, з-під верхнього одягу яких видніються білосніжні

вишиті сорочки. Горянка радіє прибулим із Серцевинки. По-між людей у білосніжних сорочках є і Василь. Цього разу він гостював у Серцевинці як учитель. Дівчина бачить перед собою прекрасного художника, який вибирав народні скарби й так глибоко дивиться на рідну країну! Цієї хвилини місто стає примарним, але тепер у серпанку гуцулці ввижається щасливе майбутнє.

...У одному місті посеред безмежного-безмежного світу на величезній півкулі над вокзалом ростуть маленькі сильно покручені деревця. І поміж тими деревцями мовчки сидять на колінах люди та прислухаються до співу своїх сердець. І ця народна пісня стає частиною міста назавжди.

ЖИТТЯ МАЛЕНЬКИМИ СКИБОЧКАМИ

нотатка в тайстрі

*Чоловік куштує яблука
по скибочці, не жадібно.*

*Від дихання теплого жінки
вином стають яблука,
і світ може напитися.*

«Дівко, якщо загубишся в житті, шукаючи чарівне червоне яблуко, якщо чоловік буде тобі серце морочити, то ти не бануй, — повчала Пелагія. — Візьми яблуко, поділи його на скибочки та віддай чоловікові, але одну скибку залиш у себе. Коли куштуєш щось солодке маленькими скибочками, завжди бракує ще однієї — і чоловік прийде по тебе...»

Гуцулка згадує повчання бабусі й вибирає найгарніше червоне яблуко. Акуратно зриває з нього листочок і ховає

в ліву кишеню своєї сукні. Гострим ножем надрізає яблуко, ділить його на скибочки та без попередження вирушає в гості до Гаврила. Чоловік саме повернувся з творчої подорожі.

Настрій у Гаврила піднесений: нова хвиля слави після подорожі та серії портретів з білявкою. Чоловік радісно зустрічає Клевер у трояндовому саду біля свого будинку. Гуцулка дивиться в його темні очі й тонко відчуває — попри захопливу поїздку, він сумував без неї.

Сідають на красиву ковану лавицю, й одразу зав'язується бесіда — про погоду, птахів, фотографію... Після розмови Клевер дістає велике яблуко, і Гаврило усміхається — дивакувата гуцулка знову щось придумала. Дівчина простягає чоловікові солодке яблуко, але одну скибочку залишає в себе.

— І чому ви так дивно поводитеся? — запитує чоловік і куштує перший шматочок. — Яке смачне яблуко!

— Я не поводжуся дивно, я просто гуцулка, — заперечує Клеверик.

Доки Гаврило пізнає смак гуцульського плода, Клевер уважно за ним спостерігає. Чоловік з'їдає яблуко швидко, жадібно і дивиться на дівчину — йому таки бракує ще однієї скибочки. Ця скибочка — у лівій кишені гуцульської сукні, і вона є найсолодшою для чоловіка...

«Гілляка-оповідака! Нехай цієї ночі в людей посеред кімнат виростуть яблуневі дерева, і нехай ці дерева почнуть розповідати народні казки. А люди зачаровано слухатимуть і пізнаватимуть спокій. Нехай на ранок дерева зникнуть, а городяни пам'ятатимуть це як мудрий сон. Гілляка-оповідака! Нехай опісля в людей залишиться бодай одна народна казка, котру вони будуть переповідати одне одному і повертати собі спокій».

ВУЛИЦЯ ШЛЯХЕТНА

Люди доторкаються до стін старих осель, і їхні руки відчувають тепло багатовікових цеглин. Це руки городян, які переживають глибоке зворушення опісля повернення з Серцевинки та поспішають доторкнутися до історії рідного міста.

Тепер так щодня: до стін будинків доторкаються дуже багато долонь. Особливо до найстаріших осель на вулиці Богемній. А тому повільно злущується, стирається шар фарби. Аж якось уранці на одному з фасадів проступає старий напис: історична назва Богемної — вулиця Шляхетна.

Ото втішилися щирі городяни та злякалися чужинці! А людям у білосніжних сорочках і з відкритими серцями від того ранку стало нестерпно промовляти слово «Богемна».

Не минуло й двох місяців, і вулиці повернули її історичну назву — городяни не відступали з порога ратуші, аж поки домоглися свого. Так живими доторками рук та поривами серця було відкрито історію! Над Горбом цілий тиждень світилася веселка: на місто падали лише щасливі барви.

нотатка в тайстрі

*Написи історії — на старих стінах.
Лише тоненький шар фарби,
а ховає від нас цілий світ предків.
(Зуміє побачити тільки зряче серце.)*

ДЕРЕВА СПІВАЮТЬ

Сім днів вітер із силою гойдає дерева, і дерева співають. Щирі митці губляться в Горбі та малюють, пишуть музику за мотивами цього співу, знімають кіно.

«Приїжджайте в наше місто! Недорогий вхідний квиток — і ви почувете, як співають дерева», — сліпі серцем, замість насолоджуватися дивовижею, хочуть перетворити її на заробіток, зробити з неї бренд. Однак Горб знову починає перетворюватися на творчий центр щирих митців!

А ще дерева щодень стають вищими. У темно-червоному плащі з великим капюшоном, обмотана темно-зеленим шарфом з Божими Корівками, Клеверик мандрує між високими-високими деревами та слухає їхні пісні. Голоси дерев — то є голоси тих, хто нині в підземних півкулях Горба.

Поміж сотнями сріблястих берізок Клеверик бачить Гаврила: вітер розвіває його чорне пальто та довгий шарф. Чоловік випростав руки, немов крила, і з заплющеними очима слухає дерева.

— Добрий день, — лагідно промовляє Клеверик, і Гаврило зачаровується гуцулкою в казковому плащі. Усе навколо, крім неї, зникає. Відчуття космічності. Передчуття невагомості та несподіванок.

— Думаю, десь у деревах заховали динаміки, — каже спантелечений Гаврило, і гуцулці хочеться кричати від його слів. — Але ви ж напевно будете мене переконувати, що це співають дерева. Ви звикли до міражів, до фантазій.

Мовчать. Гаврило дивиться на гуцулку поглядом, у якому тепло поєднується з іронією. Вітер дме ще сильніше, з-під плаща Клеверик видніється уквітчана блузочка.

— Здається, під вашим темно-червоним плащем не тіло, а самі лиш білі квіти, — таку ніжність Гаврило промовляє вперше в житті. Лякається й одразу стає суворим.

— Дерева співають насправді! — горянка тупає ніжкою.

— Доведіть, — дражниться Гаврило.

— Я це відчуваю, — з милою наївністю відповідає дівчина.

— Клевер! — ніжно сміється чоловік. — Це не є доказ.

Берізки лунають джазом, на тоненьких деревцях спалахують попелясті ліхтарики. Тіні ліхтариків кружляють навколо гуцулки та Гаврила. Дівчина бере чоловіка за руку і... притуляє її до свого серця.

— Я чую, як б'ється ваше серце, — промовляє Гаврило, йому дуже приємно.

— Доведіть, — тепер дражниться гуцулка.

— Я відчуваю, — Гаврило починає сміятися зі своєї відповіді. — Я просто відчуваю удари вашого серця.

Клеверик підходить до Гаврила, міцно притуляється до нього і шепоче на вушко:

— Дерева співають, і ви теж це відчуваєте.

Їхні обличчя поруч. Це триває нестерпно довго. Вуста не торкаються, але два дихання поєднуються в єдине і... Гуцулка знову зриває з чоловіка шарф, забирає з собою та зникає.

Коли дерева перестали співати, Гаврилові кілька днів усюди вчувався голос Клевер.

«Ти звучиш у мені, але я ніде тебе не бачу», — надіслати цього листа гуцулці Гаврило так і не наважився. Надто відверто.

нотатка в тайстрі

Про щось співають дерева.

А люди навколо німі, немов великі налякані риби...

Він раптом відчув дивну планету.

(Це я її в ньому створила.)

СМАК ГУБ

Горб наповнений темно-сірим димчастим повітрям. На стінах будинків мерехтять вималювані Пшеничкою великі молочні магнолії. Людям здається, що всередині кожної

квітки ховається казковий будиночок чи їхній дитячий голос.

Клеверик сидить біля відчиненого вікна. Снідає. Біля різьбленого тареля з їжею – голуби. Горянка замислюється – і птахи першими дзьобають чорний свіжоспечений хліб, задоволено воркочуть (нарешті голуби в місті почали воркотати). Хліб гуцулка їсть із солодкими-солодкими печеними грушами.

На столику – різні харчі. У серці гуцулки – єдина фантазія.

Смачні медові коржики – з імбирним молоком. Соковита диня – з карамельним капучино. Запашна мандаринка – з гіркою духмяною кавою без цукру...

– Якими на смак бувають його губи? – фантазує гуцулка, насолоджуючись їжею. – Я хочу відчути наш поцілунок.

Від мрій гуцулки магнолії на стінах спалахують ще яскравіше.

БОЖЕ, ПОТАНЦЮЙ ЗО МНОЮ

Горянка прокидається зі звуками гуцульської скрипки. Радісно заварює напій із сушениць, аж раптом помічає полотно і проектор. Цей дарунок Синичка та Савелій залишили в мансарді, доки Клеверик спала.

Дівчина вмикає пристрій. На полотні фотографії швидко-швидко змінюють одна одну. Фотокіно!

Гуцулка бачить на полотні різні будинки Горба, на яких замість сажі то з'являються, то зникають барвисті народні малюнки. На міських фасадах літають багряні птаці; ростуть дерева з очима; виблискують сонячні квіти та веселки; у річках і поміж хмарами – кольорові вітрильники; невідомі звірі на своїх спинах везуть молоду та молодого; Лелека

гойдає на крилах дітей; на шибках мерехтить зоряне небо чи роса в полі.

Особливо радісно бачити малюнки стареньких городян: на стінах і брамах то з'являються, то зникають фіакри, цитати бургомістрів, вимальовуються портрети славетних людей Горба.

Кадри завершуються. Гуцулка біжить до Синички. Подруга танцює з Савелієм під музику скрипаля, який виграє на сусідньому даху.

— Дякую за дарунок! Аж ластівки на нашому розписі співають! — вигукує Клеверик. — Яке прекрасне кіно! Кожен малюнок, який з'являється на будинках Горба, — це душа, що спалахує народною любов'ю.

— Ми з Синичкою тепер будемо знімати такі фільми. Показуватимемо їх на електронних екранах, — каже Савелій. — Може, й Гаврило нарешті прозріє та почне малювати.

Від цих слів гуцулці стає сумно. Вона тікає в мансарду. Савелій ненароком роз'ятрив її рану: Гаврило міцно тримається за свій елітний світ, і горянка відчувається нестерпно самотньою.

У мансарді Клеверик плаче. І від відчаю танцює...

нотатка в тайстрі

*Боже, потанцюй зо мною.
Вести буде любов. Музику візьми з його серця —
чуттєво перебирай струни, котрих він нікому
не дає торкатися.*

*Отут. У цьому просторі. На цій землі,
витвореній Тобою. Для нашої з ним любові.
Боже, потанцюй зо мною.*

ОЖИЛИ ЧИТАЛЬНІ

Клеверик і Гаврило. Мовчки губляться в ніжному дощовому надвечір'ї. Вітерець висмикує парашутики зі старих кульбабок і творить з них кумедних левів із сивими гривами. Леви танцюють з краплинами дощу. Та це помічає лише гуцулка.

Під час прогулянки дівчина часто всміхається людям у білосніжних сорочках, а чоловік зрідка вітається зі сліпими серцем. І знову мовчання. Прекрасне мовчання. Розмовляти було б дурістю. Дрібний дощик ніжно торкається губ чоловіка та жінки, котрі йдуть поруч, і вони фантазують про цілунок. Від цієї фантазії стає нестерпно млосно, і доводиться шукати порятунку у пустих словах.

— Я казала вам, що мокрий асфальт схожий на спину кита? — Клеверик першою порушує мовчання.

— Так, казали, ще й дуже часто, — усміхається чоловік.

— А чи казала, що я — квітка, яка росте на спині в кита? — гуцулка стає перед Гаврилом і дивиться йому в очі.

— Вдихніть глибше! Який аромат! — несподівано вигукує чоловік.

Здається, що земля Горба розкололася і з неї долинають незбагненні кулінарні пахощі та хрипкі звуки джазу з вінілових платівок. Гуцулка всміхається. Вона знає, що то Ілля відімкнув читальні. Бо в місті вже є достатньо людей, котрі повернулися з Серцевинки.

Гаврило вигукує:

— Гляньте, відчинені всі червоні двері у підвали! Скільки себе пам'ятаю, вони були замкнені, а я завжди так мріяв потрапити туди, під будинки Горба! Ходімо подивимося, що там!

Над червоними дверима світиться гасовий ліхтарик. На дотик двері є шершавими. Точнісінько як двері в Народ-

ному! Чоловік і гуцулка входять і бачать простір, що нагадує лісову хатинку. Усі стіни зверху й донизу вкриті полицями з книжками. Переступивши поріг, гості чують радісний вигук: «Вітаємо вас у читальні Горба!».

У великих кріслах сидять люди в білосніжних сорочках і читають. Музика з платівки поєднується зі співом ластівок, котрі звили гнізда над вхідними дверима.

— Прошу, я проведу вас до вільного столика, — Клевер і Гаврила зустрічає старенький чоловік у жупані, розшитому соняшниками. Пару проводять у затишний куточок: велика оранжева лампа освітлює диванчик, обтягнутий тканиною з пташиним візерунком. Коли сідаєш на цей диван, тіло позбувається напруги.

Над диванчиком — полиці з поезією. Біля диванчика — дерев'яний столик. Усі столики в читальнях є однаковими: на них випалені послання любові.

З-поміж книжок Клеверик вибирає одну в темно-зеленій тканинній обкладинці. На темно-червоних сторінках чорнилом виписано поетичне листування жителів Горба. Гуцулка тихенько читає перші віршовані рядки, і Гаврило відчуває сильну спрагу: вперше в житті він переживає таку літературу. Та ще й у виконанні прекрасної дівчини!

Знову підходить чоловік у соняшниковому жупані. Пропонує вибрати засушені пелюстки, з котрих парі приготують напій. Гаврило чує про напій, дивиться на гуцулку й розуміє, що відкриття читалень не обійшлося без неї. Чоловік замовляє чай з чебрецю та лісових ягідок. До чаю — свіжоспечений чорний хліб, приправлений варенням з трояндових пелюсток. Клеверик просить запечені в кремі сливи.

Чоловік у жупані пояснює: грошей за частування у читальнях не беруть, а віддячити можна так: або залишити

тут свій спогад про місто, або принести сюди книжку з домашньої бібліотеки. Також за бажанням у скриньку на стіні можна вкинути пожертвування для фонду «Гостинець». Гаврило виписує чек і кидає його в скриньку. Клеверик залишає на полиці з книжками збірочку гуцульських сороміцьких співанок.

Доки горянка читає темно-зелену книжку, Гаврило робить ковток гуцульського чаю. Смак лісу зберігся в ягідках, а ягідки розкрилися в гарячій джерельній воді... Нектар!

Клеверик починає читати трішки голосніше: любовне віршування простих людей щипає Гаврила десь глибоко в грудях. Немов електрика, якою реанімують серце.

Чоловік відчуває, як у ньому пульсує натхнення. Смак трояндового варення і найкращий у світі смак чорного свіжоспеченого хліба! І знову! І знову! І знову коштовна щира література, котра звучить голосом прекрасної загадкової дівчини!

А відчуття гуцулки... Ота темно-зелена тканина обкладинки! Оті темно-червоні сторінки та виписана на них чорнилом любов! І нарешті! І нарешті! І нарешті руки чоловіка насправді пахнуть чорним свіжоспеченим хлібом!

Насамкінець Клевер і Гаврилові приносять розпечене залізне перо. Чоловік на прохання дівчини випалює на столику три слова: «люблю», «дякую», «пам'ятаю».

Так, земля Горба розкололася... І стало відомо, що її глибини пахнуть гарячим хлібом і звучать поезією з уст закоханої жінки.

МАЛЕНЬКА ЗАМАЛЬОВКА

Клацання, перемотується плівка. Клацання, перемотується плівка. Клацання, перемотується плівка... Декілька днів

увесь Горб обмотаний стрічками плівки та темно-червоною ниткою.

Гаврило, після вечора в читальні з Клевер, піднявся на найвищу півкулю Горба і фотографує веселку над чорними хмарами. Безупинно тисне на кнопку — і кадр за кадром переживає щирий сюжет. Веселкова замальовка гоїть сліпе серце — жодного пафосу, лишень барвисте диво.

А потім... Ні, не сканувати плівку і не дивитися фотографії на моніторі комп'ютера. Натомість розмотувати сотні проявлених плівок, підносити їх до світла та роздивлятися, як у дитинстві! І відчувати, що твоя сорочка вишита темно-червоною ниткою, яка пече в груди.

Несподівано до суворого чоловіка, який побачив веселку, приходять фантазія: і темно-червона гаряча нитка, і розмотана плівка беруть початок з його серця та стеляться всеньким світом. І люди дізнаються, що його серце вперше пізнало...

«Що за дурниці лізуть у голову?! У мене ж горить замовлення на фотосесію з тією рудою красунею в старовинній готичній віллі! Треба ближче познайомитися з моделлю, відзняти пробні кадри. Така елітна мусить бути фотосесія, а я тут байдикую! — сварить сам себе Гаврило, перевдягаючись у чорну брендову сорочку. Вулиці Горба знову засипає саж. І ніби й не було ні плівки з веселковими кадрами, ні пекучої темно-червоної нитки.

ЗЕРНЯТКА

Досвіток. З великим дерев'яним кухлем, на котрому вирізьблені крила та коріння, Клевер підходить до міської дзвіниці. Сідає під найбільшим дзвоном. У кухлі одна до одної складені пластинки — це є кора дикої яблуні. Саме тієї

яблуні, на якій Георгій вирізьбив портрет гуцульської пра-матері.

Дівчина творить картину: змащує кору фруктовим кле-єм і накладає на неї зернятка та сухі квіти. Ця робота вима-гає великої уваги та не терпить поспіху. З кожним зернятком гуцулка заспокоюється, відчуває рідний батьків голос у гру-дях і усміхається.

— Дякую за зйомку, — десь з-за брами чується голос Гав-рила.

Гуцулка оглядається і помічає руду жінку, загорнуту у ве-лику чорну шаль. Вона прощається з Гаврилом і сідає в авто-мобіль. Розгублена дівчина ховається поміж колонами дзві-ниці: не хоче, щоби чоловік її помітив.

— Квіти на вашій сукні неможливо приховати, — каже Гаврило і сідає біля Клевер. Гуцулка відчуває, як у ньому зятято змагаються суворість і ніжність. Перемагає лагідне почуття. — Чому ховаєтеся? На вашій теплій осінній сук-ні — двадцять одна квітка. Стільки ж вам років. Одинадцять квітів є на спині, я порахував, коли ви мене не бачили. Ще десять — спереду, а найбільша — на грудях. Коли ви викла-даєте картину з зерняток, то шукаєте мене. Коли я обдумую сюжети майбутніх фотографій, то шукаю вас. Я багато пере-осмислюю останнім часом, але дуже втомився і планую від-почити від фотографування! Хай навіть горять дорогі замов-лення! Ой, у вас зараз такі налякані очі... Не треба! Я краще піду.

Гаврило розвертається і йде. А Клевер спадає на думку дивина: маленьке дзеркальце, в якому вона звикла бачити свої очі, можна порівняти хіба що з мудрим чоловіком. Як глибоко він щойно на неї дивився! Клеверик зараз відчуває до Гаврила те саме сильне почуття, що й у полі — тоді, коли побачила його з глечиком у руках.

нотатка в тайстрі

Він рахує квіти на моїй сукні. Мені це подобається: для його фотографій я — не модель, а всього лише героїня. Ха! Майбутні фотографії. Це народжується сьогодні. Він прислуховується до себе — ловить мене десь там, за горизонтом, у своєму серці. Напружено переживає квіти на моїй гуцульській сукні. Ой, мені це дуже подобається. На моїй сукні є так багато квітів!

Очі

Нижний будень. Відчуття — немов усередині пуп'янка магнолії, навколо якої хаос і гойдання світу. Гаврило знаходить Клевер у ресторані «Яблуко», він схвильований.

— Я не думав, що відмовлюся від фотографування аж так надовго. І чого це ви весь час махаєте біля мене палицею? Що з вами таке? Це ненормально! — обурюється Гаврило, очі якого ніколи не бачили Сонячних Зайців і Сонячних Левів. — Ви розумієте? Я думаю про вас, про цю вашу дивну поведінку — і нічого не фотографую! Це жакливо, мені потрібно тренувати свої очі!

— А ви заплющуйте їх і розплющуйте, — сміється Клевер, сортуючи рослини для чаю. — Знаєте, зелений колір уміє лікувати очі. А ще зелений колір уміє обіймати.

— Що? — Гаврило не на жарт знервований.

— Зелений колір уміє обіймати. Зелений колір уміє...

— Розумієте, мені потрібно помічати деталі в кадрі, — Гаврило перебиває гуцулку і продовжує про своє.

— А може, тренувати очі — це зупинитися, просто побачити світ і пережити щире зворушення? — серйозно запитує гуцулка.

— Мені потрібно завершити проект з новою моделлю. Можливо, навіть зроблю автопортрет, буде наша з нею портретна варіація, — Гаврило бовкає зайве, але не може зупинитися.

— Я можу поцілувати ваші очі, — шепоче Клевер і всміхається.

— Цей проект уже анонсували, а я робити нічого не можу, — нервується Гаврило, аж раптом усвідомлює значення її слів. Чоловік схвильовано перепитує: — Що-що ви можете?

— Нічого. Я казала про документалістику, — глузує Клеверик.

нотатка в тайстрі

Ти тренуєш свої очі, а насправді хочеш навчитися бачити заново. Я знаю, що у твоєму житті була історія. До мене. Але все частіше ти дивишся на мене очима людини, Всесвіт котрої є чистим.

Ти не знаєш, що з цим робити, і...

Твій чистий погляд б'є по моїй найсильнішій струні. Її відлуння стає першим звуком твого нового чистого світу.

ТРОМОВИК У МІСТІ

...Прокинутися від голосного співу незліченних ластівок. Почути, як одна з пташок б'є дзьобом у скло. Відчинити вікно й побачити місто, над яким літає стільки ластівок, скільки в місті є людей. Незбагненна пташина траєкторія! Роздвоєні

хвостики, ніжні крила та мелодійне наспівування — вони роблять зістарене однаковими буднями серце молодшим!

Це Клеверик запросила в місто Громовика. Орнітолог наспівав ластівонькам народну мелодію — і вони вирушили з Серцевинки в мандри разом з ним.

Темно-синій плащ, хвилясте русяве волосся, ошатна борідка і зелені сяйливі очі, що випромінюють доброту... Містом іде прекрасний молодий чоловік, а за ним летять тисячі ластівок. Чоловік насвистує співанку, котрої навчив його прадід, і ластівки підхоплюють цю мелодію.

Біля чоловіка, стрибаючи від щастя, йде Клеверик. Поміж ластівчиними крилами виблискують яскраві міські стіни. Вікна відчинені: люди в білосніжних сорочках милуються пташиним дивом. А в зачинені вікна ластівки все стукають і стукають. Змучені озлоблені люди розчухують вікна, хочуть закричати від невдоволення, від свого нещастя, від обридлого неспокою, але... Краса! Захват! Щастя! І нарешті трішечки тиші в їхніх оселях. І стіни перестають бути такими безнадійно сірими та нестерпно гарячими. Аж навіть безтурботне дитинство у соняшниках згадалося... І як тепер обманювати, як зважуватися на нещирість?

Громовик бачить радість Клевер і запрошує її до танцю. Містом кружляють двоє: гуцулка в довгій пишній чорній сукні, вишитій темно-червоними та темно-зеленими квітами, та чоловік у темно-синьому плащі, якого супроводжують тисячі ластівок. Танець на висоті двадцять сантиметрів над землею.

Тим часом у Гаврила триває зйомка. Він дивиться дивився крізь об'єктив на модель... аж раптом бачить Клевер! Вона танцює поміж ластівками з ІНШИМ чоловіком! Митець відводить погляд від фотоапарата, спускається з балкона свого будинку, проходить сто метрів і бачить ластівчину феєрію зблизька.

Він не знає, що є нестерпнішим: Клевер, від якої він ніяк не може відмовитися, чи її казковий танець з іншим чоловіком.

Гуцулка відчуває на собі суворий погляд: немов хтось сипле на неї жарини. Бачить очі Гаврила, в яких палає страх і злість загубленої людини. Та попри цей страх, десь глибоко горянка відчуває його неймовірно прекрасне серце, котре ще ніхто ніколи не відкривав своєю любов'ю, і тому воно наповнилося камінням.

Громовик завершує танець з гуцулкою, до нього підходять знайомитися Савелій і Синичка. Клеверик дивиться на Гаврила, і знову в її голові проноситься єдина думка: «Господи, цього чоловіка ніхто раніше щиро не кохав!». Гуцулка хоче взяти Гаврила за руку, але він відходить убік.

— У мене щойно була зйомка, я побачив вас зі свого балкона, — сухо каже Гаврило.

— А в мене щойно був пташиний танець, — лагідно відповідає Клеверик, і Гаврило вперше помічає, що її карі очі мають ніжний зелений обідок.

— Так, я бачив ваш танець. Ви танцювали зі своїм... — Гаврило не договорює. Затнувся і мовчить. Стає ще суворішим.

— Це мій друг, нас колись познайомив татусь... — Клеверик теж не договорює. Вперше після смерті Георгія вона вимовляє слово «татусь».

Обоє мовчать. Одна до одної наблизилися дві втомлені, виснажені болем і самотністю порожнечі. І тільки дві жарини тліють у тих порожнечах.

Гаврило бачить, як очі Клевер наповнюються сльозами від промовленого слова «татусь». Чоловік швидко підходить до дівчини й обіймає її. Міцно. Надовго. А потім обоє починають погойдуватися. Ще мить — і вони повільно танцюють. Одна з ластівок сідає на плече Гаврила та співає.

— Це ваша ластівка. Але вона ще не готова повернутися, — заплакана Клеверик цілує Гаврила в щоку.

— Клевер... Куди не готова повернутися ця ластівка? Чому вона моя? Ви кажете щось дивне. Я нічого не зрозумів, але пояснювати не треба, — невідомі почуття розколюють Гаврила навпіл. Він теж цілує гуцулку в щічку, різко розвертається і йде геть.

Ластівки розлітаються за горизонти.

ДОТОРК ГУБ

нотатка в тайстрі

Доторк двох темно-червоних кольорів.

Наш перший поцілунок.

Тринадцять днів. Клеверик не виходить зі своєї кімнати. Не відповідає на дзвінки. Відмежовується від усього і дає Гаврилові можливість пожити з відгомонам її ніжності в серці. Коли падає густий сніг, дівчина відчиняє вікно та кричить:

— Сука! Сукеночка!

У великій шафі Клевер вибирає довгу оранжеву куртку — подарунок Адама. Зверху накидає вишитий Божими Корівками шарф, який їй подарував Гаврило.

— Клеверіку, вам дуже личить! Така казкова дівчина! — сплескує в долоні пані Синиця.

— Дякую. Іду в сніжки пограю, — гуцулка взуває темно-зелені невисокі чобітки та просовує в рукави куртки нитку, на якій висять рукавички з вишитою калиною.

Надворі мороз щипає Клевер за щічки. Дівчина всміхається і глибоко дихає. На душі таке відчуття, ніби вона

наплакалася і тепер може мовчки обійти півсвіту. Мембранки приємно вкриваються відбитками у вигляді веселок.

Сніг падає крупинами. Немов манка сиплеться на молочне місто. Дівчина набирає із засніженої лавиці повні жмені снігу та робить кульку. Велику сніжку Клевер підкидає вгору, кудись під небо. Доки спостерігає за її польотом, помічає, що на фасаді будинку мерехтить електронна реклама нової виставки Гаврила. На моніторі одна за одною з'являються вишукані фотографії моделі, а за хвилину – відвертий автопортрет Гаврила з нею.

«Якщо вже автопортрет, значить, вона є його музою, – з боєм думає шокована Клеверик і тупає по снігу. – Срака якась! Я розмовляла з чоловіком кілька разів, відчула приємне хвилювання – і вже вирішила, що буду його героїнею. Що ми засиплемо світ соняхами. Що я знайду своє чарівне червоне яблуко. От срака! Та він же жити не може без своїх моделей! Забути його та поїхати в Народне, шукати свого гуцула...»

Уперше Клевер відчуває зневіру. На мембранках ніють відбитки у вигляді розколотої навпіл веселки. На перенісці та на шиї – неприємне холодне відчуття розталих сніжинок.

– Як ваші справи? – Клеверик чує за спиною голос чоловіка, про якого щойно думала і завмирає. – Агов, ви мене чуєте?

Слова гуцулки все ніяк не народжуються. Відчуття, що всередині неї розростаються й переплітаються між собою великі квіти, і ось-ось вона розколеться навпіл. Гаврило бере Клевер за руку, стискає її нервові пальці. Дівчину переповнюють такі різні емоції – вона хоче поцілувати цього чоловіка, хоче віддатися йому, бути його героїнею, маленькою дівчинкою, та водночас вона хоче вдарити його за нещире мистецтво, яке він творить з іншими жінками...

— Я не маю права, — шепоче Клеверик про своє бажання вдарити Гаврила і від розпачу замружує очі.

— І про що ви весь час думаєте? — дивується Гаврило й обіймає гуцулку посеред засніженої вулиці. — Можна ж просто поговорити про погоду, хіба ні?

— Увесь час не вистачає трішечки, півкроку, — каже гуцулка і від обіймів, яких вона так довго чекала, починає плакати. — А можна ж просто заспівати одне одному співанку та подарувати терпкі цілунки. Хіба ні? Яка сука придумала це паскудне творче страждання? Навіщо вся ця гламурна срака і непотрібна філософія? Люди так ускладнюють собі життя. Я хочу соняхів!

Гаврило не відповідає, він ніжно витирає її сльози своїми теплими руками. Клеверик ще міцніше замружує очі — дівчині хочеться поцілувати його палець, стати імпульсом у його долоні та зникнути, як блискавка, залишивши в серцях людей усього світу тихеньке зворушення від яскравого спалаху.

Гаврило акуратно й трохи боязко веде пальцями по щоці Клевер. Мить — і він торкається її губ, обводить їх контур, потім руками стискає голову дівчини. Обоє завмирають. У Клевер і досі міцно замружені очі — вона ніби боїться того, про що так довго мріяла. Чоловік дивиться на гуцулку, і його серце стискається — на обличчі в дівчини написані всі її почуття. Якби це було звичайне дівчисько, Гаврило всміхнувся б і пішов. Але він не може, попри наївність і дивакуватість Клевер, не помітити мудрості та болю в її розмовах, історії в її сутулих плечах і пристрасного жіночого характеру в емоційних жестах.

Чоловік уважно дивиться на тонесеньку дівчину, яка від своїх почуттів аж замружилася перед ним, і відчуває, як щось надривається всередині нього. Від хвилювання він робить

крок назад і помічає, що Клевер стиснула кулачки. Відчувши її страх, Гаврило знову міцно обіймає гуцулку і спокійно каже:

— Сьогодні такий холодний вітер, уже по-справжньому відчувається подих зими.

— Не страшно, ластівки вже долетіли до вирію, — відповідає Клевер і відчуває, що своїм диханням зігріває шию чоловіка. Передчуття його пульсу на її губах.

— Уночі обіцяють сімнадцять градусів морозу, — Гаврило ще сильніше притуляє до себе Клевер. Чоловік відчуває у своїх руках маленьку вразливу пташечку. Це геть не схоже на те, що йому досі давали досвідчені коханки. Якесь незбагненне відчуття теплого вогника, до якого він підніс холодні руки та холодне серце.

— Та нічого, ластівки вже осіли у вирії, а там, якщо й холодно вночі, то все одно не страшно...

Клевер не договорює, бо Гаврило її цілує. Змерзлі губи поєднуються в легенькому цілунку. І стає тепло. Тепло і спокійно. Почуття переповнює два серденька і приємною енергією розтікається тілами. Аж світ навколо гойдається.

— А вдень буде сім градусів морозу, — каже після цілунку Гаврило, бере обличчя Клевер у свої руки й уважно дивиться на дівчину. В неї досі міцно замружені очі.

— Вдень ластівки сідають у руки чоловіка, і тоді у світі народжується...

Клевер знову не договорює, бо Гаврило веде пальцями по її повіках. Друга рука міцно притуляє дівчину до себе, і від цього дотику тепло розсіюється по всій спині. А ще... Ніжність. Справжня ніжність завжди така тиха. Як промінь сонця, що назавжди заплутався в густому волоссі. Коли ходиш поцілований сонцем посеред холоду, поцілований любов'ю.

Перехожі, минаючи Клевер з Гаврилом, усміхаються. Інколи люди бачать такі прекрасні сюжети, що навіть не

наважуються розповісти про них уголос, боячись порушити святе. Можна лише всміхнутися.

нотатка в тайстрі

Його руки вміють кохати.

Це почуття починається з дотику до мого тіла.

Господи, в цього чоловіка нервові пальці. Вони торкаються моєї спини та відкривають мої груди. А потім чоловік вдихає в мої відкриті груди, і я розсипаюся на хміль.

У МОВЧАЗНИХ ОБІЙМАХ

Сонце зігриває повіки. Пахне землею, в якій оживають зернятка і проростають малі покручені деревця. Крила і коріння відчуваються тонко. Рання весна.

Клеверик і Гаврило зупиняються біля вузької синьої лавиці поміж маленькими покрученими деревами в парку над вокзалом. Сідають на різні краєчки. Розвертаються обличчями одне до одного. Тут неможливо розмовляти, а тому є тільки довгий взаємний погляд. Гудять потяги, лунає фольклорна мелодія. На деревах палають гасові ліхтарики, Дух Міста гойдає маленькі голосні дзвоники.

Клеверик прекрасна в цьому просторі: темно-зелені сандалі поверх теплих вовняних панчіх, темно-червона оксамитова сукня, тінь Лелеки поруч, сріблястий дощик розчиняється в її довгому чорному волоссі. А Гаврило розгублений у цьому просторі: чорне холодне пальто, темно-зелений шарф навколо шиї, білосніжна сорочка видніється з-під рукавів пальта, у волоссі загубився випадковий темно-червоний листочок.

Це їхній перший взаємний погляд, котрим вони відверто насолоджуються і котрий глибоко переживають. Гуцулка дивиться чоловікові в очі й думає єдине: «Ти — мій Дорогесенький. Кожне деревце росте тут від моєї любові до тебе». Гаврило думає своє: «Колись ти мені казала про гуцульську комету. Добре, я повірю, що існують інопланетяни і ти прилетіла з іншого світу. Здається, в твоєму густому волоссі навіть сховані невидимі антенки. Краще вже вірити в це, ніж щоночі шукати тобі пояснення».

На противагу своїм думкам Гаврило бере Клевер за руку. Гуцулка помічає, як на його почорнілу від сажі руку сідає Божа Корівка, і в гуцульському серці пульсує: «Я знала, що це ти...».

Гаврило притуляє долоню Клевер до свого обличчя. Знову чується голосний стугін потяга, і в цьому звуці на якусь мить чоловік губить свою суворість.

— Будь ласка, прошу вас, не забувайте малі покручені деревця, що беруть початок з плетива нашого коріння, — каже Клеверик, коли виходить з парку.

— Клевер! Ви самі себе хоч розумієте? Я вас — ні! — Гаврило сміється.

— Я голодна, — з усмішкою промовляє дівчина.

— Господи, нарешті ви говорите простими словами, — мимоволі чоловік обіймає гуцулку. Дуже хочеться пережити дотик до неї.

— На вашій руці сиділа Божа Корівка, — гуцулка тулиться до Гаврила, і він ще міцніше її обіймає.

— Що ми будемо їсти? — суворо запитує чоловік, але цього разу його суворість награна.

...У мовчазних обіймах вони пройшли півміста, доки зникли в маленькій затишній кав'ярні.

СОЛОНА ВОДА

— Ви бачили колись море взимку? Солоня вода, яка ніколи не замерзає, — Гаврило телефонує до Клевер уранці після прогулянки в парку над вокзалом і посиденьок у кав'ярні. — Мені хотілося про це вас запитати поміж покрученими деревами. Ви завжди говорите тільки про гори. І ви завжди така сумна. Я не розумію вашого чарівного і водночас такого болісного світу. І якщо ви скажете, що не можете уявити море взимку, що ніколи не бачили багато солоної води посеред морозу, то ви зрозумієте, що я відчуваю поруч із вами. Я ніколи не бачив такої душі, як ваша...

— Я нічого не зрозуміла, але пояснювати не треба, — з усмішкою каже щаслива Клеверик.

У відповідь на прекрасну іронію — мовчанка. Глибока дивовижно красива мовчанка, тривалістю як окреме маленьке життя у безмежному великому житті (хоча на столику навіть не встигла охолонути ранкова кава).

Ввечері Гаврило помічає на своїх воротах малюнок: засніжений берег, море та сріблясті зорі. Поміж зорями написано: «Я хочу слухати вас».

РОЗПУКЛИЙ ПУП'ЯНОК

Увечері перед цим весняним ранком Гаврило неабияк стривожив Клевер. На прощання опісля випадкової зустрічі та короткої розмови в музеї він хотів був галантно поцілувати гуцульчину руку, але останньої миті перевернув її та торкнувся вустами долоні.

нотатка в тайстрі

Цілунок крадькома впав на лінію долі.

Попри те, що нині рання весна, пізньої темної години в Горбі розпустилися високі темно-червоні півонії. Так, півонії розквітли березневої ночі (від гарячих ударів серця горянки) та повернули свої голівки в бік Дому з ластівками (на сыйво гуцульської душі).

І настав дуже теплий темно-червоний ранок! Немов ліхтарні стовпи, коло будинків височіють темно-зелені стебла великих рослин, а над головами блимають темно-червоні квітки. Клеверик вбирає білосніжну сукню й іде до будинку Гаврила: щоби квіти та чоловік малювали на її білому полотні.

На своєму подвір'ї Гаврило спершу помічає розкішні квіти та вітер, що розвіває поміж ними довге чорне волосся. Чоловік уперше так бентежно переживає п'янке поєднання цих трьох кольорів: темно-червоного, темно-зеленого та чорного. Голова дурманиться ще більше від глибоких очей Клевер, і...

Захмелілий, Гаврило зупиняє погляд на білому кольорі гуцульської сукні. Спокій, а відтак фантазія. Гуцулка відчуває, як на її полотні залишаються найвідвертіші відбитки. І перед людьми всієї країни починає хитатися горизонт (він прикрашений темно-червоними плямами півоній, котрі видніються з Горба).

нотатка в тайстрі

*Отвір. Ти залишаєш у моєму білому просторі отвір.
Доторк твого сильного прямого погляду до моїх грудей.*

Це найперше, що ти зробив зі мною: залишив отвір у моєму серці.

*Розпуклий пуп'янок, разом з яким ти хочеш
розкриватися.*

ГОРОБИНА

Мансарда. Ніч. Клевер закуталася у вовняну ковдру. Поруч з нею сидить Гаврило. Біля чоловіка – фотоапарат, плівки, різна техніка. Усе те, що надає його творчості певної форми.

Гаврило сміливо показує, що прийшов у своєму пошуку саме до неї – до маленької гуцулки.

Клевер усміхається творчому гармидеру у своїй мансарді. Доки Гаврило розповідає про те, як проявляється плівка, гуцулка думає про свій пошук чарівного червоного яблука. Раптом чоловік уважно дивиться на дівчину, просовує руку під ковдру і намагається доторкнутися до її грудей.

– Я цнотлива, – спокійно каже гуцулка.

– Я знаю, – відповідає Гаврило, забирає руку з-під ковдри й обіймає Клевер. – Відпочивайте, ми багато гуляли цього холодного вечора, вам треба відігрітися. Я ляжу поруч.

Клевер дрімає в обіймах Гаврила, і їй здається, що вона знову пізнає давно забуте тепло. Те, яке приходить раптом і водночас завжди є в тобі. Гаврило ж завмирає: гуцулка перетворює його на оголений нерв і руйнує чоловікове вміння поводитися з жінкою. Він – мов воїн, котрий змагався і перемагав, але тепер опустився на коліна перед щирою дитиною. Він ніжно цілує Клеверик у голову і вкотре згадає її міцно замружені очі та стиснуті кулачки посеред засніженого міста...

Непомітно настає світанок. Гаврило відчуває, що це така пора, коли зіпсована душа бачить сріблясті ранкові зорі. Мерехтіння наповнює серце, і ти падаєш на коліна перед світлом.

У попелястих барвах світанку Гаврило милується сном Клевер. А потім обережно відгортає ковдру і завмирає перед

красою її голого тоненького тіла, білого, мов молоко, і вкритого родимками. Охоплений раптовим поривом, чоловік стає на коліна біля Клевер і просто насолоджується дивовижною жіночою красою.

Коли Клеверик прокидається, вже пізній ранок. Вона помічає, що лежить голою, а Гаврило дивиться на неї.

— Я знайшов на вашому підвіконні темні ягідки.

— Це горобина, — тихенько пояснює сонна Клевер. — Вона засушена, але якщо її зігріти диханням, у ній прокинеться сік.

Гаврило набирає повні жмені сушеної горобини і зігріває її своїм диханням. Потім розтирає ягідки в руках. Клеверик дивиться на красиві руки чоловіка, заплющує очі та знову дремає. Аж раптом крізь сон вона відчуває, як чоловік розтертою горобиною вимальовує на її спині візерунки. Від горобинових дотиків Клевер починає тремтіти, а Гаврило продовжує схвильовано малювати на спині дівчини все те, що неможливо сказати вголос...

нотатка в тайстрі

вночі

чоловік розтирав на моїй спині

горобину

я була

у сильних руках Дорогесенького і розсипалася

на короткі емоції

на ранок

була в душі червона абстракція

і щось терпке

НА КОЛІНАХ

День, коли серце в грудях б'ється у невідомому доти ритмі й цей ритм назавжди стирає спокій самотніх буднів. Гаврило виходить з арки Дому з ластівками. Клеверик знову заснула, і чоловік вирішив прогулятися.

— Найбільша несподіванка у твоєму житті, — Гаврило чує за спиною голос Савелія і глибоко зітхає. Зараз старший друг буде мучити його відвертістю. — Від перших хвилин вашого знайомства тебе лякало те, як вона дивиться на тебе і як глибоко тебе бачить.

— Замовкни! — кричить Гаврило.

— Не можеш пояснити цю гуцулку? — навмисне продовжує Савелій. — Але ж ти завжди знаходив фальшиві пояснення кожній незрозумілій для тебе жінці. А що сталося цього разу? Невже Господь пожалів тебе і подарував героїню для твого особистого закадрового сюжету? Чого мовчиш? Не будь таким дурнем, як я! У твоєму житті завжди буде безкінечний творчий потік жінок, а героїня буває тільки єдиною.

Від правдивих слів Савелія Гаврило копає сніг, котрий випав ранньої весни (аж не віриться, що цього березня вже квітнули півонії). Чоловік помічає, що сніг чистенький як ніколи!

Савелій продовжує щось говорити, але Гаврило згадує горобину та спину гуцулки. Усе стає неважливим. Горобиний спогад потужно надихає фотографувати. Такого сильного натхнення Гаврило не відчував ще ніколи.

Чоловіки зупиняються, сідають на засніжену лавицю.

— Я думаю про свою творчість, — каже Гаврило. — Я творю фото, і мене знають у всьому світі: жадібна публіка вимагає все нових і нових відвертих сюжетів. Господи, щойно митець починає зважати на смаки публіки, він стає залежним від неї. Щоби цього позбутися, я мушу усамітнитися зі своєю

справжньою героїнею і просто творити щире мистецтво!

Гаврило встає і йде геть. Безкінечні прогулянки, кав'ярні, обід, вечеря, хмільні думки, і... знову хочеться бачити Клевер.

Чоловік наближається до знайомої арки, помічає оранжеву курточку. Підходить до Клевер і притуляє голову до її грудей – він утомився аналізувати свої вчинки. Цієї миті Клеверик непомітно піднімає гілляку-оповідаку, і на спинах у закоханих усього світу на хвилину виростають вербові крила.

– Усередині гуцулки є космос, – каже Клевер і ще міцніше притуляє голову чоловіка до своїх грудей.

– Клевер, що ви сьогодні їли? – Гаврило бере горянку за руку і веде її в ресторан. Його знову дратують балачки про космос.

– Гаврило, я про космос говорила, – продовжує Клевер.

– Я нічого не зрозумів, але пояснювати не треба, – спокійно відповідає чоловік, розстібує оранжеву куртку і саджає дівчину за столик. Клевер здається, що його ніжний голос розколює її навпіл. Цю мить ні з чим не порівняти: живеш собі, живеш, аж раптом дорога серцю людина огортає тебе медовим голосом. – Мені хочеться вас нагодувати. Здається, ви голодні.

– Так, страшенно голодна – півдня мокла у ванні, а потім сумувала, що змила ваші візерунки, – усміхається Клевер.

– Не треба сумувати, я намалюю ще, – Гаврило дивиться дівчині в очі допитливим і трішки нахабним поглядом. – А потім сфотографую вас. Я хочу вас фотографувати, не заради глядача, а заради...

Гаврило змовкає. Тиша.

– Батько вчив, що мені потрібен чоловік, щоби через нього творити. Ми це називали мистецтвом жінки через чоловіка, і навпаки.

— Прекрасно, — каже Гаврило. — Я розумію вашого батька. Любов і мистецтво... Творити з коханою жінкою і переживати за кадром свій особистий щасливий сюжет.

— Оте, що за кадром, для сторонньої публіки, для чужих людей буде легендою. Вони будуть фантазувати про це, — уточнює Клевер.

— Так, саме так, — погоджується Гаврило і бере дівчину за руку. — Клевер, я знав багатьох жінок і пробував з ними творити різне мистецтво. І світ побачив моє мистецтво, але мудрий глядач не відчув справжньої закадрової історії. Що таке фотографія жінки? Ти або гурман, який насолоджується жінками і показує світові їхні портрети, або... Або ти забуваєш про вимоги жанру і просто пізнаєш героїню, і ви вдвох у своєму мистецтві передаєте своє зворушення від світу.

— Це і є щире мистецтво, — спокійно завершує Клевер і цілує чоловікові руки. — Гаврило, ви — мій Дорогесенький...

— Я хочу бути відвертим, — трохи холодно каже чоловік. — Я фотографував багатьох жінок, придумував для них різні сюжети, і вони грали під час моїх зйомок. Я кокетував з публікою, творив автопортрет за автопортретом, хоча мене на тих кадрах не було. Але все те мистецтво закінчувалося одразу після зйомки. Хіба що інколи бували потім кілька місяців пристрасті з нібито музою. Так усе й закінчувалося — фотографія йшла у світ, тішила публіку, а я повертався додому і розумів, що за кадром не залишилося мого особистого сюжету.

— Ви завжди будете шукати, питання в іншому, — Клевер знову цілує руки чоловіка. — Або ви будете шукати в одній жінці та показувати світові те, що пізнали, або ви будете шукати в різних жінках і розсіюватися на так і не пізнане.

— Клевер, я знаю десятки митців, які навіть жанр ню придумалися поставити на конвеєр і гнатися за трендами, — Гав-

рило ховає обличчя в руках дівчини. — Уявіть, на фотографії живе жінка, а все додаткове, що розкриває її характер: інтер'єр, тканину, — митці намагаються підігнати під тренди. Вони знаходять жінку, шукають модний одяг і дорогий будинок, а потім заявляють, що живуть поза трендами і створили щось нове. Мовляв, знімають жінку в стильному інтер'єрі чи в новому колекційному одязі, а тому диктують стиль чи вражають елітним сюжетом. Абсурд! І при чому тут жінка, Клевер?

— Гаврило, ви ж самі якось казали, що нагота — це окраса фотографії, — Клевер легенько підколює чоловіка.

— Ні, я більше так не вважаю, — митець продовжує говорити в долоні дівчини. — Я так казав, бо грався з мистецтвом. Справжня фотографія можлива тільки тоді, коли є закадрова історія. Коли я вночі розтирав на вашій спині горобину, то залишив себе всього в тих малюнках... І якби я навіть просто, без художніх викрутасів, сфотографував вашу розмальовану спину, світ завмер би перед нашою щирістю.

— Розумію, дорогий, — Клеверик мовить лагідно-лагідно. — Коли чоловік фотографує жінку, нічого не потрібно вигадувати. Тато, коли різьбив по дереву обличчя людей, просто показував їх світові та не прикрашав жодними деталями.

— У цій простоті — правда щирих митців, — Гаврило вкриває долоні дівчини ніжними поцілунками і сам дивується зі свого романтичного жесту.

— Гаврило, є фотографи, які вважають себе геніями і хочуть, щоб усі погоджувалися з їхнім мистецтвом. У щирих митців усе навпаки.

— Клевер, рідна, я знову нічого не зрозумів, але пояснювати не треба, — ласкаво промовляє Гаврило і цілує дівчину в губи. — Я розумію одне: я довго шкандибав, а зараз ніби...

— Двадцять сантиметрів над землею, — сміється дівчина, і Гаврило знову цілує її.

Після обіду Клевер виймає з тайстри дримбу та грає на ній. Гості ресторану завмирають, а Гаврило опускається перед гуцулкою на коліна. Йому здається, що мелодія Клевер — це той самий візерунок, який він творив горобиною.

нотатка в тайстрі

Сьогодні я грала на дрибмі, й увесь світ дізнався про моє найсвятіше бажання. Це бажання можна описати просто: «Чоловік — у мені, а я — світ».

ДОЛОНЯ ДО ДОЛОНІ

— Наші пальці... Вони є тоненькі. Нервові та напружені, — каже Клеверик під час прогулянки з Гаврилом. Вона навчила чоловіка особливої прогулянки: вони йдуть, притуливши долоню до долоні. Ідуть, і долоні труться одна об одну. Коли ж ця особлива пара глибоко переживає світ навколо чи якусь фантазію, пальці міцно переплітаються.

Напевно, заради цієї миті варто пережити всі можливі самотності. Без жодної думки про майбутнє йдуть собі вулицею чоловік і жінка, й уся їхня ніжність пульсує в двох прикладених одна до одної долонях.

— Коли є плетиво наших рук... — каже Клеверик, коли Гаврило інстинктивно переплітає свої пальці з пальчиками гуцулки. — Цієї миті нашого плетива... Знаєте, ніби щось клацає, як у вашому фотоапараті. Світ перемотується на початок любові.

— Клевер! — суворо мовить Гаврило. — Я нічого не зрозумів, але повторювати не треба. Я тримаю вас за руку, бо вона холодна.

— Окей, — гуцулка відказує Гаврилові одним з його улюблених слівцець, а за мить не стримується і додає: — Я хочу, щоб

одного дня ми своїми нервовими руками розчавили агрус,
і я приготувала б...

— Клевер! — голосно перебиває її Гаврило. — Ходімо я вас
краще нагодую. Що ви сьогодні їли?

нотатка в тайстрі

---

*Можливо, агрус? Так, нехай його.
Розчавлювати будемо вдвох.
Мені подобається, що твої пальці довші за мої.
Як це ерот... рот...
Ой, кісточка в горлі. Слова ще народяться в мені.*

ВПЕРШЕ

нотатка в тайстрі

---

*Маю дві правди: мої очі в маленькому
дзеркальці та моя щира відверта фотографія,
зроблена чоловіком.*

Нагою Клеверик сидить біля вікна мансарди. Позаду сто-
їть Гаврило, біля нього — фотоапарат на штативі. Чоловік
бачить голу спину дівчини, прикриту довгим чорним во-
лоссям. Гуцулка розповідає про Народне, і митець уважно її
слухає. Найбільше горянка каже про пошук чарівного черво-
ного яблука: вона вже геть заплуталася, де його шукати. Про
яблуко дівчина говорить так емоційно, що аж здригаються
її сутулі плечі під довгим волоссям. А коли Клеверик змовкає
й у дзеркальці її погляд зустрічається з поглядом Гаврила, за-
падає красива глибока тиша.

— У ваших очах — любов усього світу, — каже Гаврило і починає метушитися біля фотоапарата.

— Коли ви кажете такі слова, ми обоє стаємо цнотливими, — Клеверик сміється голосно-голосно, і цей сміх електризує Гаврила. — Мені подобається бути голою перед вами.

— Я знаю, — ніжно всміхається чоловік. — Жінка створена бути голою...

— І в цьому прагненні наготи жінка проживає сто й одну відвертість, — дівчина завершує замість Гаврила.

Чоловік дивиться на гуцулку крізь об'єктив, і важливі думки пронизують його свідомість. Він налаштовує різкість зображення. Спершу чітко вимальовується спина, на яку спадає розкішне густе волосся. Але Гаврило залишає її розмитою, а чіткості надає найважливішому: великим виразним гуцульським очам у маленькому чотирикутному дзеркалі.

Митець замислюється...

«Її довге чорне волосся... Скільки в ньому історії. Я хочу дізнатися цю історію. Торкнутися волосся, приборати його вбік і побачити заповітне — тендітні сутулі плечі. Але ще зарано для такого кадру. Хочу, щоби глядач разом зі мною фантазував про аромат її волосся, про ніжний дотик до нього. Як воно вміє плутатися і... Які почуття плутаються в серці цієї жінки? Про що її таємниця? Ох, її загадка така ж безкінечна, як і її коси. Хіба можливо знайти відповідь? Я не знаю. Надія на знахідку є хіба що в її очах, котрі вона показує у дзеркальці. У дзеркальці? Клеверик... Вона відкривається сама собі й водночас мені?.. Її очі. Сумні. Глибокі. Приречені. Чому вони такі приречені? Ці великі-великі очі світяться, як дві

краплини роси. Дві карі краплини роси: у воду впало руде сонячне проміння?.. Я щось шукаю... Я відчуваю...»

Клацання. Перемотується плівка.

ПЛІВКА

нотатка в тайстрі

*Клацання, перемотується плівка...
Стрічка його життя. На ній він залишає
відбитки.*

Усе стає видимим у темно-червоному кольорі.

НАГОТА

Після першого кадру — тривала мовчанка. Клеверик і Гаврило не бачаться три дні. Коли ж гуцулка не витримує без Гаврила, вона накидає на голе тіло чорну тканину і...

Весняного досвітку в двері митця стукає тонесенька дівчина в довгому чорному плащі.

— Ви прийшли так рано, — чоловік приємно здивований.

— Так, і принесла вам свою наготу, — Клеверик перебиває Гаврила, заходить у будинок і скидає плащ.

Гаврило бачить перед собою струнку дівчину, на голе тіло якої спадає розкішне чорне волосся. Гуцулка стоїть і дивиться чоловікові в очі. У руках тримає грушу.

«Форма груші дражнить підсвідомість своєю схожістю з формою жінки. Мммм, груша — це фрукт, який хочеться тримати в руках. Її аромат міцний, і він натякає на смак.

Шкірка груші, форма груші, сорт... Те, як садівник її зриває...» — Гаврило смакує образ груші, а водночас відкриває аромат свого серця.

Руки Клевер тремтять. Гаврило підходить ближче і бере її руки у свої. Їхні пальці переплітаються, чоловік і жінка разом торкаються груші. Від тепла чоловічих рук душа Клевер наповнюється м'яким солодом, і гуцулка розуміє, що її груша виткана з цукринок і води. Якщо її не смакуватиме чоловік, вона скисне. О так, груші стають кислими, якщо чоловік забуває про цукринки в серці жінки.

Гаврило стискає руки Клевер. Нервові пальці стають липкими від грушевого соку. Раптом він забирає грушу з рук гуцулки і відходить убік. Дівчина розуміє, що бачить себе саму в чоловічих руках. Гаврило здогадується про її думки і ніжно прикладає грушу до свого обличчя. Глибоко вдихає аромат, милується її формою. Це триває довго і це є так щиро!

Опісля чоловік обіймає дівчину.

— Відчувається дихання теплої весни, — Гаврило спокійно каже про погоду, ніби й не було щойно грушевої відвертості.

— Ластівки скоро повернуться додому, — відповідає своє Клеверик і думає, що є така людина, з якою вона вибухає у спільний Всесвіт. З якою вона ніби завжди жила в одному квадраті, сварилася до нестями, любила, заперечувала геометрію...

— Завтра обіцяють десять градусів тепла, — продовжує чоловік і веде Клевер у кухню, починає готувати їжу. Він відчуває всередині себе щось таке, про що неможливо сказати вголос. Що вже впевнено настоялося в серці, але ще не може злетіти з уст.

*Вирій, у якому ростуть перестиглі груші.
Мед і молоко... Ми наснажили світ нашим
бажанням.*

До Гаврила приходять важливі гості, і він мусить піти з кухні на розмову з ними. Коли повертається, на стіні кухні намальований великий рожевий фламінго під грушевим небом, а Клевер уже немає.

Чоловік розгублено починає шукати дівчину в своїй оселі. Підіймається на другий поверх у спальню і бачить, що на його ліжку Клеверик залишила свою білосніжну блюзу. (Це та блюза, в котрій гуцулка вперше побачила Гаврила в полі біля Серцевинки.)

Блюзочку освітлює проміння, Гаврилові на мить здається, що він бачить навколо Сонячних Зайців і Сонячних Левів.

Дивовижний ранок!

Розгублений чоловік глибоко вдихає аромат блюзи. Пахне яблуками і пшеницею. Гаврило ховає обличчя в білому полотні. Він відчуває, як щось розколює його навпіл — це є сильне бажання володіти найдивовижнішою дівчиною в усьому світі. Гаврило міцно стискає блюзу і розуміє, що більше не може себе стримувати. Швидкими кроками виходить з дому і поспішає до своєї мрії.

Арка. Важкі дубові двері. Кам'яні сходи. Ластівчаний розпис. Ще одні двері — і він вривається в мансарду...

ЖІНКА

Клеверик влітає у волосся білі квіти. Гаврило швидкими кроками проходить через усю мансарду й зупиняється біля

дівчини. Напружений погляд. Їхні нерви переплітаються й обмотують світ, як електричні дроти планету. Тиша, порушивши яку, порушиш і своє звичне життя.

Гаврило і Клевер завмирають, немов дві натягнуті до межі струни. Жодних думок — лише бажання кохатися. Чоловік бере дівчину за руку, вона підходить до нього впритул. Гаврило повільно розстібає чорний плащ Клевер. Дівчина зачаровано спостерігає за нервовими пальцями чоловіка. З кожним гудзиком він відкриває в ній жінку...

Останній гудзик, і Гаврило цілує Клевер у груди — там, де швидко б'ється її серце та його майбутнє.

Одразу після цілунку чоловік швидким упевненим рухом скидає з дівчини плащ і разом з ним відкидає свої сумніви. Гаврило опускається на коліна і цілує ноги дівчини. Потім знімає з себе весь одяг і притуляє голу Клевер до себе. Жодних зайвих рухів — лише торкання двох тіл.

Гаврило глибоко вдихає аромат Клевер. О, вона пахне грушами і яблуками! Вона пахне лісом! Вона пахне квітами у вологому тумані! Ох, як нестерпно переживати цей аромат! Хочеться вибухнути!

Щось дике прокидається всередині Гаврила. Хочеться відчути солодкий біль, і щоб це відчуття змусило їх обох забути ся в нестерпно ніжному безумстві. Кохатися! Без сентиментів! До болю!

Аж раптом... На шиї, біля пульсу, тепле дихання дівчини. Гаврило завмирає. О ні, знову відчуття ніжності, знову хочеться розколотися навпіл. Знову пекучі жаринки десь унизу живота.

«Ммм, моя...» — шепоче Гаврило і дивиться на Клевер. У гуцулки від хвилювання міцно замружені очі. Чоловік усміхається і веде пальцями по її повіках — його улюблений жест. Прекрасно! Пальці чоловіка читають, і книжка — це є повіки жінки.

Клеверик схлипує: вона більше не витримує цього солодкого божевілля. У відповідь Гаврило бере її на руки, кладе на барвистий гуцульський килимок, розстелений на підлозі, й без зайвих слів повільно входить у неї...

нотатка в тайстрі

~~~~~  
жінка

— Гаврило, — шепоче Клевер. Вона відчуває на собі приємну важкість — чоловік повністю розслабився.

— Ти — мій сонячний зайчик, — раптом каже Гаврило.

Чоловік уперше звертається до Клевер на «ти», і це немов найніжніший у світі цілунок.

Гаврило лягає біля гуцулки, і вони довго мовчать. Мансарда залита медовим промінням. Горянка відчуває, що вона розчиняється у своїй заповітній фантазії. Гаврило знову напружується, дивиться гуцулці в очі й каже слова, які вона так мріяла почути:

— Я — твій Дорогесенький. А ти — моя Мрія.

СПАТИ З ТОБОЮ

Клеверик подарувала Гаврилові люльку, яку Георгій виготовив одночасно з її люлькою. Батько тоді пояснив доньці, що це люлька для її майбутнього чоловіка. Гаврилові дуже подобається набивати її цілющими травами, приготованими гуцулкою, і вдихати цей незнаний досі дурман.

нотатка в тайстрі

~~~~~  
Я йду спати. З тобою.

Біла сукня падає з мого тіла, і я голою сідаю біля дзеркала, в якому бачу тебе. Ти запалюєш люльку і, як натяк на нашу близькість, вдихаєш гуцульський дурман. Поки ти палиш, я виймаю зі свого волосся шпильки з грушевого дерева. На мою спину падає густе чорне волосся. Його аромат поєднується з ароматом твоєї люльки. Я повільно вдихаю ці пахощі і...

Диму стає все більше — ти палиш так красиво. Я дивлюся в дзеркало і зустрічаю твій погляд. Ми завмираємо, це триває лише секунду, і ти знову продовжуєш палити люльку. Вдихаєш глибоко і видаєш повільно... Мені знайомий цей ритм. Дуже.

Я повільно поправляю волосся, розсипаю його по всьому тілу і прикриваю свою наготу. Це так бентежливо, що я навіть не всміхаюся кутиками губ. Так, сьогодні перед сном я не сміюся. Ти помічаєш мою тишу, і твоя люлька не може з нею змагатися. Ти залишаєш люльку, впевнено підходиш до дзеркала, обіймаєш мої сутулі плечі та в цілковитій тиші дивишся мені в очі. Я розумію, що вперше в житті ти починаєш вдихати справжній дурман.

Ти ідеш спати. Зі мною.

ВОДА І СПРАГА

Кохатися, приймати ванну і йти на ринок по фрукти — так Клевер і Гаврило проводять дні. Прогулянка на ринок

є маленькою забавкою для обох. Щодня вони шукають новий фрукт.

Найбільше люблять вибирати гранат. Гаврило та Клевер ідуть поміж рядами і шукають у сотнях ящиків найцікавіший плід. Інколи вибирають навмання. Потім удома годують одне одного темно-червоними зернятками. Аби лиш не говорити про те, що буде завтра і чого вони так бояться. Спрага, котру ніяк не втамуєш.

нотатка в тайстрі

Вода. Гранатова вода. Гранатова вода червона.

Плоть.

Чоловік і жінка.

У кожній клітинці — червона вода. Глибоко. Усередині.

Чоловік входить у жінку

(хоче пізнати все заново і навпаки).

Гранат дозріває і падає в руки садівника.

Свята жінка

(ніколи не навпаки).

Вода. Гранатова вода. Гранатова вода червона.

Спрага.

Тамувати.

Чоловік і жінка.

У кожній клітинці — червона. Вода.

СТРАХ

— Мене дратує, коли у фотографії не відчувається закардрове життя. Це як солодошаві фільми, котрі завершуються одразу після слів «я тебе кохаю», — Клевер лежить в обіймах Гаврила і ділиться думками.

— Гірше, якщо фільм завершується одразу після першого сексу, — іронізує чоловік. Він погладжує спину своєї нижньої гуцулки.

— І чого б не натякнути глядачам, що потім чоловік і жінка купують гранат? — дивується Клевер.

— Можливо, творці мистецтва й самі не знають, заради чого двоє кажуть слова любові, — Гаврило нахиляється над Клевер і починає цілувати її груди.

— А ми це знаємо? — запитує жінка, і Гаврило розгублюється.

Вони не знають відповіді, а тому залишається тільки мова тіла.

нотатка в тайстрі

Коли я з тобою весь день чи такий період, який можна назвати «багато часу в одній кімнаті», я відчуваю, як у моєму волоссі висихають квіти.

Їхній колір залишається у твоєму серці, їхній аромат стає ароматом твоїх тонесеньких повік, їхнє дихання стає теплом твоїх долонь.

Коли ми довго вдвох — весь день, — цього досить, щоби ти випив мене, щоби в моєму волоссі залишився шурхіт найпрекрасніших сухих пелюсточок. Цей шурхіт — молитва тонесенької розгубленої жінки, світ якої пізнає чоловіка.

Знаєш, я полюбила моменти, коли нам раптом потрібна самотність. Не знаю, що робиш ти, але коли я залишаюся сама в кімнаті зі своєю сукнею, яка пахне «нашим довгим днем»,

*то стаю нервовою жінкою. Я мовчу-мовчу-
мовчу, не рухаюся, не рухаюся, не рухаюся,
а тільки перебираю пальчиками своє чорне
волосся і чую шурхіт сухої квітки. А в ньому —
мої жіночі почуття.*

*Це так прекрасно, коли чоловік і жінка
можуть дозволити собі бути вдвох дуже
довго — так довго, що потім залишається
єдиний вихід: утекти одне від одного, кожен до
своєї самотності. А там, у своїй самотності,
виращувати квіти, пекти чорний хліб, щоби
потім усе це життя вдихнути в іншого.*

*Так, і сьогодні я провела з тобою всенький день.
Вдихнула в тебе свій аромат, колір, дихання. І ти
взяв це... Так.*

*Ніяк не можу сказати це вголос, але мені
подобається, як ти вчишся пекти чорний хліб.
Наші квіти і хліб. Наше «багато часу в одній
кімнаті», після якого залишаються сухі пелюстки
і крихти. Наші дві самотності й одна молитва.
Сумно, що я не можу сказати про це вголос.
Радісно, що я це переживаю.*

ВІДКРИТА СПИНА

Клевер пише листа на ароматному аркуші. Листоноша принесе Гаврилові лист рівно за годину до того, як прийде сама гуцулка. Чоловік прочитає романтичні слова і з усмішкою зустрине жінку.

Вона сидить голою біля дзеркала. Поряд на стіні висить осіннє пальто з легенької тканини, яке Адам пошив за ідеєю Клевер. Пальто чорного кольору і має особливість — у ньому відкрита спина. Клевер дивиться на вбрання, всміхається і продовжує писати Гаврилові листа.

*Сьогодні в моєму пальті розпустилися чайні листочки.
Можна заварити два горнятка чаю.*

Чайні листочки розпускаються в моєму пальті щоразу, коли настає кінець літа і нагадує про мій улюблений вересень. Дорогесенький, сьогодні я розумію, що мій вересень — це ти...

Твоя тонесенька жінка дуже хоче розповісти тобі про своє осіннє пальто, яке є символом неспокійної жіночої душі. Моє пальто — широке і довге, аж до черевичків. Воно чорне і нагадує один великий чайний листок. До речі, чайні листки живуть у внутрішній лівій кишені мого пальта, вони там квітнуть щоразу, коли вересень і в ньому є ти, коли я відверта і в моїй відвертості є ти, коли мені тепло і ти грієш мої груди.

Словом, Дорогесенький, фасон мого пальта є звичайним, якби не одна деталь: у ньому відкрита спина. І коли я нині прийду до тебе у своєму пальті, моя спина і моя тонесенька лінія хребта також будуть нагадувати простенький чайний листок.

Це пальто я одягаю лише на голе тіло і лише з думкою про тебе. Я приємно хвилююся, і чайні листочки розпускаються ще більше — від кожного удару мого серця. Я йду вулицею, і мої очі шукають тебе (так уміє шукати лише закохана жінка). Ти уявляєш, як мої налякані щасливі очі шукають тебе, а коли знаходять, то віддають тобі всю свою пристрасть?

Дорогесенький, я знаю, що найтонше аромат моїх чайних листочків відчуєш саме ти. Спочатку — аромат, потім — гола спина і твій випадковий доторк до моєї лінії хребта. Моя відверта форма, моя нагота — і ти вже хочеш творити, бо...

Аромат. Чайний аромат. Чайний аромат у волоссі твоєї тонесенької жінки. Очі цієї жінки шукають і віддають, шукають і віддають, шукають і віддають... І ти візьмеш мене, інакше й бути не може. Ти знімеш моє пальто, а під ним — голе тіло... Моя відверта форма, моя нагота — і ти знову хочеш творити, бо...

Аромат. Чайний аромат. Чайний аромат нагої тонесенької жінки. Чайний аромат нагої тонесенької жінки, якою дихає весь світ і яка створена лише для тебе єдиного.

Дорогесенький, я пишу все це, і мені бракує слів, щоб описати, які почуття до тебе мене переповнюють. Краще я знову буду писати про вересень. Знаєш, коли наш вересень розквітне на повну силу, ми з тобою зустрінемося десь на вузькій вуличці невідомого Всесвіту.

Як буде гарно! Вуличка з ароматом скрючених чайних листочків в окропі. Уявляєш? У світі заварився ще один простенький чай для чоловіка та жінки. Чайні листочки розгортаються в гарячій воді, чути жіночий аромат і...

Дорогесенький, ми зустрінемося з тобою за годину. Я буду в чорному пальті й буду пахнути чайними листочками. Я дам тобі напитися, і ми вдвох підемо зустрічати наш щасливий вересень.

Жінка, яка розквітає в лівій кишенці твоєї білої сорочки.

Клевер кладе лист і чайні листочки у великий конверт. Ще жменьку листочків вона висипає у внутрішню ліву кишеню свого пальта. За кілька хвилин листоноша вирушає до Гаврила з любовним листом. Клевер тим часом приймає ванну з чайними листками. Перед виходом з дому жінка підіймає волосся і закріплює його вгорі великими дерев'яними шпильками. Відтак гуцулка вдягає на голе біде тіло чорне пальто і виходить з будинку.

Вона йде, щоби сказати йому: «Я тебе кохаю». Стрибає бруківкою та радіє, що вміє злітати на двадцять сантиметрів понад землю. Перехожі всміхаються Клевер: її обличчя аж світиться від щастя. Жінка поборолася свій страх і хоче бути з чоловіком щодня, хоче творити з ним. Хочє сказати йому про це.

Ось і будинок Гаврила. Але чомусь так багато сажі! Клеверик заходить, підіймається на другий поверх, прямує до студії свого коханого, відчиняє двері...

Гаврило сидить посеред студії, позаду нього — дві моделі в розстібнутих на грудях блузах. Перед ними фотоапарат — триває зйомка. «Автопортрет з цими жінками?» — страшна думка проноситься в голові гуцулки. На столику лежить лист Клевер, він навіть не відкритий. Гуцулка дивиться на Гаврила, цієї хвилини моделі обіймають його — грають перед камерою, запрограмованою на автоматичний режим.

На весь світ падає важкий біль — Клеверик відчуває це фізично. Немов хтось безжально вирвав червону стрічку, вплетену в чорну косу. Кожну мембранку пропікають безжальні болючі відбитки, і гуцулка скрикує.

Гаврило швидко підводиться, але Клеверик уже далеко. Чоловік наздоганяє її аж біля арки Дому з ластівками. Наляканий. Серце б'ється, хоча дихання завмерло. Гуцулка бачить в очах чоловіка той страх, який вони обоє відчували, але якому так по-різному дали раду.

— Будь ласка, — каже Гаврило й опускається на коліна, — пробач. Це лише мій провокативний автопортрет для журналу...

— То таким ти себе бачиш? — повільно крізь сльози промовляє Клеверик і вперше замикає за собою на ключ важкі дубові двері Дому з ластівками.

У мансарді жінка падає на своє ліжко у вигляді груші. Ридає. У голові єдина думка: «У ріднесенькі гори, я хочу в ріднесенькі гори. Забути цей важкий глухий біль. Забути цього сліпого серцем чоловіка! Господи, дай сили повернутися в ріднесенькі гори. Я є гуцулка, а гуцулки ніколи не здаються, навіть якщо вони на колінах... Я повертаюся в ріднесенькі гори. Назавжди».

Охоплена болем, Клеверик бере палицю і махає нею до неба: «Гілляка-оповідака! Нехай людям нестерпно коле в серцях від кожного фальшивого помислу!».

Гуцулка падає на коліна біля відчиненого вікна. Стискає кулачки і крізь сльози затято кричить:

— Сука! Сукеночка!

нотатка в тайстрі

Вистуджена душа.

ПАСКУДСТВО

Світлі барви дня зникають. На Горб швидко падає густий-густий сріблястий туман. Та він не є оксамитовим. Ні, він до болю колючий на дотик! Немов світ огорнутий наждачним папером.

— Гілляка-оповідака! Нехай тим, хто не цінував любов, буде боляче дихати. Нехай вони дихають повітрям з уламками розбитого серця!

Крізь туман проноситься чорний вітрюган і вибиває вікна в найбільш притрушених сажею оселях. Розгублені городяни вибігають на вулиці. Тільки й чути: «Яка негода! А в прогнозі не передавали!».

— Гілляка-оповідака! Нехай оніміють ті, ким замість любові керує гординя. Нехай той, хто схоче сказати дурницю, зможе вимовити лише слово «паскудство». Нехай той, що зараз тікає у свій гнилий світ, перечепиться і впаде. І нехай тільки щирі слова прекрасних людей прикрашають цю мить.

Несподівано з густого туману одне за одним починають виринати сотні чоловіків і жінок у народному вбранні й капелюхах: то жителі Народного відчули біль Клевер і рушили в Горб. Горяни в ошатних кептариках: чорна тканина вишита барвистими квітами. Щойно входять у місто, розстібають кептарики — і білосніжні сорочки світяться в темному тумані. Кожен гуцул несе на плечі красиву покручену гілляку, до якої дротиком почеплена скляна куля зі свічкою всередині.

Сліпі серцем городяни бачать жителів Народного, дивуються їхньому світлу і шукають цьому пояснення. Невже якийсь карнавал? Але вони не можуть вимовити свої смішні припущення. Тільки й чути: «Паскудство, паскудство, паскудство...». Аж ось лунають радісні вигуки дітей: «Народна казка ожила!», «Які гарні світлячки!», «Яка гарненна народна сорочка!».

Разом з горянами в місто потрапляють великі розкішні перекотиполя — їх несе чорний вітрюган. Кожне перекотиполе магічно шурхоє, й у цьому шурхоті вчувається голос найріднішої людини.

Колючий туман просочується в під'їзд Дому з ластівками й боляче огортає Гаврила. Усе навколо чоловіка темніє, повітря дере горло. Гаврило думає, що зараз ударить грім і впаде гроза, але навколо тільки темрява і болючий туман.

Гаврило стукає в дубові двері. Хоче вилятися на негоду, але може вимовити лише слово «паскудство». Чоловік роздратовано змовкає і навпомацки блукає аркою з думками про Клевер. Несподівано туман починає мерехтити сріблом, проноситься вітер, б'ється скло. Відтак западає тиша. З цієї тиші та з незбагненої колючої темряви одне за одним з'являються гуцули в сорочках, колір яких сліпить очі. У темному тумані гойдаються і світяться великі кулі. А ось і мчаться величезні перекотиполя!

Нічого подібного Гаврило ніколи не бачив. Він знову й знову думає про Клевер і розуміє, що весь цей час її серденько, мов ліхтарик, освітлювало його темряву. І що він зробив із цим саявом?

Гаврило підіймає голову й бачить таке магічне світло, якого він і уявити не міг: на підвіконні мансарди сидить Клевер, а на її чорній народній сукні світяться темно-червоні та темно-зелені квіти. Цієї хвилини Клеверик згадує слова Пеллагії: «Найважчої чорної днини барвисті народні ружі стануть твоїм рятунком».

— Гілляка-оповідака, нехай кожна квітка на моїй народній сукні нагадає людям про їхнє коріння. Гілляка-оповідака, нехай кожна куля-світляк подарує людям відчуття дива, і нехай виростають крила! — промовивши ці слова, Клеверик виходить надвір. Туман рідшає, а до людей повертається мова.

«Оце так буря!», «Бачили парад горян?», «Це що, гуцульський фестиваль?» — сліпі серцем гомонять, але самі не вірять своїм припущенням.

Повертається світло дня. Гаврило бачить, що й досі стоїть біля Дому з ластівками. Біля під'їзду помічає бричку, на ній валізи. А ось і виходить його маленька гуцулка. Тепер вона в білій сукні.

Люди завмирають: у світлі яскравих куль іде горянка в прекрасній довгій сукні з широкими рукавами. Білосніжна барва ніжно світиться у залишках темного туману, а розпущене довге чорне волосся зливається з чорним вітром. Біля горянки — величезний Лелека. Птах уперше спокійно йде міською дорогою поміж городянами і постукує дзьобом.

Кожна сувора людина розуміє, що відтепер уже не зможе не помічати птахів і не розповідати дітям народних казок. Сліпі серцем цієї миті нарешті вірять у казку своєї країни як у простий будень.

Коли Клеверик сідає в бричку, Гаврило підбігає до неї.

— Така негода налетіла, ти не злякалася? — запитує чоловік і огидний страх огортає його серце. Клевер дивиться йому в очі. Мовчить. — Ой, який же прекрасний твій Лелека! Чому ти мовчиш? Що за валізи? А я не знав, що сьогодні гуцульський карнавал. Це було свято вогняних куль? Усі чомусь балакають про магію та про казки. Які дурниці! Ходімо до мене і поговорімо. Пробач, мені просто треба було зробити автопортрет для інтерв'ю. Ну, загрався трішки...

Лелека розправляє свої велика крила — і вражений Гаврило змовкає.

Тиша. До болю тривала тиша. Чоловік переконує себе, що подих йому перехопило, бо він уперше бачить посеред міста такого великого птаха. Клеверик продовжує мовчати, тільки сльози котяться її обличчям: Гаврило виявився одним з найсліпіших серцем серед жителів Горба. Сумний Лелека крильми обіймає дівчину, а головою притуляється до її грудей. Дзьобом легенько торкається долоні.

— Пробач мені! — Гаврило підхоплюється, коли бричка починає швидко їхати, а її супроводжують шурхітливі перекотиполя. Чоловік біжить, але не може наздогнати. Клеверик дивиться на нього і відповідає коротко:

— Хто до мене — я до нього. Хто від мене — я ще дальш.

— Ти куди? Зачекай! — Гаврило розуміє, що бричка ось-ось зникне за міським горизонтом, і чує останню відповідь гуцулки:

— Я їду в казку, в яку ти не віриш. Я хочу бути...

Вдома.

ПОШУК

Вдома в Народному пахне хлібом. Клеверик виймає з гуцульської печі чорні житні буханчики та кладе на великий глиняний таріль. Сідає біля яблуньки в центрі будинку й пише на картонному аркуші.

нотатка в тайстрі

*Тату, татусю! Вічна пекуча жаринко мого серця!
Я стою в нашому будинку, а він порожній. Слухаю
тишу, котра дзвенить твоїм голосом. Я хочу
відповісти: про свій біль; про те, як з нашої країни
хотіли вкрасти веселку; про сліпих серцем та
загублену любов.*

*Тату, татусю! Вічна пекуча жаринко мого серця!
Я прикладаю вухо до рідних стін нашого сумного
будинку, і в стінах пульсує твоя любов. Я хочу
відповісти: кохати — це щодня заново вчитися
пекти хліб найдорожчим і кожному голодному.*

*Тату, татусю! Вічна пекуча жаринко мого серця!
Я дихаю в нашій самотній хатині, і твоє
пшеничне повітря гоїть моє покалічене серце.
Я хочу відповісти: якби мені не боліло, то я ніколи
не усвідомила б історії своєї країни.*

*Тату, татусю! Вічна пекуча жаринко мого серця!
Ти став невидимим у нашому будинку. Тепер його
стріхи — це стріхи, під якими ластівки плакали
про війну. Я хочу відповісти: ми перемагаємо біди,
ми відкриваємо нашу Серцевинку.*

*Тату, татусю! Вічна пекуча жаринко мого серця!
Сиджу на даху нашого тихого-тихого будинку,
і ти на сивих павутинках опускаєш мені зірочки.
Я хочу відповісти: внизу — чорна зорана земля,
і в неї падає твоє сузір'я. На всеньку гуцульську
вічність виростуть соняхи.*

*Тату, татусю! Вічна пекуча жаринко мого серця!
Стою на соняшниковій землі коло будинку,
в якому тебе не бачу. Квіти сонця вищі за
смереки, і в їхніх серцевинах я бачу очі Бога,
котрий благословляє наших людей. Я хочу
відповісти: «Боже, коли ти творив землю, чи міг
ти уявити нашу вимучену соняшникову
націю?».*

БОЛИТЬ

Аромат Клеверикового хліба вкриває гори. Довкола світ молочного кольору. Немов зима залишила весні своє тріщечки тьмяне денне світло та хмарне небо бузково-сірого кольору. Немов дерева квітнуть у молочних барвах.

І в цих молочних барвах виблискують перші тонкі сріблясті пасма серед довгого темного волосся Клевер — немов заплуталося павутиння. Клеверик бачить себе у дзеркальці та згадує слова Пелагії: «Про молодих людей, у волоссі яких

рано з'являються сиві ниточки, гуцули кажуть: "Поціловані мудрістю"». Клеверик плаче від емоцій...

До хати підходить Ганнуса. Вона бачить сріблясті пасма та сльози Клевер і зітхає. «Не бавиться сліпе місто з щирою любов'ю, але гуцулка всім дасть раду», — міркує собі бабуся і куштує свіжоспечений буханець.

— Якщо ти, гуцулко, хліб печеш з такою любов'ю, то твоє серце не закрите від світу, — каже Ганнуса.

— Бабцю Ганю, моє серце так тонко все чує, що навіть сум чужої людини стає моїм сумом, — з боєм промовляє Клеверик. Сонячні Зайці та Сонячні Леви жартівливо махають їй пальцем, щоб вона не сумувала. Цієї миті в серцях людей прокидається співчуття, і вони підтримують одне одного.

— Ти викрутилася і тепер маєш неповторну форму, — пояснює Ганнуса. — Стала покрученою, як та мала яблуня біля дзвона. Звикай, твоє серце буде так тонко відчувати весь час. І мене, стару, не обдуриш: ти любиш його.

— Ганнусю, моє серце розірвалося на два серденька, — плаче Клеверик, і Сонячний Зайчик цілує її в щічку.

— Що є, жінко? — бабуся втирає сльози молодій гуцулці. — Не є важливо, де ви загубилися. Важливо, ким ви стали одне для одного. Ти краще розкажи мені вголос, що в тебе є на серці.

— Ми боялися, і лише пристрасть ховала наш страх, — трохи пафосно каже Клеверик.

— Квіти йому подарувала? — суворо питає Ганнуса. — Чарівне червоне яблуко знайшла?

— Ні, — жінка ридає. — Там у місті якось усе не так.

— Ти не подарувала йому квітів, бо ти боялася. А він, думаєш, не боявся? — плюється Ганнуса і запалює люльку. Клеверик усміхається: нарешті вона знову бачить людину, яка вміє палити по-справжньому.

— Але нащо він шукав утіхи в спілкуванні з іншими жінками? Та ще й називав це автопортретом! — закохана Клеверик говорить, немов ображена дитина.

— Не кажи дурниць! Близькості він з тими жіночками не мав! Ну, зробив фальшивий портрет на потіху публіці, — бабуса суворо махає вказівним пальцем. — Здибалися, ялозилися у своїх страхах, розбіглися... І оце є твоя любов?!

— Не буду я вішатися йому на шию, — Клевер гордо підіймає голову. — Він заслужив добрячої гуцульської прочуханки!

— Та він скоро приїде! — регоче Ганнуса. — А ти, жінко, йди до малої яблуні, бий у дзвін і згадуй, чого тебе вчила Пелагія.

— Йой, біжу, — каже Клеверик, але Ганнуса відчуває, що жінку ще щось мучить. — Бабцю Ганю...

— Що, Клеверіку? — з ніжністю промовляє старенька.

— А якщо він не зможе без того свого елітного світу? — гуцулка запитує зі страхом, але не вірить у своє припущення.

— Повір старій гуцулці, — Ганнуса дуже глибоко вдихає через люльку. А коли видихає, дим перетворюється на сизих птахів. — Ти зцілила його серце і повернулася додому. Тобі болить, але потерпи ще трішки. Дай йому час. Побачиш: він приїде шукати твою казку, твою жіночу гуцульську магію.

нотатка в тайстрі

*Почуття в мені — немов ненароджене вино
в покинутому винограді.*

*Кров достиглого грона — усередині
тоненької жінки.*

*Відчуваю терпкий присмак твоїх губ (хотів
напитися мною, куштував смак достиглого*

плода). Цей присмак не дає мені говорити:
слова про тебе звучать лише подумки,
не народжуються вголос.

Руки нервові, немов заплутана виноградна лоза.
Пальці продовжують відчувати гарячу ніжність
(таким був доторк до твого пульсу).

Тебе нема поруч, і світло ранить очі. Глибоко
в зіницях — сум кольору перестиглого червоного
винограду. Хочу розчинитися в сутінках,
у надвечір'ї, у кольорі твого пальта.

Без твоїх обіймів земля хитається, і неможливо
дивитися на горизонт. А раніше світ гойдався
так лагідно! Вирване коріння хапається за
землю...

Мій виноградар! Ти — не герой і не потвора:
виростив з любов'ю, обрубав з холодною
жорстокістю.

Чоловік такий сміливий, коли стоїть спиною до
жінки. Чи не тому, що в цей час жінка розправляє
його крила?

Тебе нема поруч, і я молюся. Але досі є твої
крила. Але досі є твій політ у мені. Колись ти це
зрозумієш. А поки що... Самотній виноград росте
заново: лоза в очікуванні теплих рук садівника.

Я пишу це, і падає чорна ніч. Грона стають
темно-червоними. Коли ти прокинешся, то

*відчуєш спрагу. Напитися дасть тільки любов.
Це вічне начало, до якого ми повертаємося.
Рано чи пізно.*

ДІЯННЯ НА РІДНІЙ ЗЕМЛІ

— Йшла від мене дівкою, а вернулася жінкою! — вигукує Мольфар і обіймає Клевер. Від його обіймів усе тіло палає теплом.

— Добрий день, дідусю! — жінка цілує Мольфарові руки і вклоняється. — Я повернулася з мрією.

Від цього зізнання весь світ прикрашають золотисті хмари.

Мольфар запрошує гуцулку сісти на лавицю коло хати. Запалюють люльки. Поруч сідає Лелека, який після повернення довго лагодив своє гніздечко і тепер відпочиває біля рідних людей.

Клеверик переводить подих і всміхається — вона щаслива бути вдома. Першого дня після повернення в Народне горянка відразу пішла вклонитися останній роботі батька — гуцувльській праматері, вирізьбленій на дикій яблуні. І тоді зрозуміла, чому хоче присвятити своє життя, окрім трав.

— Я усвідомила, як можна боротися зі сліпою епохою, — каже гуцулка Мольфарові. — Треба берегти свою народну казку, а вже потім нарікати на чужаків.

— Клеверіку, ти вже давно це зрозуміла. І ні я, ні ти зараз не порозумнішали від цих слів. Ти ж кажеш про мистецтво, — Мольфар читає думки Клевер.

— Я хочу збудувати в нашому селі Великий народний музей і заснувати музеї в інших селах, — тихенько каже Клевер. — Люди будуть наповнювати їх народним мистецтвом, і весь світ приїжджатиме, щоби подивитися.

— Прекрасно, Клеверіку, — дідусь цілує жінку в чоло. — Нарешті ти відчула своє покликання. Ти змалку танцювала біля дзвона, вбирала відчуття рідної землі, знання гуцульського народу, а тепер хочеш берегти все це святе, народне.

— А ще, якби той чоловік одумався і знайшов мене, ми створили би прекрасні фотографії, — трохи невпевнено мовить Клевер.

— Жінко, ти ж є гуцулка! — свариться Мольфар. — Повір у себе — і в тебе повірить твій чоловік. Тобі було важко в кам'яниці, ще важче в місті. Але тепер ти є вдома, і ти віри вже не втратиш! А він вернеться до тебе!

— Та вернеться, я знаю! Ну, сука, я йому дам прочуханки, — сплескує в долоні радісна Клевер.

— Перш ніж він прийде до тебе, матиму з ним науку, — зятято каже Мольфар, аж люльку прикушує. — А ти без соромицьких співанок його не спіши приймати...

нотатка в тайстрі

*Тату, я слухаю поезію в деревах, котрі ти посадив
і котрі ростуть після тебе. А раніше я боялася,
що більше ніколи не почую твого голосу. Тату...*

ЗВОРУШЕННЯ

У Народному падає сріблястий дощик, виблискуючи, немов фольга. Попід дощиком ідуть щасливі гуцули — простують до оселі Клевер. Молода знахарка повернулася, і люди звідусіль поспішають по цілющі напої. Дітлахи слухають про пригоди гуцульської гілляки-оповідаки у великому місті. Тепер, у Народному, палиця відпочиває в скрині. У горах її магія не потрібна — лише в місті.

Доглядати садибу Клевер і досі допомагає старий виноградар Артур. Часу од часу жінка збирає у своєму будинку друзів з Букового дворика та гуцулів. Люди багато спілкуються про народне мистецтво — жінка відновила творчі зустрічі, які колись проводив Георгій.

Одного ранку Клеверик прокидається від крику:

— Гуцільський метелику!

— Савелій?! — дивується сонна жінка і вибігає надвір.

Горянка не може повірити своїм очам: біля її будинку в Народному стоїть Савелій. У білосніжній сорочці!

— Приймеш мандрівника? Я щойно з Серцевинки, — каже Савелій, і повз нього проноситься велика ластівка. Чоловік зачаровано дивиться на гуцулку в довгій сукні: її волосся вже сягає землі, погляд — ще глибший, ніж був доти.

— Який же ти прекрасний! — гуцулка обіймає друга.

Перед сніданком Савелій блукає маєтком Клевер. У саду вилазить на найбільшу яблуню, з верхівки дерева дивиться на гори. Очі сльозяться від краси, а в серці нуртує захват. Коли чоловік бачить Ганнусю, то зачіпається з нею. Стара гуцулка добрячє відповідає — і від голосної словесної битви у світі гуркоче грім.

Клевер частує Савелія боровичками в сметані, свіжим хлібом та узваром з сушених яблук. Чоловік пізнає смак гірської їжі й не може промовити ані слова до завершення дивовижної трапези.

Після сніданку Савелій рибалить з гуцулами. Випитує, чи можна придбати собі тут земельну ділянку.

— У вас тут нерухомість продається? — запитує Савелій у старшого гуцула в барвистому капелюсі.

— Яка рухомість? — дивується старенький поважний гуцул.

— Ну, можна тут землю купити? — пояснює Савелій.

— У нас ні земля, ні будинки ніколи не продаються, — пояснює дідусь, і на його капелюх сідають дві ластівки. — Ли-

шень один раз був трафунок — молода гуцулка пішла у світи, заробила багато грошей і продала батькову хату. І що ви собі думаєте: потім та молодиця ходила багатою сиріткою і просилася, аби їй продали рідну хатинку назад. Ми пожалкували її — приготували садибку на краю села. А поки ми рихтувалися, то та молодичка збирала в торбинки грудочки рідної землі як найбільшу святість. А що ж: усе дитинство ногами ходити по рідній землі — і потім продати її? Людина ж мову свою не може забути, то як забути рідну хату?

— Мить повернення, — Савелій згадує розмову з Громовиком у Серцевинці.

Пізно ввечері Савелій повертається до Клевер.

— Клеверуку, які тут у вас прекрасні люди живуть! — вигукує вражений чоловік. — Хочеться стати на коліна перед Народним.

— Ми просто любимо свою землю, творимо власну казку та власний міф, — спокійно каже Клевер і змовкає. Гуцулка відчуває, що Савелій хоче виговоритися.

— Я тобі в Горбі у вікно мансарди два дні камінці кидав. А потім Синичка сказала, що ти повернулася додому. Я все зрозумів, знайшов Гаврила і побив його. Хоча згодом стало жаль того дурня — він прийшов до мене напідпитку і почав махати твоїм листом. Казав, що втратив найдорожче. Потім Гаврило знову поваландався світами зі своїми моделями, але вже через два тижні йому то набридло і він закритися від усіх. Сіпається перед тим, як здатися.

— Розкажи мені про себе. Як ти потрапив у Серцевинку? — Клевер нецікаво слухати про Гаврила, його поведінку було легко передбачити.

Гуцулка відчуває, що в грудях Савелія є біль, і він проситься назовні.

— Сила народного мистецтва і розуміння того, що творити треба не для псевдоеліти, породженої чужаками! Ти допомогла мені це зрозуміти! Уяви митця, котрий визнаний елітою, але не відомий народові. Не уявляєш? То подивися на мене і згадай сотні інших митців, яких ти бачила в Горбі. Я потрапив у Серцевинку, коли побачив себе справжнього. Зараз я стою перед тобою і мені здається, що я є дитина, котра сіла в потяг і приїхала додому. І мене зустрічає мама: «Синку, а що ти робив стільки років?». Я пояснюю їй, що творив фотографію. А мама каже, що ніхто в селах про це не знає. Я відповідаю, що творив елітне мистецтво, і мама дивується: «Таке ж багате і мудре, як вишивка?».

Клевер, хитрі чужинці весь час обдурюють нас. Шукають шпаринки, щоб залізи в голови, в серця нашої нації та знищити її! Саме так зробили з Горбом, що вибухнув творчістю щирих митців. У вени впорснули тренди, бренди, тенденції, поклоніння, славу... Гидота! Калічать велике народне серце: сьогодні — через мистецтво, а завтра — через якусь іншу шпаринку.

Моя слава... Про що вона? Наше елітне мистецтво не обговорюють прості люди під час вечері — воно живе в колекціях багатіїв і продається на аукціонах.

Пригадую, як хлопчиком із щирим наївним серцем я дивився на світ і хотів творити. Я мислив образами, а з роками зрозумів, що форма мого мистецтва — це фотографія. Ніколи не забуду, як купив свою першу плівку та зробив перший кадр — портрет жінки, а на задньому плані летить пташка. Пам'ятаю як сьогодні: затамовую подих, відчуваю потрібний момент, раптом чую тихеньке клацання, перемотується плівка, я творю... Потім відводжу погляд від фотоапарата і дивлюся на всміхнену жінку — свою першу любов. Цікаво, де вона зараз, скромна білявка, яка любила птахів?

Цим першим щирим кадром розпочалася моя сповідь, я почав творити фотографію. Потім я багато в чому зневірився і потрапив на елітну сцену. Я обрав жанр провокативного відвертого мистецтва. І якоїсь миті я загрався, аж до старості загрався... «Браво» можна сказати лише моїй самоіронії.

Так, я купив першу плівку, а потім я купив першу жінку – щоби робити з нею провокативні кадри. Звісно, потім я купив ще одну жінку, і ще одну. Вони всі мені продавалися, бо в нас була спільна мета – фотографія та слава. Жінка, яку ти купуєш для мистецтва, називається моделлю. Жінка, яка дарує тобі зворушення і бажання творити, називається музою. Її не купиш. Отож я купляв моделей, і наші іронічні роботи почали підкорювати богему різних країн, а моя мама і мій народ навіть не знали, що я творю. Ото тішилися чужаки!

Мені прикро, що я на стільки років забув, заради чого колись, іще хлопчиком, купив плівку. Забув, що мріяв показати народові своє зворушення від світу, свою сповідь перед жінкою. О, відомі сліпі серцем митці! Вони творять свою фотографію – дорогу, але не безцінну. Вони творять? Ні! Бренди замінили щире зворушення. Ох, шедевр потрібно шукати у своєму серці, а не на конвеєрі!

Ми розмірковуємо про форму жіночого тіла, але не пізнаємо його! Ми хвалимося новими героїнями наших світлин, а лягаємо спати в порожніх холодних кімнатах. То які ж ми митці? І ми ще дивуємося, що не є близькими народові? У чому наша щирість? У тому, що ми вічно поспішаємо і наш пошук фальшивий? Нас не знає народ, бо нам чуже все людське і просте. Ми застрягли серед сліпих бомондів і еліт! Та коли я бачу гуцулів з їхньою відданістю народному мистецтву – знову стаю тим враженим хлопчиком.

Знаєш, це так страшно: робити сотні кадрів... Відчуваєш кожне перемотування плівки, але твої пальці все одно

тремтять у передчутті саме того кадру. Та саме той кадр ніяк не вдається, бо... Ти перетворюєш найсвятіше на товар, комерцію, славу!

Клевер, я лише сьогодні знову починаю творити. Я сідаю в потяг, і мені здається, що моя мама досі жива. Ріднесенька моя, нехай вибачить, що наше село так і не змогло зрозуміти, чому я нібито відомий, але мене не знають прості люди і я нічого не дав народіві. Я змінюся, обіцяю!

Савелій змовкає, затуляє лице руками і тихенько продовжує:

— Завтра я знову куплю плівку та зроблю свою другу в житті щиру фотографію. Буду фотографувати Ганнусю, коли вона палитиме люльку. Приймеш цю фотографію в музей?

— Прийму, — тихенько каже Клевер. — Хоча насправді чимало твоїх світлин варті уваги, ти надто вимогливий до себе.

— Я хочу зробити не професійну, а щиру фотографію! — вигукує Савелій.

— Добре. А ти пожертвуєш кошти на музей? — питає Клевер.

— Так, і збиратиму з усіх своїх багатих друзів, — сміється чоловік.

— А ще побудуймо в селах кінотеатри та народні театри. І проведімо радіо, — просить Клевер. — Ти собі уяви, в селах немає радіо! Але ж наші сільські люди так файно вміють гомоніти!

— І зникне та погань, ті чужаки зі своїми трендами! — вигукує Савелій.

Біля хати сідає Лелека. Розправляє крила й обіймає Савелія. Щоками чоловіка котяться сльози.

— Хочу зізнатися: ми із Синичкою вирішили жити разом, Господь подарував нам любов, — щастям лунають слова Савелія.

— Овва! — сплескує в долоні Клевер. — То ти тепер у Народному маєш садібку!

Клеверик і Савелій змовкають. Прислуховуються до свого зворушення від прожитого дня.

ВЕЛОСИПЕД У ХМАРАХ

Клеверик відмикає татову різьбярську майстерню. Поміж заготовками деревини бачить червоний велосипед, вкритий сухими квітами. Гуцулка всміхається крізь сльози і волочить велосипед угору гірським хребтом.

— Сука! Суkenочка! — кричить жінка на вершині гори й мчить униз наввипередки з Лелекою. Уже доросла, вона знову тренує своє дихання.

нотатка в тайстрі

*У татовій майстерні є велосипед,
прикрашений сухими квітами.
На велосипеді потріскалася червона фарба. Якщо
доторкнутися до рами, то фарба сиплеться.
Разом з фарбою сиплються й сухі пелюстки
квітів. Колись вони квітнули.*

*Я відмикаю майстерню, затамовую подих і везу
важкий велосипед надвір. Зараз я буду їхати
вузькими стежками поміж високими горами.*

*Цей велосипед заводиться з півоберту моїх
спогадів. Найгарніший зі спогадів — багато
гірських квітів, які я залишала татові в кошику
на багажнику. Тато їхав і губив квіти різними*

вулицями. Пригадую, люди дивилися йому вслід і всміхалися. А я з гордістю кричала: «Цей чоловік, який губить по світу квіти, — це мій татусь!». Люди змовкали, і замість сміху в їхніх очах була тихенька доброта. Усі знали: якщо проїхав велосипед і за ним на дорозі залишився рядочок квітів — це проїхав татусь малої гуцулки, яка все найдорожче у своєму житті прикрашає гірськими квітами. Татові я щоразу пояснювала, що квіти ростуть у лівій кишені моєї сукні.

А восени я клала татові в кошик свіжі червоні яблучка з нашого саду. Тато їхав, і яблука губилися, а люди підіймали їх і смакували. Мала і щаслива, я знову кричала: «Це мій татусь!». Сьогодні тата немає поруч, але досі ростуть яблуні, які він посадив. Сад дає багато врожаю. Коли настає осінь, я волочу велосипед на вершину саду, сідаю на нього і мчуса вниз. Коли розганяюся, всі яблука на деревах перетворюються на суцільний темно-червоний колір — і я розумію, що втратити батьків та їхню любов неможливо.

Тато любив їздити на велосипеді без черевиків — його босі ноги торкалися великих педалей і... Думаю, тато заводив велосипед з півоберту своєї народної простоти. Якщо тато не взував черевиків і брав з майстерні велосипед, це означало, що він їде в ліс придивлятися до старих повалених дерев. Потім ті дерева він вкривав різьбою. Сьогодні, дорослою, я люблю брати

татів велосипед і стояти посеред людей. Я стою, дивлюся — і перед очима різні черевики. У ці хвилини щемко згадується тато, який завжди ходив босим і творив просте народне мистецтво.

Цікаво, куди зараз розганяються люди?

Тато навчив мене їздити велосипедом до великого поля. Пам'ятаю, він зупинявся біля поля і босоніж ішов чорною зраною землею. Крок за кроком я слідувала за ним, і чорний колір обіймав нас. Я й досі не розумію людей, які бояться чорного кольору.

Проводжати тата на прогулянку червоним велосипедом я виходила в найкращій гуцульській сукні. Коли я була маленькою, мені завжди здавалося, що сукня з чорними, темно-червоними і темно-зеленими барвами дуже пасує до кольорів гір і велосипеда. Сьогодні моя гордість неможлива без цих гуцульських кольорів. Кажуть, це помітно щоразу, коли я беру велосипед, вбираю народну сукню та їду вулицями з великою швидкістю.

Одного разу тато зняв кошик з велосипеда та сказав, щоби я сідала на багажник і трималася за нього. О так, у дитинстві я літала! Тато босими ногами крутив педалі, велосипед мчав, ми були птахами... Ні, ми стали птахами. Я сиділа маленькою на багажнику і дивилася, як під ногами від швидкості розпливається земля. А коли я дивилася вгору, то бачила гори в хмарах.

Так багато хмар! Велосипед у хмарах... Дорослою я легкою відчуваю людей, які у своєму зворушенні від життя йдуть понад землю.

Яким був тато, коли я востаннє бачила його на велосипеді? Я йшла гірською дорогою. Раптом помітила, що дуже далеко щось блимає — тато почепив на кермо ліхтарик, який світиться лише тоді, коли сильно розігнатися. Татусь зупинився, обійняв мене і сказав, що ніколи не треба боятися набирати швидкості в темряві. Бо тільки якщо розженешся, з'явиться яскраве світло...

СМЕРЕКОВЕ ДИХАННЯ

Потяг мчить довгим мостом, який поєднує Горб і Народне. Вагони збиті з дерева й пофарбовані у синій колір. У вагонах пахне конваліями, але квітів ніде не видно. Лунає губна гармоніка — фольклор від водія Буля сягає глибоко в душу.

Потяг гуде та випускає густу пару, яка вкриває вікна. Коли пара розсіюється, Гаврило бачить перші гірські вершини. О, зелений колір гір обіймає! Клеверик не вигадувала: зелений колір справді вміє обіймати! А поміж горами видніються сотні барвистих будинків, немов Господь виклав мозаїку на темно-зеленому ландшафті. Чоловік уявляє, що один з цих будинків може бути оселею Клевер, і всміхається.

Зелений колір за вікнами стає все темнішим, Гаврило бачить на шибці своє відображення. Самотні очі, суворе обличчя, щетина, жорстке густе волосся, що стримить у різні боки. «Старий орел», — думає про себе Гаврило і затуляє шибку коричневою фіранкою.

Провідниця радісно повідомляє, що пасажери вже на гірській землі, та частує Гаврила свіжим хлібом і джерельною водою. Чоловік ласує гірськими гостинцями і виймає з лівої кишені лист Клевер про чайні листочки. Перечитує кілька разів, хоча вже й так знає кожнісіньке слово напам'ять. Перед очима мерехтить найдорожча комбінація літер. Усміхається: йому так потрібна казка цієї гуцулки!

Уявляючи зустріч з Клевер, чоловік заплющує очі...

— Вуйку! — крізь сон Гаврило відчуває, як хтось смикає його за рукав. — Йой, ви приїхали!

Чоловік розплющує очі й бачить, як від нього тікають троє дітей у вишиванках. Вагон уже порожній — кінцева станція. Сонний Гаврило бере свою валізу та виходить на перон.

Найперше — це смерекове дихання! А потім мудрі добрі очі гуцулів, які дивляться на Гаврила з-під темно-зелених і чорних капелюхів. На капелюхах сидять ластівочки та виспівують неповторну мелодію. А жінки! Прекрасні гордовиті жінки в барвистих сукнях мчать на велосипедах, а за ними губляться квіти, яких Гаврило доти ніколи не бачив. Він нахиляється, підбирає кілька квіток і вдихає їх аромат. Гм, дивина! Квіти пахнуть росою, хлібом і жіночим тілом.

Раптом Гаврилові на плече сідає ластівочка — це ластівка Клевер, але чоловік цього не знає. Тремтливою рукою він торкається ластівки, й вона не летить геть, а лишень уважно дивиться йому в очі.

— Ви до нашої Клевер? — радісно запитує гуцул у білосніжній вишиванці, вишитій блакитними нитками.

— Так! А як ви здогадалися? — дивується Гаврило.

— Таж вас зустріла її ластівка, — усміхається дідусь. — Беріть мого ровера й рушайте. Дорога буде весь час пряма. Через сімнадцять кілометрів побачите Клевер та її прекрасний будинок.

Гаврило кладе на багажник великого червоного велосипеда валізу і вирушає в дорогу. Ластівка весь час кружляє перед ним.

Вузенька дорога вкрита чорним-чорним асфальтом, на ньому блищать краплинки, що лишилися після сріблясто-го дощу. Що далі Гаврило їде, то сильніше повітря пахне вже знайомим ароматом гірських квітів – рососою, хлібом і жіночим тілом. А ще звідкись лунає дзвін: чи то з-під неба, чи то з власного серця.

Гаврилові здається, що він їде додому, хоча в горах він уперше. Відчуття повернення! А ось і мчаться величезні перекотиполя, які він бачив у Горбі.

Час од часу повз чоловіка проходять діти з матусями – всі в народному одязі. І дивовижне сонячне плетиво кружляє навколо них! Кожен старший гуцул, який їде назустріч, скидає капелюха й вітається. Гаврило вражений повагою дідусів до випадкового гостя.

З кожним кілометром дорога стає все вузкою: тонку смугу чорного асфальту з обох боків обіймають безмежно високі смереки. Від терпкого дихання приємно поколює в горлі. Але падає вечір, і запах смерек розчиняється в холодному вологому повітрі. Легкість!

Раптом з темряви вибігають білі й попелясті коні – везуть бричку. А в бричці – маленькі щасливі гуцули, які гукують Гаврилові: «Добривечір, вуйку!». Чоловік їм відповідає і, замилувавшись сяйливими обличчями, падає у рівчак. Не встигає Гаврило оговтатися, як дітлахи підіймають його, струшують пилюку, кладуть валізу на багажник і сміються: «Вуйку, не губить ровера – жінка додому не пустить».

Гаврило голосно сміється, сідає на велосипед і їде далі. Його долоні палають вогнем – він дуже міцно тримається за кермо велосипеда, бо хвилюється. Зовсім скоро він побачить Клевер.

— Доброго дня! — гукає Гаврило до старшої гуцулки.

— Дай Бог вам здоров'я, — відповідає жінка.

— А де живе Клеверик? — цікавиться чоловік.

— Проїдьте ще зо три кілометри — і буде її маєток. Побачите велику хату, всередині якої росте яблуня, — усміхається бабуся і чомусь потирає руки.

— Дякую! — Гаврило рушає далі.

Гуцулка, з якою говорив Гаврило, — це Февронія. Щойно чоловік зникає в сутінках, Февронія біжить поміж будинками до Ганнусі й кричить:

— Чоловік! Іде чоловік! До Клевер іде чоловік!

— Та ти чого так кричиш? Знову вночі пекла не було, що стільки сили маєш? — підколює Ганнуся.

— Було пекло, було! — сміється Февронія і сплескує в долоні.

Ганнуся гукає Клевер і попереджає, що за кілька хвилин приїде Гаврило. Нагадує, щоби дала йому добрячої гуцульської прочуханки.

Гаврило злазить з ровера та йде три кілометри пішки. Над головою мерехтять ліхтарики — прикрашають ніжне надвечір'я. Воно лунає квітами-дзвіночками та голосами казкарів. За найвищу смереку зачепився краєчком яскравий молодик. Ах, а від місяця хтось розкидав сріблясті ниточки, на котрих почеплені зорі. Дивовижа!

У звуки гірського надвечір'я вплітається шум річки. Вона в'ється ліворуч унизу, а над нею світяться місточки (маленькі ліхтарики гойдаються над кожним мостом, навіть над вузькими кладками). Шум гірської річки Гаврило чує вперше, але звук цей такий рідний, немов голос матері...

СОРОМІЦЬКЕ

Прекрасний гуцульський будинок, у центрі якого росте яблунька. Таку дивину Гаврило навіть нафантазувати не зміг би! Живеш собі в будинку, а біля тебе весь час дихає дерево! Чи не звідси бере початок та магія, котра огорнула Горб?

Садибу Клевер обіймає пліт з лози, а до будинку веде довга алея. Гаврило не наважується підійти: залишає ровер біля плоту і просто стоїть обличчям до гірської хати.

Спалахує яскравий ліхтар — і крона горіха нагадує комету. А ось і Клеверик! Поміж горами в білосніжній сукні йде прекрасна гуцулка. Її довге чорне волосся розвіває вітер. Здається, жінка пливе над землею: кожен крок — легесенький, тіло — невагоме. Коло жінки поважно йде Лелека, грайливо підставляючи вітрові свої розправлені крила.

«Моя любов, моя казка», — думає Гаврило й усміхається.

Клевер відчуває єдине бажання: не йти, а бігти в обійми коханого чоловіка. Але ж вона мусить дати йому файної гуцульської прочуханки!

Жінка підходить до Гаврила. Між ними пліт.

— Привіт, — каже чоловік, і його рука відразу тягнеться до волосся Клевер.

— Доброго дня, — відповідає гуцулка й ухиляється від його дотику.

— Прости мені, — у ці два слова чоловік вкладає все своє страждання.

— Надовго приїхав? — з усмішкою запитує Клевер, і Гаврило розгублюється.

— Ти мені дуже потрібна. Я хочу творити з тобою і бути з тобою...

— Чоловіче, а чи ти розумієш, що каже твій язик? — суворо запитує Клевер, і Гаврило починає нервуватися. Він хоче взяти жінку за руку, але вона не дозволяє.

— Прости... — чоловік не договорює. Помічає, що з сусідських будинків виходять гуцули і нахабно слухають їхню розмову.

Клевер поважно походить біля плоту. Вона розуміє, що чоловік, який живе в елітному світі, ніколи не чув сороміцьких співанок. Ну то й що? Нехай пізнає гуцульський темперамент! Щойно Гаврило перестає вибачатися, Клевер дивиться на нього пристрасним поглядом і голосно співає:

Ти — під плотом.

Я — за плотом.

Межи нами відстань.

Ти — у штанях.

Я — в сукенці.

Будем зараз лізти.

Попід плотом.

Межи плотом.

Подолаєм відстань.

Ти — у мені.

Я — без сукні.

Най той пліт си трісни...

Співанка розноситься всім Народним. Гуцули сміються. Гаврило вражено дивиться на Клевер. Перше бажання — їхати назад у місто. Однак він не може зрушити з місця — дивиться Клеверик у вічі й бачить у них любов. Розуміє, що потрібно залишитися. Він відчиняє хвіртку і біжить до Клевер, щоби обійняти її та забрати в будинок. Однак Клеверик легко перестрибує через пліт і міняється з Гаврилом місцями. І знову сороміцька співанка:

Ухопи мене за дупцю,

Най я не баную,

*Най на тобі кручу-верчу,
І у вушко дую...*

Гаврило починає ганятися за Клевер, як маленький хлопчик. Йому не вдається впіймати жінку: між ними весь час є пліт. Врешті чоловік починає сердитися: він бачить перед собою найпрекраснішу у світі тонесеньку жінку, але те, що промовляють її уста, змушує його червоніти.

Гаврило знервовано каже:

— Слухай, все одно моє буде зверху...

Проте чоловік не договорює, бо знову лунає співанка:

Кожна файна гуцулка знає:

Як у чоловіка тільки зверху,

Його шляк трафляє...

Гаврилові вривається терпець, він перебиває Клевер і люто погрожує:

— Слухай, або ти негайно заспокоїшся і ми спокійно поговоримо, або...

— Або ти заберешся у свій гнилий сліпий світ, — одним подихом затято-затято відрубуй Клевер, розвертається і йде в свій будинок.

Лелека здіймається і кружляє над горіховою гуцульською кометою.

Гаврило спантеличений, немов на нього вилили окріп. Відомий фотохудожник, який доти знав лише спілкування з моделями, стоїть і не може вимовити ані слова. Гуцулка поставила його на місце перед усім селом. Усміхнені горяни розходяться по своїх домівках. Гаврило мовчки сідає на велосипед, щоби повернутися на вокзал.

ПРОСТОТА

У темряві Гаврило затято крутить педалі. Зі злості вимахує рукою — хоче позривати зі сріблястих ниток зірки, щоб переконатися, що це просто декорація. Але зірки так далеко, хоча й видаються близькими... І Клевер з її казкою теж тепер далеко, хоча щойно була поруч.

Раптом велосипед смикається і зупиняється. Гаврило пробує крутити педалі, однак зрушити з місця не може. Оглядається: старенький дідусь у народному одязі та зеленому капелюсі різьбленою палицею притримує велосипед за багажник.

«Це точно Мольфар», — Гаврило згадує розповіді Клевер про мудрого гуцула та його смішну покручену палицю.

— Куди ж утікаєш? — питає Мольфар чоловіка.

— Додому, відпустіть мене! — дратується Гаврило.

— Відпустити тебе? А, то ти вже надумав, що я маю силу тримати тебе біля себе? — перепитує Мольфар, і Гаврилові стає смішно. — Злазь-но з ровера і мерщій у мою садибку. Переночуєш у мене, нічних потягів звідси немає.

Гаврило дивиться на дідуса і не сміє перечити старшій людині. Він звертає за Мольфаром у вуличку, котра веде вгору. Спершу йдуть мовчки, а потім Гаврило не витримує.

— Усе село з мене сміялося, — скаржить, немов дитина.

— Ти сам з себе смієшся, а вважаєш, що то з тебе посмішкується весь світ, — заперечує Мольфар.

— Я ніколи не думав, що жінка може таке казати, — обурюється Гаврило.

— А я ніколи не думав, що чоловік схоче зірвати зірку з неба! Чоловіче, ну чого ти такий прбстий, як фабрична вишиванка? — Мольфар бере Гаврила за руку. Повертають до лісової хатини. Біля хатини в темряві видніється озеро.

Присоромлений Гаврило сідає коло дідуса під хатою, зі стін якої віє теплий вітер. Навколо — гірські силуети, над

якими таки насправді на сріблястих ниточках висять великі волохаті зорі.

— Йди босоніж у трави. Нехай роса заспокоїть твої думки, — каже Мольфар, і Гаврилові здається, що він потрапив у кіно. Відомий сюжет: герой приходить у гори до монахів і шукає свій життєвий шлях. Гаврило хоче заперечити, але Мольфар випереджає: — На дримбі грати вмієш?

— Ні, ніколи навіть не пробував, — дивується Гаврило.

— У наших краях, якщо чоловік не вміє грати на дримбі, то до нього жодна жінка і жодна зірка на небі не матиме поваги. Сьогодні — роса, завтра — дримба, — Мольфар входить у хатину і розпалює народну піч. Господарює так, що аж блискавиці з вікон блимають.

Гаврило дивується мудрості дідуся. Повернутися в місто — це означатиме так і не пізнати поваги від жінки. Чоловік залишає брендові черевики біля порога й босоніж іде в трави. Кілька кроків — і ноги стають крижаними від холодної роси. Здається, тисячі голок пронизують усе тіло. Чоловік злиться через ці живі відчуття і вирішує повернутися в хату. Але перечіпляється і котиться схилом униз.

Кілька хвилин Гаврило лежить нерухомо, потім намащує пліт і помаленьку встає. Він увесь мокрий від роси. Оглядається. Хатина Мольфара — далеко вгорі. Гаврило вирішує не повертатися до дідуся: перелізе через пліт, позичить у гуцулів грошей і поїде в місто. Але трави плутають усе навколо. Дороги чомусь не видно. Жалить кропива — аж до болючих пухирців. Чоловік починає сердито битися з кропивою.

— Я хочу в місто! Ми живемо в сучасному світі! Навіщо мені ця магія? Я хочу у ванну, хочу дорогої кави і замовити жінку! — у чоловіка не витримують нерви, він люто б'ється з кропивою, а від того ще більше плутається у травах.

Гаврило безтямно добирається до високого плоту. Починає знесилено плакати. Потім кричить, що його не цікавить пошук себе в горах, він і так багато досягнув і має прекрасне життя.

— Ми живемо в сучасному світі, — у розпачі повторює Гаврило, опускається на коліна і затуляє обличчя руками. — Але чому мені весь час чогось не вистачає?

Доба потягом — і він знову опиниться у своїй модній студії, з ним працюватиме нова модель, він творитиме елітну фотографію. Та чому ж йому так соромно, що він не вміє грати на дриббі?

Якоїсь миті роса перестає здаватися такою холодною — лишається просто приємне відчуття. Гаврило набирає в долоні роси й умиває нею обличчя. Він нарешті заспокоюється і помаленьку підіймається поміж високими травами вгору. Ось і будинок Мольфара. У хатині на гуцульській печі смажаться тоненько нарізані картоплини. Мольфар сипле сіль просто на піч і запрошує скуштувати. О, смак простої гірської їжі!

— Кава на козячому молоці, — Мольфар простягає чоловікові горнятко гарячого напою. — Випий, вилий на себе три відра гарячої води та лягай спати.

— Я дурень? — Гаврило не розуміє, що з ним відбувається.

— Я вже казав, ти є простий, як фабрична вишиванка, — спокійно повторює Мольфар і зникає десь у темряві ночі.

Гаврило, наскрізь мокрий від роси, стоїть сам-один коло гуцульської хатини високо в горах, походжає босоніж по скошеній траві (стерня приємно коле в ноги), а потім робить ковток кави... Так, уперше в житті він відчуває щирий кавовий смак!

БІЛЯ ДЗЕРКАЛА

Чорний. Кудлатий. Величезний. Із темно-зеленими очима. У хатині Мольфара на ліжку біля сонного Гаврила сидить кіт. Чоловік дивиться на тварину, і йому страшно. Обое за-вмерли. Тільки-но Гаврило підіймає руку, щоби погладити kota, той б'є чоловіка лапою і шипить на нього.

— Це Чорна Куля так забавляється. От коли він дозволить до себе доторкнутися — отоді ти свій у горах, — сміється Мольфар.

Кіт на ім'я Чорна Куля — один із символів Народного. Старі Гуцули кажуть, що цей кіт — блудна гірська душа. Кому що на серці болить — Чорна Куля прийде, притулиться, замуркоче, і біль минає. Хто де яку казку оповідає — Чорна Куля сидить і запам'ятовує, нагостривши вуха. А як котрась загублена душа прийде в Народне, Чорна Куля має забавку: дражнить ту людину, всюди супроводжує, немов припрошує відкрити серце для щирості та казки.

Біля чорного kota Мольфар кладе сяйливу вишиту білим по білому сорочку. Гаврило дякує дідусеві й поспішає перевдягнутися. Але не встигає взяти сорочку до рук, як щось його розвертає і штовхає до дзеркала. То Мольфар своєю закрученою палицею вхопив Гаврила за шию і скеровує. А Чорна Куля махає хвостом і шипить.

— Поки не снідав, дивися собі в очі, — з добротою в голосі каже Мольфар. — Тільки не грайся, бо Чорна Куля дасть тобі про-чуханки! Дивися в очі й дякуй світові за все найкраще у своєму житті. Потім умиєшся росою, поснідаєш і покличеш мене.

Високі гуцульські гори. Хатинка Мольфара, схована серед густих смерек. У хатинці стоїть Гаврило. Біля нього — дзеркало, білосніжна вишиванка і чорний величезний кіт, який стереже щирість чоловіка. Гаврило дивиться в дзеркало та бачить, як кіт уважно спостерігає за ним темно-зеленими

очима (немов готовий кинутися). Гаврило замружується, глибоко вдихає і знову дивиться в дзеркало. Бачить свої очі. За що він повинен дякувати? Мовчить. Кіт голосно шипить.

— Подякував? — запитує Мольфар.

— Я не знаю, за що дякувати, — зізнається чоловік, і кіт задоволено муркоче від щирої відповіді.

— То що, готувати тобі ровера, щоби ти їхав назад у своє життя? — Мольфар пильно дивиться чоловікові в очі.

— Не треба, — сумно відповідає Гаврило. — Я залишаюся.

Мольфар підходить упритул до Гаврила і обхоплює своїми гарячими руками його голову. Від енергії дідусевих рук обличчя Гаврила палає вогнем.

— Точно залишаєшся? — строго перепитує Мольфар.

— Я не передумаю, — запевняє Гаврило і вперше відчуває, як легко стає дихати. Щось важке розчиняється в грудях. Чорна Куля треться об ноги.

Гаврило вибігає надвір і бачить чудове гірське озеро. Синій колір води змагається з кольором неба. Та перемагає волошковий колір очей старенької гуцулки, котра проходить повз із букетом польових квітів. Понад озером — місток. Гаврило стрибає з нього у воду. Скільки енергії! Тіло приємно поколюють тисячі голочок! Після купання чоловік снідає свіжим хлібом. Доки жадібно жує, милується відображенням гірських силуетів у воді.

— У вас тут дуже гарно! Рай! — вигукує чоловік з набитим ротом, а Чорна Куля шипить.

— Якщо людина їсть так жадібно, вона отримує тільки калорії, — спокійно відповідає Мольфар, і присоромлений Гаврило змовкає. — Цей хліб — мій витвір. Я сам посадив зернятка, співав над ними молитву, милувався колосками, збирав їх... А оці буханці я спік уранці для тебе. Тож кусай один раз, а жуй не менше двадцяти.

— Добре, — тільки й промовляє Гаврило.

— Кажуть, тобі є тридцять сім років і ти вже зробив багато фотографій, — веде далі Мольфар. — Чи є така фотографія, яку ти жував кілька років?

Гаврило мовчить.

— Зараз ти вдягнеш білу сорочку. Її для тебе вишила Клевер у страшні траурні роки після смерті батька, — пояснює Мольфар. — Коли ти будеш її одягати, думай про те, що твоя кохана вишивала ночами і була вбрана в чорну тканину. Вона вишивала, щоби нині ти вдягнув білосніжну народну сорочку і народився вдруге — твоя чиста душа пізнає любов.

Мольфар виходить з будинку, а Гаврило повільно підходить до сорочки. Не поспішає її одягати. Він згадує місто і своє ставлення до Клевер. Гуцулка була для нього наївною гарною дівчинкою з села. Аж тут виявилось, що вона ще до переїзду в місто страшними самотніми ночами вишивала йому сорочку. У Гаврила стискається серце. Він притуляє сорочку до своїх дужих голих грудей. Відчуває кожен удар свого серця, а потім вбирає її. Від хвилювання поспішає надвір. Та коли збирається вийти з хатини, Чорна Куля заступає йому дорогу. Знову Гаврила щось розвертає і штовхає до дзеркала. Знову Мольфар зі своєю палицею!

— А як же подяка? Скажи її вголос і наздоганяй мене, — Мольфар дуже суворий.

Гаврило підходить до дзеркала і голосно промовляє:

— Моя прекрасна жінко, дякую тобі за те, що ти вишила мені сорочку — тепер моя душа відчуває казку.

ЛЕГКЕ КАМІННЯ

Гаврило біжить вулицею вниз. Ніяк не наздожене Мольфара. Хоча дідусь іде повільно... Містика якась.

Мольфара він наздоганяє аж на центральній дорозі Народного. Чемно бере з рук дідуса кошик і йде поруч. Дорогою Гаврило зустрічає стареньких гуцулів. Кожен тут у вишиванці. Уперше чоловік розуміє, яка це гордість і честь — носити на собі сорочку, вишиту коханою жінкою.

— Йди вниз до річки, — каже Мольфар, і Гаврило рушає крутим спуском до гірської річки. Відчуває свіжість та енергію, ходить босоніж у холодній воді. А Мольфар веде далі: — Назбирай у кошиль гірського каміння, подякуй кожному камінчику та принеси їх мені. Дякуй за всі ті файні слова, котрі тобі казала дорога людина.

...Крок за кроком Гаврило волочить важкий кошик до будинку Мольфара: назбирав великого каміння, щоби менше дякувати.

— Хіба я казав, що треба набрати повний кошик каміння, та ще й такого великого? — зустрічає чоловіка Мольфар. — Можна було покласти два маленьких камінчика гарної форми, приємного кольору. Ти ж є фотохудожник — чого не милувався каменями? Ану віднеси кошик назад, набери стільки каміння, скільки вважатимеш за потрібне, і вертайся.

З останніх сил Гаврило тягне кошик назад до річки. Висипає каміння на берег, трохи відпочиває і знову береться до роботи. Цього разу він вибирає три камінці середнього розміру: сірий, чорний та білий. Дякує за зустріч з Клевер, обережно кладе каміння в кошик і знову рушає до будинку. Але тепер нести свої подяки так легко! Здається, що кошик — це є велике серце, у якому живуть зернятка любові.

— Я подякував за Клевер, — гукає до Мольфара.

— Добре. А тепер знову повернися на річку, — відповідає дідусь і вкладає Гаврилові в руки білу крейду та вуглинку. — На кожному камінчику намалюй те, що ти хотів би подарувати Клевер, або те, що ти в ній цінуєш. Потім іди до її

садиби. Там буде старий виноградар Артур. Попроси, нехай він передасть Клевер кошіль з камінцями. Та коли будеш малювати, не встидайся думати вголос. Іди, синку, а ввечері будеш грати на дрімбі. Йди, і стане тобі легко на серці, будеш сильним у своїй любові на рідній землі...

Гаврило сідає на кладку, занурює ноги у воду і розкладає біля себе камінці. Позаду Гаврила походжає Чорна Куля. Гаврило простягає руку, і кіт дозволяє до себе доторкнутися. Який же він пухнастий! Немов жила собі на небі чорна хмарина, впала на землю та стала гірським котиком!

Муркотіння Чорної Кулі заспокоює серце чоловіка. Гаврило уявляє, як обіймає Клевер, і від хвилювання бовтає ногами у воді. Він має три камінчики, і на них потрібно намалювати найважливіше. Гаврило починає думати вголос і дивується, яка ніжність злітає з його вуст.

— Моя тонесенька жінко, я сиджу на краєчку землі у твоєму серці. Відчуваю себе щасливим хлопчиком і водночас сильним чоловіком. Я хочу подякувати тобі за твої мудрі очі, у них я бачу тисячі сюжетів для фотографій і лише один сюжет для нашого спільного життя за кадром. Я мрію, щоби твої очі бачили завжди і через них бачив увесь світ, — каже чоловік і білою крейдою малює на чорному камені великі виразні очі.

— Моя рідна, ти називаєш мене Дорогесеньким, і від цього в моїй душі виростають крила. Я хочу й тобі подарувати крила, — на сірому камені білою крейдою чоловік малює крила.

— Моя Дорогесенька, я вперше за багато років розмовляю сам із собою вголос. Це якась музика, і я хочу подарувати тобі ноти, — на білому камені чоловік вугіллям малює ноти.

Гаврило милується своїми малюнками, потім акуратно кладе камінці в кошик і несе до садиби Клевер. Біля будинку його зустрічає Артур. Гаврило залишає гуцулці дарунок і повертається до Мольфара.

нотатка в тайстрі

*Очі. Ти малюєш очі на моїх камінцях і кладеш їх
під сонце.
А я все одно не бачу.*

*Крила. Ти малюєш крила на моїх камінцях
і кидаєш їх під небо.
А я все одно не лечу.*

*Ноти. Ти малюєш ноти на моїх камінцях
і калатаєш ними в торбинці.
А я все одно не чую.*

*Камінці. Ти розмальовуєш камінці в моєму серці.
А я... З тобою мені не треба барв, Дорогесенький.*

МУЗИКА

Гаврило йде за Чорною Кулею вузькою стежиною через густий смерековий ліс. Мольфар сказав, що кіт приведе до дідуса Августина, який робить музичні інструменти й уміє грати на сонячних променях найдивовижніші у світі мелодії.

Доки йдуть, густі хмари стеляться низько під ногами — видно лише хвіст Чорної Кулі. Далеко-далеко видніється високий пагорб, а на ньому — хатина з відкритою просторою верандою.

Нарешті дістаються до хати. Кілька стрибків — і Чорна Куля вже на даху.

— Доброго дня моєму гостеві, — згори лунає хриплий голос. — Позаду будинку є драбина. Чекаю на вас!

Гаврило підіймається драбиною. Дах будинку рівний. Там стоїть чоловік у вишиванці, перед ним — цимбали.

— Заграю вам на цимбалах, — усміхається дідусь, сонячне проміння пробивається крізь смереки і освітлює музиканта.

Старенький Августин глибоко вдихає і, підстрибнувши від радості, починає вигравати на цимбалах. Здається, він вдаряє не по струнах, а по сонцю! Горами розноситься така мелодія, немов у водоспад насипали дзвоників і той водоспад покотився гірськими перевалами. Від захвату Гаврило опускається на коліна, а Чорна Куля сідає йому на плечі.

«Господи, як страшно уявити, що я міг так і не пізнати казки Народного та любові Клевер. З яким сліпим серцем я міг залишитися!» — у душі Гаврила вибухає молитва і розчиняється у звуках цимбалів.

Після гри Августин запрошує Гаврила на свою веранду.

— Маю для тебе дримбу! — всміхається гуцул. — Коли будеш на ній грати, заново пізнаєш дихання.

— Дякую, — щиро і без зайвих пустих слів відповідає Гаврило.

— Коли гратимеш, опускайся на коліна перед собою і перед жінкою, про яку ти думаєш, — повчає Августин. — Прикладай дримбу до губ, торкай інструмент пальцем і слухай. Вібрація на твоїх губах — це є твоя душа. Будеш грати, то не думай про красу звучання, просто молися...

Гаврило сідає на пагорбі, прикладає до губ маленький музичний інструмент, дихає і торкається дримби нервовими пальцями. Перші звуки здаються йому містичними, ніби він слухає сам себе збоку. Хвилин за десять чоловік починає погойдуватися на колінах і неначе впадає в забуття. Містичні звуки надихають на відверті думки. Гаврило мріє про Клевер, яка відкриє для нього любов і мистецтво! Ця мрія така природна і сильна, як і щоденна потреба у воді...

— Твоя мелодія і твоя молитва навіки сховалися у травах — ти став частинкою гір, і вони тепер берегтимуть знання про тебе. Енергія твоєї любові розлетілася всім світом. Ти грав щиро, — Августин хвалить чоловіка.

Наступні сім днів Августин просить Гаврила грати на дрімбі й кожну свою мелодію присвячувати одному-єдиному слову. Найбільше Гаврилові сподобалося грати з думкою про три слова: «люблю», «дякую», «пам'ятаю».

РОЗВАГА

Півтори тисячі метрів. Вершина гірського хребта. Біля дужого високого горіха Гаврила і Мольфара зустрічають старі гуцули.

— Каруселя готова! — гукають дідусі.

Гаврило підходить до горіха. Дерево росте над глибокою прірвою. Чоловік дивиться вниз — одразу паморочиться в голові: земля десь далеко, внизу білим туманом стеляться хмари. До грубої гілки, котра найдаліше звисає над обривом, прив'язаний шкіряний мішок.

— Залазь у торбу! — строго каже Мольфар.

— А що ви збираєтеся робити? — Гаврилові страшно.

— Це гуцульська каруселя! Залазь у торбу! — припрошують дідусі, потираючи руки.

— Ти, чоловіче, свою енергію знаєш як дівати тільки у творчість чи жінок, — спокійно пояснює Мольфар. — Ти фотографуєш і фотографуєш, бо енергія аж зі штанів вискакує. А коли не фотографуєш, то шукаєш собі жіночку. Стає легше на одну ніч, а на ранок знову та сама енергія. І нічим тобі та баба не допомагає! Зате ця забава — не така. Ану залазь у торбу!

Величезний мішок стягують навколо Гаврилових грудей. Наляканого чоловіка розвертають спиною до прірви та

заговорюють йому зуби, розказуючи, яке древнє дерево росте перед ним. Раптом Гаврило бачить, що Мольфар розганяється і біжить на нього. Не встигає чоловік крикнути, а Мольфар уже штовхає Гаврила, і він у мішку вилітає понад прірвою! Від страху Гаврило замружує очі. Здається, його серце от-от розірветься. Гуцули голосно сміються.

Коли Гаврило наважується розплющити очі, то бачить, що літає над землею. Відчуття страху, але водночас — неймовірний захват. Коли Гаврило пролітає біля Мольфара, той ще дужче штовхає чоловіка, і торба починає кружляти ще вище.

— Я літаю! — кричить щасливий Гаврило. — Я вмю літати!

— Ну нарешті відчув свої крила та коріння. Спадає йому з душі сліпота, — усміхається Мольфар. — Такого сліпого серцем чоловіка я давно не бачив!

Унизу під Гаврилом земля та хмари поєднуються в одне марево, і він розуміє, що йому все байдуже. Коли востаннє він отак кричав від захвату? Та ніколи.

Після забави гуцули сідають під деревом і запалюють люльки. Гаврило відчуває страшенну втому по всьому тілу та цілковите задоволення від прожитого дня.

МАГІЯ ДУРМАН-ТРАВИ

Гаврило лежить на пагорбі просто неба у високих травах. Чоловік дихає глибоко, і трави його дурманяць. Ніч. Крізь темні кудлаті хмари пробивається сяйво місяця вповні. Вітер закручує хмари колом, і задурманеному Гаврилові мариться усіляке. Немов земля розколюється, і з неї вилітають квіти-жарини. Поміж жаринками кружляє Лелека в капелюсі, а Чорна Куля катає на собі щасливих дітей. Десь на гуцульських ганках риплять двері, чути відгомін трембіти, лунає прекрасний жіночий сміх. Гаврило дихає ще глибше: пахне

землею, тютюном, смереками, конваліями і ще якимись невідомими травами.

Гаврило відчуває забуття. Його душа вперше перестає заперечувати казку, не відмовляється від неї. Чоловік підводиться, кружляє поміж кудлатими хмарами, а потім падає на землю і прислухається до ударів серця. Здається, його серце пульсує не в грудях, а десь у центрі землі, залитій місячним сяйвом. Передчуває, що тепер він усе життя буде щасливо дихати пахощами соломи та смerek і чути дзвони, у які б'ють на полонинах невідомі звірята. Найщасливіше дихання, повне любові та дива...

САДЖАТИ ДЕРЕВО

Нижний яблуневий саджанець і глечик з водою. Лопата встромлена в землю неподалік від дзвона, в котрий з дитинства біла Клевер.

— Бачиш маленьку покручену яблуньку? Це душа Клевер! — пояснює Мольфар. — Тепер мусиш посадити на цій вершині й своє деревце — для наступних поколінь гуцулів, які будуть бити в цей дзвін!

Щойно Гаврило розпочинає копати, Мольфар б'є його палицею по плечах.

— Ти свої фотографії теж твориш у поспіху? — свариться Мольфар. — Я ж тобі сказав, що треба творити щиро! А ти що витворяєш? Копай землю з любов'ю, прочитай над деревцем молитву. Уяви, як воно буде рости після тебе. Через багато років сюди прийдуть люди і будуть їсти яблука — плоди твоєї творчості.

Гаврило копає, і його думки плутаються. Чоловік фантазує, як кохається з Клевер, і... Знову відчуває сильний удар по плечах. Підбігає Чорна Куля і шипить так, що аж шерсть

дибки стоїть. Мольфар докоряє, щоби чоловік не думав про солодкі дурниці. Від цих слів Гаврила аж страх проймає — Мольфар читає його думки! Чоловік не може зосередитися і ще кілька разів дістає по плечах.

Врешті Гаврило відкидає вбік лопату та заявляє, що повертається в місто. Уже збирається йти, але Мольфар палицею розвертає його до роботи. Пробує втекти, але Мольфар спокійним повільним кроком випереджає чоловіка. Містика! Та ще й Чорна Куля стрибає на плечі...

— Я за минулі дні побачив уже всі твої дурощі. І це є найбільша — спішити у творчості, а тому навіть не творити, — спокійно каже Мольфар.

Гаврило замислюється. Що таке творити фотографію? Він виріс серед елітного світу. Можливо, його світлини — це лише фантазія, котру нав'яли його будні? Зустріти кохану жінку та створити картину з глибоким щирим сюжетом — ось чого він прагне!

— Дякую, — тихо промовляє Гаврило. Він відчуває вдячність за те, що Мольфар відкриває йому інакший світ.

Чоловік відпускає всі свої думки та продовжує копати землю. З кожною викопаною грудочкою усвідомлює все пережите за минулі дні. У руках з'являється приємна втома, яка розсіюється всім тілом. Для думок не залишається сил.

Гаврило саджає яблуньку та розуміє, що коріння дерева — це початок його нового життя. Він молиться...

Коли яблунька посаджена, Гаврило бере глечик і символічно поливає деревце водою з гірського джерела.

— Отаким тебе й побачила Клеверик ще тоді, в полі, — каже Мольфар. — Ти стояв посеред квітів з глечиком у руках, і вона милувалася тобою. Потім Клевер написала мені, що зустріла чоловіка, котрий творить і дає світові напитися. Вона відразу побачила тебе справжнього.

...Розчулений Гаврило вперше вдаряє у древній гуцульський дзвін.

ЛЮБОВНІ ЛИСТИ

Ніч. Старі гуцули через свої люльки надихали в повітря ялівцю. На тонких довгих травинках за хмари зачепилися світляки. Вони висять над головами, як малесенькі електричні лампочки, і відображаються в озері біля хатини Мольфара.

Гаврило сидить на місточку над озером і пише листа про жінку та мистецтво. Це його перший лист до Клевер. Він надішле його коханій разом з великим букетом рогозяних котиків.

«Пташка. Вона літає у серці жінки. Я нікчемно намагаюся відобразити це у своїй творчості.»

Яблуневий світанок. Він огортає бліде тіло жінки Я нікчемно намагаюся відобразити це у своїй творчості.»

Покручене дерево. Воно є формою тонесенької сутулої жінки Я нікчемно намагаюся відобразити це у своїй творчості.»

Одразу після цього листа Гаврило пише ще один короткий:

«Моя малесенька гуцулко, я тепер умію грати на дрімбі...».

Чоловік отримує відповідь:

«Молоко. У дитинстві я пила гуцульську любов.»

Щоби сьогодні перед тобою, Дорогесенький, відкрити своє серце.

Я пила любов дитиною, коли на моїх руках сиділи важкі ластівки. Тоді вони були справді важкими. Тато діставав їх з високого гнізда у stodолі та давав мені. Я тримала їх, допоки могла, у своїх ще слабеньких руках, а потім підкидала вгору, і птахи летіли... Сьогодні я тримаю в руках твої листи, і вони здаються мені щасливо-важкими — у них стільки історії, стільки незбагненного польоту. Залишається тільки відпустити.

Я пила любов дівчиною. Босоніж ішла по траві до гірського водоспаду, щоби набрати води в маленьке глиняне горнятко. Цієї води було досить, щоби вдома полити саджанець айви. Я його посадила сама. Щоб колись, коли я стану дорослою і зустріню тебе, можна було зірвати духмяні плоди та пригостити тебе любов'ю. Ти вже знаєш, що від однієї терпкої скибочки дуже хочеться пити, і порятунок лише в цілунку. Сьогодні я нарешті впевнена, що зумію втамувати твою спрагу, а ти — мою. А правда, моя айва має присмак гірського струмка і draжнить передчуттям щастя?

Я пила любов удосвіта. Ніч розколювалася навпіл, і в молочному світанковому тумані починали кричати птахи. І я відчувала, що попереду — життя. Що можна летіти. Ось і цієї хвилини моє серце — теж навпіл. На дві пташки. І я зможу все, бо ми з тобою будемо летіти вдвох.

Я пила любов уночі. Коли на вікні спав метелик. Його складені крильця зливалися з кольором темної гуцульської ночі, й мені подобалося рахувати хвилини до ранку, коли розкриються барви. Цей відлік навчив мене не поспішати. Любити тоненьку чорну лінію в любовному сюжеті».

Гаврило відводить погляд від листа й уперше чітко бачить Сонячних Зайців і Сонячних Левів. Прекрасні народні

звірі танцюють перед чоловіком і... показують йому дорогу до місточка, що веде в Серцевинку.

У дорогу Гаврило отримує ще одного листа:

«Світанок моїх мрій, спокій моїх ночей!

Що таке Твої очі? Це коли зникає горизонт, і світ у всій красі відкриває себе. Я переживаю і не вмю сказати. Я хочу торкнутися, але не смію — залишається тільки нервовий жест. І вкотре хочеться напитися. Молока і прянощів, солодощавих приправ і какао... Ти частуєш мене ласощами, терпкими словами, але з Тобою я пізнаю справжнє у простому. У чорному хлібі. У воді. У світанку».

«Синку, ми на тебе чекатимемо! Пора вже Клевер знайти своє чарівне червоне яблуко», — Мольфар проводить Гаврила в Серцевинку.

ЛЮБОВ

Вечоріє. Під горіховою гуцульською кометою босоніж на чорній землі танцюють Клеверик і Гаврило. Міцно притулилися одне до одного; чоловік задає ритм танцю. Гуцулка ховає своє обличчя на грудях у чоловіка, і він відчуває, як її тривожне тепле дихання зігриває його серце. Від цього дихання в небі плавають маленькі кораблики, виткані з рожевих хмаринок.

— Я тебе кохаю, — шепоче чоловік.

— Я тебе кохаю, — шепоче у відповідь жінка.

Голосно співає щаслива ластівка Гаврила.

— У Серцевинці я дізнався, що мій прадід родом з Народного, — каже Гаврило.

— Мольфар мені розповів, — усміхається гуцулка. — Усі старенькі гуцули в Народному про це знають.

нотатка в тайстрі

---

*Моя домівка — це ти.
Вітер співає всередині каменя.
Ти дуже міцний, і я завжди співатиму в тобі,
Дорогесенький.*

*Моя домівка — це ти.
Сонце сходить, і моляться трави на чорній землі.
Любов.*

ПАПОРОТЬ

нотатка в тайстрі

---

*Темно-зелене море магичної рослини.
Доторк папороті.
Нашиптування Всесвіту та Любові.*

Першої спільної гуцульської ночі Гаврила та Клевер у лісі Народного розквітла папороть. Гори стривожилися від найсильнішої магії — любові. Удосвіта чарівні квіти зникли, упав дощ, і під його краплинами папороть показала світові свій глибокий темно-зелений колір.

Зворушені цими барвами, закохані рушають у ліс. Гаврило вбрав вишиту коханою сорочку, а Клеверик — свою білосніжну блюзу. Пара заходить у хащі мокрої папороті та відчуває, як Всесвіт очищує їхні душі. Немов ніколи й не було в їхній країні чорної сажі.

Чоловік і жінка розчиняються в темно-зеленому кольорі: висока папороть поглинула їх, і коли вони піднімають руки, видніються тільки долоні.

...Ранок опісля першої спільної гірської ночі. Клевер з Гаврилом довго слухають шепіт древніх рослин і своїх сердець.

нотатка в тайстрі

*Дихати в древніх умитих дощем папоротях
і дізнатися, що я вмію бути мавкою. Твоєю
магічною жінкою.*

БУЛО ДУЖЕ СТРАШНО

Небо закидає Народне старими хмарами. Вони стеляться селом понад землею. Ото щира мольфарська погода! Клеверик і Гаврило лежать у бричці, повній духмяного сіна. Двоє коней рогозяного кольору ведуть бричку в густих хмарах через усе Народне.

Закохані обійнялися й дивляться, як довкола кружляють хмарини і крізь них видніються гірські силуети. А з надвечір'ям зірочки на ниточках опускаються так низенько, що висять просто над бричкою і торкаються низьких хмар. Цокання коней і шум дурман-трави – найкраща коліскова. Перед глибоким сном на гірській землі з уст злітають короткі, але відверті слова.

– Мені було дуже страшно, – каже сонна Клеверик і тупиться до Гаврила. – У тому місті закритих сердець я бачила тебе і тонко переживала твої глибокі очі та...

– Що, Клеверіку? – ніжно перепитує Гаврило і ще міцніше обіймає кохану.

– Я бачила твої прекрасні руки і розуміла, що це руки не лише митця, а й садівника Народного. А ще напруга у твоєму

тілі та цей бентежний пошук в очах, — повільно мовить Клеверик, поринаючи в сон. — Я усвідомлювала, що бачу рідну красу, яка надто сильно вкрита сажею. Я відчувала в тобі силу, яку відчувала лише в людях Народного, але стільки було темряви в тобі та навколо тебе.

— Відколи я побачив тебе і твою казку, мені стало нестерпно жити тим життям. Я не хотів це визнавати й тому був таким суворим, — Гаврило теж падає в глибокий сон.

...Старі гірські хмари ховають у собі відвертість і обійми закоханих.

ТАЄМНИЦЯ ДРОТІВ У ХМАРАХ

Недільний ранок. Легенько гуркоче грім, а потім стихає. Гуцули радіють — люди в місті відчиняють вікна своїм ластівочкам. Мольфар стукає палицею в шибки оселі Клевер. Горянка виглядає, і дідусь у сонячному жупані вітає її солідною обіцянкою:

— Сьогодні розповім тобі про таємницю дротів у хмарах.

— Та ви що! — Клеверик вибігає надвір, обіймає Мольфара.

— А я вже знаю цю таємницю, — усміхається Гаврило. — Вона пов'язана з моїм прадідом.

— Ой, я з дитинства мріяла дізнатися розгадку! — від нетерпіння Клевер аж заломлює пальці.

Мольфар і Гаврило беруть гуцулку за руки і рушають Народним. Відвідують садиби старожилів. Цього Клеверик не забуде ніколи: старенькі гуцули у святкових сорочках з радісними очима зустрічають гостей.

— Грім уже майже не гуркоче — відігриваються серця людей! Раз по раз над містами блимає веселка — люди малюють на оселях свою любов до країни, — каже один зі старожилів,

ведучи гостей до великого літнього будинку. — Наші скарби дочекалися свого часу!

Гуцульський старожил відчиняє літній будинок, і Клеверик бачить там величезну ластівку, змайстровану з дерева. На спині в дерев'яної птахи — скляна кабінка, у котрій можуть уміститися двоє дорослих.

— Дроти серед хмар — це насправді канати підвісної дороги, — пояснює Мольфар. — Величезних ластівок з оглядовими кабінами на спинах колись давно змайстрував прадід Гаврила. Ця дорога пролягає між різними вершинами нашої країни, а також поєднує Народне з найбільшими містами, зокрема й з Горбом. Коли є багато сліпих серцем людей, ніхто цією дорогою не катається, не милується Батьківщиною в щирому народному польоті. Тому за сліпої епохи старожили ховають ластівок у своїх маєтках і чекають світлих часів.

— А в Горбі ніхто ніколи не цікавився тими дротами, — сумно зітхає Гаврило, беручи Клевер за руку. — Страшно подумати, що й мені не було діла до творінь мого прадіда. Кохана! Я ж міг так і не дізнатися, що здатен літати над любовою країною, замість дихати сажею чужаків!

СТРІЧКИ У ВОЛОССИ

Тихенька Клевер сидить біля будинку на різьбленому стільчику і попиває м'ятний напій. Її погляд — це є погляд маленької щасливої жінки. Гаврило розчісує її волосся й обмірковує щирий сюжет. Потім плете косу, а поміж пасмами влітає темно-червоні та темно-зелені стрічки.

— Після нашої мовчанки емоції спалахують найяскравішими барвами, — ніжно мовить Клевер.

— Отже, вирішено! Великий народний музей зведемо на вершині Зернинки, де ростуть маки, — каже Гаврило, і Клевер

вкотре всміхається від його прямої. — Горішній поверх матиме скляний опуклий дах. А під цим дахом висітиме колода дикої яблуні, на якій вирізьблено портрет гуцульської праматері.

— Це є буденність, коли ти заплітаєш моє волосся в косу, — гуцулка навмисне продовжує свою романтичну бесіду.

— Вишивка, різьба, народний одяг, картини, колекція музичних інструментів, — Гаврило намагається налаштувати кохану на серйозну розмову. — Клевер, як ти й мріяла, на кожному поверсі — інакший різновид мистецтва.

— А гостей до музею будуть підвозити святковими бричками, — гуцулка стає серйозною. — Раз на місяць біля музею проведитимемо виставки сучасних митців. Савелій каже, що до нас хочуть приїхати люди з усього світу. І музеї в інших селах уже готові. А ще продуманий репертуар народного театру. Ганнуся отримала кошти і записала кілька альбомів сороміцьких пісень. Ой, а мої однолітки подбали, щоб наше гуцульське радіо транслювалося по всій країні та навіть в інтернеті.

— Усі наші плани втіляться вже за рік, — усміхається Гаврило.

— Дорогесенький, твоя простенька біла сорочка підкреслює кожну яскраву барву на моїй сукні...

Від цих ніжних слів Гаврило всміхається і розплітає косу — його сильні руки хочуть ще раз занурилися в густе волосся. Потім Гаврило вкриває волосся жінки цілунками і міцно притуляє кохану до себе.

Буденність.

нотатка в тайстрі

*Руки чоловіка в моєму волоссі.
Почуття заплітаються в любов.*

ФІДНЕ

Руді кудлаті копиці сіна дримають під небом. Десь у середині них заховалося дихання гір. Гаврило вдихає на повні груди і притуляється спиною до стіни будинку, зведеного Георгієм. Ох, тепер це і його рідний будинок!

Лелека дзьобає чоловіка в руки — торкається щасливої людини. Разом з птахом Гаврило підіймається на другий поверх, де облаштував собі творчу студію. Сідає біля вікна і фантазує, як подорожуватиме з Клевер країною і даруватиме людям казку. Поряд — Сонячні Зайці та Сонячні Леви.

...І вони завжди щасливо повертатимуться додому.

нотатка в тайстрі

*Два червоні яблука на гуцульській мапі. Мені не
потрібне знання всіх плодів світу, бо що ж тоді
я фантазуватиму в очах єдиного?
Бачу щодень гірську землю та очі свого
Дорогесенького, а весь світ читаю вголос мріям.*

ЧЕРЕХТЯТЬ ГУЦУЛЬСЬКІ БУДНІ

нотатка в тайстрі

*У своєму житті я переживаю два потрясіння:
народження на гуцульській землі та відверте
мистецтво чоловіка й жінки.*

Клеверик запалює в саду гасові ліхтарики, і Гаврило читає вголос нотатки з тайстри. Світ тоне в густих рожевих і чорних хмарах.

Чоловік вражений поетичними записами своєї тонесенької жінки! Він читає кілька ночей підряд, немов уперше п'є воду.

Улюблена нотатка: «Я побачила тебе і дізналася, що з першого погляду існує лише обіцянка любові. І тільки мудрість та повага можуть пристрасну закоханість перетворити на справжню любов».

Кожна нотатка надихає фотографувати. Коли Гаврилові важко дихати від потужного натхнення, він іде купатися в мокрих нічних травах, а потім слухає серце коханої.

А одного ранку Гаврило приніс Клеверик новеньку книжку в тканинній обкладинці. Гуцулка розгорнула її та побачила свої нотатки в тайстрі...

Як прекрасно мерехтять їхні гуцульські будні!

Гаврило щоранку прокидається вдосвіта й після склянки цілющого чаю біжить з Лелекою наввипередки вздовж гірського струмка.

А скільки сентиментальності, коли закохані вдвох палять люльку! Голими Клеверик і Гаврило сідають на лавицю обличчями одне до одного, загортаються однією теплою ковдрою. Чоловік притуляє жінку до себе, і їхні ноги переплітаються. Клевер гладить чоловіка по спині та глибоко вдихає трави з люльки. Гаврило пестить волосся жінки і також палить люльку. Часто це їх збуджує, і тоді Гаврило ще сильніше притуляє Клевер до себе і повільно входить у неї...

«Я є твоя комета», – ці щасливі слова Клевер гуцули чують, коли Гаврило обробляє землю та засіває її квітковим насінням. Буде поле цілющих квітів! Від роботи руки чоловіка грубіють, і Клевер любить ці руки ще більше!

нотатка в тайстрі

Шкіра твоїх пальців — загрубіла і почорніла від щоденної праці з землею. Мені подобається,

*коли твої спрацьовані-змучені пальці
торкаються моєї ніжної спини.
Я починаю розуміти, чому земля слухається
твоїх рук.*

НА ТОРГАХ

нотатка в тайстрі

*Ти продав мені свої очі.
Я не закрила їх. Але наповнила коханням.
Ти прозрів.*

*Я продала тобі свої коси.
Ти не відрізав їх. Але тепер щодня заплітаєш моє
кохання.
Я стала шовковою.*

*Ти продав мені свої руки.
Я не зв'язала їх. Але наповнила землю.
Ти став творцем.*

*Я продала тобі свою наготу.
Ти не вдягнув мене. Але розписав візерунками.
Я стала глиною.*

ТРЕМБІТА

– Заспівала Розалія у своїй майстерні – і квіткові веселки спалахнули над кожною вуличкою Горба! Того дня люди ходили, обійнявшись! – Народним розноситься голос радісного Іллі.

Буковий дворик — на гостинах у садибі Клевер і Гаврила. Серпнева ніч. Світляки кружляють над гуцульською кометою. Старенький Августин виграє на цимбалах. Мольфар пахкотить люлькою, і з неї вилітають сизі метелики. Ганнуса, Февронія та Калина розповідають пані Синиці рецепти аґрусового варення. Савелій і Гаврило то зі сміхом, то з болем згадують своє елітне життя. Леон і Адам діляться один з одним планами творчих подій у Народному.

— Я на дверях гордих багатіїв намалювала людей, котрі простягають їм соняшники. Тепер щоразу, коли багатії торкаються ручки, їм здається, що вони беруть до рук сонячну квітку! — сплескує в долоні Пшеничка.

— А яка магія була, коли з книгарні забрали останню, тринадцяту, книжку в тканинній обкладинці! — вигукує Атмосфера.

— Так, було надзвичайно! — тішиться спогадам Крилата. — У Горбі співали всі грушеві дерева!

— То хтось читав улюблену книжку бабусі Пелагії з соромицькими та любовними віршами, — усміхається Клеверик.

— А якось Горб цілий тиждень лунав звуками дрімби! — пригадує Жук. Здається, за його спиною мерехтять руді крила.

— О, то це Гаврило тут у Народному вперше взяв до рук дрімбу, — сміється старенький Августин.

— Горб щодень стає все барвистішим, дедалі більше людей у білосніжних вишиванках, — розповідає Роза. — Але скільки було галасу, коли місто залишили два елітні улюбленці — Савелій і Гаврило! Ой, а коли на вуличних моніторах засяяли портрети Ганнусі, які створив Савелій, ота вся богема...

— Тривожилася, як у мішку з ладаном? — підхоплює бесіду Ганнуса. — От що значить мій портрет!

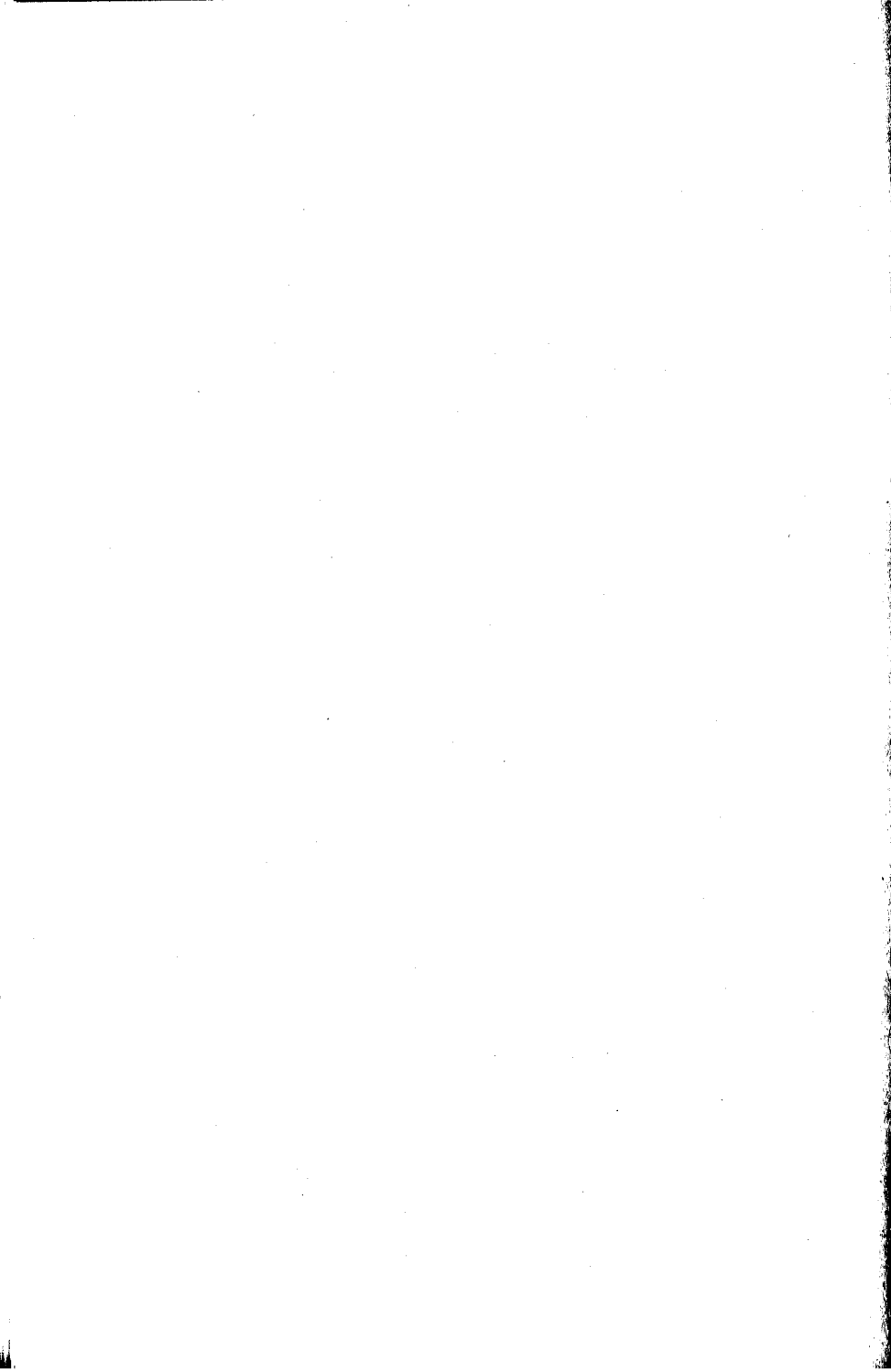
— Йой, бабо, твій щирий портрет ніяка цензура не витримає, — сміється Калина.

До гостей виходять Чорна Куля та Лелека. Василько починає їх малювати. «Буде прекрасна листівка — запрошення до Народного», — всміхається художник.

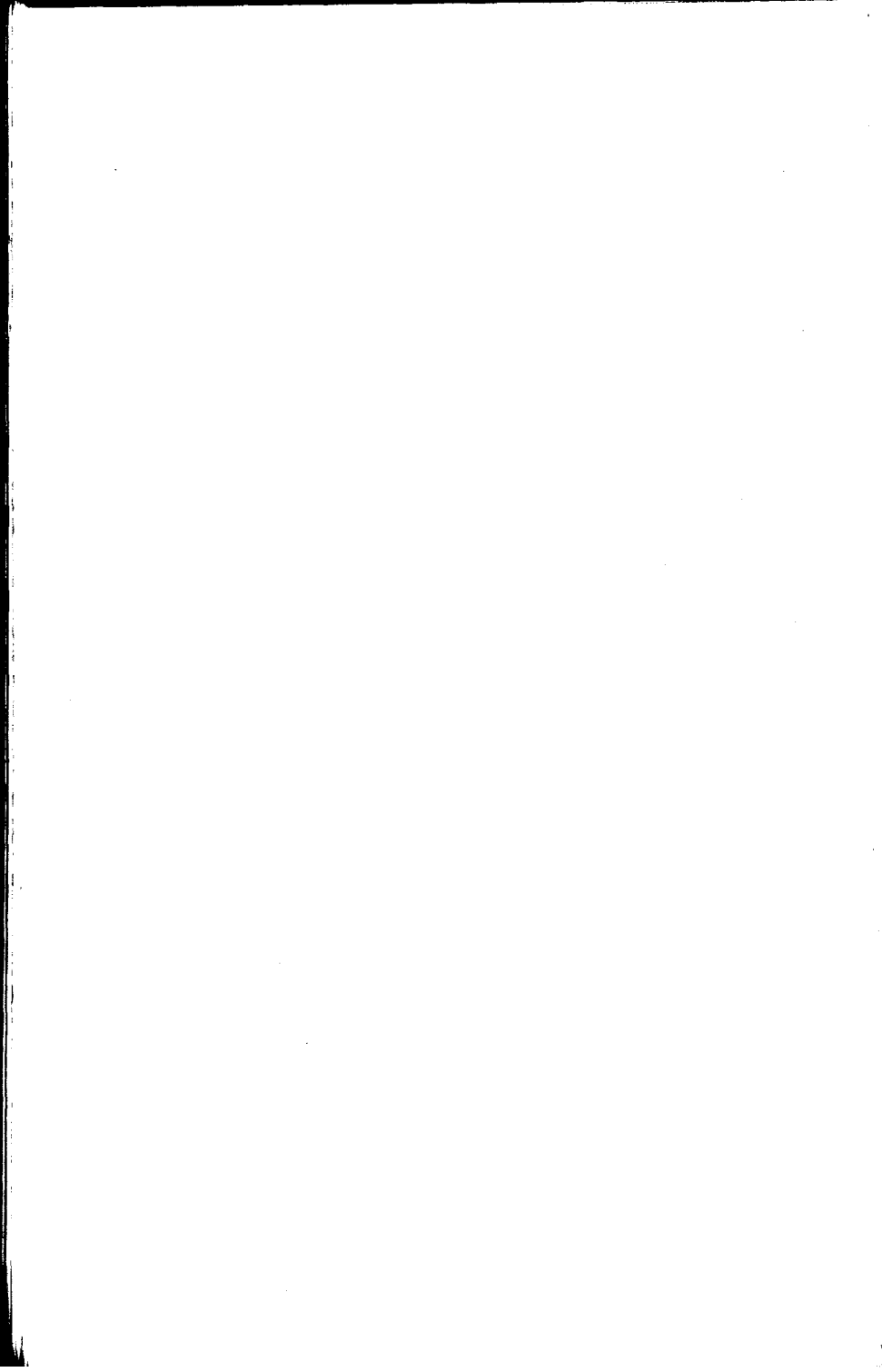
Світляків стає все більше. До Августинових цимбалів долучається, ніжно тулиться звук трембіти — то грає сам Мольфар. Як же ж виграє ця трембіта! Як же ж тривожаться гори!

— Кожен світлячок — це є душа, яка спалахнула вірою в народну казку, — каже Клеверик, й усі тішаться її словами, немов уголос було вимовлено заповітну мрію. — Ноти цимбалів розбивають каміння в серцях. Трембіта кличе людей додому, де для кожного ховають у собі загадки чарівні червоні...

Яблука.

ЗНАХІДКА

Яблука завжди бережуть у собі дихання наших предків. Любов батьків – у темно-червоному кольорі яблуневого гуцульського саду. Осінньої днини зриваються плоди, у яких настоялася гірська душа та її легенда.

нотатка в тайстрі

*Мій будинок — це гори і яблуневий сад у горах.
Триста ящиків яблук зривають руки рідних людей
у моєму саду. Щороку. Восени.*

*Ящики збиті з повалених диких яблуньок, плоди
котрих настоювалися під шепіт трав, а відтак
годували птахів. Тепер цю дику деревину руки
гуцулів з любов'ю перетворили на ящики для моїх
великих домашніх яблук.*

*Хоч яка чорна днина, мені, гуцулці, є чим втішатися:
є рідна земля і є три сотні ящиків з яблуневого саду.*

*Це мої три сотні ящиків батьківського заповіту.
Це те, що буде зі мною назавжди.*

Квітне яблуневий сад гуцулки Клеверик. Білий колір суцвітть робить світ чистим. Цнотливий погляд на древні загадки життя. Горянка біжить поміж яблуневими квітами, і чорний колір її довгого аж до землі волосся нагадує про пережиті дні. Гаврило наздоганяє кохану. Таємниця стукає в серці — одному на двох. Любов — найкраща відгадка.

— Коли сад дасть нові плоди, ми будемо вдвох шукати чарівне червоне яблуко, — гукає Клеверик. — А поки що наші загадки квітнуть понад покрученим гіллям!

— Я тебе люблю, — відповідає Гаврило.

нотатка в тайстрі

---

*Чоловік і жінка в білому просторі весни.
Їхні старі крила пахнуть яблуневими
квітами.*

Малі зелені яблучка поміж плетивом тонкого гілля. Немов наївні серденька щасливих людей. Здається, вони ще не знають болю й щиро вірять у драбину, що веде до неба.

У саду Клевер біля найстарішої яблуні, котра ночами співає від щастя країни, стоїть висока драбина. Її вершечок ховається в гіллі. Гуцулка видирається аж на вершечок і читає вголос Гаврилові рецепти яблуневого варення. Інколи кулінарні книги — найбільш правдива у світі поезія.

нотатка в тайстрі

---

*Садівник залишив драбину під моїм деревом.
Я піднялася вгору, і чоловік розквітнув у мені,
немов яблунева квітка.*

Достиглі темно-червоні яблука. Світ дихає вирієм. Спогад і мрія однакові на смак. У густому духмяному повітрі слова з уст коханих звучать довше. З розламаного яблука в землю падають зернятка. Осінь. Плоди. Земля — це є жінка.

Клеверик вбирає білу блюзу (яка красиво старіє, відколи жінка зустріла коханого), і гори малюють на ній любов.

нотатка в тайстрі

Мені подобається, як пахнуть яблука. Важливо, щоб їх не розрізали ножем. Я люблю, коли яблуко беруть сильні чоловічі руки та розламують його навпіл. І сиплються зернятка, і розкривається глибина аромату. Чоловікові, який уміє так розламувати яблука, хочеться віддатися.

Людина зриває яблуко. Всесвіт стає дивовижнішим ще на одну загадку. Душа тішиться обіцянкам. Серце п'яніє від терпкого смаку.

— Хочу напитися твого яблуневого вина, — промовляє Гаврило.

— Це буде вино з гіркотинкою, — всміхається Клеверик.

нотатка в тайстрі

*Слова бродять у серці,
настоюються в любові.*

Чоловік і жінка.

*Вони вміють мовчати
заради декількох слів.*

Велика червона вогняна куля сонця проганяє барви ночі. І весь світ стає червоним. Клеверик прокидається в саду, де обірвано вже всі-всі яблука. Яблуньку за яблунькою вкутує сонячне проміння. Відчуття, що хтось фарбує світ у колір її червоної яблуневої загадки і...

І жінка знаходить єдине в саду яблуко: вона дивиться на чоловіка та помічає маленьке яблучко в нього на шиї!

Барви червоного світанку стають усе темнішими. Сонячні Зайці та Сонячні Леви витанцьовують горами під щасливий-прещасливий сміх горянки. Клеверик розгадала загадку чарівного червоного яблука!

— Я знайшла своє чарівне червоне яблуко! — гуцулка кричить на весь Всесвіт, і звірі сонця б'ють у давній дзвін.

Гаврило прокидається, і Клеверик цілує його в шию. Прибігає Чорна Куля, щоб навіки запам'ятати знахідку та розгадку гуцулки. Таких гуцульських відгадок гірський кіт пам'ятає вже тисячі.

— У кожного своє чарівне червоне яблуко, — сміється щаслива Клеверик в обіймах Гаврила. — Сьогодні я його вгледіла на шиї чоловіка, на твоїй шиї! Але насправді знайшла вже давно. Чарівне червоне яблуко було зі мною, відколи бабуся подарувала мені його пошук і його загадку! Ото мудрі гуцули! Сила і мудрість загадки в тому, що доки ти шукаєш щось чарівне на рідній землі, доти перетворюєш себе та свій пошук на національний міф, на національну легенду, на національну казку! А допоки є міф, є і народ! Ніхто й ніколи не зможе розстріляти наш національний міф! Його може знищити тільки сліпота наших сердець, у якій ми не шукаємо своєї країни. Нехай живе чарівне червоне яблуко!

нотатка в тайстрі

У моїй гуцульській тайстрі живе чарівне яблуко червоного кольору. Яблуко народилося в народній торбинці разом зі мною.

*Щодня в тайстрі з'являється нове яблуко,
а старе — з настояною в кожному зернятку
історією — розчиняється міфом.*

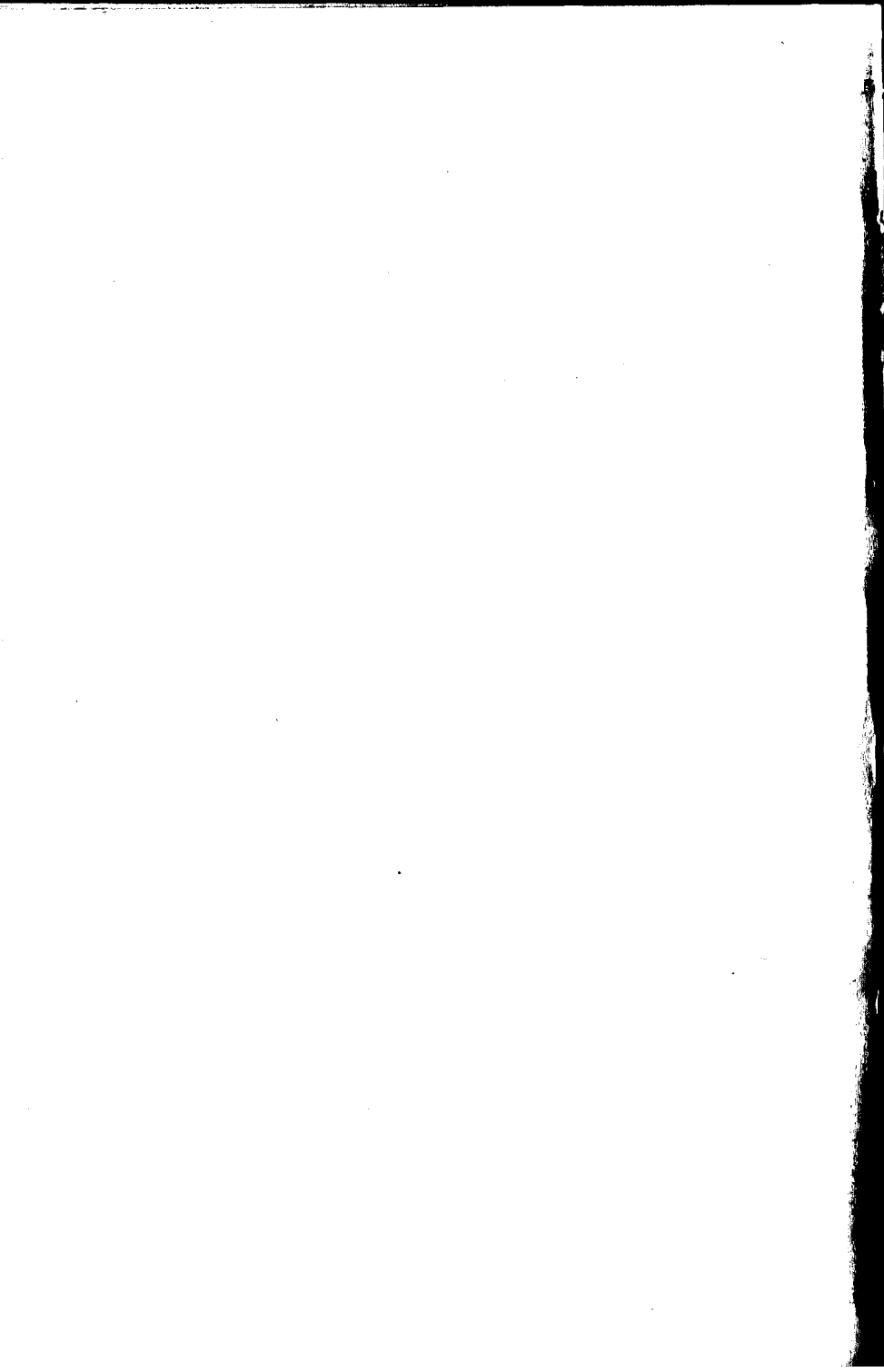
*У моїй гуцульській тайстрі живе яблуко червоного
кольору. Тайстру я ношу поверх гуцульської сукні.
Сукня пошита моїми предками з чорної тканини,
вкритої темно-зеленими і темно-червоними
квітами. Колір тканини прокидається щоразу,
коли від мого швидкого дихання хвилюються рідні
гори. Найбільше мої груди і мої гори хвилюються,
коли я уявляю, що мене бачить коханий
і перетворює мене та моє чарівне червоне яблуко
на мистецтво, на історію.*

*У моїй гуцульській тайстрі живе яблуко
червоного кольору.
Це є міф.*

Моя легенда...

ЧОЛОВІК І КВІТИ

—Моя легенда збережеться навіки. Вона про гуцулку, яка дарувала коханому казкові квіти та вміла бачити сонце своєї країни, — шепоче Клеверик і цілує сонного Гаврила.

Весна. Досвіток. Як у дитинстві, швидкою гуцульською кометою жінка біжить на вершину до давнього дуба. Горянка смикає мотузку, чує удар дзвона і танцює.

Цей танець особливий. У серці Клевер уже є розгадка про чарівне червоне яблучко. Після танцю жінка підходить до малої покрученої яблуні, вкритої великими-великими суцвіттями. Клевер шепоче деревцю «люблю» і «дякую», зриває три яблуневі квітки...

З квітами весни гуцулка біжить безмежним духмяним полем. У гірських травах витанцьовують Сонячні Зайці та Сонячні Леви. Раптом Клеверик опиняється в міцних руках Гаврила. Чоловік ловить і ніжно обіймає кохану.

Дурман-трави шепочуть слово «любов», і жінка вкладає в чоловічі руки яблуневі суцвіття.

— Коханий, я дарую тобі квіти.

Після цих слів усі міста країни стають чистими від сажі, немов світ вкривається...

Білим полотном.

**СОНЯЧНА
ГУЦУЛЬСЬКА
ВИШИВАНКА**

Білим полотном вкрита земля навколо гуцульського маєтку. На полотні вишивають Сонячні Зайці та Сонячні Леви. Колір нитки — медовий, золотистий, пшеничний... Візерунок за візерунком сонячна нитка залишає на полотні гуцульську казку.

Клеверик і Гаврило сидять під будинком і дивляться, як щасливі Сонячні Зайці та Сонячні Леви творять для них гуцульську вишиванку. «А коли любов розквітне у твоєму серденьку, ти вдягнеш сонячну гуцульську сорочку», — трави лунають голосами предків.

Під звуки трембіти закохані вдягають свої сонячні вишиванки.

— Я тебе люблю! — чоловік залишає на пальці жінки перстеник.

— Я тебе люблю! — жінка цілує чоловіка. — Ти надів мені перстеник і нагадав, що я завжди була твоєю.

Сонце на одну щасливу вічність залишає частинку свого тепла у двох гуцульських вишиванках. Сонячні Зайці та Сонячні Леви розкидають понад світом осяйні...

Квіти.

СІМ КАДРІВ З ГУЦУЛКОЮ

Квіти голосно шумлять на всіх гуцульських вершинах. Вони розповідають про жінку, яка витворила зі своєї любові та своєї країни національний міф. Це є жінка, яка завжди буде клетотати і вертатися на рідну землю. Гуцулка Клеверик.

КАРТИНА ПЕРША

Гори. Біля старовинного дзвона танцює гуцулка, голе тіло якої вкрите сукнею з чорної тканини. Поверх тканини розсіпалося довге аж до землі чорне-чорне волосся, а в ньому заплуталися білі квіти. У повітрі навколо жінки гойдається мотузка, прив'язана до дзвона. Гуцулка смикає мотузку й одразу після першого удару відпускає її. Мотузка викручується в повітрі, жінка починає від неї ухилятися. Гнучке тіло звивається — і народжується танець. Клевер дивиться чоловікові в очі, і...

Клацання. Перемотується плівка.

КАРТИНА ДРУГА

У довгій чорній сукні Клевер стоїть посеред безмежного поля великих соняхів. У її руках — ластівка.

Гаврило завмер і дивиться на гуцулку: на передньому плані — пташечка в руках тонесенької горянки, позаду — розкішні квіти сонця, гори та блакитне небо. Клевер глибоко вдихає, видихає. Цієї миті пташечка злітає з рук горянки, і...

Клацання. Перемотується плівка.

КАРТИНА ТРЕТЯ

У білосніжній довгій сукні Клеверик стоїть у лісі. У гуцульському, на десять тисяч червоних ягід. На її губах розтерта калина.

— Господи, і що за я така гуцульська жінка? У простесенькій білесенькій сукеночці стою в гірському дикому лісі й розтираю на губах червону калину, — каже Клевер і підіймає руки. Широкі рукави сукні нагадують крила, і...

Клацання. Перемотується плівка.

КАРТИНА ЧЕТВЕРТА

Досвіток. Серед високих трав Клевер купається в росі. Довге волосся жінки плутається у квітах і відкриває білосніжну спину, вкриту родимками. Колір родимок гарно поєднується з кольором жовтих ромашкових серцевинок, які врили все тіло. Клевер напружується, спина вигинається, проглядається лінія хребта. Ця лінія хребта, якою котиться краплинка роси, нагадує міцну травину, і...

Клацання. Перемотується плівка.

КАРТИНА П'ЯТА

Ноги Клевєр загрузли в чорній зораній землі. Вона стоїть у безмежному полі, навколо якого видніються гори. На біде тіло жінки спадає волосся, і Гаврило бачить дивовижне поєднання чорних кольорів: землі та розкішного довгого волосся. Тонесеньку жінку огортає рідний колір, і гуцулка шепоче улюблену істину: «Чорна земля... Гуцулці завжди є чим втішатися. Чорна земля... Я полюбила чорний колір усередині себе». У руках горянки – велике червоне яблуко. Поруч – великий Лелека з розправленими крилами.

Клевєрик і птах сильними прямими поглядами дивляться на Гаврила, і...

Клацання. Перемотується плівка.

КАРТИНА ШОСТА

Клевєрик стоїть біля рідного будинку і палить люльку. Вона в довгій пишній гуцульській сукні. Чорну тканину сукні прикрашають темно-червоні та темно-зелені квіти. Волосся жінки заплетено в дві коси, довгі аж до землі. Жінка взута в червоні туфельки з цупкої нитки. На грудях – сім ниток гуцульського намиста. Навколо зап'ястка – червона нитка, на якій висить дрімба. Поверх сукні накинута народна хустина, поверх хустини – тайстра. З лівої кишені тайстри видніється березовий олівець, картон і яблуневі квіти.

Біля яскравої гуцулки стоїть Гаврило у вишитій білим по білому довгій народній сорочці. Він тримає в руках глечик і горнятко. Гаврило всміхається: фотоапарат, запрограмований на автоматичний режим, збереже їхній спільний портрет назавжди. Чоловік ллє з глечика в горнятко воду, і...

Клацання. Перемотується плівка.

КАРТИНА СЬОМА

Гаврило і Клеверик стоять біля фотоапарата. Вони бачать перед собою маленьку скручену яблуньку. Поряд із деревом гуцулка протягнула непомітну нитку і почепила свою чорну сукню, вишиту темно-червоними та темно-зеленими квітами.

Покручене дерево і народна сукня! У кадрі немає людини, але є безсмертна гуцульська душа! Вітер гойдає сукню, і...

Клацання. Перемотується плівка.

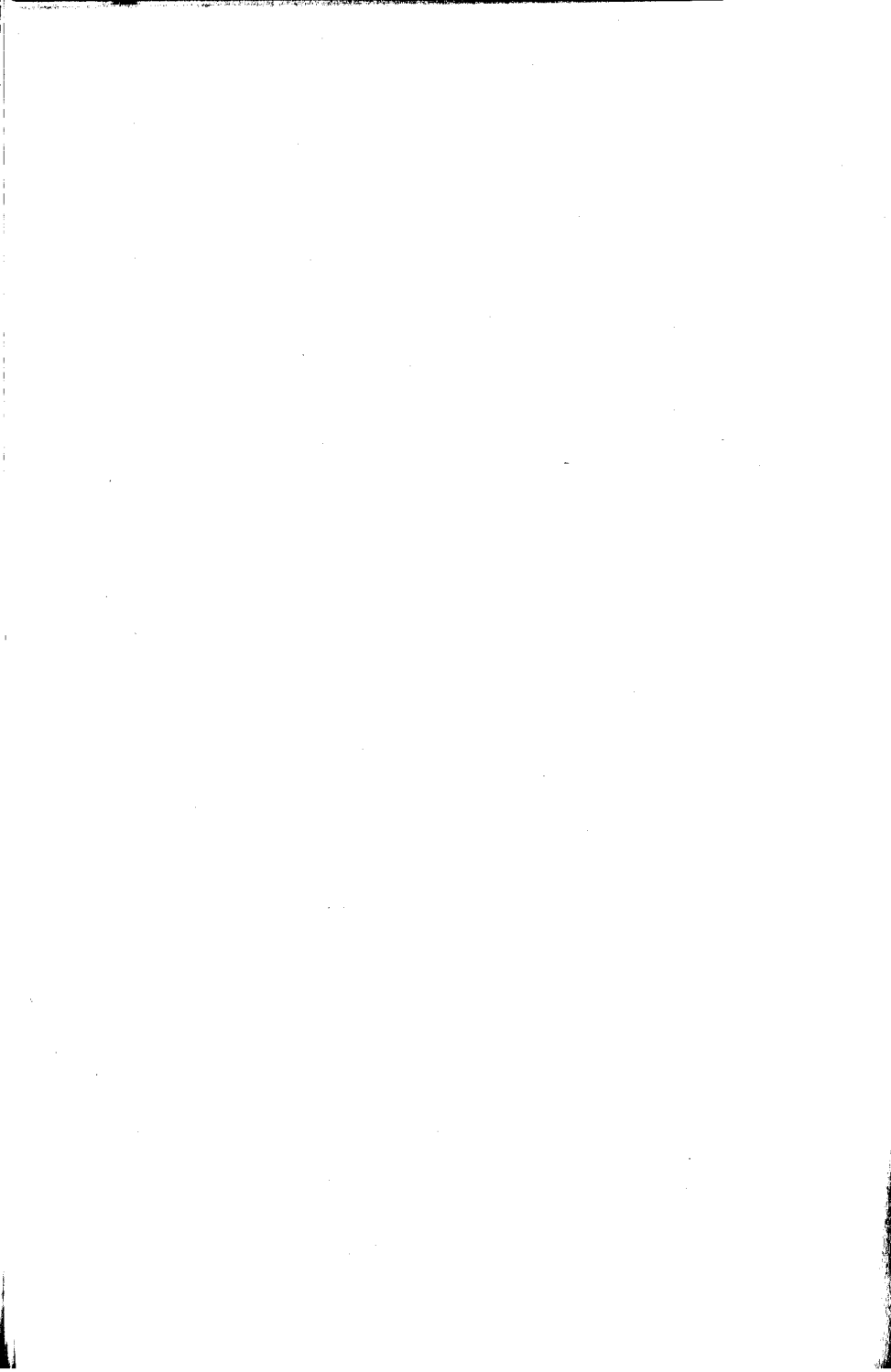
— Ніхто й ніколи не змінить чорного кольору нашої рідної землі, — каже Клевер після зйомок.

— Ніхто й ніколи не заборонить нам творити наш міф. Знову і знову сім нових кадрів, — відповідає Гаврило, дивлячись, як усім світом витанцьовують...

Сонячні Зайці та Сонячні Леви.

MAMA

Сонячні Зайці та Сонячні Леви сидять на верхівках смерек і вдивляються в обличчя гостей Народного, котрі прибувають у село підвісною дорогою на спинах великих дерев'яних ластівок. Падає пухнастий золотистий дощик з тирси — творять молоді різьбярі.

У всьому цьому хаосі життя... Коли ти загублений серед суворості, що охопила твоє серце, адже народні скарби лишилися для тебе непізнаними. Коли голос предків стукає до тебе, а ти боїшся відчинити. Коли рідне місто, розчиняючись у чужих елітних культурах, стає все примарнішим. Коли знання про війну, в якій предки боролися за свою країну, з роками стає лише спогадом, а не живим боєм. Коли ходиш лабіринтами своїх досягнень, але нічого справжнього не маєш, бо ти не бачиш власних крил і коріння, а тому перечіпляєшся через них. Коли шукаєш за горизонтом і нічого не знаходиш, бо не бачиш болю, віри, надії, любові в очах рідних людей. Коли не витримуєш бути сиротою в країні, котра тебе створила, але котру не створюєш ти...

— Будь ласка, роззуйтеся. Залиште ваші черевики та туфельки, — кажуть веселі гуцули гостям Народного, яких вони зустрічають біля підвісної дороги.

...Раптом у всьому цьому хаосі життя твої босі ноги — у чорній зораній землі безмежного поля. Холодно на дотик,

тепло в серці. І тоді твоя країна розкривається в тобі, як розпускається за одну ніч бузок біля батьківської хатини.

— У Народному гості вбирають особливий одяг, — усміхаються гуцульські майстрині, підходячи до босих людей. — Чоловіки — полотняні штани та вишиті білим по білому сорочки. Жінки — сукні, внизу розшиті дзвониками.

...Раптом у всьому цьому хаосі життя ти — в народній сукні, котра дзвенить на весь світ від кожного твого кроку; ти — в сорочці, білосніжний колір якої трішечки ранить відчуттям справжнього (того, що було завжди, але ти забув це пізнати і розкрити в собі).

— Перш ніж ви підете в наш музей та виберете собі майстер-класи до душі, ми даруємо вам крила! — всміхаються старі гуцули, і дим з їхніх люльок перетворюється на сріблястий туман. Зігріті дотиком до землі та народним одягом, люди починають розуміти, де народжується казковий густий туман, і від збентеження не можуть вимовити ані слова. І тоді старі гуцули чіпляють до їхніх зап'ястків довгі-довгі стрічки чорного, темно-червоного та темно-зеленого кольорів.

...Раптом у всьому цьому хаосі життя ти стоїш посеред високих гір, тебе обіймають вітер і густий туман, і ти бачиш, як від тебе на всі боки розлітаються яскраві стрічки. Їхні барви перетворюються на марево, і ти дізнаєшся, що маєш найкращі у світі народні крила.

— Натє вам ваші серденька, — кажуть гуцули тієї миті, коли вітер найдужче розвіває стрічки, і вкладають людям до рук ластівок. Найперше бажання — стиснути їх у руках.

Але Громовик пояснює, що цього робити не варто. У вересні, перед польотом у далекий вирій, ластівки насолоджуються теплом рідних людських долонь і не хочуть утікати.

...Раптом у всьому цьому хаосі життя у твоїх руках є ластівка. Вона не тікає. Ти затамовуєш дихання. Усмішка народжується повільно й упевнено. Захват! Коли твоє серце востаннє відчувало захват? У цьому щирому зворушенні ти завмираєш посеред світу. Вас є тільки двоє – ти і маленька ластівка у твоїх долонях. І ти тонко відчуваєш слухну мить! Ти підкидаєш ластівку вгору, і вона летить у далекий вирій, виспівуючи народну пісню твого серденька.

У всьому цьому хаосі життя раптом перед тобою танцюють великі-великі Сонячні Зайці та Сонячні Леви. Звірі сонця запрошують гуцулів до гірських маєтків. У садибах горян люди сідають на лавиці біля хат, їм виносять зігріту в печах цеглу і кладуть під ноги. А в руки вкладають горнятка з узваром, приготованим за рецептом Клевер. Незбагненна електрика пронизує серденька гостей Народного. Як розповісти про це світові? Казкою! Легендою!

...Клеверик і Гаврило сидять біля дзвона і дивляться на Народне. Поруч – Лелека та Чорна Куля. Внизу видніються тисячі стрічок, що утворюють веселку чорного, темно-червоного та темно-зеленого кольорів. З цієї веселки одна за одною вилітають ластівки.

Клеверик і Гаврило вдаряють у дзвін і вирушають до Великого народного музею, де відбудеться відкриття гуцульських гостин.

На горі Зернинка навколо музею квітнуть тисячі й тисячі темно-червоних маків. Танцюють великі казкові ведмеді, виткані зі сріблястого туману. Вони розчиняються в повітрі, коли до музею підходить Клеверик з Гаврилом. Чоловік і жінка грають на дримбах, від їхньої гри туман розсіюється, і люди бачать перед собою Великий народний музей, під скляним дахом якого – славетна робота Георгія: вирізьблена на дикій яблуні гуцульська прамати.

— Ласкаво просимо вас додому, — кажуть щасливі Клеверик і Гаврило, запрошуючи людей у музей.

Люди, яких обіймають великі Сонячні Зайці та Сонячні Леви, щасливо входять у музей з народними скарбами. На музеї написано:

«МАМА УКРАЇНА»

(кожен може вписати свою країну)

МОЯ СУКНЯ

нотатка в тайстрі

Я знаю лиш один міф — своє життя.
А справжнє — це тільки моя гуцульська сукня.

Я народилася, кохала і творила міф на рідній
землі. І коли котрась людина прагне дізнатися
про моє життя, нехай подивиться на візерунок
моєї сукні.

Гуцульська тканина. Проста груба тканина
чорного кольору. Її візерунок — це темно-червоні
та темно-зелені великі квіти. Ружі вкривають
чорне тло буденної матерії.

Мою тканину взяв чоловік і міцно прошив своїм
теплом, любов'ю, мистецтвом. І хоч які міфи, хоч
яку долю ми тепер з ним творимо, справжнім для
чоловіка залишився тільки доторк до моєї сукні...

Груба чорна тканина, на якій є темно-червоні та
темно-зелені квіти. Моє єдине справжнє. Решта —
міф. І оці мої думки — теж безкінечний міф.

На моїй сукні є одна велика кишеня. Ліва.
Усередині — відверта фотографія та жіноча

поезія, а на самісінькому дні — чорна земля та сухі суцвіття. Поетичні слова — це мій солодкий стогін, моя наївна сповідь, моє зворушення. А фотографія — це творіння майстра, який був поруч зі мною. Він творив картини, щоб обернути мене на міф. Цей міф розчиниться в кольорі землі. Це є міф, що його оповідатиме шелест трав. І все наше відверте мистецтво — також один великий міф. А хіба може бути інакше? Бо ж правда є лише в моїй гуцульській сукні.

Я знаю лиш один міф — своє життя. А справжнє — це тільки моя гуцульська сукня.

Колись люди знайдуть мою сукню: глибокий чорний колір тканини, темно-червоні та темно-зелені барви візерунка — все, що віками витворювали мої предки. Люди будуть дивитися — схвильовано, незбагненно, з відчуттям електрики, високовольтної напруги — і фантазуватимуть про моє життя, мою любов, моє мистецтво, мою країну...

Любов і мистецтво в моєму житті залишаться міфом. Справжньою буде лише моя сукня з чорної гуцульської тканини, вкритої темно-червоними і темно-зеленими квітами.

Сука! Сукеночка!

— Ви бачили колись Сонячних Зайців і Сонячних Левів?

— .....

— Ви знаходили колись чарівне червоне яблуко?

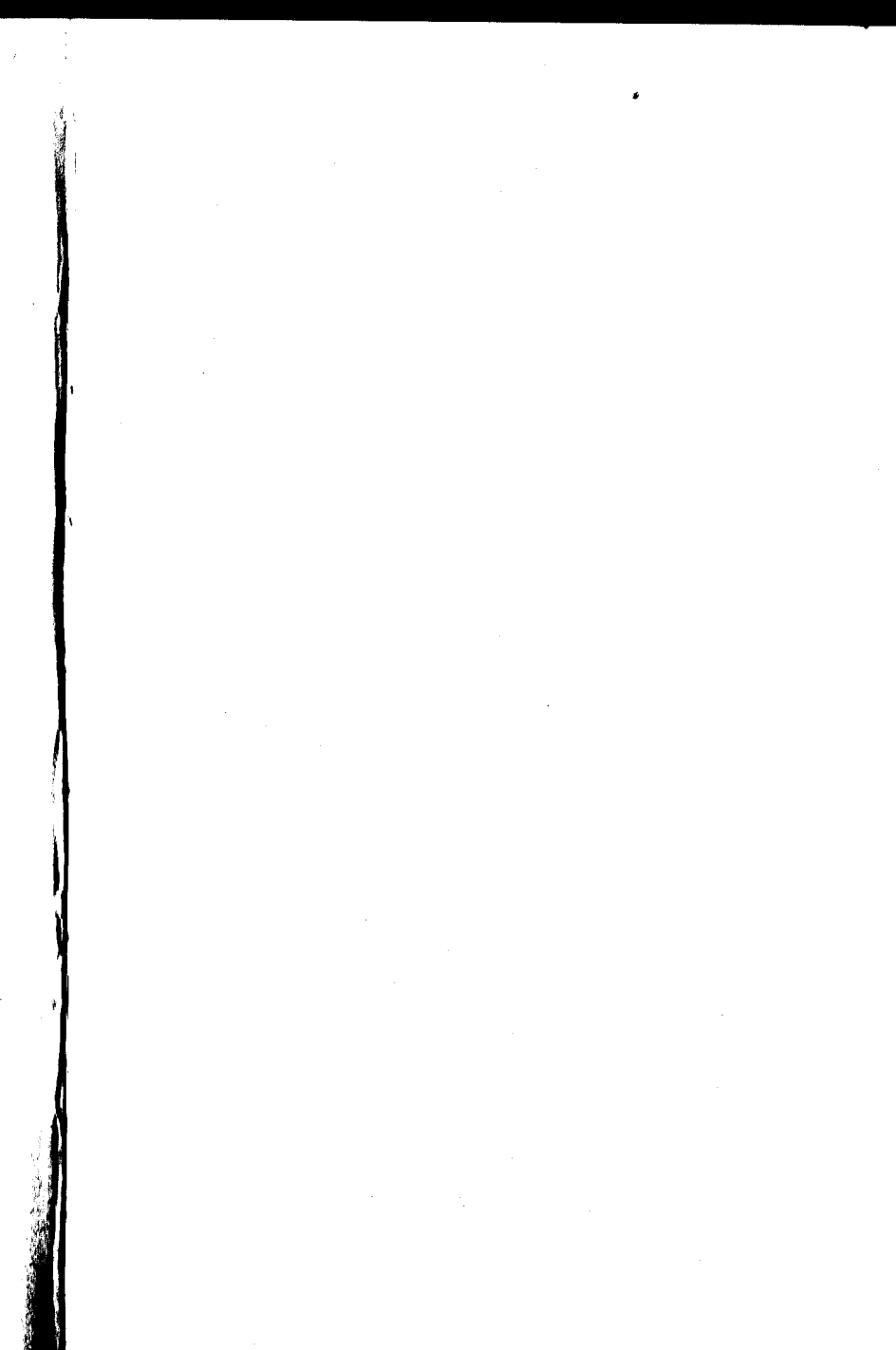
— .....

— Ви відчуваєте свої крила та коріння?

— .....

ЗМІСТ

НАРОДНЕ	15
ТИША	61
СЕРЦЕВИНКА	99
ПЕРЕДЧУТТЯ	135
ТОРБ	143
ПОВЕРНЕННЯ	277
ПОШУК	339
ЗНАХІДКА	391
ЧОЛОВІК І КВІТИ	399
СОНЯЧНА ГУЦУЛЬСЬКА ВИШИВАНКА	403
СІМ КАДРІВ З ГУЦУЛКОЮ	407
МАМА	413
МОЯ СУКНЯ	419

Літературно-художнє видання

Валерія Чорней
ЯБЛУКО В ТАЙСТРІ

Головний редактор *Мар'яна Савка*
Відповідальний редактор *Катерина Міхаліцина*
Літературний редактор *Катерина Перконос*
Дизайн обкладинки *Оксана Йориш, Назар Гайдучик*
Коректор *Назар Данчишин*

Підписано до друку 12.08.2016. Формат 84×108/32
Гарнітура Permian Serif, Муга 4F Caps. Умовн. друк. арк. 22,68
Наклад 2000 прим. Зам. N 124/08.

ВИДАВНИЦТВО
СТАРОВОГО ЛЕВА

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців
ДК № 4708 від 09.04.2014 р.

Адреса для листування:
а/с 879, м. Львів, 79008
lev@starlev.com.ua
www.starlev.com.ua

Львівський офіс:
вул. Лемківська, 15-А
тел./факс: (032) 240-47-98
моб. тел.: (067) 502-75-12
zbut@starlev.com.ua

Київський офіс:
☎ Контрактова площа
вул. Нижній Вал, 3-7
тел: (044) 425-63-93
моб. тел.: (067) 341-03-10
kiev-office@starlev.com.ua

Партнер видавництва

Надруковано у ПП «Юнісофт»
61036, м. Харків, вул. Морозова, 136
www.ttornado.com.ua
Свідоцтво ДК № 3461 від 14.04.2009 р.

